

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра гуманітарних і соціальних дисциплін

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Кафедра політичних технологій

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД

«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО

Кафедра політичних наук і права

НІЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ

Кафедра політології, права та філософії

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра державного управління і місцевого самоврядування

ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

IV ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

22 лютого 2023 р.

м. Полтава

УДК 32
П 50

Редакційна колегія:

Шаравара Тамара, проректор з науково-педагогічної роботи і перспективного розвитку Полтавського державного аграрного університету, доктор історичних наук, професор, голова редакційної колегії;

Сизоненко Наталія, завідувач кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавського державного аграрного університету, кандидат філологічних наук, доцент;

Ільченко Алла, доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавського державного аграрного університету, кандидат педагогічних наук, доцент;

Макарець Світлана, доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавського державного аграрного університету, кандидат історичних наук, доцент;

Помаз Юлія, доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавського державного аграрного університету, кандидат історичних наук, доцент;

Приходько Сергій, доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавського державного аграрного університету, кандидат політичних наук, доцент;

Токуєва Наталія, доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавського державного аграрного університету, кандидат педагогічних наук.

Затверджено до розповсюдження в мережі Інтернет вченою радою факультету обліку та фінансів Полтавського державного аграрного університету (протокол №8 від 24.02.2023 р.).

УДК 32 **Політичні трансформації сучасного суспільства** : зб. матеріалів IV
П 50 Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 22 лютого 2023 р.). Полтава :
ПДАУ, 2023. 281 с.

До збірника ввійшли тези доповідей докторів, кандидатів наук, викладачів, здобувачів вищої освіти, подані до організаційного комітету IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Політичні трансформації сучасного суспільства».

На основі міждисциплінарного підходу розглянуто кардинальні суспільно-політичні зрушення на глобальному та локальному рівнях, проаналізовано соціально-економічні, культурні, освітні, правові, безпекові аспекти модернізації політичної системи.

Для науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти, тих, хто цікавиться проблемами політичного життя в Україні та за кордоном.

Тексти доповідей публікуються в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів, наведені факти та статистичні дані відповідають автори, а також наукові керівники (для здобувачів вищої освіти).

© ПДАУ, 2023

© Автори статей, 2023

ЗМІСТ

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ І ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ: ДИНАМІКА ЗМІН

Андрєєва Ольга ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНІ МЕДІА: НА ПРИКЛАДІ BREXIT-2016	11
Барановський Фелікс УКРАЇНА У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: ШАНС НА ПРИСКОРЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ	15
Гончаренко Наталія ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО – НЕОБХІДНА УМОВА ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	18
Зан Михайло МІЖ ЛОКАЛ-ПАТРІОТИЗМОМ ТА ЕТНОСЕПАРАТИЗМОМ: CASE STUDY ПІДКАРПАТСЬКОЇ РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ ПАРТІЇ	23
Кушнір Тарас МАРКЕТОЛОГІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОГО РИНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	27
Личковська Марина ПОЛІТИЧНИЙ РИЗИК В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО- ПОЛІТИЧНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН	29
Макарець Світлана ВПЛИВ ГЕНДЕРНОГО КВОТУВАННЯ НА ПРЕДСТАВНИЦТВО ЖІНОК У ПАРЛАМЕНТІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД	31
Назарчук Олександр СОЦІАЛІСТИЧНИЙ ІНТЕРНАЦІОНАЛ В ПОЛІТИЧНИЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТУ (2017–2022 РР.)	35
Науменко Ольга ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	38
Некряч Анастасія ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО ІМІДЖУ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ – ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	42

Ніколенко Юрій
ЗАКОНОДАВЧЕ КОНСТРУЮВАННЯ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ ЯК
ОСНОВНА ФОРМА ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБОРЧОЇ
ІНЖЕНЕРІЇ 51

Приходько Сергій
УКРАЇНСЬКА ДЕМОКРАТІЯ У КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ 55

Скрипченко Валерія
ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІВ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ШВЕЦІЇ 59

ПОЛІТИЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Ільченко Алла
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ
СТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ 64

Півнева Любов
МЕДІА ЯК ФАКТОР РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО
ЗНАННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ 68

Токуєва Наталія
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ 71

Шейко Сергій, Мазур Даниїл
КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ – ЗАГАЛЬНА ОСНОВА ВИРІШЕННЯ
ДИЛЕМИ «ВЛАДА – ОСВІТА» В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ 74

ЦІНІСНО-СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Бульбенюк Світлана
ПОПУЛІЗМ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ЗА УМОВ
ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ 80

Дурман Олена, Грицак Ростислав
ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕРМІНІВ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ
СТАТУСУ ТИМЧАСОВО ЗАХОПЛЕНИХ УКРАЇНСЬКИХ
ТЕРИТОРІЙ 84

Кутепова Марина ПРОБЛЕМИ ТА ВПЛИВ «ІДЕНТИЧНОСТЕЙ» ВЕЛИКОБРИТАНІЇ НА ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ	У	91
Логачов Дмитро, Мальцев Устин РОЛЬ ГЛОБАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ		95
Мельник Назарій ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК ЧИННИК ЦІННІСНИХ ЗМІН У СУСПІЛЬСТВІ		98
Половцев Олег, Дубін Дмитро, Віремейчик Анатолій ПРОБЛЕМАТИКА ПРОЦЕСІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ЗМІСТУ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ		101
Шекета Мар'яна КАТАЛОНІЯ: ПОЛІТИЧНІ ТА СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ БОРотьБИ ЗА САМОСТІЙНІСТЬ		107

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Горло Наталя СТАН РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ		110
Губа Марина ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З ГРОМАДОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ		113
Джигун Максим, Лачихіна Ганна ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРОТИСТОЯННЯ В РОСІЙСЬКО УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА		117
Колотій Сергій ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ		121

Матвієць Карина КРЕАТИВНЕ МИСЛЕННЯ – НОВИЙ ТИП МИСЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	124
Помаз Олександр СУЧАСНІ ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ, БІЗНЕСУ ТА ГРОМАД	127
Сенько Інна ДОВІРА ДО УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	129
Сікорський Макарій, Філіппова Вікторія РОЛЬ МУНІЦИПАЛЬНИХ БАНКІВ У СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ	133
Стельмашенко Юрій, Філіппова Вікторія ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ» У ПОВОЄННИЙ ЧАС	136
Тульчинська Світлана, Солосіч Олександр ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ СТАНОВЛЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА : БЕЗПЕКОВИЙ АСПЕКТ	139
Posternak Iryna, Posternak Serhii, Posternak Oleksii DIGITALIZATION AS A SOCIO-ECONOMIC ASPECT OF THE TRANSFORMATION OF THE INFORMATION SOCIETY: WAYS OF INTEGRATION OF SOCIAL NETWORKS IN THE SALES STRATEGY	142

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА

Вільховий Юрій, Романенко Владислав ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ТА ЕКОНОМІЧНА ДОПОМОГА США ДЛЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ ТА СУЧАСНІ РЕАЛІЇ	147
Волошина Яна ТЕРОРИЗМ ЯК ДОВГОСТРОКОВА ЗАГРОЗА МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ	152

Грубінко Андрій УКРАЇНА І НАТО В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	156
Демченко Володимир, Дедюх Юлія ГРОМАДЯНИ ЯК ОБ'ЄКТ ЗАХИСТУ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	160
Демченко Володимир, Марудов Ростислав ЗАСОБИ РЕАГУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ НА ВОЄННУ АГРЕСІЮ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	163
Дурман Микола, Грицак Любомир РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ЩОДО УКРАЇНСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ПЕРІОДИЗАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ	167
Зав'ялов Андрій ВПЛИВ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ	174
Калініченко Олександр ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА»	177
Кібальник Алла ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄС	181
Кочубей Лариса МІЖНАРОДНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ВІДНОСИНИ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	184
Ніколаєва Майя, Кадук Наталя ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО СПІВТОВАРИСТВА	187
Ніколаєва Тетяна ЦИВІЛІЗАЦІЙНЕ ПОРУБІЖЖЯ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИКЛИК	192
Пашенко Дар'я СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНА – ВЕЛИКА БРИТАНІЯ	196
Погорєлова Інна НОВИЙ СВІТОВИЙ ПОРЯДОК У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	200

Подрез-Ряполова Ірина
ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА КІБЕРБЕЗПЕКИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД 204

Проніна Оксана, Беган Микита
РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ПІДТРИМЦІ
МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО
ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЮ
УКРАЇНИ 208

Чубур Наталія
МІЖНАРОДНІ ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 212

Шевчук Яна
МАЙБУТНІСТЬ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СВІТУ ТА УКРАЇНА 216

ІСТОРІЯ СУЧАСНОГО СВІТУ

Матвієнко Леся, Дзюба Наталія
ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ О. ДОВЖЕНКА НА
ІНТЕРПРЕТАЦІЮ У КІНЕМАТОГРАФІЇ УКРАЇНСЬКОГО
ФОЛЬКЛОРУ 220

Орловський Роман
СТАВЛЕННЯ ЧАРЛЬЗА ТЕЙЗА РАССЕЛА ДО ДЕРЖАВНОЇ
ВЛАДИ ТА УЧАСТІ В ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ 222

Помаз Юлія
ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО КУРСУ РАДЯНСЬКОЇ
ДЕРЖАВИ ЩОДО РПЦ У СЕРЕДИНІ 1940-х – ПЕРШІЙ
ПОЛОВИНІ 1950-х РР. 226

Стосва Тетяна
ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ НАСЕЛЕННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ 230

ПРАВО ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТИТУТ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Верба Сніжана
ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ВИКЛАДАЧІВ УНІВЕРСИТЕТУ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ
АНАЛІЗ 234

Гесць Ірина МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ НОРМАТИВНИХ І АКСІОЛОГІЧНИХ ЯВИЩ ПРАВА	238
Гладуш Віктор ЮВЕНАЛЬНИЙ СУД ЯК ВИМОГА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	242
Дивнич Анатолій ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ ЗАКОННОСТІ ТА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОПИТУ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА ІНІЦІАТОРОМ ЕКСПЕРТИЗИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	244
Зіньова Ольга ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКОВИХ ВІДНОСИН З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ	246
Іщенко Вікторія ПРАВО ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТИТУТ СУЧАСНОГО ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА	248
Кальян Олександр, Дубович Олеся ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ АДВОКАТА	250
Ковальська Наталя, Богадьорова Лариса ПРАВОВИЙ ФЕНОМЕН МЕДІАЦІЇ	253
Кузьмін Андрій МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСОВОГО ПРАВА	256
Лісний Іван ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗАРОДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ	259
Лопушинський Іван ДО ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ СВОБОДИ СОВІСТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ	262

Наумкіна Світлана ЗМІНИ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ ЯК НЕОБХІДНІ УМОВИ ПОДАЛЬШОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО- ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ	267
Розгон Ольга NFT ЯК ФОРМА ВИРАЖЕННЯ ТВОРУ ЦИФРОВОГО МИСТЕЦТВА	270
Ушинкіна Олександра РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ «КРИПТОПРАВО» В У МОВАХ СУЧАСНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	274
Шерстюк Світлана ПРАВОВА КУЛЬТУРА ТА ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	277

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ І ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ: ДИНАМІКА ЗМІН

ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНІ МЕДІА: НА ПРИКЛАДІ BREXIT-2016

Андрєєва Ольга,
доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародної інформації
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна
AndreevaOlga@knu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-4587-1267>

Стрімкий «вибух» виробництва та розповсюдження інформаційних процесів у сучасному світі посилює значимість інформаційно-комунікаційних технологій, що дозволяють максимально пришвидшити інформаційний обмін. Доступність та простота у використанні цих технологій дає можливість окремій особистості, соціальній групі чи суспільству загалом стати не тільки пасивним спостерігачем, але й учасником глобального інформаційного середовища.

На сьогодні Інтернет є найсучаснішим засобом інформаційно-аналітичного забезпечення зовнішньополітичної діяльності держави. Як інтернет-сервіс, соціальні медіа є платформою, за допомогою якої користувачі можуть підтримувати контакти між собою та формувати угруповання за специфічними інтересами. Інформаційні сервіси такого виду забезпечують користувачів всіма можливими шляхами для взаємодії один з одним – відео, чати, зображення, музика, щоденники та ін.

Як інструмент здійснення впливу на аудиторію використовують різні інтернет-технології. Одним із таких інструментів є соціальні медіа. Соціальні медіа та мережі сприяють полегшенню обміну інформацією між користувачами в порівнянні з технологіями попереднього покоління, коли Інтернет складався переважно із статичних сторінок.

Референдум у Великобританії є важливою світовою подією, адже це перший випадок, коли країна вирішила вийти з Європейського Союзу.

Сьогодні більшість фахівців згодні з тим, що Brexit став феноменом для Європейського Союзу, і Заходу в цілому, наслідки якого передбачити надзвичайно складно: якщо одні експерти вважали, що він стане початком кінця ЄС, то інші вбачали у ньому важливий крок для єднання Європи, оскільки, щоб зберегти єдність, Європа вимушена консолідуватися а країни – підлаштовуватися. Отже, вже очевидно, що вихід Британії з ЄС став потужним об'єднуючим каталізатором і широкомасштабна агресія росії проти України показала єдність позицій ЄС та Великобританії в питаннях безпеки в регіоні.

Ініціатором Brexit є колишній прем'єр-міністр Великобританії Д. Камерон, який на тлі розколу в рядах консерваторів, у січні 2013 р. заявив, що у випадку перемоги партії на парламентських виборах 2015 р., новий уряд проведе переговори з Євросоюзом щодо кращих умов продовження членства Великобританії в ЄС, після чого, власне, і буде проведено референдум щодо майбутнього Великобританії у ЄС.

До, під час та після проведення референдуму в соціальних мережах точилися гострі суперечки між прихильниками ЄС та євроскептиками. Активну участь у цих дискусіях брали і деякі політики. Тому проаналізуємо перші висловлювання політиків за результатами Brexit.

Правда при цьому слід звернути увагу на те, що соціальні мережі та медіа є досить «специфічними» джерелами інформації. Специфіка яких полягає в високих ризиках того, що особисті сторінки політичних діячів ведуться не ними особисто, як це заявляється, а до цього долучаються спеціальні фахівці, а навіть і цілі відділи фахівців. І тут є велика загроза «почитати» не політика, як особистість, а політика, як бренд, чий імідж створила команда професіоналів і намагається його вигідно «продати» електорату через соціальні медіа, що, в свою чергу, створюють оманливе враження близькості політика з його виборцями.

Наразі, визначимо сам факт присутності ключових політиків в соціальних мережах в час проведення референдуму. Так, Д. Камерон, колишній прем'єр-міністр Великобританії, ініціатор проведення Brexit, має свою сторінку у Facebook та у Twitter. Д. Камерон має 1,64 млн читачів з моменту реєстрації у

2010 р. Т. Мей також має власну сторінку в соціальній мережі Twitter та Facebook. У соціальних мережах представлені інші політики, які беруть участь у нашому дослідженні, зокрема, це колишній мер Лондона, колишній міністр закордонних справ, колишній Прем'єр-міністр та вічний Друг України Борис Джонсон, мер Лондона Садик Хан та тогочасний президент США Д. Трамп, найяскравіший прихильник соціальних медіа серед світових політиків.

Слід відмітити, що серед розглянутих політиків найбільш популярним користувачем соціальних мереж є Д. Трамп, на другому місці Д. Камерон і замикає трійку лідерів зі значним розривом С. Хан.

Серед обраних політиків до євроскептиків слід віднести Б. Джонсона та Д. Трампа, до прихильників ЄС – Д. Камерона та С. Хана. Т. Мей займала помірковану позицію, не підтримуючи відкрито ні одну сторону. Так, Т. Мей після отримання результатів референдуму, заяви Д. Камерона про відставку та обрання її прем'єром, вона так прокоментувала в Twitter власну позицію: «Країні потрібен сильний і відповідальний лідер, який проведе країну через непрості часи економічної та політичної невизначеності і, залишаючи ЄС, позначить для себе нову роль в світі. Тому що Brexit означає Brexit, і ми збираємося зробити з нього історію успіху». Далі вона підкреслила: «Не буде ніяких спроб залишитися в ЄС, ніяких спроб знову увійти в союз, ніякого повторного референдуму. Країна проголосувала за вихід з ЄС, і, як прем'єр-міністр, гарантую, що ми вийдемо з ЄС».

Борис Джонсон – ярий противник ЄС, після оголошення результатів референдуму відразу запостив твіт, у якому зазначив, що «день референдуму – це справжній «день незалежності» для Великобританії».

Заокеанський колега – президент США Д. Трамп – також позитивно сприйняв результати Brexit. На думку Дональда Трампа, вихід Великобританії зі складу Європейського Союзу є чудовою можливістю для країни не залежати від правил спільноти і укладати будь-які угоди на свій розсуд. Він підкреслив, що коли процес виходу завершиться, британці «зможуть повернути свою ідентичність».

Прихильником ЄС є мер Лондона Садик Хан. Так, ще до референдуму він у Facebook висловився: «Я, мер-лейборист, маю намір брати участь в кампанії разом з прем'єр-міністром-консерватором для того, щоб ми залишилися в Європейському союзі. Дуже важливо йти вперед».

У Twitter Садик Хан запостив повідомлення, в якому відмітив, що активісти компанії за вихід із Євросоюзу «випромінюють ненависть».

На політичному рівні соціальні медіа використовуються задля підтримання комунікації з громадянами західних країн, проведення інформаційних кампаній, функціонування політики та проектів різноманітних напрямів, до того ж соціальні медіа вважаються інструментом розповсюдження офіційних заяв та прес-релізів.

Сьогодні системи масової комунікації виконують важливу роль у міжнародних відносинах, виступаючи як об'єкт міжнародної політики у вигляді транскордонних потоків даних, транснаціональних медійних корпорацій, що є об'єктами політичної боротьби, і водночас визначають сучасну систему міжнародних відносин, оскільки використання новітніх інформаційно-комунікативних технологій зумовлює модернізацію методів творення політики, таких як мережева та медіа дипломатія, а глобальні мас медіа здатні впливати на розвиток тих чи інших політичних подій чи явищ, прийняття політичних рішень через феномени медіалізму та медіатизації, що веде до перетворення світової політики в медіапроцес. Сьогодні практично кожен політичний діяч ЄС є активним користувачем соціальних мереж. Можна з упевненістю говорити вже про те, що соціальні медіа, з одного боку, формують порядок денний, а з іншого, – є новинним джерелом для політично активного населення.

Джерела та література

1. Офіційна сторінка Бориса Джонсона. URL: <http://surl.li/fgsjq> (дата звернення: 12.02.2023).
2. Офіційна сторінка Доналда Трампа. URL: <http://surl.li/fgslw> (дата звернення: 12.02.2023).

3. Офіційна сторінка Девида Камерона. URL: <http://surl.li/fgsmd> (дата звернення: 12.02.2023).
4. Офіційна сторінка Терези Мей. URL: <http://surl.li/fgsni> (дата звернення: 12.02.2023).
5. Офіційна сторінка Садики Хана. URL: <http://surl.li/fgsns> (дата звернення: 12.02.2023).

УКРАЇНА У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: ШАНС НА ПРИСКОРЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ

Барановський Фелікс,
доктор політичних наук,
професор кафедри філософії, соціології та політології
Державного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна
bfv957@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4496-8761>

Сьогодні, коли Україна бореться не тільки за своє власне існування, а і за своє європейське майбутнє, варто зробити спробу проаналізувати перспективи повоєнного політичного розвитку нашої держави у контексті подальшої демократичної консолідації та європеїзації її політичного простору.

Буквально нещодавно Україна отримала статус кандидата в члени ЄС. Це є безперечно великим досягненням і дає неабияку надію на кінцевий результат, яким безумовно є повноцінний вступ до ЄС. Надання даного статусу є значною підтримкою з боку ЄС, його вірою в нашу перемогу і має стати великим стимулом після неї не повторювати колишніх політичних помилок, позбавитися політичних ілюзій минулого і, нарешті, прискорити реалізацію євроінтеграційних прагнень.

Копенгагенські критерії членства були і залишаються, але шанс на їхнє досягнення може бути значно вищим у повоєнний час, оскільки Україна має стати більш зрілою у політичному сенсі. Це є важливим, у тому числі і для того,

щоб якомога ефективніше використати тут допомогу, яка буде надана для її відновлення.

Щодо перспектив, то багато країн відновлювалися після війн і успішними стали ті, хто наполегливо йшов по шляху консолідації демократичних інститутів, які грали величезну роль у ефективній соціокультурній і економічній розбудові. Саме вони формували і створювали умови для здійснення державної політики, завдяки ним підвищувалася її якість. Впровадження реформ було б неможливим без сталої політичної системи, формування якої сприяло виникненню більшої довіри між народом і владою, нагромадженню людського капіталу і, відповідно, досягненню більш справедливого розподілу суспільних цінностей. Реалізація стратегічних цілей потребувала справжнього патріотизму та волі, що втілювалося у прийнятті політичних рішень. З'явилися лідери, які були готовими брати на себе відповідальність, реалізовувати ефективну соціальну взаємодію як усередині держави, так і у питаннях зовнішньої комунікації.

Не в останню чергу це було пов'язано з демократичним партійним будівництвом і розвитком сталої партійної системи. У даному контексті актуальним бачиться важливість розгляду перспектив розвитку партійно-політичного спектру повоєнної України щодо його більшої відповідності європейським зразкам.

Очевидно, можна припустити, що партійно-політичний спектр зазнає суттєвих змін, світоглядні установки та уподобання майбутнього електорату будуть кардинально відрізнятися від довоєнних. Кількість прихильників проросійського напрямку, який стане токсичним на покоління уперед, буде наближатися до нульової позначки, що буде означати зникнення з електорального поля будь-яких політичних сил цього штибу.

У даному аспекті будуть переважати політичні партії та об'єднання патріотичного і проєвропейського напрямку. Це має значно прискорити прийняття потрібних євроінтеграційних законів та просування потрібних реформ. Ситуація буде нагадувати процеси у країнах Балтії на початку 90-х років, лише з цією різницею, що у даних країнах переважання партійного

складника патріотичного і євроінтеграційного напрямку було пов'язано з обмеженням можливості російськомовного населення (читай проросійського електорату) через незнання державної мови та національної історії і традицій мати повноцінне громадянство і брати участь у виборах, натомість в Україні даних обмежень застосовувати вже не доведеться, оскільки це буде свідомий, і, багато у чому, вистражданий вибір її громадян.

Щодо принципів партійного будівництва, функціонування та фінансування політичних партій, то внаслідок необхідності запровадження європейських підходів і вимог щодо партій та партійної системи загалом будуть дуже вірогідними мінімізація, а можливо і повне зникнення олігархічного чиннику в рамках зазначених аспектів. Європейські принципи передбачають побудову яскраво вираженого ідеологічного забарвлення партійно-політичного спектру з опорою на широке коло прихильників та їхній електоральний вибір. Прагнення стати партіями, які мають перспективу при вступі до ЄС бути представленими у Європарламенті, буде сприяти і стимулювати зміцнення внутрішньопартійної демократії, яка була відсутня до цього часу.

Європейськість партійного простору означає мінімізацію політичної корупції, а надто використання партій як товару та засобу потрапляння до владних структур. У даному випадку необхідність впровадження пропорційної виборчої системи з відкритими списками виходитиме на перший план як індикатор справжнього оновлення і демократизації політичної системи.

У цьому зв'язку, можна з упевненістю стверджувати, що сучасні українські політичні партії та об'єднання будуть піддаватися істотній трансформації, змінювати конфігурацію або зникати. Відбуватиметься з одного боку дроблення, з іншого – злиття політичних партій, з обов'язковою зміною назв у рамках загальноєвропейських традицій. Партійне будівництво буде ставати більш цивілізованим, що впливатиме на роль партій у рамках політичного процесу. Звичайно, це процес не буде легким, але він є неминучим. Рецидиви олігархічного впливу та політичної корупції звичайно можуть траплятися, проте

вони будуть менш явними і викликатимуть значно більший спротив як усередині самої політичної системи, так і у суспільстві в цілому.

Важливою у даному контексті має залишатися роль парламенту як органу, що уособлює справжній політичний плюралізм і є елементом механізму стримувань і противаг. Саме розвинений парламентаризм є чинником консолідації демократії. Ті політичні сили, що знаходяться при владі і опозиція мають бути частинами спільного демократичного організму, синергія якого дає поштовх суспільному і державному розвитку.

Важливим чинником успішного повоєнного політичного і соціально-економічного розвитку України має стати національна єдність та згуртованість, яку вона набула зараз, оскільки саме сьогодні громадяни відчули себе чи не вперше за весь час незалежності єдиним народом, тією самою українською політичною нацією, яка є становим хребтом нашої державності.

Отже, головним завданням у повоєнний час є уникнення можливого скочування до авторитаризму і популізму та збереження злагоди єднання і громадянської згуртованості саме у рамках політичного різноманіття і плюралізму. Усі ці якості як цілеспрямованість, затятість та самовідданість, які є сьогодні, мають завтра у поєднанні з демократичними цінностями стати запорукою ефективного втілення євроінтеграційних прагнень України.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО – НЕОБХІДНА УМОВА ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Гончаренко Наталія,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри філософії та суспільних наук
Полтавського державного медичного університету
м. Полтава, Україна
goncharenkoni@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-9424-1758>

Війна, яку героїчно веде український народ проти російських загарбників, переконливо доводить його рішуче бажання відстояти курс на демократичний

розвиток, визначений ще на початку 1990-х та підтверджений в ході революційних подій 2004 та 2013–2014 рр. Нинішня війна – це не лише справедлива війна за незалежність та територіальну цілісність України, але й боротьба за свободу, за демократію проти авторитаризму й диктатури. Повномасштабна російсько-українська війна тільки посилила відданість українців демократичним цінностям. Так, якщо у 2010–2021 рр. частка респондентів, які вважали демократію найбільш бажаним типом державного устрою, перебувала в межах 48–56%, а тих, хто віддавав перевагу авторитарному режиму – в межах 18–24%, то за даними опитування, що проводилося у вересні–жовтні 2022 р., частка перших зросла до 68%, а частка других знизилася до 11,5%. Порівняно з 2017 р. частка прихильників демократії зросла у всіх регіонах (наприклад, у Східному – з 47% до 58%, у Західному – з 67% до 75,5% [3].

Демократичний лад варто розглядати як необхідну умову та засіб успішного здійснення глибокого та масштабного реформування всіх сфер суспільного життя. При цьому головним елементом і критерієм демократичного устрою є вільні громадяни, що беруть активну участь у громадському житті, визнають рівні права та поважають гідність інших членів суспільства, здатні до самоорганізації та самоуправління. Іншими словами, мова йде про існування потужного громадянського суспільства. Громадянське суспільство втілює ідею самоврядування народу, коли через найрізноманітніші форми організації та самоорганізації суспільного життя люди прагнуть інституціалізувати власні інтереси, реалізувати їх через громадську діяльність і в той же час впливати на державну владу з тим, щоб вона адекватно реагувала на суспільні відносини, потреби, пріоритети, які постійно змінюються.

В сучасних трактуваннях громадянського суспільства організаційним структурам, які покликані впорядковувати суспільні вимоги до держави та оформлювати їх у конкретні програми, відводиться особливе місце. Українські вчені, досліджуючи окремі інституційні складові громадянського суспільства – правозахисні, професійні, молодіжні, екологічні, культурологічні громадські об'єднання, звертають увагу на те, що вони гарантують непорушність особистих

прав їх членів, надають їм впевненості у своїх силах, забезпечують захист спільних інтересів.

Україна за роки незалежності отримала досить значний, хоча й суперечливий, досвід формування громадянського суспільства. При цьому не можна не помічати позитивних тенденцій в цьому складному процесі. Зокрема, свідченням цього є невинне зростання кількості різноманітних громадянських організацій. У 1996 р. в країні нараховувалося близько 1500 громадських організацій, до того ж лише половина з них продовжували існувати через два роки від їх утворення [5]. У 2005 р., за даними Міністерства юстиції, в Україні офіційно було зареєстровано понад 2 тис. всеукраїнських та міжнародних громадських організацій [6]. У 2010 р., як свідчить Реєстр громадських організацій Міністерства юстиції України, кількість об'єднань із всеукраїнським та міжнародним статусом перевищила 3 тисячі. На кінець 2015 р. налічувалося вже 69686 організацій, на 1 квітня 2017 р. – 77252, а на 1 квітня 2018 р. – 81598 громадських організацій [1].

Упродовж десяти років, що передували подіям Революції Гідності, діяльність українських громадських об'єднань зосереджувалась, головним чином, на вирішенні проблем, пов'язаних із захистом прав дітей і молоді, відстоюванням прав людини, громадянською освітою та вирішенням соціальних питань, лобіюванням інтересів членів громадських організацій [4].

Віддаючи належне будь-яким громадським об'єднанням як вияву суспільної самоорганізації громадян, необхідно особливо підкреслити роль тих із них, які виникають у зв'язку з існуванням у членів суспільства потреби у політичній участі, здійсненні дієвого контролю за діяльністю органів державної влади та політичних партій, можливості впливати на процес прийняття владних рішень.

Рівень соціальної згуртованості та стійкості суспільства значною мірою визначається ступенем довіри громадян до інститутів громадянського суспільства. Соціологічні дослідження, проведені останнім часом, засвідчують помітне зростання довіри до громадських організацій. Якщо у 2021 р. їм

висловлювали довіру 53% респондентів [2], то у вересні–жовтні 2022 р. цей показник становив 78% [3].

У постмайданний період відбулись суттєві зміни як у спектрі інституцій громадянського суспільства, так і у спрямуванні та основних видах їх діяльності. Так, у зв'язку із початком російської агресії проти України виникли організації, що виражають інтереси нових соціальних груп – учасників АТО/ООС, внутрішньопереміщених осіб, постраждалих від бойових дій на Донеччині та Луганщині.

Однією з найбільш характерних рис громадянського суспільства є його здатність до самоорганізації. Яскравим виявом такої самоорганізації став «спалах» волонтерської активності українців, що розкриває потужну силу громадянського суспільства як суб'єкта суспільних перетворень в Україні. Підйом волонтерської активності, що охопив усю країну, відбувся наприкінці 2013 р. і з особливою силою розгорнувся у 2014–2016 рр. у зв'язку зі збройним конфліктом на Донбасі. Волонтерська діяльність спрямовувалась на порятунок життя людей, що залишились на окупованих територіях, підтримки українських військовиків (добровольчих батальйонів, ЗСУ), допомогу вимушеним переселенцям із зони збройного конфлікту.

Повномасштабна війна, що розпочалась 24 лютого 2022 р., спричинила другу потужну хвилю волонтерського руху в Україні. Набутий протягом 2014–2016 рр. досвід громадської самоорганізації відіграв і продовжує відігравати велику роль. Головними особливостями розвитку українського волонтерства на сучасному етапі є значне підвищення рівня його інституціоналізації, формування потужних волонтерських структур із високим рівнем авторитету та довіри; суттєве зростання масштабності допомоги, посилення співпраці волонтерських організацій з державними органами для надання необхідної допомоги цільовим групам.

Таким чином, наявність потужного громадянського суспільства є невід'ємною рисою демократії. Одним із важливих показників її розвитку є ступінь поширеності громадських об'єднань та рівень залученості до них

громадян. В умовах російської військової агресії спостерігається небувале зростання громадянської активності стосовно волонтерської допомоги ЗСУ та особам, постраждалим постраждалих від бойових дій. Налагодження конструктивної взаємодії між державою та громадянським суспільством в Україні потребує розширення реальних повноважень органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань, посилення їх ролі на процес прийняття владних рішень і контролю за діями влади. Від цього значною мірою залежить подальше просування нашої країни по шляху демократичних реформ.

Джерела та література

1. Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку : аналіт. доп. / [Яблонський В. М., Андріученко Т. В., Бекешкіна І. Е. та ін.] ; за заг. ред. О. А. Корнієвського, Ю. А. Тищенко, В. М. Яблонського. Київ : НІСД, 2018. 128 с.
2. Оцінка ситуації в країні, довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян (березень 2021 р.). URL: <http://surl.li/apfbm> (дата звернення: 10.02.2023).
3. Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політико-ідеологічні орієнтації громадян України в умовах російської агресії (вересень–жовтень 2022 р.). URL: <http://surl.li/dsegk> (дата звернення: 10.02.2023).
4. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні. Громадянська активність як фактор і ресурс модернізації України : аналіт. доп. / А. В. Єрмолаєв, М. І. Ставнійчук, В. М. Яблонський. Київ : НІСД, 2013. 65 с.
5. Розвиток громадянського суспільства в Україні. Київ : Фонд «Європа ХХІ», 2002. 60 с.
6. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2005 / за ред. О. С. Власюка. Київ : Знання України, 2005. 608 с.

МІЖ ЛОКАЛ-ПАТРІОТИЗМОМ ТА ЕТНОСЕПАРАТИЗМОМ: CASE STUDY ПІДКАРПАТСЬКОЇ РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ ПАРТІЇ

Зан Михайло,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри політології і державного управління
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

mykhaylo.zan@uzhnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-8967-0083>

В умовах гласності та демократизації кінця 1980-х – початку 1990-х років у Закарпатській області виникають громадські організації, які репрезентували групові етнокультурні інтереси етнічних меншин, насамперед, угорців, румунів, ромів, словаків, німців та євреїв. Водночас 17 лютого 1990 року організаційно формується Товариство карпатських русинів (далі – ТКР), яке ставило перед собою мету відродження культурної спадщини корінного народу краю. За досить короткий час громадська організація політизувала свою діяльність, а в її середовищі сформувалися різні угруповання.

Переважна більшість карпаторусинських громадських активістів орієнтувалися на практичну реалізацію результатів обласного референдуму 1 грудня 1991 року, де 78% жителів висловилися за перспективу створення самоврядної адміністративної території (попередньо йшлося про автономний статус – М.З.) Закарпаття в незалежній Україні. Поряд із цим більш радикальну групу, яка поставила на порядок денний перспективу формування державності Підкарпатської Русі, очолив громадський лідер, член Правління ТКР від молоді, Василь Заяць (12.01.1962).

Звертаючись до різних соціальних верств населення Закарпаття на початку березня 1992 року Василь Заяць запропонував для обговорення проєкт програми майбутньої Підкарпатської республіканської партії [5]. У ньому зокрема йшлося про «достачу свободи діла Пудкарпацької Русі из статусом Низависимної Нийтралної Риспублики – диржавы» [6, с. 2]. Проєкт передбачав також визнання Підкарпатської Русі та «нації русину» на рівні ООН, урахування «русину за границьов ниодрывнов частьов русинцького народа» [6, с. 2]. Подібно до цього,

в листівці «Граждане Подкарпатської Русі!», як «придседатель» Підкарпатської республіканської партії, Василь Заяць наголошував на: 1) створенні незалежної, нейтральної Республіки Підкарпатської Русі «по типови Швейцарії»; 2) отриманні повної політичної та економічної незалежності; 3) прийнятті Конституції «діла Подкарпатської Русі»; 4) визнанні русинів рівноправним серед інших народів; 5) розподілі серед селян впродовж року землі «по 3–5 гектару на вічне хоснованя» тощо [1, с. 1]. Серед вимог, окрім визнання незалежності Підкарпатської Русі, були ліквідація «кїйовцького намісничства и розпуску областъової Рады» та організація «временного, коалицийового правитилцтва из придставитилюв нацийовых миншин края, до начала виськародных вубурув» [1, с. 2].

21 березня 1992 року в Мукачеві відбувся установчий з'їзд політичної сили, яку офіційно йменували «Подкарпатська республіканська партія». На зібранні була присутня й делегація від чеських республіканців на чолі з Мирославом Сладеком, який згодом висвітлив подію в чехословацькій газеті «Республіка» [8]. На з'їзді був і лідер німецького національно-культурного товариства Ервін Візінгер. Як констатував Василь Заяць, інші «хоч обіцяли, але не прийшли. Мабуть, чогось боялися...» [2, с. 5].

В активі Підкарпатської республіканської партії було більше 150-ти чоловік, «але de facto заяви в партію написали 59 осіб. Практично до середини 1990-х років ця група активістів, яка формувалася довкола партії на початку 1992 року, діяла досить ефективно. Серед групи одноступців, які прагнули до розгортання її діяльності, були робітники Степан Ач і Ладислав Лецович, вчитель Іван Талабішка, водій Михайло Бежинець, електрик Федір Фалес, військовий, колишній афганець Василь Лавкай» [2, с. 5].

Пояснюючи причини організаційного формування політичної партії, яка фактично базувала свою діяльність на етносепаратизмі, Василь Заяць констатує: «Ми просто бачили поточну ситуацію й розуміли, що тодішнє керівництво Товариства карпатських русинів нічого конструктивного для блага всіх закарпатців (не лише русинів, а представників усіх національностей), робити не

буде. На початках була ідея назвати партію Пудкарпатська автономна партія, потім термін «автономна» було змінено на «республіканська». Нами було зібрано більше 4,5 тис. підписів на підтримку партії ... Серед них були люди різних національностей, про це можна пересвідчитися в документах, які зберігаються в нас із тих часів... [2, с. 6].

Необхідно зауважити, що в опублікованому 4 червня 1992 року «Статуті Подкарпацької республіканської партії (ПРП)», на противагу проєкту програми партії, про який згадувалося вище, вже немає жодних (! – М.З.) згадок про механізми державотворення майбутньої Підкарпатської Русі. Водночас вказано про те, що політична партія «повністю виходить із інтересів всіх народів Підкарпатської Русі» й може бути розпущеною або ж «залишиться однією з діючих партій у Республіці, після досягнення кінцевої цілі» [7].

Відповідно до Статуту ПРП вищим робочим органом мала бути Вища Рада на чолі з Головою та заступниками. Найвищим «законодавчим органом» (?! – М.З.) проголошувався з'їзд, що повинен визначати політику партії, програму та статут. Передбачалося скликання з'їзду ПРП «не рідше як раз у два роки» [7]. Головними методами політичної діяльності за Статутом визначалися: 1) організаційно-масова робота; 2) агітація та пропаганда; 3) політичні диспути та дискусії; 4) участь у виборах, референдумах, роботі «у громадських організаціях і органах». Серед засобів роботи ПРП були: 1) друковане слово; 2) радіо і телебачення; 3) петиції; 4) пікетування; 5) бойкотування; 6) мітинги; 7) забастовки; 8) акції непокори [7].

Як бачимо, у планах ПРП, яку очолив Василь Заяць, були окреслені головним чином масові й організовані форми політичних дій, що передбачали громадянський спротив. Такий, досить жорсткий дискурс етносепаратизму Василя Заяця та його прихильників в окремій публікації дозволив нам включити його до напряму діячів «радикального політичного русинства» [3, с. 22]. Водночас, після неодноразових бесід, запису та публікації інтерв'ю з Василем Заяцем [2], для нас стали більш, ніж зрозумілими висновки краснезнавця Дмитра Попа про лідера ПРП як «безневинного радикала» [4]. Як показав час, спроби

організації ПРП і видання газети «Республіка» Василем Заяцем, головним чином, через різні перепони та відсутність коштів «довелося згорнути» [4]. Натомість у середовищі карпаторусинського громадського руху з 1993 року з'явилися справді радикальні особи (Іван Туряниця, Дмитрій Сидор), які рішуче виступали за автономію краю, в тому числі як народні обранці, депутати Закарпатської обласної Ради.

Джерела та література

1. Граждани Подкарпацької Русі! Подкарпатська республіканська партія. Придсидатиль В. Заяць. Листівка. 2 с.
2. Зан М. «Бануву, ож много м дорогоцінного часу потратив на пустых люди...». Інтерв'ю з лідером русинського громадського руху в Закарпатській області Василем Заяцем (до 60-літнього ювілею). Ужгород : ФОП Данило С. І., 2022. 32 с.
3. Зан М. П. Русинський рух на Закарпатті: еволюція, фрагментація, перспективи. *Етнополітичні трансформації України в контексті інтеграційних процесів Центрально-Східної Європи* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 22–23 травня 2014 р.). Івано-Франківськ, 2014. С. 16–23.
4. Заяц Василь Васильевич. *Поп Д. Подкарпатская Русь: деятели культуры, науки, истории*. Ужгород : ПП «Наумченко Н. В.», 2016. С. 101.
5. Заяць В. Уважаймі зимляки! *Вісник Потисся*. 1992. 3 березня. № 4 (004). С. 1, 2.
6. Проект Програмы Пудкарпацької Республіканської партії. *Вісник Потисся*. 1992. 3 березня. № 4 (004). С. 2, 3.
7. Статут Подкарпацької Руспубліканської партії (ПРП). *Республіка*. 1992. 4 червня. № 2 (002). С. 2.
8. Program rozvoje a obnovy Podkarpatské Rusi: Projev PhDr. Miroslava Sládka na ustavujícím sjezdu Republikánské strany na Podkarpatské Rusi 21. 3. 1992 v Mukačeve. *Republika*. 1992. 13.4. – 19.4. S. 2, 3.

МАРКЕТОЛОГІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОГО РИНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Кушнір Тарас,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри маркетингу
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна
taras_kushnir@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-1643-2273>

Політичний маркетинг ґрунтується на просуванні ідей, інтересів і думок в суспільний простір. Політичний маркетинг характерний не лише для діяльності політичних партій, які, відповідно, мають певні групові інтереси в умовах демократичного суспільства, але і для різних масових рухів, які схильні за різних умов та обставин перетворюватись на політичні партії.

Ключова користь від політизації маркетингу полягає в тому, що політичний маркетинг використовуючи принципи маркетингу товарів та послуг, орієнтується на задоволення суспільних потреб широких верств населення.

Процеси обміну ідеями, думками, необхідність зміни методів оволодіння увагою громадськості, пошук компромісів з деякими групами впливових політичних партій і рухів – все це базується на принципах сучасного маркетингу і має бути спрямоване на задоволення потреб та інтересів активних учасників політичних акцій та тих, хто здійснює фінансову підтримку політичних партій.

Концепція політичного маркетингу співпадає з концепцією маркетингу товарів і послуг також у зв'язку з необхідністю для досягнення цілей постійно орієнтуватись на зміни в зовнішньому і внутрішньому середовищах, гнучко реагувати на них. Головною метою політичного маркетингу є пошук шляхів максимального порозуміння у суспільстві через досягнення компромісів і прагнення до гармонізації досить суперечливих інтересів різних верств громадськості. Усвідомлення необхідності виживання суспільства на основі соціального партнерства також є істотною ознакою політичного маркетингу.

Політичний маркетинг часто ототожнюють із некомерційним маркетингом, а також із маркетингом послуг. Безумовно, що політичний

маркетинг є близький до маркетингу послуг через те, що послуга як і політичний продукт часто є товаром нематеріальним, відповідно складним і не завжди чітко зрозумілим клієнтові (до прикладу, фінансові, юридичні, страхові чи медичні послуги). Теорія сучасного маркетингу визнає, що нематеріальні послуги значно важче продати ніж фізично уречевлені товари. Через те і процес прийняття рішення про купівлю такої послуги буде тривалішим та потребуватиме більше зусиль. Оскільки до купівлі нематеріальної послуги споживач не може фізично побачити кінцевий результат, то такий процес є процесом із високим ступенем невизначеності. Для зниження ризику необхідно більш зважено підійти до прийняття рішення про купівлю, ознайомитись із більшою кількістю інформації, порівняти альтернативні варіанти тощо. Однак, в силу того, що політичний маркетинг за своєю суттю є маркетингом некомерційним, то, на наш погляд, найбільш доречним є порівняння політичного маркетингу з некомерційним маркетингом послуг.

Якщо ми говоримо про політичний маркетинг, то політичними товарами радше є політичні ідеології, програми чи обіцянки політичних партій (а не самі політичні партії чи їх лідери), реалізація яких безпосередньо впливатиме на майбутнє того, хто здійснює вибір. Тому прийняття рішення також є складним та потребує часто ретельного обмірковування. За такою логікою контрагентами на політичному ринку є виборці та політичні партії (чи окремі політики), виборці є покупцями, а політичні партії – продавцями політичного товару.

Також варто зауважити, що політичний ринок не може функціонувати у форматі ринку досконалої конкуренції через неможливість функціонування в його межах великої кількості невеликих учасників. Політичному ринку характерна присутність великих впливових продавців (політичних партій), які пропонують диференційований продукт (варто зазначити, що однорідного продукту на політичному ринку бути не може, навіть, якщо політичні партії є схожими ідеологічно, неможливо, щоби вони пропонували однакові програмні ідеї своїм виборцям). Тому робимо висновок, що політичний ринок функціонує

як ринок монополістичної конкуренції, що створює максимально сприятливі умови для використання маркетингу на ньому.

ПОЛІТИЧНИЙ РИЗИК В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН

Личковська Марина,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри політичних наук і права
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна
politlaw@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-9755-5368>

Аналіз причин і наслідків політичного ризику в будь-якій країні, зокрема в Україні, має свої специфічні властивості. Це стосується таких аспектів як політична традиція, недосконалість демократичних інститутів і, найголовніше, трансформаційний період соціально-політичного розвитку.

До найбільш поширених визначень політичного ризику можна віднести наступне: це непереборний елемент будь-якого політичного процесу, який породжується невизначеністю політичного середовища й характеризується особливим типом взаємозв'язку об'єктивної політичної ситуації та діяльності суб'єкта в ній. Під невизначеністю в даному випадку розуміється відсутність чітких формальних процедур, які є загальноприйнятими методами ведення справ. Можна відокремити інформаційні, соціальні, персональні, правові, економічні та випадкові, коли одним із джерел політичного ризику виступає безпосередня випадковість політики, яка веде до появи непередбачених і небажаних подій [Див. детал. : 2].

Такий розподіл є, безумовно, повною мірою умовним у зв'язку з тією обставиною, що фактори з різних груп можуть впливати один на одного, породжуючи специфіку кожної з зазначених груп. У сучасній науковій літературі найчастіше виділяються внутрішні й зовнішні джерела політичних та економічних чинників ризику. Аналіз внутрішніх економічних факторів

дозволяє скласти загальну характеристику економічного розвитку країни й зазначити найбільш вразливі місця. Зовнішні економічні фактори визначають ступінь впливу зовнішніх обмежень на внутрішню економічну політику: високий ступінь залежності і значний розмір зовнішньої заборгованості посилюють ризик втручання уряду в інвестиційну діяльність. Проблема оцінки внутрішніх соціально-політичних та економічних чинників є значною мірою суб'єктивною, враховуючи те, що саме зовнішня політична обстановка може зіграти роль катализатора як подальшого стабільного розвитку країни, так і навпаки – посилення її нестабільності як у соціально-політичній, так і економічній сферах.

Поміж усіх видимих і невидимих ризиків не існує таких, що тим чи іншим чином зачіпають лише окремі категорії соціумів, а будь-які дії або бездіяльність не гарантують особистої неучасті у відповідних процесах боротьби із небезпеками. Це замкнута система. Інструменти абстрагування від зовнішнього світу існують, проте досягти цілковитої ізоляції малоімовірно, адже там, де питання інформаційного впливу, соціально-політичної напруженості, ментальної доброчесності, матеріальної вигоди, правової невирішеності та ін. вже закриті, перманентно актуальними залишаються, наприклад, екологічні, медичні проблеми та інші.

Враховуючи реалії сучасного часу, варто визначити окремо саме проблему військової агресії, яка з 2014 року існує як видимий ризик, а з 24 лютого 2022, з повномасштабним вторгненням РФ в простір нашої держави, стала головним ризиком як у зовнішній, так і внутрішній політиці, впливаючи на всі сфери життєдіяльності країни. До того ж варто додати, що можна на повному підґрунті стверджувати, що майже не існує у теперішній час країни світу, на чії соціально-політичну та економічну системи суттєво не вплинули б ці страшні події, породжуючи ризики нестабільності та небезпеки як у внутрішньому, так і зовнішньому вимірі.

Джерела та література

1. Віннійчук О. «Портфель ризиків» українського суспільства: аналіз політичної ситуації 2014–2020 рр. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціології і політичних науках*. 2020. Т. 3, № 2. С. 102–109.
2. Лясота А. Є. Глобалізаційні процеси в сучасному світі та Україна: політичні ризики та перспективи. *Регіональні студії*. 2020. № 23. С. 32–37.

ВПЛИВ ГЕНДЕРНОГО КВОТУВАННЯ НА ПРЕДСТАВНИЦТВО ЖІНОК У ПАРЛАМЕНТІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Макарець Світлана,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна
svitlana.makarets@pdaa.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-6844-261X>

Протягом останніх десятиліть проблема гендерної рівності займає важливе місце в політиці більшості держав, наслідком чого стало суттєве підвищення рівня участі жінок у різних сферах суспільного життя: вони все частіше обіймають високі державні посади, що тривалий час було виключно прерогативою чоловіків, стають депутатами парламентів, беруть активну участь у діяльності органів місцевого самоврядування. Одним із ефективних механізмів розширення представництва жінок у політичній сфері стало гендерне квотування, ефективність використання якого демонструють показники участі жінок у національних парламентах.

З моменту прийняття у 1995 р. Пекінської декларації частка жінок у парламентах світу значно збільшилася: у 1995 р. вона складала 11,3% місць, у 2015 р. – 22,1%, у 2020 р. – 25% [5, с. 1]. Серед країн, яким вдалося досягти найбільшого прогресу, – Руанда, Об'єднані Арабські Емірати, Андорра, Болівія (збільшення кількості жінок у нижній/єдиній палаті парламенту); Болівія, Мексика, Бельгія, Антигуа і Барбуда, Аргентина (у верхній палаті парламенту).

Підсумком парламентських виборів 2021 р. у 48 країнах стало обрання 28,6% жінок [7, с. 2].

Позитивною є динаміка і щодо гендерного паритету в парламентах. Якщо у 1995 р. лише одна країна (Швеція) змогла досягти показника 40%, то у 2020 р. країн з гендерним паритетом (або більшою часткою жінок, ніж чоловіків) у нижній/єдиній палаті парламенту було чотири (Руанда, Куба, Болівія, Об'єднані Арабські Емірати), а на початок 2022 р. їх кількість зросла до п'яти (Руанда, Куба, Нікарагуа, Мексика, Об'єднані Арабські Емірати). Тому, як зазначається у дослідженні Inter-Parliamentary Union (Міжпарламентське об'єднання) «Жінки в парламенті: 1995–2020», «досягнення критичної маси в 30% місць, які займають жінки, більше не є метою. Зміщення парадигми в бік повної рівності стало найбільшим досягненням останніх 25 років. З такою сміливою метою попереду необхідні активні кроки для прискорення змін, які приведуть до гендерного паритету в парламентах» [5, с. 1]

Одним із важливих факторів, які впливають на представництво жінок у політиці загалом, і в парламентській діяльності, зокрема, є практика гендерного квотування. Так, наприклад, у 2019 р. у 40 парламентських палатах, які підлягали поновленню, були застосовані гендерні квоти (і законодавчо встановлені, і добровільні партійні), результатом чого стало отримання жінками в середньому 30,3% місць. У тих же палатах, під час виборів до яких квоти не передбачалися, цей показник склав 17,9% [5, с. 4]. Позитивну динаміку впровадження практики гендерних квот продемонстрували результати парламентських виборів, які відбулися в 2020 р.: у 25 із 57 країн були застосовані гендерні квоти, що дало можливість обрати більше жінок до нижніх/єдиних палат парламентів на 11,8% і до верхніх палат – на 7,4% [6, с. 14].

Зупинимося на особливостях квотування у країнах, які мають у своїх законодавчих органах гендерний паритет. Найкраща країна для жінок у політиці – так характеризують наразі Руанду, де у 2013 р. сталася історична подія – на парламентських виборах жінки здобули майже 64% місць. Цей прогрес став можливим завдяки реалізації комплексу заходів, серед яких найвагомим

стало прийняття у 2003 р. нової Конституції, яка передбачала 30-відсоткову квоту для жінок в усіх органах прийняття рішень. Загалом законодавство Руанди закріплює такі механізми визначення місць в Палаті депутатів (нижній палаті парламенту): 53 члени обираються прямим загальним виборчим правом шляхом таємного голосування з використанням пропорційного представництва за закритими списками, з яких принаймні 30% мають бути місця, зарезервовані для жінок; 24 жінки-депутати – спеціальними органами відповідно до національних адміністративних одиниць; 2 члени – Національною молодіжною радою; 1 член – Федерацією асоціацій інвалідів. Ефективність цієї системи підтвердили вибори 2018 р., які забезпечили жінкам 61% місць у парламенті [4].

Федеральна національна рада (FNC) Об'єднаних Арабських Еміратів сьогодні в своєму складі має 20 чоловіків і 20 жінок. Цьому сприяло видання напередодні останніх (2019 р.) виборів президентської резолюції №(1), у статті 1 якої зазначено, що жінки повинні складати не менше 50% від загальної кількості представників кожного емірату в FNC. Постановою визначено такі правила забезпечення встановленої кількості жінок-представників: правитель кожного емірату може визначати кількість місць, відведених для жінок при обранні представників емірату в FNC; ця кількість не повинна перевищувати половини загальної кількості обраних представників емірату; офіс правителя кожного емірату оголосить кількість місць, відведених жінкам на виборах, перед відкриттям кандидатури; кандидатки-жінки, які набрали найбільшу кількість голосів у кожному еміраті, отримують розподілені місця; правитель емірату може призначити жінок на решту місць, виділених жінкам-кандидатам, щоб заповнити необхідні 50% [8].

Мексика – країна, яка записала «паритет у всьому» у своїй конституції. У 2018 р. жінки отримали половину місць у Конгресі. Цьому передувало прийняття у лютому 2014 р. конституційної поправки до статті 41 Федеральної конституції, яка вимагала, щоб політичні партії розробили «...правила забезпечення гендерного паритету при висуванні кандидатів на федеральних і місцевих виборах до Конгресу» [2]. Це означало, що політичні партії чи їх коаліції повинні

були збільшити частку висунутих кандидатів-жінок на парламентських виборах; до партійних списків кандидати повинні були вноситися за принципом чергування представників різних статей; коли основний кандидат жінка, то на заміну їй (у разі, якщо вона залишає свою посаду) має прийти також жінка.

Крім того в країні передбачена система стимулювання політичних партій шляхом державного фінансування за дотримання ними гендерного законодавства. Якщо ж політичні партії неправильно розпоряджаються державними коштами, виділеними на гендерну діяльність та розвиток жіночого лідерства, їм загрожує скасування реєстрації. Також політичні партії ризикують втратити до 50% виділених державних коштів за будь-які порушення, пов'язані з недотриманням зобов'язань щодо запобігання, подолання та викорінення політичного насильства щодо жінок за ознакою статі [2].

Законодавчо встановлені кандидатські квоти має сьогодні й Нікарагуа. Конституція держави та виборче законодавство містять норми, що зобов'язують політичні партії або коаліції політичних партій, які беруть участь у виборах до Національних зборів, включати до своїх виборчих списків 50% чоловіків і 50% жінок. Списки кандидатів повинні складатися на основі чергування представників чоловічої та жіночої статі за так званою системою «блискавка». Дотримання на останніх парламентських виборах 2021 р. цих норм забезпечило частку жінок у парламенті на рівні 52% [3].

У ході останніх виборів у Кубі, які відбулися в 2018 р., кількість місць у парламенті, які отримали жінки, склала 53,41%, хоча жодні гендерні квоти в країні не передбачені законодавством [1].

Досвід квотування держав-лідерів за гендерним паритетом показує, що просто мати квоту недостатньо, велике значення має її конструкція. І тому в найближчому майбутньому стандартом повинна стати 50-відсоткова гендерна квота, яка чергує чоловічі та жіночі імена в списку кандидатів.

Джерела та література

1. Inter-Parliamentary Union (IPU). URL: <http://surl.li/fgstj> (дата звернення: 10.02.2023).

2. Gender Quotas Database. Mexico. URL: <http://surl.li/fgstr> (дата звернення: 10.02.2023).
3. Gender Quotas Database. Nicaragua. URL: <http://surl.li/fgstx> (дата звернення: 10.02.2023).
4. Gender Quotas Database. Rwanda. URL: <http://surl.li/fgsug> (дата звернення: 10.02.2023).
5. Les femmes au parlement : 1995–2020 – Regard sur 25 ans. Inter-Parliamentary Union (IPU), 2020. 24 p. URL: <http://surl.li/fgsuo> (дата звернення: 10.02.2023).
6. Les femmes au parlement: 2020. Inter-Parliamentary Union (IPU), 2021. 21 p. URL: <http://surl.li/fgsuv> (дата звернення: 10.02.2023).
7. Les femmes au parlement: 2021. Inter-Parliamentary Union (IPU), 2022. 24 p. URL: <http://surl.li/fgsvi> (дата звернення: 10.02.2023).
8. President issues resolution to raise women’s representation in FNC to 50%. URL: <http://surl.li/fgsvr> (дата звернення: 10.02.2023).

СОЦІАЛІСТИЧНИЙ ІНТЕРНАЦІОНАЛ В ПОЛІТИЧНІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТУ (2017–2022 рр.)

Назарчук Олександр,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна
anazarchuk@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-2616-6020>

Сучасне суспільство перебуває в постійній трансформації. Динаміка розвитку нових технологій є основою цього процесу. Відповідно, економіка, політика, соціальна сфера, освіта та наука не залишаються на еволюційному узбіччі, хочемо ми цього чи ні.

Як активними, такі і пасивними учасниками поступального розвитку сучасного суспільства є пересічні громадяни та різноманітні державні, не державні, міжнародні, комерційні, громадські, політичні та інші структури.

До цього переліку слід віднести міжнародну організацію Соціалістичний Інтернаціонал, що об'єднує 132 соціал-демократичні, соціалістичні й робітничі політичні партії з усіх континентів земної кулі [3].

На сьогодні при владі у своїх країнах перебуває 31 партія, яка є членом Інтернаціоналу. Нещодавній Конгрес Соцінтерну новим президентом обрав прем'єр-міністра Іспанії Педро Санчеса, а генеральним секретарем – Бенедикту Ласі (Гана) [4].

Як неурядова організація, Соціалістичний Інтернаціонал має консультативний статус (Категорія I) при Організації Об'єднаних Націй і працює на міжнародному рівні з великою кількістю інших організацій.

Україну в Соціалістичному Інтернаціоналі представляє Соціал-демократична партія України, лідером якої є Юрій Буздуган.

Хронологічні рамки доповіді охоплюють період з 2017 по 2022 р. Це проміжок часу між XXV (Колумбія, Картахена, 2–4 березня 2017 р.) і XXVI (Іспанія, Мадрид, 25–27 листопада 2022 р.) конгресами Соцінтерну, які є своєрідними «моментами істини» – публічними заходами для підбиття підсумків діяльності організації, визначення нових тактико-стратегічних завдань, аналізу помилок та успішних аспектів діяльності.

У політичній трансформації світу Соціалістичний Інтернаціонал брав досить активну участь за ці 5 років. Маючи колосальний історичний досвід, сучасні соціал-демократи не стояли осторонь геополітичних процесів у світі.

Що це за досвід? Серед іншого, сучасний (після Другої світової війни) період історії Інтернаціоналу декларує такі факти. З 1976 по 1992 рр. його президентом був Віллі Брандт, канцлер Німеччини й лауреат Нобелівської премії миру 1971 р., з 1992 по 1999 рр. – прем'єр-міністр Франції П'єр Моруа, а з 1999 по 2005 рр. сьогоднішній Генеральний секретар ООН і колишній прем'єр-міністр Португалії Антоніу Гутерреш. І це лише крапля серед великого масиву доказів впливовості та авторитету Соцінтерну.

Як через партії-члени, так і через високе представництво в Організації Об'єднаних Націй Соцінтерн має вплив на політичні трансформації сучасного

суспільства. За період, що розглядається, відбулося 5 засідань Рад Інтернаціоналу, 6 засідань Президії, 4 рази збирався Комітет з питань Африки, 5 разів Комітет з питань СНД, Кавказу і Чорного моря, 1 раз Комітет з питань курдського народу, 7 разів Комітет з питань Латинської Америки і Карибського басейну, 1 раз Комітет з питань Середнього Сходу, продовжували на регіональному рівні роботу учасники Середземноморського Комітету, Комітету з питань Арабського світу та інші [2].

При цьому варто зазначити, що усі зібрання відбувалися не в Лондоні, в затишному офісі Соцінтерну, а безпосередньо в тих місцях, де виникали проблеми, кризові явища або ж була потреба терміново запобігти різного роду негараздам. Так, не завжди ефект був високим, але ж ми знаємо, що «під лежачий камінь, вода не тече».

Окремо слід виділити діяльність Соцінтерну в контексті війни росії проти України. У 2014 р. Київ відвідав тодішній генеральний секретар Інтернаціоналу Луїс Аїяла, відмовившись, при цьому від поїздки в росію на запрошення її керівництва. На фото нижче Луїс Аїяла з міжнародним секретарем СДПУ Оленою Скоморощенко та головою молодіжної організації СДПУ Олександром Антоновим на Майдані Незалежності 12 квітня 2014 р.

З перших днів повномасштабної війни у лютому 2022 р. за активної діяльності керівництва СДПУ, що полягало в оперативному інформуванні лідерів Соцінтерну про поточну ситуацію в Україні, Інтернаціонал доклав

колосальних зусиль, щоб підняти це питання на найвищий рівень в ООН і світі загалом [1].

Підсумовуючи викладене, є розуміння того, що Соціалістичний Інтернаціонал веде активну багатогранну міжнародну політику, не стоїть осторонь регіональних і загальнопланетарних проблем, є дієвим геополітичним гравцем і, відповідно, перебуває в епіцентрі політичної трансформації сучасного суспільства.

Джерела та література

1. Назарчук О. М. Сучасна українська соціал-демократія у боротьбі за державність та територіальну цілісність України. *Територіальна цілісність України у дискурсі міжнародних, історико-політичних, правових, етно-соціальних та економічних аспектів* : зб. матеріалів Всеукр. онлайн-конф. Київ : КНЕУ, 2022. С. 93–99. URL: <http://surl.li/fgswd> (дата звернення: 01.02.2023).
2. Activities and Events. URL: <http://surl.li/fgswr> (дата звернення: 01.02.2023).
3. Progressive politics. For a fairer world. URL: <http://surl.li/fgsxb> (дата звернення: 01.02.2023).
4. XXVI Congress of the Socialist International, Madrid, 25–27 November 2022. URL: <http://surl.li/fgsxs> (дата звернення: 01.02.2023).

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Науменко Ольга,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна
naumenko.olya@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0136-460X>

На сьогодні політична еліта проходить значні процеси трансформації у сучасному суспільстві. Політична еліта України пройшла перехід від

недемократичних політичних режимів до демократичного режиму. Різні суспільні зрушення були певними «соціальними ліфтами» у системі рекрутування політичної еліти впродовж державної незалежності і до цього часу.

Здебільшого для характеристики суті політичної еліти в перехідних суспільствах використовуються терміни «трансформація еліти», «зміна еліти» і «заміна еліти». Як зазначає Л. Мандзій, що трансформація еліти містить в собі перетворення всередині правлячої еліти як вихід на позиції лідера нового угруповання в правлячій еліті чи прихід до влади вищого прошарку іншої соціальної групи. Зміна еліти може бути зі змінами в її політичному курсі або ідеології, та в методах рекрутування політичної еліти. Інколи в еліту допускаються представники контреліти.

Дослідники відзначають для перехідних суспільств дві важливі тенденції трансформації еліт: 1) стара еліта повністю не сходить зі сцени, приєднується до нової за будь-яких змін, навіть радикальних політичних як її частина, та як окремі фрагменти при революційних потрясіннях; 2) запозичення та копіювання новою елітою цінностей, звичаїв, ідей, норм, традицій старої еліти [2, с. 50].

Здебільшого становлення елітних прошарків визначається такими рисами: неузгодженістю формування ринкових відносин, інерційністю кризових процесів, ослабленістю фінансової системи, важкістю створення децентралізованої управлінської інфраструктури; проблемністю відносин урядових, президентських структур та представницьких органів влади, зниженням їхнього рейтингу, послідовним падінням рівня довіри до владних структур з боку громадян, що може викликати напруженість і небезпеку переходу до диктатури; посиленням суперництва політичних сил; правовим нігілізмом; культурним та ціннісно-етичним вакуумом [1].

Процес формування й становлення політичної еліти відбувався в межах адміністративно-номенклатурної моделі та за відсутності традицій державотворення. В Україні формування нової еліти розпочалося з 1990-х років та пов'язане зі спільними проблемами державного будівництва, втіленням нових принципів та механізмів становлення еліти які функціонують у багатьох

розвинених демократичних країнах. Основними завданнями, що постали перед елітою було усвідомлення себе та власного місця в новій країні й новому світі. Після проголошення незалежності України функції політичної еліти виконувала стара адміністративно-господарська еліта та номенклатура, що й становило ядро «нovoї» еліти. Також до «нovoї» еліти входили підприємці нової генерації та вихідці з різних прошарків суспільства [4, с. 448–449].

Поява професійної еліти в Україні простежувалася в 1994–1998 рр., коли політика утверджується як професія. Виявляється тенденція до регіоналізації політичної еліти, як прояв спроможності посісти домінуючі позиції на загальнодержавному рівні. В 1998–2004 рр. відбувається зрощення бізнесу і влади. Зміна політичної еліти в 2004–2009 рр. часів помаранчевої революції зумовила початок її глибинної деформації. Під час помаранчевої революції для політичної еліти характерними були: невисокий рівень професіоналізму більшої частини політичної еліти; дефіцит стратегічного мислення; невисока якість та ефективність прийнятих політичних рішень; невміння домовлятися та узгоджувати інтереси, погоджувати політичні компроміси у внутрішній та зовнішній політиці; відчуження від суспільства, що сприяло збільшенню соціального розриву між представниками політичної еліти й пересічними громадянами.

У період 2010–2014 рр. політична еліта характеризувалася неоднозначністю, невідповідністю й невизначеністю щодо власних функцій і обов'язків. Економічна система підпорядковувалася бізнесовим колам, в державі владарювала корупція і бюрократія та цілковита криза парламентаризму. Зміна політичної еліти шляхом революційних перетворень відбулася в 2014–2017 рр., відповідно до вимог Революції Гідності до влади мали прийти лідери «з народу», що не здійснилося, тоді як владу взяли в свої руки керівники з опозиції до колишньої влади сил. Попри використання люстраційних важелів, зміни політичної еліти не сталося. Спостерігалася тенденція рекрутування еліти з кланово-номенклатурного середовища, монополізація та розподіл влади

відбувався у вузько кастово закритих групах згідно принципу близькості до впливової особи [3, с. 126].

З 2019 р. в трансформаційні процеси політичної еліти увійшов феномен «Слуги народу», у Верховній Раді України утворилася монокоаліція, що сприяло оновленню парламенту на 80%. Ідеологічні позиції політичної партії коливалися від лібертаріанства/лібералізму до соціал-демократизму/центризму. На сьогодні очільник «Слуги народу» Президент України В. Зеленський має високий рівень суспільної легітимності, є національним героєм та патріотом для українського народу і світової спільноти, виявляючи всю політичну волю в російсько-українській війні.

Успішній трансформації політичної еліти сприятиме застосування антрепренерської системи відбору еліти, коли рекрутування буде здійснюватися на основі знань, вмінь та професійних досягнень. Впродовж періоду української незалежності застосовувалися формування за системою гільдій, люстрація та прихід на владні позиції представників з народу, народне делегування за згодою Майдану, близькістю до правлячого класу, рекрутування з регіональної еліти, «селективний механізм» іноземців. Сучасна політична еліта нового формату поступово звільняється від штампів клановості, вождизму, привносячи в українську політику демократичні європейські традиції, патріотизм, гуманність, чесність та відповідальність за долю народу.

Джерела та література

1. Лещенко В. Трансформація політичної системи та роль політичних еліт у розвитку суспільства. *Віче* : веб-сайт. 2019. № 11. URL: <http://surl.li/fgsyn> (дата звернення: 13.02.2023).
2. Мандзій Л. С. Політична еліта в перехідних суспільствах. *Наукові праці істор. ф-ту Запорізького держ. ун-ту*. Вип. XXIII: Політична еліта в історії України. Запоріжжя, 2008. С. 50–61.
3. Степаненко О. Зміна політичної еліти шляхом люстрації: загальна характеристика та тенденції розвитку в Україні. *European Political and Law Discourse*. 2017. Vol. 4, Issue 4. P. 124–128.

4. Штука І. А. Трансформація політичної еліти сучасної України. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 101. С. 447–453.

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО ІМІДЖУ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ – ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Некряч Анастасія,
доктор політичних наук,
професор кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна

anastasiia.nekriach@pdaa.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-5058-4145>

Українська держава, її народ, громадянське суспільство продовжуючи власну історичну ходу, європейський вектор розвитку, налагоджуючи стратегічні відносини з міжнародними партнерами, які поділяють з нами національні інтереси, європейські стандарти і загальнолюдські цінності, постали перед низкою принципово нових викликів і загроз через російську війну проти суверенної незалежної України, масштаби якої небачені з часів Другої світової війни як для всієї міжнародної спільноти, так і країн Європи. На жаль, міжнародні інституції виявилися неспроможними оцінити глибину і наслідки цієї глобальної небезпеки і повною мірою протистояти гібридним загрозам ХХІ століття. Ця жорстока реальність стала викликом для всіх держав, суспільств, націй, народів і безпосередньо для української держави, її народу, української влади, державних інститутів.

За всіма ознаками (політичними, військовими, економічними, інформаційними) – це наймасштабніша гібридна загроза для всього людства, оскільки порушені не тільки права і свободи всіх людей планети Земля, мільйонів українців, але й уперше у світовій практиці одна з держав-членів ООН знехтувала провідними принципами міжнародного права, міжнародної безпеки, зруйнувала саму архітектуру світової політичної системи, її базові цінності та способи існування і виживання людей.

Такі широкомасштабні випробовування для нашої країни обумовили потребу пошуку нових підходів на всіх рівнях управління, які б стали гнучкішими, адекватнішими, рівноціннішими цим викликам і загрозам, працювали б на випередження і нейтралізацію їхніх негативних наслідків. Це ґрунтується на переосмисленні ролі й місця інституту місцевого самоврядування, який виявляє, задовольняє та узгоджує потреби мешканців територіальних громад, забезпечує реальний баланс їхніх інтересів, вибудовує безпековий простір для кожного, а також забезпечує цілісність соціуму, його стабільність, надійність і прогнозованість розвитку. Мовиться про місцеву владу в цілому, яка перебуває найближче до людей і функціонує в абсолютно нових умовах воєнного стану.

Останніми роками в системі місцевого самоврядування відбулись істотні зміни. Вони пов'язані з реалізацією реформи децентралізації влади, яка суттєво скорегувала механізми взаємин між центром і регіонами, місцевими державними адміністраціями та органами самоврядування, усередині самої самоврядної системи. Тільки час підтвердить правильність і доцільність цих трансформацій на місцевому рівні та наскільки вони задовольнятимуть потреби й очікування населення територіальних громад.

Але вже нині можна стверджувати, що нова модель адміністративно-територіального устрою виявилася дієвою щодо забезпечення потреб та інтересів населення. Це конкретно підтвердилося 2022 року (року, який увійде в історію новітньої України як один із найскладніших і трагічних), адже це перший подібний досвід роботи органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Віддаємо належне органам самоврядування, які виконують свої повноваження і компетенцію в складних умовах війни, за їхні зусилля. Воєнний стан обумовив потребу змінити алгоритм дії органів місцевого самоврядування залежно від ситуації, у якій перебуває територіальна громада.

Виокремимо три такі моделі: 1) там, де не ведуться воєнні дії, 2) там, де відбуваються активні воєнні дії, і 3) тимчасово окуповані території. У кожній моделі використовуються різні підходи і форми роботи. Місцеві самоврядні

структури взаємодіють із громадянами, підтримуючи їхній морально-психологічний стан; дотримуються розпоряджень державних військових адміністрацій; мінізують наслідки цієї жахливої війни проти мирного населення; вживають заходи для збереження реальної керованості територіями та громадами завдяки забезпеченню мінімальних стандартів функціонування, забезпечення мешканців територіальних громад необхідними послугами, створення безпекового середовища для них. До речі, це при тому, що нині немає належної законодавчої бази, залишається неврегульованою ціла низка проблем, які потрібно розв'язувати на місцевому рівні в цих особливих умовах функціонування.

Одним із чинників, який впливає на зростання ефективності діяльності органів місцевого самоврядування, є підвищення їхнього політичного іміджу. Саме поняття «імідж» пояснюється як виразний бік образу, який штучно сконструйований за певними правилами зі спеціальними цілями. Отже, імідж виступає конструкцією того, що потрібно, що хочуть, або що хочуть побачити люди. Наука іміджелогія, яка досліджує ці питання, дає багато визначень цього поняття, характеризуючи його як продукт особливої діяльності зі створення або перетворення образу, як результат докладання цілеспрямованих професійних зусиль. Зауважу, що не варто ототожнювати імідж із «думкою», «репутацією», «авторитетом», оскільки кожне з цих понять має власне смислове навантаження. Створення іміджу – це процес багатофакторний, спеціально спроектований, який повинен вибудовуватися за відповідними законами й технологіями і потребує професійних знань, практики, майстерності, відповідних зусиль, чимало часу і витрат. І хоча імідж не є і не може бути самоціллю, водночас, це інструмент, за допомогою якого можна досягнути певної мети, ефективно з'ясувати цілу низку питань на місцевому рівні, якісно виконати завдання, зробити успішною як особисту діяльність, так і організацію.

Коротко розглянемо шляхи формування іміджу органів місцевого самоврядування. На наше глибоке переконання, імідж можна ще визначити як спеціально спроектований образ організації в інтересах мешканців

територіальних громад, заснований на особливостях діяльності, внутрішніх правилах гри, властивостях, достоїнствах, якостях, характеристиках, який цілеспрямовано запроваджується у підсвідомість населення і відповідає їхнім очікуванням, відокремлює одну громаду від іншої. Це нова реальність організації, процес створення якої цілеспрямовано організований і має чітко задані параметри. До того ж, це суб'єктивна реальність, яка має символічну природу. Імідж – це своєрідний феномен, у формуванні якого беруть участь як суб'єкти, так і об'єкти, бо створюється при суб'єктно-об'єктній взаємодії та співпраці.

Провідними суб'єктами місцевого самоврядування є посадовці, безпосередньо керівники органів місцевого самоврядування, депутати місцевих рад. На нашу думку, саме від них залежить імідж місцевої влади. Виокремимо найголовніші, на наш погляд, риси й ознаки керівника та їхній вплив на формування іміджу. Тож, яким в ідеалі повинен бути керівник: дотримується авторитарного стилю управління чи сповідує демократичний підхід? Було б краще, якби керівник на місцевому рівні сприймався як лідер не тільки представницького і виконавчого органів влади, а й усієї громади.

Не менш важливим є й те, як населення сприймає саме поняття «лідер»: чи це один із нас, чи це інший, відмінний від нас, чи це своєрідний символ. Кращий варіант, коли керівник здатний дотримуватись оптимального балансу між цими полюсами та спроможний привести організацію до успіху і сформувати про неї (органи місцевого самоврядування) позитивну суспільну думку у свідомості всіх мешканців територіальної громади як структури, що безпосередньо опікується їхніми справами. Тож, щоб органи місцевого самоврядування досягли необхідного рівня ефективності, треба, щоб їхня діяльність належно задовольняла потреби й інтереси населення. Забезпечити це можна при наявності у структурі спеціальних підрозділів кваліфікованих кадрів щодо роботи з населенням, із засобами масової інформації і громадськістю; високої комунікативної компетентності самого керівника, його позитивного ставлення до людей.

Практика засвідчила, що імідж керівника піддається корегуванню, але воно є лише доповненням і аж ніяк не заміником його компетентності і професіоналізму. Тому керівник повинен щоденно працювати зі своєю командою на власний імідж. Для багатьох цей процес стає запорукою не тільки їхнього особистого успіху, але й підставою для успішного функціонування цілого колективу людей, гарантом вдалої роботи самоврядної структури. Адже керівник, імідж якого не відповідає сподіванням, не може розраховувати на тривалу кар'єру ні в політиці, ні на посаді в органах місцевого самоврядування та і в бізнесі також. Такий підхід найбільше стосується посадовців, місцевих депутатів, чиновників усіх рангів, які працюють в органах місцевого самоврядування і забезпечують послугами населення громади.

Інтерес до формування політичного іміджу органів місцевого самоврядування зовсім не випадковий, оскільки впливає на спроможність місцевої влади і, звичайно ж, на самих мешканців територіальних громад, їхнє самопочуття. Потреба формування іміджу зумовлена ще й тим, що політика як система інститутів, як символічна реальність, як сукупність процесів і морально-етичних норм існує тільки завдяки людям, їхній здатності в нескінченному просторово-часовому континуумі створювати, відтворювати й змінювати різноманітні форми політичного життя.

Окрім підвищення іміджу керівництва органів місцевого самоврядування, посадовців, депутатів місцевих рад, доцільно згадати й територіальний імідж, який стає реальним ресурсом регіонального розвитку. Ідеться про формування іміджу населеного пункту, села, селища, району, регіону. Тобто територій, у межах яких діє та чи інша територіальна громада. Це дає можливість виявляти чинники сталого розвитку території та інструменти управління для підвищення конкурентноспроможності і створення іміджу про неї. Передусім доцільно згадати про створення позитивного іміджу території, який стимулює підвищення ділової активності та інтерес бізнес-структур до реалізації ефективних проєктів, освоєння ресурсного потенціалу, сприяє збільшенню робочих місць. Імідж території, її репутація стають ключовими чинниками при просуванні

загальнодержавних, регіональних і політичних проєктів, залученні на територію інвестицій, при стимулюванні, придбанні та використанні власних ресурсів території за її межами, але в її інтересах. Це створює підґрунтя для реалізації концепції сталого розвитку територій, що включає безпеку та високу якість життя людей при збереженні природного середовища, ресурсів та екологічної рівноваги.

На нашу думку, для реалізації цих завдань має застосовуватися маркетинговий інструментарій, який передбачає проведення структурної перебудови економічного складника, довгострокове планування, інтеграцію, посилення конкуренції між регіонами, підвищення ефективності роботи місцевої влади, а також залучення мешканців до виконання конкретних справ громади чи району. За таких умов території починають набувати власної індивідуальності, що впливає на імідж, репутацію і, зрештою – на конкурентноспроможність.

Варто розглянути функції іміджу територіальної одиниці. Передусім, це носій певних особливостей території. Також імідж надає узагальнену інформацію про неї, що безпосередньо поступає в людську свідомість, інтегрує інформацію, зміцнює репутацію того чи іншого села, селища, району, регіону. Імідж території – це не що інше, як сукупність переконань і відчуттів людей щодо їхніх особливостей. Позитивний або бажаний імідж територій має вибудовуватися з місії розвитку території і відповідати таким умовам: бути актуальним і достовірним, простим, упізнаним, унікальним і привертати увагу значної кількості людей.

На основі іміджу можна сформувати «репутаційну карту», виокремивши в ній найголовніші риси й ознаки тієї чи іншої території. Це працюватиме на підвищення *довіри* до місцевої влади, яка повинна бути здатною забезпечити сталий розвиток території. Адже *довіра* є складником суспільної взаємодії, своєрідний індикатор і водночас необхідна умова соціальної впорядкованості й ефективної взаємодії. Вона виступає також потужним чинником і регулятором суспільно-політичних процесів на місцевому рівні в межах кожної громади. Це ще й своєрідний соціальний капітал, на якому може успішно функціонувати

влада, бо на його основі закладаються підвалини оцінних суджень, ґрунтуються початки соціалізації як основи взаємодії з людьми, досягається консенсус між різними групами соціуму. Отже, імідж стає своєрідним підґрунтям *довіри*, а *довіра* стає невід'ємним складником діяльності органів місцевого самоврядування, впливовим чинником політичної культури та політичної ідеології, іміджу, необхідний елемент соціалізації, ідентифікації та утворення ідентичності. Довіра забезпечує легітимність влади, здійснює незалежний громадський контроль за діяльністю посадовців, лідерів політичних партій і владних інститутів, стає дієвим механізмом налагодження взаємодії, важливим інструментом підготовки й ухвалення конструктивних рішень у невизначених умовах або при розв'язанні проблемних ситуацій. Однією з функцій довіри є управлінська. Водночас вона виступає як ресурс суспільної стабілізації, забезпечення самоорганізації суспільства, як підґрунтя стійкості перед законом як основним інструментом життєзабезпечення людей на всіх рівнях управління, що встановлює єдині правила гри для всіх членів громади.

За нинішніх умов довіра виконує не менш важливу орієнтаційну функцію, інтеграції й консолідації, комунікації з громадськістю. При цьому зростає значення засобів масової інформації, підвищується суспільна довіра до рішень, які ухвалюються місцевою елітою, оскільки це сприяє згуртуванню громади не тільки навколо мети, але й узгодження шляхів її досягнення. Практика засвідчує, що повага до людей і громадських організацій сприятиме більшій довірі до органів влади. Це і шлях влади до накопичення нею політичних дивідендів, підвищення політичного іміджу та структури, яка здатна повністю відповідати очікуванням людей. Позитивний імідж працює на пониження напруги в громаді, створює передумови для запобігання конфліктам на різних рівнях управління, між посадовцями і мешканцями територіальних громад.

Варто зазначити, що імідж – це не вроджена якість, а цілеспрямовано сформований або професійно сконструйований образ-символ організації. Тому формування політичного іміджу органів місцевого самоврядування є не тільки актуальним питанням, але й стратегічно важливим і потрібним напрямом їхньої

діяльності. Завдяки вдалому іміджу члени громади отримують не тільки нові форми роботи з населенням, але й поліпшується зміст діяльності самих посадовців, ефективності керівництва в цілому. Позитивний імідж органів місцевого самоврядування – це ще й спосіб завоювання прихильності населення і реагування на його вимоги, виявлення поваги до нього, громадських організацій.

Імідж органів місцевого самоврядування значно залежить від того, як працюють їхні виконавчі структури, який рівень послуг отримує населення, наскільки відкритою є діяльність керівництва, посадовців, депутатів місцевих рад, наскільки досконалою є робота відділів, які забезпечують зв'язки із громадськістю (розмір, кадрове забезпечення, розташування та оснащення), якими повноваженнями вони наділені. Бо цим мають займатися професіонали, адже кінцева мета іміджу – побудова «громади з відкритим доступом», яка включає: забезпечення рівного доступу всіх мешканців до якісних послуг, об'єктивної і неупередженої інформації; підзвітність і підконтрольність посадовців; підтримку найвразливіших груп спільноти; забезпечення стійкості до закону як основного інструменту життєзабезпечення людей.

Пам'ятаючи, що імідж – це узагальнене уявлення про органи місцевого самоврядування, його керівництво, роботу представницьких органів в очах мешканців територіальної громади і те, що імідж є керованим і піддається корекції, варто акцентувати увагу на тому, що той, хто займається цією відповідальною роботою, повинен володіти відповідними знаннями і навичками, майстерністю, бо тільки завдяки їм можна уникнути багатьох помилок в управлінській діяльності і достатньо опанувати технологію побудови іміджу якнайшвидше, який спрацює як на керівника, так і організацію. Але цей успіх має постійно підкріплюватися конкретними справами заради людей громади.

І насамкінець зазначимо, що конкретним внеском науково-педагогічних працівників кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін нашого університету в розбудову інституту місцевого самоврядування Полтавської області, підвищення його іміджу є міжнародний проєкт в рамках програми ЄС Еразмус +

кафедра Жана Моне на тему: «Участь громадян та/і соціальний діалог як ключові фактори в розбудові сталих територіальних громад: успішні практики Європи для України». Реалізація проєкту передбачає викладання навчальних дисциплін: політичний імідж органів місцевого самоврядування та регіональне співробітництво – для здобувачів вищої освіти спеціальності «Політологія» та здобувачів фахової передвищої освіти. Засвоєння цих навчальних курсів сприятиме набуття ними загальних і спеціальних компетентностей для майбутньої професійної роботи в органах місцевого самоврядування, міжнародних структурах; оволодінню теорією і практикою стратегічного планування; реалізації програм регіонального і місцевого розвитку; розумінню процесів, що відбуваються в умовах децентралізації влади, воєнного стану, і реальних шляхів підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування в складних умовах сьогодення.

Під час реалізації проєкту надаватиметься конкретна освітня підтримка посадовцям органів місцевого самоврядування, депутатам органів місцевого самоврядування і безпосередньо мешканцям територіальних громад, представникам громадських організацій, внутрішньо переміщеним особам та особам з особливими потребами. Важливим напрямком проєкту є налагодження конструктивного та взаємовигідного співробітництва в межах територіальних громад з підприємницькими та бізнесовими структурами для поліпшення якості й доступності послуг населенню громад.

Зрештою все це повинно сприяти підвищенню політичного іміджу органів місцевого самоврядування, легітимності місцевої влади та довіри до неї з боку мешканців територіальних громад.

ЗАКОНОДАВЧЕ КОНСТРУЮВАННЯ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ ЯК ОСНОВНА ФОРМА ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБОРЧОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

Ніколенко Юрій,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Політологія
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара

Науковий керівник – Третяк Олексій,
доктор політичних наук,
завідувач кафедри політології
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна
kafpol@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-2536-0611>

Виборча інженерія (далі – ВІ) є діяльністю з законодавчого конструювання або модифікації початкових виборчих правил (параметри виборчої системи (далі – ВС) та виборчого процесу (далі – ВП)), яка здійснюється для досягнення певних цілей та результатів. Структура феномену ВІ включає в себе наступні складові: 1) перша складова – суб’єкт ВІ, тобто юридичні та фізичні особи, що мають право здійснювати ВІ; 2) друга складова – об’єкт ВІ – ВС та ВП; 3) третя складова - вплив суб’єкта ВІ на об’єкт ВІ, що формує технологічну сторону ВІ яка, у свою чергу, включає в себе з телеологічну (визначення цілей ВІ та інструментів їх реалізації), конструктивну (внесення змін до виборчої сфери відповідно до цілей ВІ), прогностичну (прогнозування майбутніх станів виборчої сфери, а також ймовірних майбутніх наслідків та результатів дій з ВІ) та результативну (аналіз результатів вже здійсненої діяльності з ВІ та їх співставлення з початковими цілями ВІ) складові. Критеріями оцінки результатів ВІ є технологічний – загальна характеристика організації та функціонування виборчої сфери, телеологічний – співвіднесення результатів ВІ з першопочатковими цілями [1].

Виборча система держави є унікальною за характеристикою і типом власних елементів. «Порівняно з іншими елементами політичної системи, електоральними правилами найлегше маніпулювати в політичних цілях», – цей посыл був зроблений Дж. Сарторі ще в 1968 році й залишився актуальним по сьогоднішній день [9, с. 273]. Як зазначають Р. Таагепера та М. С. Шугарт, на результати виборів впливає не тільки розподіл голосів виборців між учасниками виборів, а й тип та особливості використовуваної на виборах ВС. При застосуванні різних ВС та навіть при різних параметрах однієї ВС один і той же розподіл голосів виборців може давати різні результати голосування [4]. Це зумовлює важливість та актуальність ВІ у сучасному світі.

Виборча система – це встановлений законодавством алгоритм переведення голосів виборців в представницькі мандати. Мажоритарна ВС (далі – МВС) передбачає голосування за індивідуальних кандидатів та визначення переможця за принципом більшості голосів. Пропорційна ВС (далі – ПВС) передбачає розподіл представницьких мандатів пропорційно до розподілу голосів виборців. Також існує змішана ВС, яка є комбінацією МВС та ПВС. Є. Хан вважає, що виборче законодавство за своїм значенням в житті демократичної держави займає друге місце після Конституції, так як саме воно визначає порядок формування вищого представницького і законодавчого органу країни, і тим самим зачіпають основи її політичного устрою. Стабільність ВС забезпечує стабільність політичного порядку, яка настільки ж важлива, як і стабільність економічної та правової системи. ВС вирішальним чином впливає на характер і масштаби представництва в законодавчій владі різних соціальних інтересів, визначає характер відносин між виборцями і депутатським корпусом, в значній мірі впливає на політико-ідеологічну структуру депутатського корпусу, а також багато в чому визначає географію виборів. Також ВС впливає на рівень практичної реалізації норм і принципів демократії [6, с. 1]. О. Салмін наводить ряд принципів, які допомагають виробити загальний підхід до ВІ: 1) ідеальної моделі ВС (яка б досконало діяла в будь-яких умовах) не існує, будь-яка з існуючих моделей ВС має певні позитивні та негативні характеристики, суб'єкт

ВІ повинен знайти прийнятний варіант співвідношення плюсів та мінусів певної моделі ВС; 2) одна і та ж модель ВС може по-різному діяти в різних умовах (на це впливає форма правління, політичний режим, політична культура та інші соціально-політичні характеристики); 3) ВС можуть комбінуватись; 4) не потрібно без крайньої необхідності змінювати ВС [3, с. 336]. Як вказує Ю. Шведа, більшість дослідників вказують на залежність статусу ВС та політичним режимом держави: так в стабільних демократіях вплив ВС на соціополітичну сферу є значним, натомість в нестабільних та перехідних політичних режимах як правило визначальними є інші чинники (політична кон'юнктура, характеристики суспільства, зовнішні чинники, тощо) [8].

Сьогодні ВС аналізують з точки зору 2 основних критеріїв: 1) ефективності та 2) дієвості. Під ефективністю ВС розуміють її вплив в контексті конституційної інженерії – посилення структуризації політичної системи суспільства, забезпечення реального представництва різних верств населення, формування ефективно діючого уряду й системи ефективного контролю народу над урядом. Під дієвістю ВС розуміють забезпечення чесних і відкритих виборів, результати яких повинні визначати відповідно до демократичних стандартів [2, с. 1799]. Саме вибір тієї чи іншої моделі ВС покликаний вирішити головну дилему будь-якої демократичної системи – представництво або стабільність влади, впливовий парламент або сильний уряд. Так, розширення показності і впливовості законодавчих зборів можливо за рахунок використання пропорційної ВС з багатомандатними виборчими округами, що сприяє збільшенню числа політичних партій, становленню багатопартійної системи і формування залежного від парламентської більшості коаліційного уряду. Навпаки, підвищення згуртованості і ефективності виконавчої влади може бути досягнуто з застосуванням МВС, що сприяє скороченню числа політичних партій, виникненню двопартійної системи і створення однопартійного уряду, здатного жорстко контролювати дії парламентської більшості. МВС сприяє створенню однопартійного та більш стабільного уряду, домінуванню виконавчої гілки влади над законодавчою, однорідному складу парламенту (так звана

змагальна, мажоритарна або вестмістерська модель демократії); а ПВС – коаліційного та менш стабільного уряду та підвищенню числа партій в парламенті (так звана консесусна модель демократії). Але поряд з цим МВС також сприяє формуванню більш сильної та консолідованої опозиції [7]. Таким чином М. Турченко робить висновок, що принципом справедливого представництва соціальних груп відповідає скоріше ПВС, а принципам ефективності і відповідальності уряду і, отже, більшої керованості – МВС [5]. МВС називають персоніфікованою ВС (тобто виборець більше орієнтується на особистість кандидата), в той же час як ПВС відносять до ідеологічних ВС (виборець орієнтується на ідеї, які сповідує та чи інша партія).

Таким чином, ВС, як встановлений законодавством алгоритм переведення голосів виборців в представницькі мандати, є основним об'єктом ВІ. Важливість ВС полягає в тому, що результати виборів залежать не лише від розподілу голосів виборців між учасниками виборів, але й від типу та параметрів діючої на даних виборах моделі ВС. Основними моделями ВС на сьогодні є мажоритарна та пропорційна, але поряд з ними є ряд інших моделей ВС які є по своїй суті модифікаціями та комбінуванням базових моделей. Різні моделі ВС справляють різний вплив на соціально-політичну сферу держави, що необхідно знати при ВІ.

Джерела та література

1. Афанасьєва М. В. *Виборча інженерія в Україні* : монографія. Одеса : Юридична література, 2014. 384 с.
2. Морозова О. С. Использование теории социального выбора в сфере разработки избирательных систем. *Фундаментальные исследования*. 2014. № 12–8. С. 1799–1803.
3. Салмин А. *Современная демократия*. Москва, 1997. 447 с.
4. Таагепера Р., Шугарт М. С. Описание избирательных систем. *Политические исследования*. 1997. № 3. С. 114–136.
5. Турченко М. С. Электоральные реформы в сравнительной перспективе. *Политическая наука*. 2018. № 1. С. 283–300.

6. Хан Е. А. Избирательная система как элемент электоральной инженерии. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Политические науки»*. 2003. Т. 16, № 1. С. 133–145.
7. Чепель С. Л. Избирательные системы и проблемы консолидации «Новых демократий» в посткоммунистических странах. *Гуманитарные науки. Вестник Финансового университета*. 2016. № 4 (24). С. 45–56.
8. Шведа Ю. Вибори та виборчі системи. Європейські стандарти та досвід для утвердження демократії в Україні. Львів, 2010. 462 с.
9. Sartori G. *Political Development and Political Engineering*. Public Policy Harvard University Press. Cambridge. 1968. Vol. 17. P. 261–298.

УКРАЇНСЬКА ДЕМОКРАТІЯ У КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Приходько Сергій,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна
serhii.prykhodko@pdaa.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-9755-5368>

Однією з характерних тенденцій розвитку світового співтовариства у період кінця ХХ – початку ХХІ століть є демократичні трансформації політичних систем у різних країнах. Їхня сутність пов’язана зі змінами політичних режимів від недемократичних до демократичних форм. Відповідні переходи не мали чіткого лінійного характеру із наперед передбаченим результатом з обов’язковою побудовою стабільної демократії. Це пояснюється тим, що кожна країна мала свої, специфічні властивості. Крім того, в них були різні «стартові» позиції для таких переходів. Одним різновидом таких переходів є трансформації політичних систем постсоціалістичних країн. Як засвідчила практика, окремі з них після спроб запровадити демократичні принципи повернулися до авторитарної практики. Навіть подолання соціалістичного

тоталітаризму не стало передумовою для побудови демократії. В деяких країнах ці процеси відбуваються повільно і суперечливо. Формально демократичні інститути не працюють у режимі демократичних відносин. Замість авторитарного стилю правління з'явилася політична корупція.

Аналіз практичних прикладів насамперед постсоціалістичних країн свідчить про те, що демократичні трансформації в них завершувалися побудовою стабільних демократичних режимів в разі, коли суто політичні зміни органічно поєднувалися із системними реформами в інших сферах, зокрема, запровадження ринкової економіки; формування відкритої і мобільної соціальної структури з численними громадськими організаціями, спроможними впливати на владу. Коли такого поєднання не відбувалося, складалися різні моделі псевдодемократій. Їхню сутність ґрунтовно розкрив у своїй концепції «сірої зони» американський політолог Томас Карозерс. Країни, які належать до неї, уражені синдромом «безплідного плюралізму». За його умов «зазвичай існує деяка політична свобода, регулярно проводяться вибори і відбувається чергування при владі політичних угруповань, які дійсно відрізняються одне від одного» [2]. Загалом же така демократія є «поверхневою і проблематичною». Її недосконалість обумовлюється тим, що «політичні еліти сприймаються масовою свідомістю як корумповані, неефективні і егоїстичні, глибоко байдужі до долі країни. Чергуючись при владі, вони тільки спекулюють на її проблемах, не вирішуючи жодної з них». При цьому громадська думка в цілому є прихильною до демократії. Але політику в конкретній країні сприймає «як затхлу корумповану сферу панування еліти» [2]. За формальної демократії, яка складається в таких країнах, поруч з відносно вільними виборами існує велика кількість невирішених суспільних проблем, а у владній системі встановлюється стан «дисфункціональної рівноваги», коли конкуруючі еліти по чергово змінюють одна одну при владі, при цьому залишаючись відокремленими від суспільства. Сама по собі владна система є стабільною, але зацикленою лише на власних проблемах.

Досить показовим у цьому контексті, принаймні до недавнього часу, був приклад України. До зазначених Карозерсом суб'єктивних проблем, додалося й об'єктивне поєднання в рамках трансформації декількох напрямів. Весь пострадянський період історії нашої країни, крім суто політичної демократизації, поєднав процеси формування принципово нового інституту держави, нового типу економічної системи, принципів національної ідентичності. Саме такий комплекс проблем значною мірою вплинув на те, що демократична трансформація в нашій країні не набула завершених форм. Загалом, варто відзначити, що для неї властиві майже усі ознаки моделі «безплідного плюралізму».

Найбільш показовою проблемою політичних процесів пострадянської України слід вказати взаємодію влади й суспільства. За умов повноцінної демократії народу має належати невід'ємне право визначати напрями розвитку країни, зокрема, здійснення впливу на процес ухвалення й реалізації владних рішень. «Якщо під цим кутом зору поглянути на історію України років незалежності, то побачимо, що особа перед лицем держави залишалась незахищеною і часто була змушена звертатись до не вповні законних або й зовсім злочинних способів задоволення своїх потреб та інтересів» [1].

При цьому варто відзначити тенденцію, яка набула активного поширення після Революції гідності й засвідчила загальний демократичний розвиток нашої країни. «Серед пострадянських держав Україна стала однією з небагатьох кандидаток на подолання цієї негативної спадщини саме завдяки здатності громадянського суспільства відстоювати свої права та інтереси, у тому числі й своє право впливати на політику» [1]. Тобто, українська громадськість продемонструвала свою здатність до активної політичної участі. Насамперед стосовно контролю за діями влади. Для впорядкування механізмів політичної активності необхідно створити відповідні конституційні умови для її конструктивної форми. У цьому зацікавлені як громадяни, так і держава, оскільки підвищується рівень її легітимності.

Такі тенденції, хоча є лише частиною властивостей політичної системи нашої країни, але вони загалом підтверджують факт, що посттоталітарна трансформація в ній відбувається суперечливо і непослідовно. Окремі демократичні інститути створені, але не відпрацьований демократичний механізм їхнього функціонування. Існує політична конкуренція, але вона відбувається окремо від суспільства. У цьому контексті тип політичної системи України доцільно визначити на основі багатокомпонентних класифікацій, оскільки вони дають змогу врахувати різноспрямованість демократичних трансформацій більшою мірою, ніж лінійні типології. Тривалий час вітчизняні вчені оцінювали її як кланово-олігархічну, в якій всі формально демократичні інститути, (включаючи опозиційні партії), виконують функції захисту інтересів відповідних об'єднань, лише імітуючи справжню конкуренцію. До того ж певний час у нас був незавершеним етап формування основ національної ідентичності, що значно гальмувало формування стабільної демократії. Виходячи з багатокомпонентних класифікацій, політичну систему України варто характеризувати як конкуруючу олігархію (за концепціями Роберта Даля та Чарльза Ендрейна) та відцентрову демократію (за Арендом Лейпхартом), враховуючи значну політико-ціннісну фрагментацію українського суспільства. Але при цьому слід врахувати факт, що особливо після Революції гідності значно підвищився рівень громадської активності щодо впливу на владу. Українське суспільство все більше ставало активним і повноцінним співучасником процесів творення політики. А головне, люди відчули таку необхідність. З'явилися суто українські форми громадської активності, які не мають аналогів у жодній з країн світу. Ще суттєвіше на демократизацію політичної системи вплинула російська збройна агресія, яка створила в Україні принципово нову політичну реальність. Зміни відбулися вже у свідомості українців, які радикальним чином трансформували ціннісну парадигму. Суспільство усвідомило нагальну потребу соціальної довіри та координації у політичній діяльності як важливих запорук перемоги. А перемога, у свою чергу, стане передумовою вже нової країни з остаточним закріпленням демократичного

типу політичної системи з відповідним набором інститутів, норм та цінностей. Отже, політична система сучасної України є унікальним явищем і не вписується в жодну класифікацій, прийнятих у сучасній політичній науці. Тепер важливо не втратити ці надбання і реалізувати їх у політичній практиці після перемоги в мирному будівництві.

Джерела та література

1. Колодій А. Дилеми конституційного реформування в Україні (в контексті ліберально-демократичних цінностей і посткомуністичної трансформації). 2016. URL: <http://surl.li/fgtgg> (дата звернення: 13.02.2023).
2. Carothers T. The end of the transition paradigm. *Journal of democracy*. January 2002. Vol. 13, Issue 1. URL: <http://surl.li/fgtgm> (дата звернення: 13.02.2023).

ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ШВЕЦІЇ

Скрипченко Валерія,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності Політологія
Полтавського державного аграрного університету

Науковий керівник – Приходько Сергій,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна
serhii.prykhodko@pdaa.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-9755-5368>

В основі шведського місцевого самоврядування лежать багатовікові традиції рішення питань локального значення безпосередньо на місцях. На початку XIV ст. гарантії особистої та економічної свободи селян, а також їх право впливати на рішення державних питань були закріплені в першій шведській конституції, яка була проголошена королем Магнусом Ерікссоном.

У даний час у Швеції існує два рівні місцевих органів влади – муніципалітети (21 лен) та регіональний (2 регіони – Сконе (Південна Швеція)

та Вестеретланд (Південно-Західна Швеція)). Державну владу в кожному регіоні представляють губернатор і правління лена, що є органом виконавчої влади. Губернатори ленів призначаються урядом терміном на 6 років. Для виконання конкретних завдань у рамках лену обирається законодавчий орган регіонального управління – ландстинг. Ландстинги відповідають за організацію системи охорони здоров'я населення, за організацію культурного життя також за деякі види професійного навчання [1, с. 34].

Низовим адміністративно-територіальними одиницями є комуни. У країні діють 290 комун. У кожній комуні працює виборчий орган виконавчої влади – Збори комунальних уповноважених, до компетенції яких належить: охорона навколишнього середовища; організація рятувальної служби цивільної оборони; технічне обслуговування в галузі водопостачання, каналізації, енергопостачання; забезпечення соціального захисту літніх людей, дітей чиї батьки працюють чи навчаються; збирання та утилізація відходів; планування використання земель для будівництва житла, шкіл.

Головною статтею доходу ландстингів та комун є податки, що виплачуються громадянами, а також державні субсидії. Джерелами податкових надходжень є: прибутковий податок, податок з капіталу, податок на майно фізичних осіб, діяльність підприємства тощо. У Швеції існує система вирівнювання доходів ландстингів і комун за рахунок державних субсидій, оскільки в межах різних комун проживають громадяни з різним рівнем доходу, які відповідно виплачують більший або менший обсяг коштів [1, с. 56–57].

Закон про місцеве самоврядування визначає порядок формування його представницьких органів. Але, на відміну від інших країн, у Швеції всі вони обираються разом із Риксдагом на «загальних» виборах у третю неділю вересня через кожні чотири роки. Таким чином, для місцевих органів самоврядування проміжні вибори не передбачені.

Принцип «загальних виборів» має свої позитивні та негативні сторони. Вони дають можливість економічного використання коштів, що виділяється на виборчу кампанію. Але в засобах масової інформації зазначається, що

відсутність проміжних виборів не дає можливості зосередити увагу на місцевих проблемах, оскільки вся увага приділяється виборам до Риксдагу.

Закон про місцеве самоврядування припускає можливість дострокового розпуску зборів уповноважених та ландстингу. Але такий орган, який обраний на позачергових виборах діє лише до «загальних виборів».

Всі шведські громадяни включені до Реєстру актів громадянського стану. Вони мають активне і пасивне виборче право з 18 років для виборів в усі представницькі органи – Риксдаг, ландстингу та збори уповноважених. Якщо 18 років настає в рік виборів, то у списках зазначається число та місяць народження.

Списки виборців складають виборчі комісії, які не менше ніж за місяць до дня голосування направляють виборцям посвідчення на право голосування. Здійснити своє виборче право можна особисто на виборчій дільниці, через листоношу або через когось із близьких родичів. Це не розглядається як голосування за довіреністю, а є лише передачею своїх бюлетнів. У Швеції кожна партія самостійно друкує списки (окремо для виборів у Риксдаг, ландстинги та збори комунальних і міських уповноважених). При цьому бланки списків мають різні кольори: білий, блакитний та жовтий.

Списки кандидатів можна отримати на вибір дільниці або поштою. Вони є навіть у дільничного листоноші. Також виборець отримує чотири конверти, в які він вкладає списки тих або тієї партії якій він надає перевагу. Заклеєні конверти, разом із посвідченням на право голосування, виборець запечатує в один загальний конверт. Якщо ж виборець сам приходить на дільницю, то, відкривши конверт і пред'явивши уповноваженій особі своє посвідчення на право голосування, він опускає конверти до скриньок для голосування відповідного кольору.

На виборах до органів місцевого самоврядування виборчим правом наділені не тільки громадяни, а й іноземці. В Законі Про місцеве самоврядування зазначено, що його мають лише ті іноземці, які проживають не менше трьох років у комуні, які включені до Реєстру актів цивільного стану, мають у комуні

нерухоме майно або сплачують комунальні податки та збори. Але іноземцям не надано право вибору до Риксдагу. Тому вони отримують лише два виборчі конверти, які вкладають у загальний конверт разом із посвідкою, що виборець є іноземцем який проживає на території комуни постійно [2].

Таким чином, Закон Про місцеве самоврядування закріплює принцип загальності виборів. Тому число уповноважених та членів ландстингів не встановлюється. Воно залежить від чисельності виборців в комунах і різниця становить від 31 до 71 члена (якщо чисельність виборців перевищує 12 тисяч). Щодо Стокгольма, то нині там обирають 133 уповноважених. За законом має бути не менше 101 члена Збору [2].

Політичні партії, які беруть участь у Зборах, отримують фінансову допомогу, яка виплачується представницьким органом залежно від кількості наявних у партії мандатів. «Ця допомога повинна надаватися у таких формах, які виключають неправомірне сприяння будь-якій партії» [3]. За наявності у партії посту політичного секретаря фінансова підтримка партії має збільшуватися, оскільки ця особа є сполучною ланкою між партією та представницьким органом самоврядування.

Методика визначення результатів виборів змінювалась, і для неї в даний час, застосовується метод Лагу з введенням «зрівнюючих мандатів». Така система забезпечує майже ідеальну пропорційність між числом поданих за партію голосів виборців та числом отриманих нею мандатів у представницькому органі.

Закон про місцеве самоврядування розширив коло осіб, які вважаються виборними представників і можуть бути достроково зняті із своїх постів. Відповідно до пункту 1 статті 4 «під виборними представниками маються на увазі члени Зборів уповноважених та їх заступники», члени комісій зборів та ландстингів, інших підготовчих органів, ревізори зборів та їх заступники [3]. Таке дострокове звільнення від своїх посад допускається при: 1) скасуванні результатів виборів; 2) виправленні результатів голосування; 3) позбавленні виборчого права. У таких випадках припинення повноважень зазначених осіб

відбувається через два місяці після обрання нових членів зборів (ландстингу) або нового підрахунку голосів.

Отже, досвід Швеції при формуванні представницьких органів місцевого самоврядування має високий теоретичний і практичний інтерес для України, оскільки характеризується демократичністю здійснення виборів до місцевих органів влади. Цій державі характерне врахування думки не тільки власних громадян, а й тих, котрі на законних підставах проживають на її території. Це є досить високим показником поваги до людини, реальне дотримання її прав і свобод.

Список використаних джерел

1. Gustafsson A. Kommunal självstyrelse. Stockholm : SNS Förlag, 1996. 389 s.
2. Local Government Act. URL: <http://surl.li/fgthd> (дата звернення: 13.02.2023).
3. Sub-national Governments in the European Union: Organisation, Responsibilities and Finance. URL: <http://surl.li/fgthh> (дата звернення: 13.02.2023).

ПОЛТИЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ СТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Ільченко Алла,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна
alla.ilchenko@pdaa.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-1862-3639>

Нині, у зв'язку з військовою агресією РФ проти України, на психіку людей впливають надсильні стресори, які негативно відбиваються на якості життєдіяльності українського народу. Тому важливим питанням сьогодення постає: розвиток у людей навичок подолання можливих негативних наслідків від пережитої, що травмує психіку, складної ситуації, формування у них стресостійкості для поліпшення життєдіяльності в умовах воєнного часу.

Проблеми стійкості особистості активно досліджуються сучасними науковцями: Я. Амінева (емоційні стійкість), В. Казібекова (ресурсність особистості під час життєвих труднощів), В. Корольчук (стійкість особистості до дії стресогенних чинників), В. Крайнюк (психологія стресостійкості), Л. Сердюк, О. Купреєва (підвищення життєстійкості), Д. Швець (психічна стійкість в екстремальних ситуаціях), ін.

Аналіз наукової літератури показав, що поняття «стійкість особистості» має кілька тлумачень. Так, стійкість – це комплексна системна характеристика особистості, що виражається шляхом об'єднання її рівня життя та діяльності; це здатність людини витримувати значні фізичні та психічні навантаження, долати втому, зберігати впевненість у собі в умовах нестабільності.

Поняття «стійкість» використовується у різних сферах життєдіяльності людини: для опису особливостей розвитку, формування і становлення особистості, різних проявів її поведінки і діяльності, для характеристики

психічних станів, емоційно-вольової сфери тощо. Відповідно, зустрічаються такі термінологічні сполуки: стійкість людини, стійкість поведінки, стійкість (професійної) діяльності, стійкість до навантажень, нервово-психічна стійкість, емоційно-вольова стійкість, моральна стійкість, життєстійкість, стресостійкість та інші. Вони є взаємопов'язаними, тому поняття «стійкість особистості» має інтегральний характер [3, с. 226].

Професор В. Корольчук визначив стресогенні чинники, що впливають на стійкість особистості.

До тих, які сприяють стресостійкості він відносить: 1) досвід розв'язання подібних проблем у минулому і позитивний прогноз на майбутнє; 2) схвалення діяльності з боку соціального оточення; 3) індивідуально-психологічні особливості (високий рівень емоційної стабільності, вольової саморегуляції, активність, впевненість у собі); 4) задоволення професійною діяльністю; 5) позитивний емоційний фон (як успішність досягнення мети); 6) наявність функціональних можливостей [2, с. 158]. Негативними чинниками визначені: 1) емоційно-когнітивні (недостатній рівень необхідної інформації, негативний прогноз ситуації, почуття безпорадності перед проблемою (ситуацією); 2) надмірний вплив стресогенних, психогенних чи фізичних чинників, що підвищують адаптаційні можливості людини; 3) велика тривалість стресогенного впливу, що призводить до виснаження адаптивних можливостей організму; 4) індивідуально-психологічні особливості: низький рівень емоційної стабільності, врівноваженості, високий рівень невротизації, подразливості, особистісної та ситуативної тривожності [2, с. 159].

Науковець зауважує, що стійкість особистості до дії стресогенних чинників залежить від таких характеристик як: інтенсивність і тривалість стресової події; окремих стрес або кумуляція стресових подій; обсяг змін, що спричиняє стресова подія і витрати на нове пристосування; передбачуваність та ймовірність настання (впевненість/невпевненість у стресовій події і часі її настання) події та пов'язана з цим можливість превентивного пристосування до неї і підготовки до подолання; новизна стресової події та ступінь інформованості

про неї; двозначність стресової події або неоднозначність її визначеності; контрольованість стресової події [2].

Психологічна стійкість особистості в умовах воєнного часу – це здатність людини чинити якісний опір негативним зовнішнім впливам, а також швидко відновлюватися після стресових ситуацій, життєвих криз для подальшого успішного розвитку в обставинах, які швидко змінюються. Отже, для формування психологічної стійкості важливим є вміння людини швидко відновлювати власні психологічні ресурси.

На думку В. Казібекової, психологічні ресурси особистості в процесі подолання складних життєвих ситуацій – це ті життєві опори людини, що дозволяють їй забезпечувати основні потреби, а саме: 1) виживання, 2) фізичний комфорт, 3) безпека, 4) залученість у соціум, 5) повага з боку соціуму, 6) самореалізація у соціумі тощо [1, с. 126]. Вони мають індивідуальні особливості й рівень їх сформованості визначається: особистісними якостями людини, життєвими обставинами та цілями, сприйняттям травмуючої ситуації, вмінням долати життєві кризи й актуалізуватися за необхідності для вирішення тих чи інших завдань.

Психологічна стійкість не є усталеною характеристикою особистості, на неї можна впливати, її потрібно розвивати як навичку. Для врегулювання психологічного стану і формування стійкості у здобувачів вищої освіти в процесі навчання в університетах в умовах війни важливим є систематичне проведення профілактичних занять як представниками психологічних служб закладів вищої освіти, так і науково-педагогічними працівниками в процесі викладання навчальних дисциплін.

Сучасні психологи-практики та педагоги пропонують такі заходи:

- 1) психодіагностика (спостереження, бесіда, тестування);
- 2) тренінги з розвитку психічних процесів (мислення, пам'яті, уваги, спостережливості, зосередженості);
- 3) психофізичні тренінги з подолання перешкод (ускладнення, полоса перешкод, лабіринти);

4) тренінги з використанням елементів несподіванки, дефіциту часу (морально-психологічна смуга);

5) тренінги з освоєння ситуацій, пов'язаних зі сприйняттям складних ситуацій;

б) навчання основам аутогенного тренування та самодопомоги;

7) тренінги самонавіювання, самопереконавання, настрою;

8) СОПТ – ситуативно-образне психорегулююче тренування (уявне перерахування учнем/здобувачем необхідних індивідуально-ціннісних якостей та ситуацій, які йому вдалося вирішити);

9) бесіди, дискусії на актуальні питання сьогодення [3].

Як показує практика, доцільність таких занять, тренінгів, заходів зумовлюється існуванням психологічної закономірності: людина, яка неодноразово потрапляла у непередбачувані умови і впоралася з ними, має більше шансів вийти зі складної життєвої ситуації, ніж та, яка ніколи в них не потрапляла.

Джерела та література

1. Казібекова В. Ф. Психологічні ресурси особистості: філософсько-психологічний зміст. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. Т. 1, № 2. С. 120–127.
2. Корольчук В. Психологічні детермінанти стійкості особистості до дії стресогенних факторів. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2013. Вип. 14, ч. 1. С. 152–161.
3. Швець Д. В. Психічна стійкість працівника поліції як основа готовності до службової діяльності в екстремальних ситуаціях. *Особистість, суспільство, закон: психологічні проблеми та шляхи їх розв'язання* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті проф. С. П. Бочарової (м. Харків, 30 берез. 2017 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. Справ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка Нац. акад. пед. наук України; Консультативна місія Європейського Союзу в Україні. Харків : ХНУВС, 2017. С. 226–229.

МЕДІА ЯК ФАКТОР РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ЗНАННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Півнева Любов,
доктор політичних наук,
професор кафедри політології
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна
lpivneva@karazin.ua
<https://orcid.org/0000-0002-1592-4746>

В останні роки перед українським суспільством особливої актуальності набуває проблема політичної освіти, що навчає людину орієнтуватися в складній соціально-політичній обстановці, представляти і захищати власні інтереси, поважаючи інтереси і права інших людей. Політична освіта – це надання людям знань про їхні права і свободи, способи й механізми їх здійснення і захисту. Вона знайомить громадян з інститутами публічного урядування, формує вміння і бажання людей ідентифікувати громадські інтереси й домагатися їх задоволення, є основою зростання та підвищення політичної активності молоді.

Політичну освіту багато вчених вважають цариною виховання людини, яку здійснюють дитячі садки, школи, виші та освіта дорослих. Але дуже важливий вплив на стан політичної освіти мають сучасні медіа, що вважаються найпотужнішим розповсюджувачем політичного знання.

У науковій літературі існують підстави поділяти існуючі медіа на «старі» та «нові». До перших відносять традиційні друковані ЗМІ, тобто газети, журнали, бюлетені тощо. До «нових» – так звані електронні (радіо, телебачення, Інтернет та ін.), що визначаються національним законодавством також як аудіовізуальні. Стосовно нового закону «Про медіа» від 2023 р., аудіовізуальне медіа – це «медіа-сервіс, основним призначенням якого, або відокремленої частини якого, є надання загальній аудиторії доступу до програм, що здійснюються з інформаційною, розважальною чи навчальною метою під редакційним контролем суб'єкта у сфері медіа за допомогою електронних комунікаційних мереж, а саме: телевізійне мовлення (лінійний аудіовізуальний медіа-сервіс) або аудіовізуальний медіа-сервіс на замовлення (нелінійний аудіовізуальний медіа-

сервіс); радіомовлення (лінійний аудіомедіа-сервіс) або аудіальний медіа-сервіс на замовлення (нелінійний аудіомедіа-сервіс)» [1].

Нині найважливішу роль у розповсюдженні політичного знання відіграють нові медіа. Вони мають можливості постійного доступу до політичної інформації на цифрових пристроях, а користувачі активно залучені в процес створення і поширення контенту. Їх активний розвиток почався з появою інтернету. Нові медіа працюють за сучасною моделлю, коли споживання інформації відбувається цілодобово, немає єдиного зрозумілого способу поширення – є інтернет, соцмережі, мобільні додатки, пуші в браузері, розсилки тощо.

Нові медіа впливають на суспільну думку та мають широкі можливості для маніпулювання політичними знаннями. Тематичну спрямованість характеризують політичні завдання, які ставлять перед собою засновники, редактори, кореспонденти, блогери, інші.

Роль нових медіа в розповсюдженні політичної інформації особливо зростає в умовах бойових дій. Це дає підстави для поширення інформаційних війн між державами, наочним прикладом яких є неправдива політична інформація РФ в контексті широкомасштабної агресії Росії про Україну [4].

Політичні лідери всього світу мусять звертати увагу на особливості розповсюдження політичного знання за допомогою нових медіа. Зараз політикам все складніше контролювати їх політичний контент та регулювати їх вплив на населення. Найважливіший канал передачі політичної інформації за допомогою нових медіа – це новини. Ось приклад сприйняття політичних новин у суспільстві. Опитування, які були проведені науковцями в Німеччині, описали політичні очікування дітей та молоді під час бойових дій в Україні.

Переважна більшість опитаних (89 %) відповіли, що вони налякані та стурбовані нинішньою ситуацією, а їхні відкриті коментарі вказували на страх перед нападом РФ на інші країни, страх перед розміщенням ядерних бомб та початок третьої світової війни. Вони поділилися тим, що найстрашнішими були зображення новин про бомбардування та руйнування будинків і міст, про людей, які тікають, дітей, які плачуть, і загиблих. З іншого боку, висвітлення багатьох

країн, які об'єдналися за Україну, зображення антивоєнних протестів у всьому світі та історії про допомогу, запропоновану біженцям, дали цим підліткам таку необхідну надію. Коли їх запитали, чого вони очікують від новин, вони висловили бажання мати перевірені репортажі з різних точок зору. Опитувані хотіли зрозуміти передумови, які призвели до вторгнення РФ, і дізнатися більше про те, як важке становище України вплине на їхню країну – Німеччину. Крім того, вони висловили зрозуміле бажання дізнатися, коли війна може закінчитися, як можна зупинити В. Путіна та чи неминуча третя світова війна із застосуванням ядерної зброї (Götz, 2022) [2].

У сучасних умовах політики не мають достатньо важелів для контролю над медіа, які розповсюджують політичну інформацію. «У сучасному складному інформаційному середовищі зростаюча кількість медіа, прискорення комунікації та розвиток соціальних мереж зменшили здатність політиків контролювати свої повідомлення (Bennett and Pfetsch, 2018; Kampf and Liebes, 2013). Замість того, щоб використовувати каскадний ефект медіа, як водоспад (Entman, 2003), сьогодні урядові рамки кидають виклик множині основних і так званих альтернативних медіа» [3].

Головна мета сучасних медіа – впливати на свідомість і підсвідомість людей, надавати їм бажаних якостей і напрямів, наближаючи масові реакції до ідеалу, які відповідають політичним, ідеологічним та культурним нормам, що утвердилися в суспільстві.

Завдяки медіа молодь стає свідком дебатів із різних суспільно-політичних проблем, вироблення способів вирішення політичних конфліктів. Систему державної політичної освіти становлять шкільні та вузівські суспільно-політичні дисципліни, політичні програми державних теле- і радіокомпаній, відповідні розділи друкованих засобів масової інформації, контрольованих урядом. Емоційний компонент політичної освіти, який притаманний новим медіа та якого іноді дуже важко контролювати на державному рівні, зводиться до формування певного ставлення до політичних об'єктів та явищ і пов'язаний з формуванням емоційних преференцій людей у політичній сфері.

Нова система медіа має відповідати найкращим європейським та всесвітнім гуманістичним традиціям, побудованим на свободі слова, вільному виборі засобів масової інформації, розкріпаченні журналістської діяльності для того, щоб мати можливість розповсюджувати політичну інформацію, яка базується на політичному знанні в умовах сьогодення.

Джерела та література

1. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX. Відомості Верховної Ради України від 11.01.2023 р.
2. Dafna Lemish & Maya Götz. The next time is now! How children and media professionals must respond to Russia's war in Ukraine. *Journal of Children and Media*, 16:2. 2022. P. 303–308.
3. Dennis Lichtenstein, Katharina Koerth. Different shows, different stories: How German TV formats challenged the government's framing of the Ukraine crisis. *Media, War & Conflict*, 15(2). 2022. URL: <http://surl.li/fgnmm> (дата звернення: 15.02.2023).
4. Nadia Herasymchuk, Anatoli Yakovets. The Role of Internet Media in Informational Counteracting Between Ukraine and Russia During the War in the East. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2019. № 6 (18). URL: <http://surl.li/ffskj> (дата звернення: 15.02.2023).

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Токуєва Наталія,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна
nataliia.tokuieva@pdaa.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-1840-1382>

Основні завдання, які постають перед освітньою галуззю сьогодення, зорієнтовані на виховання активної, компетентної, вільної і творчої особистості, здатної до самовизначення в сучасних життєвих умовах; на осмислення її власної

позиції та самоідентифікації й окреслення моральних орієнтирів і цінностей; на усвідомлене ставлення до політичних подій та їх правильне оцінювання й оволодіння практичними навичками участі в суспільному житті. З огляду на це важливим напрямом навчально-виховної діяльності вишу є формування у здобувачів вищої освіти політичної культури, яка включає в себе рівень і характер теоретичних знань про політичне життя країни, про розвиток політичних відносин і процесів; уміння оцінки політичних явищ і вироблення власної позиції та поведінки, що має на увазі роботу з емоційно-вольовою стороною даної проблеми. Адже коли людина пізнає світ, вона виявляє суб'єктивне ставлення до певних осіб, предметів чи явищ, що виявляється в таких емоційних проявах, як радість, захоплення, гордість, гнів, печаль, сором тощо. Залежно від життєвого досвіду деякі предмети чи явища задовольняють потреби людини, а отже, викликають позитивні емоції, і навпаки. Емоційні прояви суб'єктивного ставлення до певних політичних подій чи явищ є психічним відображенням життєвих реалій як особистісної реакції у формі переживання суттєвості, смислу, значимості кожної даної ситуації.

Аналіз численних досліджень даної проблеми показав неоднотайність і різноманітність думок науковців із різних наукових сфер діяльності як у визначенні дефініції «політична культура», розкритті її основного змісту і складових компонентів, так і в формулюванні психолого-педагогічних засад формування політичної культури у комплексі навчально-виховних завдань освітніх установ. Розглядаючи політичну культуру як окремий вид загальної категорії «культура», вчені називають її сукупністю життєвих поглядів людини, особистісних переконань та орієнтацій, що визначають ставлення людини до політичної сфери життя соціуму.

Політична культура містить у собі не лише настанови, переконання, політичні ідеали, емоції й переживання, пов'язані з політичними процесами чи явищами, а й носить національний характер, що виявляється у специфічному поєднанні загальнолюдських рис, фундаментальних цінностей українського народу, психологічних особливостей, традиційних звичаїв тощо. Саме у процесі

формування політичної культури відбувається вироблення особистісних якостей людини, особливих рис характеру, волі, почуттів, що спонукають її до участі в соціально-політичних відносинах, допомагають визначити політичну поведінку та політичні погляди, активізувати суспільно-політичну діяльність.

У цьому контексті важливою є наукова розвідка М. Хилько, в якій учений, дослідивши визначення сутності політичної культури, виокремлює три типи орієнтацій учасників політичної системи на певні дії та явища політики: пізнавальні (знання про політичну систему і процеси); емоційні (відчуття щодо політичної системи і процесів); оціночні (судження й оцінки щодо політичної системи й процесів) [2, с. 115].

У процесі формування політичної культури здобувачів вищої освіти необхідно не лише застосовувати теоретичні методи навчально-виховного характеру, а й враховувати деякі загальні особливості сучасного періоду трансформації суспільної політичної культури, як от: поєднання високого рівня бажання участі в політичному житті суспільства із зневірою у можливість власного впливу на політичні процеси в країні, зростання інтересу до політичної сфери життя – з невисоким рівнем політичної компетентності та поінформованості. А отже, потрібно створити необхідні сприятливі умови для того, щоб кожен здобувач вищої освіти міг достойно соціалізуватися в суспільстві, проявити політичну свідомість, виявити особистісну відповідальність за власні дії з досягнення професійних висот та злагоди і взаємодопомоги в людських стосунках. Політична культура XXI століття, як зазначала у своєму дослідженні Н. Репіна, постає не лише як «складова суспільства, де знаходяться асоціації і громади, а в першу чергу громадяни, які створюють інтелектуальний капітал, де культура постає як цінність, як європейська цінність, де центром всього є людина...» [1, с. 454–455].

Підготовка майбутнього фахівця в закладах вищої освіти зорієнтована на виховання вільної і творчої людини, здатної до самовизначення в сучасних життєвих реаліях, повноцінної самореалізації та успішної самоорганізації своєї фахової діяльності. А успішність його навчання в закладі вищої освіти та

подальший професійний розвиток залежать від усвідомлення себе активним суб'єктом навчального процесу, здатним осмислювати власну статусну позицію, свої дії та запрограмовані результати й встановлювати партнерські відносини з іншими суб'єктами даного виду діяльності. Саме розвиток активності в навчально-пізнавальній діяльності впливає на самоідентифікацію здобувача вищої освіти, на визначення його життєвих цінностей та політичних поглядів, на вміння планувати свою діяльність, організувати та контролювати її на різних етапах виконання, критично мислити тощо. Формування політичної культури здобувачів вищої освіти є надзвичайно важливим завданням, яке сприяє вихованню людини з суб'єктною позицією, тобто активної, компетентної, відповідальної, креативної особистості, здатної до самовизначення у своїх життєвих і діяльнісних пріоритетах.

Джерела та література

1. Репіна Н. Політична культура XXI століття : тренди і виклики. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2012. Вип. 6 (62). С. 444–455.
2. Хилько М. Політична культура населення України : аналіз розвитку громадянських якостей. *Політичний менеджмент*. 2007. № 1. С. 115–126.

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ – ЗАГАЛЬНА ОСНОВА ВИРІШЕННЯ ДИЛЕМИ «ВЛАДА – ОСВІТА» В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Шейко Сергій,
кандидат філософських наук,
професор кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна
sergii.sheiko@pdaa.edu.ua
<https://orcid.org/000-0002-4635-4643>

Мазур Даниїл,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності Політологія
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна
danyil.mazur@st.pdaa.edu.ua

Важливою ознакою теперішнього часу є надзвичайна швидкоплинність кардинальних змін, що відбуваються в суспільстві, які мають радикальний характер. Протягом короткого історичного часу суттєво змінилося політичне обличчя багатьох держав світу, та, зокрема, українського суспільства. Цей процес яскраво демонструє новий рівень розвитку національної свідомості громадян і становлення демократичного характеру української людини, що сформувався за роки незалежності нашої держави як одна з необхідних засад розбудови громадянського суспільства в Україні.

В історичному контексті реформи в суспільстві та освіті відбуваються постійно. Процеси реформування освітянської діяльності не можуть бути тимчасовими, випадковими, а ще гірше фальшуванням необхідних об'єктивних змін. Причини реформування освітянської та наукової діяльності стосуються не лише вдосконалення змісту освіти, впровадження новітніх педагогічних технологій, а насамперед, кардинальної зміни всієї сукупності суспільно-політичних.

Реформа – це завжди створення нового порядку. Так, на думку сучасного іспанського філософа-освітянина Хосе Ортеги-і-Гассета необхідність у реформуванні освіти виникає з двох основних причин: «або через порушення в прямому значенні цього слова», або через те, що «зловживання трапляються так часто чи й постійно, стають такі звичайні або й схвалюванні, що вже навіть не можуть називатися зловживаннями» [2, с. 68].

Процес реформування освіти повинен мати достатню підставу, знайти практичне втілення та загальне схвалення в результаті визначення загальної місії, ідеї інституції освіти та вирішення дилеми «влада – знання» в процесі формування демократичного суспільства в Україні. Для сучасної української освіти важливо знайти відповідь на запитання: як можна зберегти історичну національну традицію, не втратити минулі позитивні здобутки і в той же час всю творчу енергію спрямувати на розвиток освіти майбутнього, тобто як можливо зберегти національну демократичну основу освіти та повноцінно увійти в західноєвропейський освітянський простір [5]. Вирішення цієї проблеми є

найважливішим завданням в процесі докорінного реформування вищої школи в Україні.

У теперішню добу світової глобалізації освіта зазнає якісної трансформації. Як зазначалося в наших попередніх дослідженнях, «глобалізація творить поліцентричне, багатовимірне суспільство». В умовах глобалізації на карту поставлено «не лише долю національної держави, демократії, свободи, наукової творчості та освіти, а також сама суть нової освітянської політики» [5, с. 41]. Найактуальнішими протиставленнями пізнього модернізму, на думку сучасного польського соціолога освіти Марека Квека, стали «міжнародна інтеграція» чи «національна дезінтеграція», «глобалізація» чи «внутрішня стабільність», завершення доби модерну, «кінець історії», «смерть інтелектуала» та зникнення національних освітянських інституцій [1, с. 270]. У сучасних умовах глобалізації кінця XX – початку XXI століть значно послаблюється роль національної держави як соціально-політичного та культурно-освітянського проекту, відбувається справжній тектонічний зсув у відношеннях «влади та освіти». Постає питання: на що має орієнтувати регуляторна ідея освітньої діяльності? Науковці та педагогічна громада знаходяться в пошуках сучасного принципу освітянської діяльності, регулятивної ідеї існування постмодерної освіти.

Видатний англійський мислитель XX століття Карл Поппер зазначав, що «розум, як і наука, розвивається шляхом взаємної критики» [3, с. 245]. Адаптуючи принципи критичного мислення до педагогічної діяльності Карл Поппер доводить той факт, що вчитель не «повинен нав'язувати своє мірило «вищих» цінностей учням, мусить старатися збуджувати їхній інтерес до цих цінностей. Він повинен піклуватися про душі своїх учнів» [3, с. 300].

Основи критичного світогляду в ролі достатньої основи безумовно сприяють формуванню відкритого громадянського суспільства та попереднього вирішення дилеми відношення «влада – освіта». Креативність спонукає до демократичних основ людського спілкування. Вчителю необхідно приймати за мету принципи співпраці, діалогу, толерантності. «Ми, передусім не повинні

завдавати шкоди» – це слід визнати за основну освітянської діяльності». Не зашкодь, «дай молодим те, щоб стати незалежними від нас і спроможними робити свій вибір – це було б дуже корисною метою для нашої освітньої системи» [3, с. 300].

Таким чином, становлення критичної свідомості в системі освіти спрямовує діяльність наставників до виховання творчості, повноцінного діалогу, співрозуміння та конструктивної співпраці. На шляху демократизації всіх ланок освітянської діяльності в Україні, включаючи радикальні, якісні зміни в суспільно-політичному житті, розробку науково-обґрунтованої мети навчально-виховної роботи, що уможливорює здобути бажані позитивні результати процесу реформування освіти. Лише через подолання суперечності «влада – знання» та різноманітних форм відчуження влади від освіти можна отримати відповідний позитивний конструктив. На думку сучасного бразильського філософа-освітянина Пауло Фрейре критична свідомість формується в процесі становлення суб'єктності особистості в межах розвитку суспільно-історичної практики та процесу життєдіяльності людини.

Освіта за методом Пауло Фрейре – це практика свободи, оскільки вона визволяє педагога не меншою мірою, аніж його учнів, від подвійного рабства споглядового мовчання й монологу. Обидва партнери самовизволяються, коли починають вчитися: один – щоб пізнати себе як людину гідну, а інший – щоб досягти здатності до діалогу.

У системі вищої освіти загальний напрям реформ, в умовах поширення політики лібертаріанства спрямований, на думку Марека Квєка, на запровадження «пожиттєвої освіти для кожного, найширший доступ до знань за помірну плату». Така тенденція розвитку сьогодні «очевидна повсюди і відповідає стосункам між модерною національною державою та модерним Університетом» [1, с. 278].

Жахливим явищем процесу відчуження влади від освіти в сучасних умовах стала немилосердна логіка споживацтва, прагматизму, бюрократизму, формалізму, корисливості, що породила ідею «блискучої освіти» у найкоротші

часові терміни, котра межує з постійними фактами корупції та хабарництва в навчальних закладах. Мета такої «освіти»: постачати привабливий продукт за помірковану ціну, забезпечити суспільство «добрим товаром» за його гроші. Духовно-культурне життя громадян національної держави стає безумовно підпорядкованим принципам суб'єктивного прагматизму, споживацтва, корисливості та постійних проявів формалізму і бюрократизму в різноманітних сферах освітянсько-наукової діяльності. У теперішніх умовах раціональність і духовна культура втрачають актуальне значення, заміщуючись «постмодерною соціологією плюралізму, релятивності, деконструкції, ерозією постсучасної науки» [1, с. 210].

Пошуки нової парадигми майбутньої освіти та її практичних інституцій безперечно пов'язані з ідеалами побудови громадянського суспільства, але як здійснити в теперішній соціально-політичній ситуації складний перехід від національних до загальногромадянських ідеалів? Польський дослідник Марек Квек констатує, що «майбутній силует Університету якраз перебував у процесі формування» [1, с. 291]. У цьому й має полягати конструктивізм сучасної педагогічної дії, світоглядно-методологічного його осмислення та практичного втілення з концептуальних основ філософії освіти та філософії політики. За часів модерну, в якому соціально-політична система ґрунтувалась на раціональних передумовах, знання були важливим ресурсом, засобом соціального контролю. Гармонізація та демократизація відносин влади та знання безумовно сприятиме розвитку різноманіття інституцій громадянського суспільства в Україні. Саме громадянське суспільство виконуватиме роль посередника між владою і наукою. Отже, пошук правильних рішень у площині діалогу влади та знання очікується із залученням широкого кола громадськості.

Можливість вирішення дилеми «влада – освіта» знаходяться на шляху суттєвого наукового осмислення загального проекту будівництва громадянського суспільства в Україні. Саме з цією метою необхідно ґрунтовно розвивати критичне мислення та його практичне застосування в педагогічній діяльності в напрямі становлення демократії та формування суб'єктно-

суб'єктного діалогу на основі співпраці та взаєморозуміння. Розвинена нація характеризується не лише рівнем соціального добробуту, а здатністю високоосвіченого, критично мислячого народу, який спроможний своєчасно виявляти та вирішувати соціально-політичні проблеми, не породжуючи при цьому інших, ще жахливіших проблем.

Джерела та література

1. Квек М. Національна держава, глобалізація та університет як модерний заклад. *Ідея Університету : Антологія* / упоряд. : М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська ; відп. ред. М. Зубрицька. Львів : Літопис, 2002. С. 267–291.
2. Ортега-і-Гассет Х. Місія Університету. *Ідея Університету : Антологія* / упоряд. : М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська ; відп. ред. М. Зубрицька. Львів : Літопис, 2002. С. 67–107.
3. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Київ, 1994. Т. 1. С. 245–300.
4. Фрейре Пауло. Формування критичної свідомості / з англ. пер. О. Дем'янчук. Київ : Юніверс, 2003. 176 с.
5. Шейко С. В., Колодій О. С., Ільченко А. М. Глобалізація освіти : чи можливо втримати пам'ять і не втратити майбутнього. *Актуальні питання сучасної економічної науки* : колективна монографія / за ред. Аранчій В. І., Дорогань-Писаренко Л. О. Полтава : ТОВ «Симон», 2018. С. 38–45. URL: <http://surl.li/fgnqr> (дата звернення: 16.02.2023).

ЦІННІСНО-СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

ПОПУЛІЗМ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ЗА УМОВ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Бульбенюк Світлана,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна
bulbeniuk.svitlana@kneu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-9760-7850>

Нині Українська держава переживає один з визначальних етапів національного поступу. Безперечно, за умов повномасштабної агресії проти України з боку РФ, фокус уваги як держави, так і громадянського суспільства зосереджений на мілітарній складовій національної безпеки та національних інтересів. Втім вже сьогодні ми маємо визначитися з векторами повоєнного державного і суспільного розвитку. Конструювання базових обрисів соціального виміру національної безпеки, на наше переконання, є одним з пріоритетних завдань, з огляду на окреслені цілі. Завдання створення ефективних моделей соціального захисту та соціального забезпечення громадян України у контексті формування системи національної безпеки за нагальної необхідності відновлення і відбудови держави, створення умов для повернення мільйонів українських громадян з-за кордону та демаргіналізації мільйонів наших співвітчизників, частина з яких мають статус тимчасово переміщених осіб, є надскладним і надважливим.

Одним із викликів на шляху розв'язання цієї складної мети прогнозовано стане популізм. Популізм особливого гатунку – популізм поствоєнного суспільства, в якому рани і травми війни гоїтимуться ще багато років. Популізм суспільства, в якому запит на справедливість є особливим. Популізм, базований радше на емоціях негативної частини спектру. «Сьогодні, існуючі дослідження

популізму зосереджені на двох кластерах негативних емоцій, які підживлюють зростання популістських партій і рухів, як лівих, так і правих: почуття страху, пов'язаного з незахищеністю, безсиллям, з одного боку, і гнівом, образою, обуренням, і ненавистю, з іншого боку», – слушно зауважує І. Свідерська [3, с. 89].

Тож пересічний українець цілком природно шукатиме захисту і захисників для задоволення або хоча б створення ілюзії задоволення відчуття власної соціальної безпеки. І подібними «захисниками» (принаймні на рівні риторики) можуть стати політики-популісти. Як зауважує дослідник феномену популізму Д. Макре, природа популізму базується на спробі створити уявне середовище, привабливе й комфортне для найширшого загалу громадян [5, с. 163].

Якщо ми ведемо мову про внутрішній вимір системи національної безпеки, то саме формування комфортного середовища може стати одним підмурків його творення і зміцнення. Однак, слушно відрізнити уявне середовище, своєрідний симулякр, імітаційну модель соціального захисту, чим маніпулюють політики-популісти для підвищення своїх рейтингів, та творення ефективної системи національної безпеки з дієвою соціальною складовою. На жаль, політичні і соціальні українські реалі останніх десятиліть демонструють переважно перший варіант. Тому здійснення усвідомленого і продуманого вибору найбільш релевантної до важких соціальних, політичних і економічних викликів поствоєнної України моделі соціального розвитку держави і суспільства – те завдання, яке потрібно вирішувати сьогодні, а не потім – після перемоги у російсько-українській війні.

Варто взяти до уваги, що на переконання вітчизняних аналітиків, розвиток Української держави останні десятиліття супроводжує так званий «інституційний склероз», що є наслідком домінування у групах, допущених до прийняття найважливіших політико-управлінських рішень, олігархічних, вузько кланових інтересів. Названий «інституційний склероз» не був подоланий і після Революції Гідності, незважаючи на декларовані гасла і домовленості. Зрощування держави і великого бізнесу; корупція як одна з найбільш загроз національній

безпеці України нині; надзвичайно високий рівень соціального розшарування (особливо порівнюючи з країнами Західної і Північної Європи) – це ті «склеротичні симптоми», які і призводили до тріумфу популістів на вітчизняній політичній арені у мирні та відносно мирні часи. У результаті спостерігалось «розкручування маховика популізму, насамперед соціального, який культивує патерналістські настрої суспільства» [1, с. 71].

Ігнорування (мимовільне або свідоме) з боку представників вітчизняного істеблішменту питань забезпечення внутрішнього виміру системи національної безпеки, насамперед у соціальній царині, призвело до того, що популізм став мейнстрімом українського політичного життя. І якщо для політиків (чи радше політиканів) популізм – це засіб підвищення власної популярності і впізнаваності, найпростіший та найкоротший шлях розширення власної електоральної бази, то для пересічного українця популістські гасла й обіцянки часто-густо мають своєрідний психотерапевтичний ефект: вони сприймаються «маленьким українцем» як «світло наприкінці тунелю», як віра у те, що найскладніші проблеми розвитку держави і суспільства можна доволі легко, швидко і безболісно вирішити за умов вибору «правильних політиків». Прикладом, за даними українських експертів, ще вісім років тому найбільш поширеними серед українських громадян різновидами популізму, що приваблювали потенційних виборців, були: антиолігархічний (56%), соціальний (50%), безпековий (44%), військовий (34%), національний (28%), пацифістський (22%), проєвропейський (20%), релігійний (12%), проросійський (2%). Ще 12 % вказали інші варіанти відповіді, серед яких, зокрема, присутні такі: антибюрократичний, люстраційний, економічний [2].

Зрозуміло, що після 24 лютого 2023 р. пацифістський та проросійський різновиди популізму зійшли на абсолютний маргінес суспільних настроїв. Натомість, скажімо, умовна карта військового, безпекового та/або національного популізму може стати «козирною» на електоральному полі поствоєнної України. Важко не погодитись з твердженням І. Киянки про те, що «в Україні вплив популістських технологій і популістських сил коріниться не в недоліках

існуючих політичних інститутів, не в правовому полі політичної діяльності, а насамперед в особливостях сучасного стану політичної культури українського суспільства» [4, с. 304].

Таким чином, популізм як соціальний і політичний феномен в Україні сьогодні набуває додаткового сенсу, виконуючу особливу функцію – конструювання настроїв соціального оптимізму в умовах тотального розчарування і зневіри у політиці та політиках, в умовах вкрай втомленого випробуваннями воєнного часу соціуму. Фактично нині популізм у настроях і свідомості багатьох українців заміщує ті лакуни, які утворилися внаслідок відсутності сформованої моделі соціальної безпеки, що, безумовно, за умов незавершеної війни утворює нові загрози соціальній складовій національної безпеки.

Джерела та література

1. Лісничук О. В. Популізм в Україні: теоретичні засади і проблеми вивчення феномену. *Наукові записки*. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2015. Вип. 4 (78). С. 63–73.
2. Оцінювання рівня популізму на парламентських виборах 2014 р. Бюро аналітики «ТЕКТУМ». URL: <http://surl.li/fgnzo> (дата звернення: 03.02.2023).
3. Свідерська О. І. Використання сорому та провини у політичному популізмі. *Науковий журнал «Політикус»*. 2022. Вип. 5. С. 87–92. URL: <http://surl.li/ffaxw> (дата звернення: 07.02.2023).
4. Kiyanka I. Modern aspect of Ukrainian populism: political and social aspect. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2021. № 1 (9). С. 300–311. URL: <http://surl.li/ffayi> (дата звернення: 03.02.2023).
5. MacRae D. Populism as an Ideology. In *Populism : Its Meaning and National Characteristics*, edited by G. Ionescu and E. Gellner. London : Weidenfeld and Nicolson, 1969. P. 153–179.

ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕРМІНІВ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ СТАТУСУ ТИМЧАСОВО ЗАХОПЛЕНИХ УКРАЇНСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Дурман Олена,
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
ol.durman@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7829-9944>

Грицак Ростислав,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності Публічне управління та адміністрування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
magistrdu.kntu@gmail.com

З початку військової агресії Російської Федерації 2014 року розпочалася дискусія щодо того, яким терміном слід позначати території, що захоплені цією державою-агресором або перебувають під впливом угруповань, що фінансуються цією державою. Після початку повномасштабної агресії та захвату Російською Федерацією ще більшої території України кількість заяв та дискусій за цією тематикою «вибухово» зростає.

Є певні відмінності у періодах визначення їх окупації та процедурах, що застосовуються для управління цими територіями з боку легітимних органів української влади. У нормативно-правовій базі, виступах українських та російських можновладців та в деяких публіцистичних джерелах, таких як засоби масової інформації, соціальні медіа тощо, зустрічаються різні визначення того, яким терміном позначати той процес, який відбувається з територією України, де знаходяться російські війська – окупація, агресія, анексія, колонізація тощо.

Ніхто не заперечить, що РФ є одночасно: 1) державою-агресором; 2) державою-окупантом; 3) державою, що порушує міжнародне право. Тут немає принципу «або-або». Всі три терміни вживаються в офіційних документах, і всі є правильними. Проте як коректно називати наслідки російської агресії щодо цих територій? Проаналізуємо термінологію. В таблиці 1 наведено визначення

термінів «окупація», «агресія», «анексія», «колонізація» для кращого розуміння подальших висновків.

Таблиця 1.

Термін	Визначення
Окупація (військова окупація)	(лат. occupatio – оволодіння, зайняття, від occupare – захоплювати, займати) – у міжнародному праві тимчасове захоплення збройними силами території противника в мирний чи воєнний час без отримання суверенних прав на неї [1]. Під час військової окупації окупаційна влада не може володіти ворожою територією на підставі будь-якого законного права. Навпаки, вона лише здійснює відкличний та тимчасовий фактичний контроль. Це зазначено в ст. 42 Гаазької конвенції, що надає певні чітко обмежені права воєнному окупанту лише на ворожій території, що перебуває під його фактичним (теперішнім) контролем [6].
Агресія	Це міжнародний злочин, межі якого визначила Генасамблея ООН у резолюції №3314 від 1974 року. Це рішення визначає сім типів і низку підтипів дій однієї держави щодо іншої, кожен з яких є ознакою того, що перша держава вчиняє злочин агресії.
Анексія	(лат. annexio – приєднання) – це насильницьке приєднання державою всієї або частини території іншої держави або нації в односторонньому порядку зі зміною її юридичної належності [3]. За сучасним міжнародним правом анексія – один з видів агресії, є військовим злочином і спричиняє міжнародно-правову відповідальність. Анексію слід відрізнити від окупації, яка сама по собі не призводить до зміни юридичної належності території.
Колонізація	процес заселення та освоєння нових територій [4] або процес, спрямований на підкорення іншої держави, території або народу за допомогою методів військового, політичного чи економічного примусу [5]. Це означає принципову нерівноправність відносин між метрополією і колонією.

Розглянемо тепер ці терміни та відмінності між ними більш детально. На сьогодні немає консенсусу у визначенні вичерпного переліку ознак, за якими можна було б однозначно кваліфікувати певний випадок, як окупацію. Виділяють такі ознаки окупації: 1) тимчасовість місії, непостійний статус; 2) обов’язкова наявність держави-жертви, адміністрації захопленої території як сторони у відносинах; 3) обов’язкове перебування в стані війни де-юре або де-факто, насильницький характер вторгнення збройних сил окупаючої сторони;

4) обов'язкове прийняття на себе функцій управління, встановлення своєї адміністрації на окупованій території; 5) обов'язкова відповідність нормам міжнародного права; 6) міжнародне визнання такого статусу [2].

На сьогодні можна сказати, що всі шість ознак присутні в ситуації, що склалася на території України, яка захоплена російськими військами.

За пунктами 1 і 6: усе світове товариство та міжнародні організації визнають, що всі українські території, які зараз тимчасово окуповані військами РФ, перебувають у цьому статусі тимчасово і повинні бути звільнені.

За пунктом 2: Україна визнається жертвою агресії в результативній частині резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 02 березня 2022 року: «Генеральна Асамблея, ... засуджує найрішучішим чином агресію Російської Федерації проти України в порушення пункту 4 статті 2 Статуту Організації Об'єднаних Націй; ...» [13]. Окремими видами агресії є (неповний перелік): вторгнення збройних сил; будь-яка військова окупація; будь-яка анексія із застосуванням сили щодо території іншої держави; надсилання найманців або озброєних груп, що не є регулярною армією; напад збройних сил на військові кораблі; використання військових підрозділів, розміщених на території іншої держави за міждержавним договором, всупереч умовам цього договору.

Усі перелічені види є окремими складовими злочину агресії з боку РФ в Криму та на Донбасі, в Херсонській та Запорізькій областях. Кожен з них посилює відповідальність РФ. При цьому визнання факту агресії не залежить від того, чи була оголошена війна (що важливо в контексті конфлікту України з РФ).

За пунктом 3: незважаючи на те, що РФ декларує проведення на території України «спеціальної військової операції» (СВО), відповідь України та підтримка цих дій світовим співтовариством показує, що фактично йде війна між цими країнами, причому РФ насильно захоплює території України (див. попередній абзац).

За пунктом 4: на всіх захоплених територіях (як у 2014 році, так і до вересня 2022 року) РФ почала брати на себе функції управління, встановлення своєї адміністрації на окупованій території – як через створення відповідних

військово-цивільних адміністрацій зі спеціальним статусом (ОРХЗО), так і через включення в систему державного управління РФ (тимчасово окупована територія АРК) або управління через терористичні угруповання ДНР та ЛНР (ОРДЛО).

За пунктом 5: окупація не відповідає нормам міжнародного права, оскільки на окупованій території постійно порушуються норми та звичаї війни, визнані відповідними міжнародними документами (тортури, вбивства мирних громадян, руйнування цивільної інфраструктури тощо).

Військовому керівництву окупованими територіями присвячено вся частина III «Військове керівництво на території держави-супротивника» вищезгаданої Гаазької конвенції. Так, в статтях 42–56 визначається, що окупаюча сторона зобов'язана вжити всі заходи для забезпечення порядку на захопленій території. Населення окупованої території повинно підкорятися розпорядженням влади, проте його не можна примушувати до складання присяги на вірність, до участі у військових діях, спрямованих проти їх країни, до надання відомостей про її армію. Мають поважати честь, життя цивільних осіб, їх власність, релігійні переконання, сім'я. Країна-окупант зобов'язана забезпечити цивільне населення необхідним одягом, продовольством і санітарно-гігієнічними засобами.

Відносно цивільних осіб забороняється:

- здійснювати будь-які акти насильства, залякування або образи;
- застосовувати заходи примусу фізичного або морального порядку, зокрема, з метою отримання відомостей;
- застосовувати тортури, тілесні покарання, медичні дослідження тощо;
- застосовувати колективні покарання;
- захоплювати заручників;
- депортувати цивільне населення з окупованої території.

У Законі України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» [10] визначено, що тимчасово окупованими

територіями у даних областях на день його ухвалення визнаються частини території України, в межах яких збройні формування Російської Федерації та окупаційна адміністрація Російської Федерації встановили та здійснюють загальний контроль. Межі таких територій було визначено Указом Президента України № 32/2019 [9].

Проте, на нашу думку, використання слова «тимчасово» по відношенню до всіх територій України, окупованих військами РФ не є обов'язковим. Це виходить із, власне, юридичного визначення в міжнародних правових документах терміну «окупація» саме як тимчасового стану на певній території. В українських реаліях використання слова «тимчасово» носить, скоріше, політичний характер, оскільки підкреслює, що Україна буде докладати багато зусиль для деокупації своїх територій, скільки б часу на них не перебували війська ворога. Саме тому російську владу на всіх окупованих українських територіях слід називати «окупаційною адміністрацією» або «окупаційною владою».

Крім того, у нашому випадку можна стверджувати, що російські окупаційні війська постійно порушують заборони і здійснюють військові злочини, залякуючи населення [11], застосовуючи моральний та фізичний тиск [8], тортури [12], колективні покарання, захоплення заручників та депортуючи цивільне населення як на територію, підконтрольну Україні, так і на територію РФ [7].

Що стосується анексії території, як вже зазначалося вище, анексія, вчинена із застосуванням сили, є окремим видом міжнародного злочину агресії (РФ застосовувала силу, забираючи в Україні контроль над її територіями). Наразі немає конвенції чи міжнародного договору, який визначав би покарання за анексію та більш детальний опис цього злочину – дебати з цього приводу ще тривають. Втім, вже зараз міжнародні інституції сходяться на думці, що вчинений злочин анексії не означає зміни суверенітету щодо анексованої території.

Тому всі окуповані території лишаються українськими і зберігатимуть цей

статус, доки Україна на цьому наполягатиме. Це підкреслює, приміром, коментар МКЧХ до IV Женевської конвенції, називаючи «безпідставними» припущеннями, що констатація факту анексії «легалізує» її наслідки [14]. До слова, «протиправна анексія» є коректним перекладом англійського терміну «Illegal anexation», і саме його доцільно, на нашу думку, застосовувати замість більш поширеного словосполучення «незаконна анексія». Адже йдеться про порушення РФ міжнародного права, а не лише законів України.

Виходячи з наведеного вище, для України вкрай важливо постійно нагадувати міжнародним партнерам, що всі території, на яких перебувають російські окупаційні війська та діють органи окупаційної влади (під маскою легітимних органів державної влади РФ), перш за все є окупованими, адже саме цей статус описується в міжнародних правових документах і визначає обов'язки РФ по відношенню до цих територій та цивільного населення, яке на них проживає, як під час окупації, так і після звільнення цих територій. Цей же статус визначає права держави Україна та її громадян на компенсації від країни агресора після завершення окупації – як власне, за окупацію, так і за воєнні злочини та злочини проти людяності, що чинили на цих територіях під час окупації російськими військами.

Джерела та література

1. Бабкін В. Д. Окупація. *Велика українська енциклопедія*. URL: <http://surl.li/ffbay> (дата звернення: 29.01.2023).
2. Військова окупація. Термінологія. URL: <http://bit.ly/3kPYqE2> (дата звернення: 29.01.2023).
3. Денисов В. Н. Анексія. *Велика українська енциклопедія*. URL: <http://surl.li/ffbbl> (дата звернення: 29.01.2023).
4. Капелюшний В. П. Колонізація. *Енциклопедія Сучасної України* : енциклопедія [електронна версія] / ред. І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. Т. 14. URL: <http://surl.li/fgtttd> (дата звернення: 29.01.2023).

5. Колонізація. *Словник української мови* : в 11 томах. 1973. Т. 4. С. 230.
6. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі : Міжнародний документ, видавники : NLD Королівство Нідерландів (18.10.1907), UKR Україна (Дата набрання чинності для України: 24.08.1991). URL: <http://surl.li/qdix> (дата звернення: 29.01.2023).
7. Куришко Д. Навіщо росіяни вивозять українських дітей і як їх повернути. BBC News Україна. URL: <http://surl.li/fgodl> (дата звернення: 29.01.2023).
8. Окупанти РФ мародерять та залякують населення, працює пропаганда – Генштаб ЗСУ. URL: <http://surl.li/ffban> (дата звернення: 29.01.2023).
9. Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях : Указ Президент України від 07.02.2019 № 32/2019. URL: <http://surl.li/ffbbo> (дата звернення: 29.01.2023).
10. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18.01.2018 № 2268-VIII. URL: <http://surl.li/ffbbn> (дата звернення: 29.01.2023).
11. РФ продовжує залякувати місцеве населення на тимчасово окупованих територіях – Генштаб ЗСУ. URL: <http://surl.li/fgoeq> (дата звернення: 29.01.2023).
12. У МВС розповіли, скільки всього катівень росіян знайшли на звільнених територіях. URL: <http://surl.li/ffbao> (дата звернення: 29.01.2023).
13. Aggression against Ukraine : resolution / adopted by the General Assembly. A/ES-11/2 5 Letter dated 28 February 2014 from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations addressed to the President of the Security Council (S/2014/136). UKRAINE-POLITICAL CONDITIONS. URL: <http://surl.li/ffbav> (дата звернення: 29.01.2023).
14. Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949. Commentary of 1958. Article 47 – Inviolability of rights. URL: <http://surl.li/ffbas> (дата звернення: 29.01.2023).

ПРОБЛЕМИ ТА ВПЛИВ «ІДЕНТИЧНОСТЕЙ» У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ НА ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ

Кутепова Марина,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Публічне управління та адміністрування
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

Науковий керівник – Ткаченко Ігор,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри державного управління
Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка
м. Київ, Україна
1979i@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-3029-4578>

Проблема «ідентичностей» у Великобританії дуже актуальна так як впливає на державну політику й управління в країні. Зокрема проблема «ідентичностей» вплинула на рішення щодо Брекзиту. Тому проблема «ідентичностей» є однією з важливих причин Брекзиту, а також подальших розбіжностей між націями, які представлені в Сполученому Королівстві Великобританії та Північної Ірландії.

Отже, сьогодні у Сполученому Королівстві представлені такі ідентичності: «шотландськість», «валлійськість», «північно-ірландськість», «англійськість», «британськість». Це пояснюється тим, що протягом століть Сполучене Королівство історично розвивалося як централізована держава, що передбачало формування загальнодержавної ідентичності («британськість») та максимальне послаблення кельтських етнонаціональних (регіональних) ідентичностей у країні, що, однак, не знищило етнонаціональну ідентичність населення. Нині «шотландськість», «валлійськість», «ірландськість» існують і розвиваються як усвідомлювані ідентичності, що поділяє більшість населення кельтських регіонів. При цьому важливо, що ті, хто ідентифікує себе, перш за все, як шотландців, валлійців, ірландців, також наголошують на своїй «європейськісті» на противагу «британськісті» [1].

Наприклад, досить симптоматично, що респонденти по всьому Сполученому Королівству пов'язують свою ідентичність саме з країною проживання (регіоном), а не з Британією в цілому (60% проти 25%) або заявляють про рівнозначність цих понять, але не асоціюють себе виключно зі Сполученим Королівством. У Шотландії, за даними 2014 р., лише 8% респондентів заявили про свою британську ідентичність (для порівняння: в Уельсі таких набралось 17%, в Англії – 19%, а в Північній Ірландії – 40%); 18% шотландців розповіли про подвійну самоідентифікацію (для порівняння: в Уельсі про це заявили – 7%, в Англії – 9%, а у Північній Ірландії – 8%) [8].

Важливо, що ці показники практично не змінюються протягом часу. Якщо говорити окремо по кельтських регіонах, то 83% жителів Шотландії почуваються, насамперед, шотландцями. При цьому 94% народжених у Шотландії обирають шотландську ідентичність як єдину або як найважливішу серед інших ідентичностей. При цьому респонденти описують «шотландськість» у дуже позитивних термінах, вказуючи на відкритість та лояльність суспільства [8].

Крім цього досить часто британські дослідники, порівнюючи шотландську та англійську ідентичності, традиційно відзначають силу шотландської та слабкість англійської. Крім того, шотландці асоціюють себе з Європою, а не з Британією, тому що в кореляції «шотландці» – «європейці» немає нічого суперечливого або питання, в той час як вони виникають при згадці зв'язки «шотландці» – «британці» [9]

Якщо говорити про Уельс, то 58% населення ідентифікують себе виключно як валлійці і лише 7% називають себе і валлійцями, і британцями одночасно. При цьому визначення «валлійськості» пов'язане і базується на знанні валлійської культури і гельської мови. Тому ті, хто знає і поділяє валлійську культуру та мову, більшою мірою обирають лише валлійську ідентичність і не називають себе британцями. Валлійці також вважають, що вони насамперед європейці, а вже потім британці [10].

У Північній Ірландії ідеї «британськості» виключно важливі для

протестантської частини населення, а північно-ірландських протестантів можна назвати великими британськими патріотами, ніж англійців. Але при цьому більшість жителів Північної Ірландії також називають себе європейцями. І в цьому сенсі протестанти та католики мають спільні позиції. Парадоксальним чином з'ясується, що «британськість» північно-ірландця відрізняється від «британськості» англійця. У 2011 р. п'ята частина населення регіону визначила свою ідентичність як північно-ірландську. У цьому відношенні ситуація покращилася із погляду зв'язків між протестантами і католиками, оскільки в 1998 р. лише 10% католиків заявили про свою «британськість». На період 2014–2015 рр. північно-ірландцями себе назвали 29% населення, чверть – ірландцями (25%), 2/5 – британцями (40%) [5].

Важливо те, що «британськість» вже не поділяють навіть самі англійці. З них 3/5 кажуть, що вони є англійцями, а не британцями. Менше десятої частки населення Англії обирають подвійну ідентичність. 72% називають себе виключно англійцями, а 58 % – швидше англійцями, ніж британцями [6]. І ось якраз «англійськість» на відміну від «шотландськості», «валійськості» та «ірландськості», що пов'язана вже з євроскептицизмом. Очевидно, що «британськість» переживає трансформацію, оскільки на неї одночасно впливають певним чином об'єднані європейська та етнонаціональні ідентичності. «Британськість» пов'язана з історією країни, з експансією та світовим лідерством. Вона ґрунтується на унікальному географічному положенні Великобританії, неписаній наддержаві, тісні зв'язки з усім світом тощо [1].

Ці фактори і конструюють британську ідентичність, а в кризові моменти вони завжди звучать найсильніше. Самі британці, розкладаючи «британськість» на елементи, вказують, що її опорами є протестантизм, імперія, важка промисловість, що йдуть у минуле, при тому що нових опор не з'являється [7].

Зростання кількості тих британців, хто перестав ідентифікувати себе з ЄС, відбувалося поступово, починаючи з першої міжнародної фінансової кризи в 2008 р. У 2012 р. вже лише 42% британців заявляли про свою відданість ЄС і свою «європейськість», висловлюючи недовіру «комуні» [3], а у 2014 р. їх

кількість скоротилася до 39% [4]. Але на референдумі 23 червня 2016 р. виборці розділилися практично порівну на групи за членство та проти Брекзиту [2].

Таким чином, саме в прагненні зберегти «британськість», що заснована на демократичних цінностях та єдності чотирьох націй – англійців, шотландців, валлійців та ірландців, було вироблено деволуційні моделі. Вони мали на практиці підтвердити міцність британського союзу та готовність політичної системи до демократичних перетворень.

Проте головним чинником у проведенні деволуції стали етнонаціональні сили регіонів у Північній Ірландії проблема етнічного націоналізму виявляється у протистоянні католицькій та протестантській громад. В Уельсі та Шотландії позиції населення, що бажає «перереформатування», висловлюють дві національні партії: Шотландська національна партія та П. Камрі та Шотландська національна партія [1].

Ключовими причинами Брекзиту стали нерозуміння британцями власне самих євроінтеграційних процесів та їхня недовіра до бюрократії ЄС, які були помножені на терористичні загрози та інші побоювання, пов'язані з міграційною кризою.

Джерела та література

1. Еремина В. Е. Корни Брекзита: конфликт идентичностей в Соединенном Королевстве. *Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, прав.* 2017. Том 10, № 1. URL: <http://surl.li/ffdqqt> (дата звернення: 18.02.2023).
2. EU Referendum Analysis 2016 : Media, Voters and the Campaign, 2016. URL: <http://surl.li/fgyfi> (дата звернення: 18.02.2023).
3. Flash Eurobarometer 365. European Citizenship Report. Brussels: European Commission, 2012. P. 3–54. URL: <http://surl.li/ffdrr> (дата звернення: 18.02.2023).
4. Flash Eurobarometer 81. European Citizenship Report. Brussels : European Commission, 2014. P. 3–47. URL: <http://surl.li/ffdry> (дата звернення: 18.02.2023).
5. Garry J, McNichol K. Understanding the ‘Northern Irish’ Identity. *Knowledge Exchange Seminar Series.* 2014–15. URL: <http://surl.li/ffdrf> (дата звернення: 18.02.2023).

6. Henry G. Rise of English national identity 'threatening Wales' place in Europe. 8 July 2013. URL: <http://surl.li/ffdrk> (дата звернення: 18.02.2023).
7. Hunt T. Labour must embrace Englishness. *The Guardian*. 5 February 2016. URL: <http://surl.li/ffdrn> (дата звернення: 18.02.2023).
8. National identity and ethnicity in Scotland. *ESRC Centre on dynamics of ethnicity*. URL: <http://surl.li/ffdqy> (дата звернення: 18.02.2023).
9. Weber V. Scottish, English, British, European identities: a literature review. 2013. URL: <http://surl.li/ffdqw> (дата звернення: 18.02.2023).
10. Who identifies as Welsh? National identities and ethnicity in Wales. *Dynamics of diversity: evidence from the 2011 Census ESRC*. November 2014. URL: <http://surl.li/ffdra> (дата звернення: 18.02.2023).

РОЛЬ ГЛОБАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Логачов Дмитро,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Публічне управління та адміністрування
Херсонського національного технічного університету

Мальцев Устин,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Публічне управління та адміністрування
Херсонського національного технічного університету

Науковий керівник – Філіппова Вікторія,
доктор державного управління,
професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
filippova.viktoriiia@kntu.net.ua
<https://orcid.org/0000-0002-8476-3341>

На початку 2023 року світ опинився перед безліччю причин політичної та економічної нестабільності, включаючи різке зростання цін на продовольство та енергоносії, зростання інфляції та наближення рецесії. Ці явища відбуваються в нестабільному контексті триваючої зміни клімату, тривалої невирішеної нерівності, зниження рівня життя та війни в Україні. Останні результати Global

State of Democracy показують занепад і стагнацію демократії в усьому світі. Ретельний аналіз даних показує, що хоча багато демократичних країн запровадили закони та інфраструктуру, необхідні для підтримки демократичних інститутів, нерівний доступ до цих інститутів є серйозною проблемою [1].

Некомерційна організація Freedom House, яка досліджує демократію, політичну свободу та права людини зазначає, що демократія зазнає нападу в кожному регіоні світу. Так, за даними щорічного дослідження «Індекс демократії», яке оприлюднила група Economist Intelligence Unit (EIU), Україна знаходиться на 87-му рядку в рейтингу як «гібридний режим». Оцінка демократії у країні знизилася порівняно з 2021 роком з 5,57 до 5,42 [2].

Реальність показала, що демократичні інституції стають особливо чутливими під час кризи та невизначеності. Вони забезпечують відкриті шляхи для інформації та комунікації, необхідні громадянам і урядам, щоб мати можливість діяти швидко та ефективно. Щоб відновити та оживити ці інституції, відновити довіру між людьми та їхніми урядами, необхідно оновити й розробити нові інноваційні соціальні контракти, які краще відображатимуть мінливе глобальне середовище та суттєво наблизять пріоритет рівного доступу громадян до механізмів участі. Створення постійного діалогу з громадянами – через консультації, процеси партнерства та програмування за участю – генерує кращі рішення, що стосуються розвитку демократії.

Відомо, що глобальна демократія, яка вже переживає дедалі більшу загрозу протягом останніх кількох років, увійшла у 2023 рік з кількома переломними моментами – кризою вартості життя, неминучою глобальною рецесією та війнами в таких різних місцях, як Україна та Ефіопія. При цьому, демократичні країни намагаються ефективно врівноважити середовище, позначене нестабільністю та тривогою, а популісти продовжують завойовувати позиції в усьому світі, оскільки демократичні інновації та зростання здебільшого зараз стагнують або занепадають.

Проте загальний спад і стагнація – не єдина проблема. Війна Росії в Україні поставила ідею демократії в центр міжнародної уваги. Ця війна демонструє

наскільки загрозовим може бути демократичне зростання для авторитарних режимів, і відновлює розкол часів холодної війни між відносно об'єднаною демократичною спільнотою та авторитарними режимами. Загроза, яку демократизація становить для авторитарних режимів, також підкреслює наскільки важливо забезпечити демократіям внутрішню та зовнішню підтримку, необхідну для подолання криз. Це одна з причин, чому викликає занепокоєння те, що багато країн-донорів скорочують допомогу на розвиток, яка часто включає підтримку демократії [3].

Отже, в будь-якому разі зараз необхідно подумати про те, як справедливість, демократія та легітимність перетинаються та розходяться як у теоретичному, так і в емпіричному плані. Це вимагатиме перевірки того, чи є нинішні механізми міжнародних інституцій достатньо сильними, щоб зберегти вимоги справедливості та демократії. Це також актуалізує доцільність подальшого аналізу легітимності як окремої чесноти глобальних політичних інституцій із власним характером і складом, які можуть лише побічно мати відношення до демократії. Розв'язання зазначених питань має забезпечити умови для того, щоб глобальна демократія залишалася активною, яскравою та важливою сферою практики в найближчі роки в державах усього світу.

Джерела та література

1. The Global State of Democracy. URL: <http://surl.li/fgtvr> (дата звернення: 21.02.2023).
2. The world's most, and least, democratic countries in 2022. URL: <http://surl.li/fgovj> (дата звернення: 21.02.2023).
3. Global State of Democracy Report 2022: Forging Social Contracts in a Time of Discontent. URL: <http://surl.li/fgouy> (дата звернення: 21.02.2023).

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК ЧИННИК ЦІННІСНИХ ЗМІН У СУСПІЛЬСТВІ

Мельник Назарій,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Політологія
Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

Науковий керівник – Бабкіна Ольга,
доктор політичних наук,
завідувач кафедри політичних наук
Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна
neoconservatorua@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3594-3298>

Україна переживає складний етап перетворення та входження в нову епоху постмодернізму, яка вимагає нового трактування і осмислення навколишньої дійсності. Перегляду та реформування вимагають моделі державного управління і, як наслідок, зростає інтерес до такого амбівалентного явища в політичній науці, як «регіоналізм» та до питань децентралізації. Децентралізація дає можливість в регіонах отримати максимальне право громадянам впливати на всі сфери життя свого краю. Подібна реформа дозволяє наблизити людину до місцевої влади, не лише вибирати її, а й контролювати, змінювати, разом вирішувати проблеми місцевої громади. В такій ситуації легше притягнути винних до відповідальності, швидко реагувати на порушення своїх прав і мати важелі впливу на справедливе вирішення місцевих питань чи суперечок. Чим ближче влада до народу, тим більше шансів на успішний розвиток регіональних громад.

Дослідниця В. Белявцева зазначає: «Ми переживаємо найрадикальнішу трансформацію суспільства. Відбувається важкий і болісний процес переосмислення системи цінностей» [1, с. 90]. В процесі децентралізаційних перетворень, окрім змін ролей та повноважень, відбувається також зміна ціннісних орієнтацій, яка може як сприяти більш ефективному розвитку

територій, так і стати перепорою на цьому шляху. Якщо раніше соціально-політичні цінності мешканців регіонів були дещо розмитими, то з трансформаційними процесами вони сформувалися чіткіше та посіли особливе місце в житті регіону.

Досвід різних держав які проводили політику укрупнення муніципалітетів, а також 3-х років української децентралізації, зокрема утворення об'єднаних територіальних громад показує, що є певний набір цінностей, які якраз є тим скелетом, на якому формується регіональна та локальна ідентичності:

- сакральність ключового місця – як правило, це найвизначніша пам'ятка природи чи історії у громаді, про яку знають усі і ніхто не може запропонувати щось більш визначне. Наприклад, озеро, водоспад, гора, замок;

- довіра у громаді – коли центр довіряє периферії, а периферія центру. Це збалансований статут, прозорий та справедливий розподіл бюджету;

- спільна робота та спільне святкування. Спільне свято для всієї громади є дуже важливим, коли у ньому беруть участь жителі різних поселень. Підтримання щорічного святкування днів села у кожному із поселень громади не завжди йде на користь спільній ідентичності і може провокувати певні ревності, де це пройшло краще. На жаль, поки що спільна діяльність в межах усієї громади є не настільки поширеною, як святкування, але спільна робота об'єднує краще, ніж спільне святкування;

- власна символіка, яка «зачіпає». Герб, прапор, логотипи, традиції тощо – все, що творить позитивний образ місцевої спільноти, що використовується формально й неформально жителями громади для власної ідентифікації є цеглинкою у будівництві нової ідентичності ОТГ [3, с. 37–38].

Подібних цінностей можна назвати багато, в них є свої характеристики та ієрархія. Цінності не відокремлюються одна від одної, поєднуються та змішуються між собою. Вони становлять основу регіональної ідентичності, а отже, дослідивши їх особливості та закономірності, можна підвищити якість управління та ефективність реформи децентралізації влади.

У статті «Соціокультурний розвиток об'єднаних територіальних громад у

процесі децентралізації» згадуються слова Г. Мільбрата: «Децентралізація є найуспішнішою з українських реформ» [2, с. 56]. Також він зазначає, що децентралізація змінює ставлення людей до долі власної громади і країни. «Із власного досвіду знаю, що люди стають більш відповідальними. Україна вже через рік стане іншою. Країна керуватиметься, насамперед, знизу вгору, а не навпаки. Успіх України впливає і на Європу. Чим більше успіху матиме ваша держава, тим краще буде для Європи».

Реформа децентралізації влади і перебудови адміністративно-територіального устрою країни – це по-справжньому державна цінність, і зрозумілим є те, що успіх її в більшій мірі залежить від якості людей, ніж від якості законодавства. Беззаперечно, зміна людських і суспільних цінностей є непростий та більш тривалий процес, ніж перетрубація юридичної бази, але без поліпшення соціальних якостей, управлінські реформи суттєвих результатів не приносять, у чому ми історично переконуємось. Високий рівень корупції, беззаконності, безвідповідальності на всіх рівнях управлінської ієрархії, лише підтверджують факт необхідності залучення значної уваги до системи цінностей, як ідеалів норм поведінки, мотивації та відповідальності. Держава, окрім контролю за процесом децентралізації, має також приділяти особливу увагу ціннісним орієнтаціям населення, слідкувати за їх формуванням і при цьому забезпечувати розвиток загальнонаціональних цінностей. Це сприятиме не лише успішному втіленню реформи, а й збереженню національної ідентичності та втіленню національної ідеї.

Джерела та література

1. Белявцева В. В. Ціннісний підхід до перебудови адміністративно-територіального устрою в Україні. *Бізнес Інформ*. 2019. № 6. С. 89–94.
2. Бліхар М. М. Соціокультурний розвиток об'єднаних територіальних громад у процесі децентралізації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 2. С. 54–57.
3. Котенко Я. В., Ткачук А. Ф. Локальна ідентичність і об'єднані територіальні громади (видання друге, виправлене та доповнене). Київ : ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2018. 56 с.

ПРОБЛЕМАТИКА ПРОЦЕСІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ЗМІСТУ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Половцев Олег,
доктор наук з державного управління,
професор кафедри державного управління і адміністрування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
opolovcev@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4736-6133>

Дубін Дмитро,
магістр державного управління і адміністрування,
заступник головного енергетика ПП «НОРДІК - БУД»,
м. Львів, Україна
Dubindl15@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9112-804X>

Віремейчик Анатолій,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Публічне управління та адміністрування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
anatoliyviremeychik@gmail.com
<https://orcid.org/orcid-0000-0003-0894-8894>

Публічне управління є унікальною системою зі своєю, притаманною тільки їй, структурою та функціями. Набір елементів системи публічного управління – своєрідний «ДНК» системи, що дозволяє їй виконувати покладені на неї суспільством завдання – спрямовувати соціальні ресурси та капітал в необхідних для розвитку суспільства та країни напрямках. Код «ДНК» «зашито» в зміст елементарної структури, що створює унікальність системи публічного управління. Власне, сама ж унікальність структури публічного управління проявляється в зовнішньому середовищі через відносини з іншими.

У своїй структурі система містить елементи створення керуючих сигналів (законодавчих актів, стратегій, програм, проєктів, інше), елементи соціальної адаптації та «вживлення» цих сигналів у суспільство, елементи втілення/реалізації, моніторингу, контролю тощо. Якщо, раптом, код «ДНК»

буде порушено, змінено в будь-який спосіб елементарну структуру системи, це призведе до втрати системою її унікальності й спроможності виконувати свої функціональні завдання.

З отриманням незалежності Україна стає учасником багатопольярного світу. Зміна ситуації у світі, як зовнішні виклики, змінює та коригує завдання, які вирішуються на всіх рівнях системи публічного управління та адміністрування. Цей процес для країни стає постійним і незворотнім.

З цього часу відбувається виникнення багатопольярного світу центрів генерування керуючих сигналів для української соціальної системи. На «полі» громадського управління та суспільно-політичних комунікацій повсюдно з'являються нові «центри влади»: недержавні громадські організації, громадські рухи, активісти, «міжнародні управлінці» зі світовими стандартами публічного управління. Ці «центри» починають впливати на суспільно-політичне життя, намагаючись керувати соціальним потенціалом нашого суспільства.

У цей же час в країні починає народжуватись новий світ соціальних та владних технологій, що породжує нові виклики для системи публічного управління і адміністрування. Цей новий світ засвідчив чітко й жорстко зміну привельованості існування системи публічного управління і адміністрування по відношенню до інших соціальних систем.

Виникнення ринку суспільних пропозицій створило нові умови конкурентної боротьби за мізки, довіру, прихильність та підтримку громадян серед суб'єктів соціальних ініціатив та впливів, до яких належить і публічна влада. Це породжує нові виклики щодо соціальних та владних технологій, що використовуються суб'єктами публічного управління і адміністрування та ефективного управління, так званим, «ринком суспільної довіри», підтримки та симпатій.

Для системи публічного управління це був тест на спроможність продукувати та просувати ефективні соціальні пропозиції: стратегії, програми та проекти розвитку, переміщувати соціальні ресурси та зусилля в необхідні напрями. За цих викликів мали б своєчасно і терміново змінитись техніки та

технології здійснення влади, а сама система публічного управління адаптуватись під зовнішні зміни. Але українська система публічної влади, за старої радянської традиції, продовжувала спиратись на псевдопривілеї існування в державі та своєчасно не відчула, що вже не має привілей на суспільне сприйняття та підтримку (поко́ру людей за замовчуванням).

Представники системи публічного управління не зрозуміли своєчасно, що і вони, й інші «гравці» на полі суспільних пропозицій існують в одному і тому ж просторі – ринку суспільних комунікацій/пропозицій – де «покупець» суспільних перспектив – громадянин, а виборець – як і в умовах звичайного ринку, вже має вибір (можна поставити питання про свідомість цього вибору, але його існування є беззаперечною реальністю).

Публічна влада не відчула, що кардинально змінився устрій системи влади в суспільстві: з'явилися нові центри влади з швидко оновлюючимися цінностями (демократія, рівність, протидія корупції, участь у місцевому управлінні, ін.). Ці центри влади почали впливати на суспільне життя, переміщуючи соціальні зусилля в нові площини. Нові центри влади ефективно використовували сучасні владні технології на основі продукування і просування короткострокових «сигналів-цінностей» – ідей, меседжів, гасел, формуючи ситуаційні симпатії.

Публічна влада не зрозуміла, що «поле» конкуренції змінюється від індустріальних технологій і матеріальних цінностей до нематеріальних – управління змістами, стандартами, соціальних технологій, технології ЗМІ, технологій здійснення влади, рекламних технологій. Не було визначено момент переходу до іншого змісту діяльності, коли правильно побудована композиція влади, працездатні еліти, народ, який бачить перспективу, масштабні власні проекти, самовизначення влади як самодостатнього конкурента дасть приріст ВВП «автоматично», тобто матеріальне стає звичайною похідною від якісного використання нових технологій здійснення влади.

Але публічна влада концентрацію уваги здійснювала на другорядних складових (заробітна плата, пенсії, інвестиції, економіка), продовжуючи, за звичкою, покладатися на поступово зникаючі переваги, сформовані за

радянських часів: ототожнення з державою і тоталітарну привілейованість, владну суспільну моноінституційність та персоніфікованість певною посадою.

Українська система публічного управління і адміністрування поступово втрачала спроможність і можливості просто, легко та доступно пояснити своїм громадянам що, як і коли вона робить і, власне, хто за це несе персональну відповідальність. Іноді, в практичній реальності, представники влади самі собі навіть не можуть пояснити логіку певних дій (появи програм, принципи розподілу ресурсів тощо).

Причиною тому – техніки реалізації влади (спроможність керувати / переміщувати соціальні ресурси): старі – не працюють, нові – не освоюються. Як наслідок – діюча публічна влада не змогла утриматись в своїй ніші – роботі з народом (населенням), продукуванні і просуванні стратегій, програм, проєктів та втратила свою основну цінність, що визначає її як владу – спроможність об'єднувати та переміщувати соціальний капітал та соціальні зусилля в необхідних для суспільства і країни напрямках.

Вирок існуючій системі публічного управління і адміністрування мешканець / виборець підписав в той час, коли почав пов'язувати своє майбутнє не з стратегіями, програмами, проєктами, які мала б генерувати, пояснювати та просувати у громадському просторі публічна влада, а з яскравими, вибуховими, сегменто-орієнтованими маркетинговими передвиборчими політичними обіцянками нових «гравців» ринку суспільної довіри та підтримки.

Це був системний програш публічного управління і адміністрування, що показав неефективність існуючих владних технологій, неспроможність керувати суспільним капіталом (створювати зони можливостей), втрату суспільної «привабливості» українською публічною владою.

Публічне управління і адміністрування в Україні втратило статус безумовної соціальної довірчої системи. Наслідком цього стала алогічна зміна вагового балансу «центрів влади» всередині суспільної соціальної системи. Домінуючими стали «вільні» від суспільної відповідальності центри формування і переміщення соціальних симпатій та зусиль. Змістовне, стратегічно

цілеспрямоване управління соціальною суспільною системою відсутнє.

Все це свідчить про порушення логічності суспільного управління. Останнім часом в Україні зміст та напрями майбутнього суспільного розвитку визначають ситуаційні (короткострокові) соціальні симпатії (на основі гасел, рекламних меседжів), а не владні технології (проекти освоєння, відтворення життя).

Фактично можна говорити про розбалансованість системи публічного управління і адміністрування, що проявляється у: порушенні її стійкості; конфлікті сучасності із застарілою архаїчною моделлю влади; пошуку нової моделі системи влади. Ця розбалансованість системи публічного управління відбивається системним розривом на регіональному і місцевому рівнях – можемо говорити про організаційно-функціональну «атрофію»: невідповідність вимогам сучасності існуючої системи публічного управління і адміністрування.

Відповідно з'являється проблема наукового пошуку нової організаційно-функціональної моделі діяльності суб'єктів публічного управління і адміністрування. Це ставить технічні завдання розробки подібної моделі, її навчання та втілення у практичне використання.

Виходячи з концептуальних завдань такої моделі можна говорити про те, що в рамках пропонованої нової моделі суб'єкти публічного управління і адміністрування повинні вміти продукувати та просувати ефективні соціальні пропозиції: стратегії, програми та проекти розвитку, переміщувати соціальні ресурси та зусилля у необхідних для територій і країни напрямках. Це змушує їх бути відповідним викликам часу і своєчасно та змістовно змінювати техніки та технології здійснення влади та адаптувати систему діяльності суб'єктів публічного управління і адміністрування під зовнішні виклики та внутрішні зміни.

Невід'ємною особливістю даного процесу є також те, що усі процеси, пов'язані з трансформацією систем управління суб'єктів публічного управління і адміністрування, мають йти паралельно з їх поточною діяльністю, жодною мірою не впливаючи на зниження якості існуючих управлінських послуг

протягом усього періоду трансформації організаційно-функціонального змісту діяльності публічної влади.

Джерела та література

1. Бигар Є. А., Лінецький М. В. «Добре врядування» як дієвий інструмент демократизації публічного управління та запобігання корупції: підходи і алгоритми впровадження на місцевому рівні. *Наукові перспективи*. 2022. № 1 (19). С. 33–42.
2. Інституціоналізація публічного управління в Україні: стан проблем та перспективи розвитку : монографія / за заг. ред. С. К. Хаджирадевої ; С. К. Хаджирадева, В. О. Гусєв, А. П. Рачинський, О. В. Половцев [та ін.] ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : НАДУ, 2018. 247 с.
3. Половцев О. В. Віремейчик А. М., Лінецький М. В. Сучасна проблематика процесів трансформації організаційно-функціонального змісту діяльності суб'єктів публічного адміністрування. *Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи* : зб. матеріалів 13-ї Всеукр. наук.-практ. конф. / за наук. ред. проф. О. В. Чепелюк, І. П. Лопушинського, Р. М. Плюща. Хмельницький : ХНТУ, 2022. С. 116–119.
4. Половцев О. В., Рачинський А. П. Сучасні підходи до формування методологічного змісту механізмів трансформації управлінських рішень у системі державного управління. *Вісник НАДУ при Президентові України. Серія «Державне управління»*. 2018. № 1. С. 52–60.
5. Половцев О. В. Системний підхід до прийняття рішень в державному управлінні : монографія. GlobeEdit Dodo Books Indian Ocean Ltd. member of the OmniScriptum S.R.L Publishing groupe, 2021. 207 с.

КАТАЛОНИЯ: ПОЛІТИЧНІ ТА СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ ЗА САМОСТІЙНІСТЬ

Шекета Мар'яна,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Політологія
Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника

Науковий керівник – Стецюк Наталія,
кандидат історичних наук,
завідувач кафедри міжнародних відносин
Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна
stetnatalia@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9285-2045>

Прагнення Каталонії до незалежності уже давно не викликає ні в кого жодного здивування. Більше того, можна зазначити, що питання незалежності та самостійності Каталонії ділить людей рівно на два табори – тих, хто підтримує право свого народу на самовизначення і тих, хто не підтримує його і виступає за цілісність держави.

ІнDEPENDенти (від англ. *independents*, від лат. *independentes* – незалежні) – політична течія, що бере свій початок ще з часів англійської буржуазної революції у 17 столітті, головна мета якої виступати за повну автономію і самостійне управління власної общини [1].

Юніоністи (англ. *Unionists*) – це загальна назва партій і політичних течій, які виступають за союз або об'єднання з певними інституціями. Юніоністи вперше стали популярними також у Великій Британії з початку 17 століття [2].

Іспанський юніонізм (ісп. *unionismo español*) – це термін, що застосовується у контексті баскського націоналізму та руху за незалежність Каталонії, є політичним протиставленням сепаратизму або сецесії та надає перевагу існуванню Королівства Іспанія як об'єднаній державі з єдиною нацією [3]. Саме між представниками інDEPENDентів та юніоністів точиться запекле протистояння у політично-суспільному житті Іспанії і таким чином здійснюється вагомий вплив на внутрішню та зовнішню політику країни.

Стартовою точкою тих самих подій став вересень 2016 року, коли Карлос Пучдемон заявив, що Каталонія проведе референдум про самовизначення та незалежність у другій половині вересня наступного року зі згодою або без згоди з боку центральної іспанської влади [4]. Соратник Пучдемона Оріол Жункерас виступив із заявою, в якій зазначив наступне: «Ми, каталонці, хочемо нашої власної держави; щоб бути іншою державою у складі ЄС. Багато країн в Європі були утворені після референдуму про незалежність. Ми хочемо зробити те ж саме, що й багато європейців – проголосувати вільно за нашу свободу» [5]. На голосування виносилося все те ж питання: «Чи хотіли б Ви, щоб Іспанія стала самостійною державою у формі республіки?». У цей момент іспанський центральний уряд знову відповів на такі спроби: «цей референдум не відбудеться, так як він є незаконним» [6].

Проте, очевидно, що деякі радикальні націоналістичні політичні партії Каталонії, такі як Каталонська європейська демократична партія (PDeCAT) та Каталонська республіканська лівиця (ERC), зовсім не бажають йти на поступки Мадриду та надалі проводять політику повної сепарації і утворення власної держави [7].

Терміном «каталонський референдум про незалежність» можна охарактеризувати все політичне життя Каталонії та одночасну одну із найбільших проблем сучасної Іспанії. Такий «референдум» вже став символом боротьби між представниками юніоністів та індепендентів, між прагненням про самовизначення та бажанням жити в єдиній державі. Полярність думок в суспільстві Іспанії щодо її майбутнього змушує припустити думку, що боротьба національних меншин за свої власні «референдуми» ще не закінчиться скоро. Проблема не полягає лише в наявності «особливої» думки в Каталонії чи в Країні Басків або в Мадриді, основна перепона для майбутнього Іспанії – відсутність конкретного діалогу щодо таких питань. Відсутність загальнонаціонального діалогу та продуманої стратегії виходу з так званої «каталонської кризи» ще більше поглиблює прірву між юніоністами та індепендентами та ставить легітимність існування Королівства під сумнів.

Джерела та література

1. Мельничук О. Словник іншомовних слів Мельничука. Київ : Україна. рад. енциклопедія, 1974. 776 с. URL: <http://surl.li/ffetg> (дата звернення: 10.01.2023).
2. Berwick A., Cobos T. Catalonia to hold independence referendum with or without Spain's consent. *Reuters*. URL: <http://surl.li/ffetj> (date of access: 05.01.2023).
3. ERC descarta reeditar la coalición 'Junts Pel Sí' en las elecciones del 21-D. *SER*. URL: <http://surl.li/ffetp> (date of access: 18.01.2023).
4. Gobierno español insiste en que impedirá el referéndum en Cataluña. *Reuters*. URL: <http://surl.li/ffetw> (date of access: 13.01.2023).
5. Hancock J. R. Unionista es un insulto. Breve glosario para seguir las discusiones sobre el procés. *El País*. URL: <http://surl.li/ffetz> (date of access: 04.01.2023).
6. Oxford english dictionary / ed. by J. Simpson, E. Weiner. 2-nd ed. London, UK : Oxford University Press, 1989. Vol. 2. 21730 p. URL: <http://surl.li/ffeuh> (date of access: 05.01.2023).
7. Tensions grow in Spain as Catalonia independence referendum confirmed. *The Telegraph*. URL: <http://surl.li/ffeun> (date of access: 13.01.2023).

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

СТАН РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Горло Наталя,

доктор політичних наук,

професор кафедри політології

Запорізького національного університету

м. Запоріжжя, Україна

ngml@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-0872-9333>

Дискусії про необхідність реформування адміністративно-територіального устрою в Україні лунали з перших років незалежності. 1 квітня 2014 року розпорядженням Кабінету Міністрів України № 333-р було схвалено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Реформа децентралізації влади була однією реформ, позначених як першочергові для виконання у Стратегії сталого розвитку «Україна 2020». Починаючи з 2014 року реформа продемонструвала гарні результати: відбулася якісна трансформація адміністративно-територіальної системи (утворено об'єднані територіальні громади, укрупнено райони та оптимізовано функції органів управління на місцевому і регіональному рівнях), проведена фінансова децентралізація. Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України у лютому 2022 року, безумовно, позначилося на розвитку реформи, але не зупинило її реалізацію. Військовий час поставив перед органами місцевого самоврядування та органами державної влади виклики, на які слід було оперативно реагувати. Саме тому реформа не стала «на паузу», навпаки, на сучасному етапі реформовані органи влади на різних рівнях управління відпрацьовують свою здатність керувати суспільними процесами в кризових умовах. Про продовження реформи говорить прем'єр-міністр Д. Шмигаль, який наголосив, що у 2023 році реформа продовжиться шляхом запровадження

інституту префектів – посадових осіб, які будуть здійснювати адміністративний нагляд на місцях [4].

Нові реалії викликали потребу у законодавчих змінах щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану. На порядку денному також постало питання про розвиток територіальних громад в умовах війни, яке стосувалося ступеня самостійності влади ОТГ у прийнятті рішень. У цьому питанні не було одностайності: наводилися аргументи на користь побудови доволі жорсткої централізованої владної вертикалі (за аналогією з військовою ієрархією) і обґрунтування необхідності збереження реальної самостійності територіальних громад в управлінні власним економічним потенціалом і людським капіталом задля їх максимально ефективного використання [1]. На нашу думку, досвід функціонування громад у період повномасштабної війни засвідчує як достатню самостійність громад, так і правомірність контролю усіх місцевих процесів з боку центральної влади, що цілком виправдане в умовах війни.

Громади у різних регіонах України, у тому числі ті, що функціонують на тимчасово окупованих територіях, керуються низкою нормативних актів та рекомендацій. На сайті «Децентралізація» (<https://decentralization.gov.ua/>), який забезпечує інформаційний супровід реформи, містяться рекомендації щодо організації роботи громади в умовах війни та роз'яснення щодо того, як здійснювати регулювання за багатьма напрямками, серед яких: місцевий бюджет, допомога війську, адміністративні, освітні, медичні, соціальні послуги, допомога ВПО, майно, трудові відносини, земельні питання та інші. Окремий розділ присвячено питанню функціонування влади в умовах окупації, зокрема, подано роз'яснення щодо колабораційної діяльності і наведено рекомендації стосовно організації роботи органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.

Про продовження реформи також свідчать заходи Міністерства розвитку громад і територій України у напрямі координування міжнародної співпраці місцевої влади із закордонними партнерами. У грудні 2022 року Міністерство у партнерстві з Програмою Ради Європи «Децентралізація і реформа публічної

адміністрації в Україні» розробили Методичні рекомендації щодо міжнародного муніципального партнерства, що базуються на методології Ради Європи City to City Cooperation [3].

Не менш важливим питанням у час війни є висвітлення перебігу і наслідків реформи для громадськості. Міністерство розвитку громад та територій України продовжило практику проведення Всеукраїнського конкурсу журналістських робіт «Реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади», оголосивши конкурс у 2022 році. Метою конкурсу є підвищення поінформованості та обізнаності населення України через регіональні засоби масової інформації про роль місцевого самоврядування у забезпеченні життєдіяльності населених пунктів під час війни та подолання її наслідків. Серед завдань конкурсу відзначимо заклик до представників регіональних ЗМІ висвітлювати інформацію про життя територіальних громад, роботу органів місцевого самоврядування та їх взаємодію з місцевими органами виконавчої влади, громадськими організаціями, благодійними фондами, а також поширювати досвід територіальних громад щодо подолання шкоди, завданої країною-агресором [2]. Конкурс проводився за чотирма номінаціями: «Онлайн-публікація», «Стаття у друкованому ЗМІ», «Радіоматеріал», «Відеоматеріал». У листопаді 2022 року були оголошені переможці конкурсу; у публікаціях переможців піднімалися питання налагодження роботи громад, у тому числі прифронтових, під час війни, підготовки житлово-комунального господарства до зимових умов та його відновлення у випадку руйнування, допомоги внутрішньо-переміщеним особам.

Таким чином, реформа децентралізації влади не зупиняється і продовжується в умовах повномасштабної війни. У складний для українського народу час органи місцевого самоврядування та державної влади набувають досвід вирішення нагальних проблем, пов'язаних з організацією життя людей в громадах, районах, регіонах: евакуація населення, релокація підприємств, регулювання роботи житлово-комунального, освітнього, соціального та інших секторів. Одночасно з цим започатковуються міжнародні проекти. На належному

рівні відбувається інформування населення та іноземної аудиторії про стан реформи. У цілому це засвідчує ефективність реформи децентралізації та дає підстави прогнозувати її подальший успішний розвиток у період післявоєнної відбудови.

Джерела та література

1. Борщевський В., Матвеев Є., Куропась І., Микита О. Війна. Громади. Децентралізація. Як налагодити ефективне управління громадами в сучасних геополітичних реаліях. *Громадський простір*. 25.04.2022. URL: <http://surl.li/dmjqu> (дата звернення: 10.02.2023).
2. Всеукраїнський конкурс журналістських робіт «Реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади» у 2022 році. *Буклет про Конкурс. Міністерство розвитку громад та територій України*. URL: <http://surl.li/fgrgs> (дата звернення: 10.02.2023).
3. Міністерство розвитку громад та територій України активізувало роботу стосовно сприяння територіальним громадам України в розширенні співпраці з іноземними муніципалітетами. *Децентралізація*. URL: <http://surl.li/fgron> (дата звернення: 09.02.2023).
4. У 2023 році децентралізація продовжиться, – Денис Шмигаль. *Урядовий портал*. 3 січня 2023. URL: <http://surl.li/ehsyq> (дата звернення: 09.02.2023).

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З ГРОМАДОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Губа Марина,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
gubamarina16@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-6624-9074>

Одним із ключових критеріїв ефективності діяльності органів місцевого самоврядування є рівень налагодження взаємодії з громадою на засадах

відкритості, публічності й партнерства. Особливої політичної гостроти та зростаючої актуальності публічний зв'язок органів влади з населенням громади зазнав в умовах воєнного стану. З початку повномасштабного російського військового вторгнення в Україну Указом Президента України № 64 /2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [3] було введено воєнний стан, в умовах якого місцеві органи влади і далі здійснюють повноваження, надані їм Конституцією України та іншими законами України, а також зобов'язані сприяти діяльності військовому командуванню та військовій адміністрації – державному органу, який відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [6] може тимчасово утворюватися для забезпечення заходів, які необхідні для запровадження правового режиму воєнного стану на відповідній території та захисту безпеки населення.

В той же час у зв'язку із введенням воєнного стану відповідно п. 3 зазначеного Указу Президента [3] та дії Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [6] на період воєнного стану можуть запроваджуватися деякі обмеження прав і свобод людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також процедур, які передбачають визначену законодавством взаємодію органів місцевого самоврядування з громадськістю, а саме:

- у частині оприлюднення проектів актів не поширюються вимоги п. 3 ч.1, ч. 4 ст. 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації», Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» та Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»;
- шляхом внесення змін до Регламенту місцевих рад допускається робота постійних депутатських комісій та сесій місцевих рад без урахування відкритості та гласності;
- видається за доцільне обмежувати доступ до інформації з мотивів захисту інтересів національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку з метою запобігти заворушенням чи кримінальним

правопорушенням, та для охорони здоров'я населення, а тому зупиняються вимоги щодо надання відповідей місцевих рад та їх виконавчих органів на звернення підприємств, установ, організацій, звернення громадян відповідно до ч. 6 ст. 22 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [4];

- відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12.03.2022 року № 263 «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану» [1], органам місцевого самоврядування мають право зупиняти, обмежувати роботу інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, а також публічних електронних реєстрів;
- в рамках попередніх заходів, а також з метою забезпечення заходів інформаційної безпеки персональних даних членів територіальної громади та публічних даних органів місцевого були закриті для перегляду офіційні веб-сторінки деяких місцевих рад;
- ухвалення рішення місцевою радою про місцеві податки та збори на 2023 рік допускається з урахуванням приписів до ч. 2 ст. 3 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [5], тобто проведення аналізу регуляторного впливу та погодження проєктів з регуляторною службою та без інформування громадськості;
- з огляду на особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану місцеві ради можуть тимчасово припиняти конкурси громадського бюджету або відтермінувати реалізацію проєктів бюджетів участі у громадах.

Таким чином, місцеве самоврядування в його сучасному вигляді ще не стикалося з подібними викликами, які постали перед територіальними громадами країни внаслідок військового російського вторгнення в Україну. В умовах воєнного стану юридично закріплені норми зниження як громадської участі у процесі прийняття рішень, так і громадського контролю за діяльністю органів влади під час війни. Місцеве самоврядування постало перед новими викликами, і стає очевидним, що за умов необхідності розв'язання складних

проблем забезпечення життєдіяльності громади під час воєнного стану суттєво зросла потреба взаємодії між органами державної влади, керівництвом територіальних громад та представниками громадських і волонтерських організацій. Ускладнення взаємодії місцевої влади з громадськістю посилюється релокацією жителів територіальних громад, представників громадських організацій, частина з яких припинили або змінили профіль своєї діяльності.

За необхідності розв'язання одночасно цілого ряду складних проблем ефективність взаємодії між органами державної влади, керівництвом територіальних громад та представниками громадських і волонтерських організацій все ж таки залишається високою, що дозволяє уникати різких криз в процесі забезпечення життєдіяльності громад [2]. Отже, воєнний стан – це не привід виключати громадськість із процесу прийняття рішень. Навпаки, активні і свідомі громадяни можуть долучатися до напрацювань якісних рішень, які враховують інтереси різних сторін, і вони є найбільш цінні. Для підтримки вчасної комунікації з жителями є доцільним органами місцевого самоврядування використовувати, як наявні канали для сповіщення населення про основні зміни в громаді (прийняті рішення, доступні послуги, гуманітарну допомогу, тощо) на офіційних веб-сайтів, друкованих видань, ЗМІ, так і нові оперативні засоби інформаційно-комунікаційного середовища, які популярні серед жителів громади (телеграм-канали, чат-боти, вайбер, Signal-чати, соціальні мережі тощо), створювати можливості для зворотнього зв'язку. Рекомендується посилити інформування та співпрацю з інститутами громадянського суспільства, в т. ч. волонтерськими спільнотами, через створення та діяльність комунікаційних хабів, де міська влада може виступати координатором між зацікавленими сторонами.

Джерела та література

1. Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 12.03.2022 р.

- № 263 : станом на 1 лют. 2023 р. URL: <http://surl.li/fgrrrq> (дата звернення: 12.02.2023).
2. Миколюк А. В. Робота органів місцевого самоврядування під час воєнного стану. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. № 2. С. 67–73. URL: <http://surl.li/fgrse> (дата звернення: 12.02.2023).
3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 : станом на 14 лют. 2023 р. URL: <http://surl.li/bqxpq> (дата звернення: 12.02.2023).
4. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI : станом на 1 січ. 2023 р. URL: <http://surl.li/whcm> (дата звернення: 12.02.2023).
5. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 р. № 1160-IV : станом на 7 січ. 2023 р. URL: <http://surl.li/ejsjs> (дата звернення: 12.02.2023).
6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 31 груд. 2022 р. URL: <http://surl.li/blyne> (дата звернення: 12.02.2023).

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРОТИСТОЯННЯ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Джигун Максим,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Політологія
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Науковий керівник – Новакова Олена,
доктор політичних наук,
професор кафедри політичних наук
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна
nev_lg@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-0402-1904>

Лачихіна Ганна,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Політологія
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Науковий керівник – Зеленько Галина,
доктор політичних наук,
професор кафедри політичних наук
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна
zgalina@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-7219-4703>

Ще до початку повномасштабного вторгнення 24-го лютого 2022-го року, протистояння між Росією та Україною спостерігалось практично в усіх сферах суспільно-політичного життя, включаючи політичну, правову, економічну, дипломатичну та інформаційну. Однак, ретроспективний аналіз подій 2013–2014-го років свідчить, що саме агресивна антиукраїнська медіа стратегія Росії того часу дозволила легітимізувати в російському суспільстві подальшу військову агресію проти України та масштабний наступ взимку 2022-го року [7].

На думку деяких науковців, дезінформація та пропаганда притаманні будь-якій війні, а жодна зі сторін конфлікту не може мати монополії на їх використання [8, с. 1]. Проте на початку російсько-українського протистояння Російська Федерація якщо і не мала монополії, то мала абсолютну перевагу у впливі не лише на внутрішню російську аудиторію, але й на міжнародній арені, включаючи Україну.

Російська інформаційні війна з початку 2014-го року і до сьогодні будується навколо сприятливих для неї наративів. Актори російської пропаганди активно апелюють до емоцій, пропонуючи лояльним глядачам як на території РФ, так і у світі сприятливі інтерпретаційні моделі. Втім, ці інструменти російського інформаційного впливу не є принципово новим підходом, а радше модифікацією раніше випробуваних та задокументованих методів гібридної війни, частина з яких використовувалася ще в часи СРСР [6].

У той час, коли Росія вдосконалювала політично мотивований інформаційно-психологічний вплив на емоційно-вольову сферу масової свідомості, розбудовуючи глобальну інфраструктуру у світі та інвестуючи в пропагандистські медіа мільярди доларів [4]. Україна ж лише вчилася протидії агресивній політиці ворога не лише прийняттям відповідних законодавчих актів, але й в практичній площині. Так, ще 2014-го року Україна заборонила мовлення 14 російських телеканалів, що займалися поширенням пропаганди війни. Однак, використовуючи притаманні гібридній війні інструменти «промацування» можливостей для впливу, РФ за допомогою прокремлівських діячів в Україні запустила низку телеканалів, онлайн та друкованих видань, що роками ретранслявали в український медіапростір російські наративи аж до закриття цих медіа в 2021–2022-х роках. Дослідження Інституту масової інформації та Детектор медіа вказує, що лише за 2021-й рік проросійська пропаганда зросла в Україні на 59% порівняно з 2020-м [3].

Активізація масованих дезінформаційних кампаній з першого дня повномасштабного вторгнення РФ стимулювала владу України до створення єдиного комунікаційного простору для озвучення офіційної позиції держави, що відобразилося у створенні спільного телемарафону найбільших мовників України. Окрім цього, для протидії російській пропаганді був створений російськомовний марафон для зовнішньої аудиторії [5]. На нашу думку, це значно послабило можливості російської пропаганди в Україні, однак через брак варіативності інформації послабило інтерес до телебачення в цілому. Це підтверджують і результати соціологічних опитувань. Станом на січень 2023-го 65% українців отримують новини із месенджерів, 61% із соціальних мереж, 34% із інформаційних інтернет-ресурсів і лише 30% з національних ТБ-каналів [2]. Тому вимушені комунікаційні ідеї перших місяців війни поступово втрачають свою ефективність та потребують переосмислення.

Не менш важливим, на нашу думку, є фактор протидії російській інформаційній активності у світі. Адже від цього залежить також рівень військової, фінансової та політичної підтримки України. Попри заборону в

країнах ЄС та Північної Америки таких пропагандистських телеканалів як RT чи Sputnik, там досі продовжують мовити інші російські медіа [1]. Українська дипломатія наразі має завдання не лише зберегти рівень протидії російській дезінформації у світі, але і посилювати тиск на іноземні уряди з метою розширення переліку проросійських ЗМІ, що розповсюджують небезпечні для світу наративи. Адже російські підходи до інформаційної боротьби постійно змінюються та модифікуються, тому потребують нелінійних підходів до їх протидії.

Джерела та література

1. Данькова Н. Російська пропаганда у світі: фронт робіт для української дипломатії та інформвійська. *Детектор медіа*. 2022. URL: <http://surl.li/fgrwa> (дата звернення: 08.02.2023).
2. Де українці читають новини? – опитування Gradus Research. *Gradus*. 2022. URL: <http://surl.li/fgrwy> (дата звернення: 09.02.2023).
3. Проросійська і антизахідна конспірологія в інформаційній війні. *Інститут масової інформації*. 2021. URL: <http://surl.li/fgrxz> (дата звернення: 09.02.2023).
4. Росія втричі збільшила витрати на пропаганду під час війни з Україною, – ЗМІ. *Фокус*. 2022. URL: <http://surl.li/fgryy> (дата звернення: 08.02.2023).
5. Шутяк Л. Битва за громадську думку: як Україна воює з Росією на інформаційному фронті. *Explainer*. 2022. URL: <http://surl.li/fgrzn> (дата звернення: 09.02.2023).
6. Benabid M. Communication Strategies and Media Influence in the Russia-Ukraine Conflict. *Policy center for the new South*. 2022. URL: <http://surl.li/fgrzz> (дата звернення: 08.02.2023).
7. Pankieiev O. How Russia's unanswered propaganda led to the war in Ukraine. *The Conversation*. 2022. URL: <http://surl.li/fgsbd> (дата звернення: 08.02.2023).
8. Russian Media and the war in Ukraine. *Journal of Soviet and Post-Soviet Politics and Society*. 2015. № 1.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

Колотій Сергій,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності Публічне управління та адміністрування
Полтавського центру дистанційного навчання
Міжрегіональної академії управління персоналом

Науковий керівник – Колгушкіна Ірина,
в. о. директора Полтавського центру дистанційного навчання
Міжрегіональної академії управління персоналом
м. Полтава, Україна
maup.poltawa@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-5421-7908>

Останніми роками наша держава переживає значні трансформації в розвитку інформаційного суспільства. Права і свободи громадян будуть захищені та гарантовані лише за наявності вільного доступу до інформації, залучення думки суспільства, що відповідає подіям, які відбуваються, ефективного впливу пересічної людини на владу і реалізацію нею доступних і можливих функцій управління.

Умови для реальної взаємодії цифрового та демократичного розвитку суспільства сформувалися на початку ХХІ ст. Адже, коли реальна участь громадян обмежена, то демократія є лише словом. Зараз ці перешкоди можливо прибрати завдяки значному розвитку інформаційних технологій. Демократія розвиватиметься, коли безпосередня участь в ній буде доступною, зрозумілою та ефективною. Загалом мова йде про електронну демократію не як про надання адміністративних послуг в режимі он-лайн, а як про процес, що змінює політичну систему, створює взаємодію, довіру між владою та громадянами.

Дуже важливою є необхідність забезпечення участі всіх суспільних груп в демократичних процесах в режимі онлайн. Щоб створити зв'язок з посадовими особами, вони мають отримати супровід, підтримку та допомогу. Немає сенсу застосовувати сучасні технології взаємозв'язку для того, щоб дізнатися думку категорій громадян, які і так беруть участь у процесі консультацій.

На законодавчому рівні галузь електронної демократії в Україні регулюють Закони України «Про інформацію», «Про Національну програму інформатизації», «Про доступ до публічної інформації», «Про звернення громадян», Концепція розвитку електронного урядування в Україні, розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації» та багато інших.

Одна з найважливіших частин реформи державного управління, яка триває в Україні – це впровадження інструментів електронної демократії. Саме е-демократія здатна вивести взаємозв'язок державних органів і громадян на новий рівень та знизити корупцію. Основними перевагами електронних послуг та сервісів є прозорість, доступність, мінімальний контакт людини з посадовими особами.

В Україні за формування та реалізацію державної політики у сфері цифрових технологій, відкритих даних, національних електронних інформаційних ресурсів, впровадження електронних послуг та розвиток цифрової грамотності громадян відповідає Міністерство цифрової трансформації України, яке було засноване у вересні 2019 року.

Основним інструментом демократії та можливістю звернення до найвищих органів у державі, таких як Президент України, Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України є електронні петиції.

У [1] регламентовано порядок звернень громадян засобами електронних петицій. Визначено, що в електронній петиції має бути викладено суть звернення, зазначено прізвище, ім'я, по батькові автора (ініціатора) електронної петиції, адресу електронної пошти. На веб-сайті органу, що здійснює збір підписів, обов'язково зазначаються дата початку збору підписів та інформація щодо загальної кількості та переліку осіб, які підписали петицію.

Для визначення ефективності використання електронних петицій проведено моніторинг сайтів Президента України, Кабінету Міністрів України

та Верховної Ради України. На сайтах визначено 3 категорії електронних петицій: триває збір підписів, на розгляді та з відповіддю.

Отже, за даними сайту Президента України динаміка електронних петицій з відповіддю така: 2015 рік – 36, 2016 рік – 2, 2017 рік – 1, 2018 рік – 5, 2019 рік – 13, 2020 рік – 29, 2021 рік – 18, 2022 рік – 72.

Розглянувши динаміку звернень громадян, можна зробити висновки з приводу зацікавленості сервісу в рік його впровадження і значний спад у наступні 3 роки. Проте із зростанням захворюваності на Covid-19 громадяни України почали частіше звертатися до Президента з приводу вирішення дотичних до проблеми питань, адже теми звернень у 2020–2021 році переважно стосувалися питань, пов'язаних із пандемією коронавірусу. Разом з тим, різке зростання петицій у 2022 році спричинене збройною агресією Російської Федерації в Україні. І теми звернень переважно стосуються війни.

Проаналізувавши електронні петиції, які надходили до Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України, що набрали необхідну для розгляду кількість голосів та отримали відповіді, бачимо:

– Кабінет Міністрів України: 2015 рік – 0, 2016 рік – 0, 2017 рік – 0, 2018 рік – 4, 2019 рік – 3, 2020 рік – 1, 2021 рік – 0, 2022 рік – 2;

– Верховна Рада України: 2015 рік – 0, 2016 рік – 1, 2017 рік – 2, 2018 рік – 4, 2019 рік – 5, 2020 рік – 3, 2021 рік – 1, 2022 рік – 1.

Розглянувши кількість петицій, поданих до Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України, можна зробити висновок, що петиції до цих органів влади не користуються популярністю. Кількість всіх поданих петицій в рази нижча, ніж до Президента.

Таким чином, в більшій мірі електронні петиції до Президента України протягом 2022 року мали значну підтримку та отримали відповідь. Проте, рівень ефективності від їх впровадження у Кабінеті Міністрів України та Верховній Раді України є близькою до нуля.

Джерела та література

1. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. URL: <http://surl.li/fgsbr> (дата звернення: 25.11.2022).

КРЕАТИВНЕ МИСЛЕННЯ – НОВИЙ ТИП МИСЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Матвієць Карина,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності Психологія
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського

Науковий керівник – Герасименко Лариса,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри психології, педагогіки та філософії
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна
gerasimenko24@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3725-8681>

На сучасному етапі інтеграції України до європейського та світового співтовариства пріоритетним завданням є становлення цілеспрямованої, активної, впевненої у своїх силах особистості, яка здатна адаптуватися до нових соціально-економічних умов, а також використовувати конструктивні стратегії подолання труднощів на життєвому шляху. Одним із напрямів розв'язання зазначеної проблеми є дослідження особливостей та умов посилення здатності до самоефективності особистості, що визначає успішність молодої людини в діяльності та у взаєминах із людьми.

Знання як універсалія культури змінює темп життя сучасної людини, впливає на новий тип мислення, який характеризується гнучкістю, оперативністю, креативністю, інноваційністю.

У сучасному професійному світі цінується вміння фахівця ставити під сумнів поточний порядок речей, шукати способи покращення процесів, вміння розглядати проблеми з різних сторін, слухати та чути різні точки зору.

Одним з найважливіших завдань психологічної науки на сучасному етапі розвитку є вирішення проблеми формування креативної особистості.

У сучасній українській психологічній науці креативність розглядається як характеристика інтелекту, яка є цілісним інтегрованим психічним утворенням і забезпечує породження, конструювання й перебудову особистісних ментальних моделей світу.

Проблема креативності є однією з основних проблем для психології особистості та її розвитку. Існує безліч визначень креативності (як здатності породжувати оригінальні ідеї; відмовлятися від стереотипних способів мислення; здібності до постановки гіпотез; до породження нових комбінацій тощо), проте її сумарна характеристика полягає в тому, що креативність – це здатність створювати щось нове, оригінальне. Проте креативність найчастіше ототожнюється з інтелектуальними здобутками.

У психології погляди на природу креативності змінювалися: якщо спочатку вона розумілася як регресивний розумовий процес, то її почали розглядати як вищий розумовий процес. Такі уявлення про «надраціональність» творчості висловив засновник екзистенційної психології Р. Мей [3]. Також американський психіатр Р. Ротенберг виявив особливий різновид пізнання, що містить бачення явищ із двох або й більше протилежних боків. Такий тип пізнання він назвав янусоподібним. У цій теорії підкреслюється багатоаспектність бачення об'єкта, а не множинність суджень щодо цього [3].

Як окремий напрям досліджень креативної обдарованості може бути виділений особистісний підхід, згідно з яким судити про наявність креативного процесу можливо за наявності продукту. Критерії креативності можуть бути такими [2]:

- нестандартність;
- усвідомленість;
- цінність продукту: продукт повинен справляти сильне враження і бути генералізованим, економним, викликати незворотні зміни у людському досвіді містити незвичайні сенсорні образи чи трансформації.

Водночас при розгляді креативності як аспекту інтелекту вона фактично оцінюється за результатом. Особистісний підхід насправді є логічним наслідком уявлення про креативність як про аспект інтелекту, оскільки в ньому вивчаються особистісні особливості людей, які досягають високих результатів у сфері мисленнєвої діяльності. Якщо враховувати саме цей аспект креативності, то може бути виділено проблему розвитку креативності. Це пов'язано з тим, що креативність як складова інтелекту може бути сформована у межах розвитку інтелектуальних можливостей взагалі, оскільки креативність є інтегральним явищем.

Підхід до креативної обдарованості як до інтегрального явища було здійснено А. М. Матюшкіним, який висунув концепцію обдарованості як загальної психологічної передумови творчого розвитку. Відповідно до цієї концепції виділяються такі структурні компоненти креативної обдарованості: домінуюча роль внутрішньої мотивації; дослідницька творча активність; можливість досягнення оригінальних рішень; можливість прогнозування рішення; здатність до створення ідеальних еталонів [1].

Формування креативного стилю мислення сприятиме подальшому розвитку інформаційної культури особистості, зумовлюючи її здатність сприймати досліджувані проблеми у глобальному контексті, щоб з усіх можливих варіантів вирішення заданих завдань вибрати найбільш оптимальний і безпечний для подальшого розвитку соціуму та природи.

Джерела та література

1. Матюшкин А. М. Загадки одаренности. Проблемы практической диагностики. Москва : Школа-Пресс, 1993. 127 с.
2. Позняк Т. М. Розвиток креативних здібностей особистості. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки.* 2013. Вип. 114. С. 161–166.
3. Черноус Віра. Креативне мислення у творчих пошуках особистості: літературний огляд. *Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал.* 2014. № 1. С. 38–41.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ, БІЗНЕСУ ТА ГРОМАД

Помаз Олександр,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту імені І. А. Маркіної
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна
oleksandr.pomaz@pdaa.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-1782-3890>

Ефективне співробітництво влади, бізнесу та громад суттєво впливає на сталий розвиток країни в цілому та її регіонів зокрема. Особливої актуальності питання такого співробітництва набули в контексті реформи децентралізації в Україні. Незважаючи на очевидні успіхи, впровадження реформи децентралізації виявило ряд проблем, зокрема погану комунікацію між владою та громадянами, неузгодженість повноважень між деякими органами місцевого самоврядування, недостатню якість деяких кадрів органів місцевого самоврядування, відсутність ефективного громадського контролю за діяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, неефективне використання фінансових ресурсів [1; 3].

Цікаво, що проведене Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова загальнонаціональне дослідження станом на 2020 рік найбільшою проблемою для населення показало охорону здоров'я (69%) та боротьбу з корупцією у міській владі (28%) [2]. Очевидно, що такі результати продемонстрували превалююче на той момент в українському суспільстві занепокоєння пандемією коронавірусу, а також традиційно негативне сприйняття корупції на рівні місцевих органів влади.

Це зрозуміло, оскільки корупція продовжує відігравати суттєву негативну роль у недостатніх темпах розвитку територіальних громад. Наприклад, рентабельність населення деяких українських ОТГ не залежить від розміру міста чи його ділової активності. За відсутності корупції в органах влади деякі

невеликі територіальні громади могли б організувати місцевий бізнес і забезпечити своєму населенню високі зарплати та розвиток інфраструктури.

Злочинна повномасштабна російська агресія проти нашої країни, яка розпочалася 24 лютого 2022 року внесла свої суттєві корективи в існуючий стан справ. Не буде перебільшенням відзначити, що найголовнішими викликами сьогодення, які слід долати соціально-економічній системі «Влада-бізнес-громади», є подолання загроз та викликів, спричинених війною. Зокрема, до таких проблем можна віднести:

- безпосередні військові загрози (бойові дії, обстріли, руйнування, розповсюдження вибухонебезпечних предметів, мінування);

- окупація російськими військами частини території України, терор проти мирного населення, військові злочини;

- виклики для громадського здоров'я та благополуччя (загибель та каліцтво людей, руйнування медичних закладів, перебої з життєво необхідними лікарськими препаратами та медичним обладнанням);

- катастрофічні наслідки для екології (обстріли, пожежі, небезпечні викиди в атмосферу, ґрунти, водойми, загибель живих організмів внаслідок військових дій);

- виклики для продовольчої безпеки та економіки (руйнування інфраструктури та виробничого потенціалу, енергетична криза, зростання цін, збільшення витрат на транспортування, виробництво харчової продукції та добрив, зростання безробіття, зниження рівня доходів населення);

- катастрофічна шкода для сільського господарства, зокрема пошкодження аграрної техніки, незаконне вивезення українського зерна, загибель урожаю та нищення сільськогосподарських угідь, спричинені військовими діями;

- проблеми логістики в Україні та обмеження експорту з інших країн;

- значна міграційна криза, викликана війною.

Таким чином, забезпечення ефективної взаємодії влади, бізнесу та громад може бути досягнуте лише за умови перемоги у війні, відновлення територіальної цілісності України в кордонах 1991 року та настання миру.

Паралельно має відбуватися системна робота з подолання корупції на різних щаблях влади та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів.

Джерела та література

1. Горбатюк М. Реформа децентралізації в Україні : проблеми здійснення в умовах суспільної кризи. *Політичні дослідження*. 2021. № 1. С. 22–40.
2. Громадська думка щодо реформи децентралізації та її результати (2020). Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. URL: <http://surl.li/fgscq> (дата звернення: 03.02.2023).
3. Мельник Л. А. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: основні поняття, проблеми та стратегічні напрями. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 2. URL: <http://surl.li/fgsdp> (дата звернення: 03.02.2023).

ДОВІРА ДО УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Сенько Інна,

старший викладач кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна

senko.inna@pdaa.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-4180-1587>

Вісім років триває війна. Набагато раніше у нас із Росією почалось протистояння і в галузі медіа, і в галузі історичної науки, і в галузі пропаганди. За останні десять років у сфері впровадження медіаграмотності та критичного мислення Україна зробила більше, ніж за всі попередні роки незалежності.

Заохочення людей замислюватись над тим, що вони читають, дивляться, слухають є одним із головних завдань медіаграмотності. Це допомагає людям краще аналізувати отриману інформацію, усвідомити потенційну маніпуляцію та зрозуміти роль медіа у формуванні громадської думки.

Споживачі інформації повинні почати критичніше ставитись до повідомлень у засобах масової комунікації, аналізувати інформацію отриману в

соціальних мережах та інших медіа, перевіряти її у кількох джерелах, та уникати поширення фейків.

Після 24 лютого 2022 року, коли росія здійснила повномасштабне вторгнення, питання медіаграмотності стало одним з ключових питань інформаційної безпеки нашої країни. Українські медіа почали працювати цілодобово, в режимі інформаційного марафону, щоб вчасно надавати інформацію про перебіг подій на фронті, евакуацію мирного населення, повітряні тривоги, можливість застосування ракет ворогом та іншу важливу інформацію. Саме під час війни основним продуктом засобів масової комунікації став новинний контент.

Країна-агресор активно продовжила розповсюдження фейкових наративів, які часто містять пряму мову ворожнечі, заохочують воєнні злочини та взагалі ставлять під сумнів саме існування України та українців. Цим самим росія намагається впливати як на українське населення, так і на громадян тих країн, які надають підтримку нашій державі. Росія використовує усі можливі сучасні медійні канали (включаючи соціальні мережі та різноманітні месенджери), аби поширювати дезінформацію та пропаганду.

Проте зусилля, спрямовані на підвищення рівня медіаграмотності населення ще до повномасштабного вторгнення, не минули дарма. Опірність українського населення російським дезінформаційним впливам, незважаючи на їхню агресивність та масовість, залишається високою.

У минулому році змінились лідери у сфері медіа. Аудиторія новин перейшла переважно в соціальні мережі. В свою чергу суттєво скоротилось споживання телебачення, радіо та друкованих видань. За опитуванням USAID-Internews, 49% українців отримують інформацію з декількох джерел, але якщо вони використовують лише одну інформаційну платформу, то це, як правило, соціальні мережі.

Кількість щоденних користувачів соціальних мереж збільшується кожного року. У 2022 році цей показник становив 85%, а серед молоді віком від 18 до

35 років він ще вищий, і становить 96%. Переважна більшість для отримання новин використовують смартфони [1, с. 4].

Найбільшою популярністю серед молоді віком від 18 до 35 років є соціальні мережі. Українці 35–45 років найбільше використовують новинні сайти, а переважною більшістю телевізійної аудиторії є населення старше 46 років. Про роботу телемарафону «Єдині новини» обізнана більшість телевізійної аудиторії, 32% з них є його глядачами. Основною мережею, яка продемонструвала найбільше зростання, як для споживання новин, так і для комунікації у 2022 році, став Telegram [1, с. 4].

Під час повномасштабних військових дій серед респондентів виникла потреба постійного споживання інформаційного контенту. Контроль за новинами став одним із головних факторів відчуття безпеки. Навіть ті, хто свідомо уникав будь-яких новин, почали їх відстежувати. Розважальний контент, який переважна більшість споживала у мирний час, поступився місцем споживанню саме новинному контенту.

На сьогодні найвищий рівень довіри до інформаційного контенту мають соціальні мережі – їм довіряють близько 60% респондентів. Національним новинам онлайн – 54%, а новинам національного телебачення – 48%. Рівень довіри до інтернет-сайтів (як загальнонаціональних, так і регіональних), а також до національного телебачення значно підвищився у 2022 році. В той же час всі види друкованих видань значно послабили свої позиції [1, с. 4].

Також у минулому році значно збільшилась кількість споживачів, для яких важливе джерело новин. В той же час є велика частка тих, хто готовий довіряти улюбленим засобам масової комунікації «за замовчуванням». Хоча значно менше респондентів звертають увагу на те, чи представлені інші точки зору в інформаційному матеріалі.

Більшість опитуваних впевнені, що зможуть розрізнити правдиві новини від фейкових. В той же час про існування неправдивих матеріалів обізнані 83% респондентів, але не вважають це «нагальною потребою» [1, с. 6].

Складним питанням стало визначення довіри до медіа (незалежно від регіону та вікової категорії). Багато опитуваних висловлюють скептичне ставлення до всіх засобів масової комунікації, оскільки впевнені, що під час війни вони не можуть подавати правду «апріорі». Також підкреслюють те, що інформація, яку вони отримують безпосередньо з особистого спілкування, часто має великі розбіжності з тією, яку озвучують у медійному просторі. Це призводить до збільшення рівня недовіри до медіа. Адже респонденти впевнені, що в інформаційних матеріалах «всі брешуть або недомовляють», бо їх родичі або знайомі з місця подій говорять зовсім інші факти. Інші ж опитуванні навпаки вважають, що під час війни не можна говорити неправду. Тому впевнені, що рівень довіри до медіа значно виріс.

Спираючись на дослідження USAID-Internews, можна виокремити основні критерії новин, що викликають довіру:

- 1) оперативність;
- 2) чесність та максимальна об'єктивність;
- 3) наявність відео та/або фото матеріалу з місця події (краще навіть без редакторської обробки, щоб було відчуття присутності);
- 4) опис основних деталей (що, де і коли відбулось та наслідки);
- 5) максимальна неупередженість, відсутність маніпуляцій та надмірної емоційності подачі новинного контенту.

На думку опитаних, війна об'єднала всіх, що позначилось на загальному підвищенні рівня довіри до медіа [1, с. 34].

Підсумовуючи наведені дослідження хочеться зазначити, що медіаграмотність безпосередньо впливає на ефективність використання медіа, особливо під час війни. Навички та знання допомагають застосовувати критичне мислення, роблять населення більш поінформованими споживачами та виробниками інформації. Високий рівень медіаграмотності допомагає протистояти фейковим новинам та кампаніям з дезінформації, які часто поширюються в мережі інтернет та становлять загрозу інформаційній безпеці України, особливо у воєнний час.

Російське повномасштабне вторгнення в Україну у лютому 2022 р. прискорило усвідомлення необхідності інтеграції медіаграмотності в систему національної безпеки. Медіаграмотність має залишитися частиною безпекової політики і після війни.

Джерела та література

1. Дослідження USAID-Internews «Ставлення населення до медіа та споживання різних типів медіа 2022». URL: <http://surl.li/fgspb> (дата звернення: 06.02.2023).
2. Концепція інформаційної безпеки України (проект). URL: <http://surl.li/fgspy> (дата звернення: 06.02.2023).
3. Трансформація сфери медіаграмотності в умовах повномасштабної війни в Україні. Аналітичний звіт. URL: <http://surl.li/fgsqu> (дата звернення: 06.02.2023).

РОЛЬ МУНІЦИПАЛЬНИХ БАНКІВ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Сікорський Макарій,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності Публічне управління та адміністрування Херсонського національного технічного університету

м. Херсон, Україна

sikorskyimakar@gmail.net

<https://orcid.org/0000-0002-0670-8005>

Філіппова Вікторія,

доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету

м. Херсон, Україна

filippova.viktoriiia@kntu.net.ua

<https://orcid.org/0000-0002-8476-3341>

Вирішення стратегічних завдань фінансового забезпечення розвитку економіки й соціальної сфери на місцевому рівні потребує раціонального використання наявних фінансових ресурсів. Саме банки як фінансові інститути системи місцевого самоврядування першочергово мають бути зацікавлені в

розвитку таких взаємин із метою соціально-економічної підтримки розвитку території своєї діяльності. Тому, особливої актуальності набуває пошук нових моделей взаємодії банківських установ та економіки певної території, особливо її інноваційної складової. Створення такої спеціалізованої фінансової установи, як муніципальний (комунальний) банк, сприятиме формуванню стабільної фінансової підтримки перспективних інноваційних проектів соціально-економічного розвитку місцевої економіки й, безпосередньо, комунального господарства [1, с. 37–38].

Функціонування муніципального банку сприятиме зближенню економічних суб'єктів адміністративно-територіальної одиниці з місцевим господарством за рахунок використання їх фінансових ресурсів на фінансування пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку територіальної громади та дозволить вирішити проблемні питання підприємств комунального сектору [2, с. 147].

Зрозуміло, що муніципальні банки самі по собі не зможуть вирішити весь спектр фіскальних та економічних проблем, з якими стикаються територіальні громади, тим не менш, вони можуть стати критично важливим кроком до розвитку фінансових установ, заснованих на підзвітності потребам робітничого класу та груп з низькими доходами. У поєднанні з добре продуманою місцевою податковою політикою та політикою землекористування муніципальні банки пропонують потужний інструмент для підтримки інвестицій у доступне житло, надання коштів для земельних фондів і кооперативів, що орендують житло, а також для підтримки місцевого бізнесу та робочих кооперативів.

Муніципальні банки дозволяють повертати місцеві кошти, інвестовані в інструменти грошового ринку, і утримувати податкові надходження, які виводяться за рахунок виплати основної суми боргу та відсотків власникам муніципальних облігацій, дозволяючи муніципалітету направляти ці кошти назад на місцеві інвестиції в доступне житло, інфраструктуру та економічний розвиток.

Завдяки використанню депозитної бази місцевих органів влади, залученню муніципальних грошових резервів, які можуть бути інвестовані на грошових ринках, і створенню допоміжного набору фінансових угод з державним пенсійним фондом, соціально відповідальними інвесторами та благодійними фондами, орієнтованими на місію, муніципальні банки забезпечать територіальні громади доступом до великих, часто недорогих пулів фінансування для підтримки доступного житла та інвестицій в інфраструктуру. При цьому муніципальні банки можуть бути основним джерелом підтримки громадських земельних фондів, кооперативних структур власності та зусиль зі стабілізації сусідського партнерства громад.

Крім того, муніципальні банки можуть допомогти підвищити підзвітність муніципальних органів влади перед місцевими мешканцями та створити реальну модель для пошуків відносин між громадянами та місцевою владою, але насамперед необхідно створити чіткі законодавчі передумови розвитку таких банківських установ, які б, насамперед, переймалися проблемами територіальних громад і їх діяльності.

Джерела та література

1. Гасій О. В., Стефанюк О. Д., Шиндер Є. В. Муніципальні банки як фінансові інститути системи місцевого самоврядування. *Науковий вісник ПУЕТ. Серія «Економічні науки»*, 2019. № 4 (89). С. 37–43.
2. Рудь Ю. О., Тимошенко О. В. Комунальний банк як інвестиційна складова соціально-економічного розвитку регіону. *Актуальні питання розвитку економіки, харчових технологій та товарознавства* : тези доповідей XLII Міжнар. наук. студ. конф. за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2018 рік (м. Полтава, 26–27 березня 2019 р.) : у 2 ч. Полтава : ПУЕТ, 2019. С. 145–147.

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ» У ПОВОЄННИЙ ЧАС

Стельмашенко Юрій,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності Публічне управління та адміністрування Херсонського національного технічного університету м. Херсон, Україна

stelmashenkoyu@gmail.net

<https://orcid.org/0000-0002-5038-2268>

Філіппова Вікторія,

доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету м. Херсон, Україна

filippova.viktoriiia@kntu.net.ua

<https://orcid.org/0000-0002-8476-3341>

Об'єкти української енергетичної інфраструктури внаслідок атак з боку російських окупантів отримали масштабні руйнування. Це призвело до дискусій про необхідність розробки стратегії відновлення нашої країни. За останніми оцінками Світового банку та Європейської комісії вартість відновлення та реконструкції у соціальному, виробничому та інфраструктурному секторах на сьогодні становлять близько 349 мільярдів доларів [3]. Стратегічно важливим компонентом цієї реконструкції також виступає енергетичний сектор та інфраструктура України, оскільки Російська Федерація використовує енергетику як зброю у своїй війні через прямі атаки на енергетичну інфраструктуру нашої країни. Саме тому розширення та розвиток виробництва відновлюваної енергії в країні пропонує шлях до забезпечення енергетичної незалежності України та забезпечення більшої інтеграції з Європейським Союзом.

Вчені звертають увагу на те, що частково енергетична проблема може вирішуватися завдяки ширшому впровадженню в Україні елементів «зеленої енергетики». Проте відповідні проекти є доволі коштовними, що змушує сьогодні експертів обережно оцінювати перспективу їх масштабного впровадження в сучасних соціально-економічних умовах нашої державі та на

етапі її повоєнного відновлення. Вони наголошують, що це буде коштувати набагато більше, ніж просто реконструкція. Оскільки після війни багато українських громадян може залишитися за межею бідності, вимагати від них фінансування відбудови та модернізації України буде несправедливо, нереалістично. Тому уряди повинні знайти інші джерела, щоб допомогти Україні забезпечити «зелене відновлення» [1]. Слід зазначити, що збільшення відновлюваної потужності та генерації вимагатиме значних інвестицій у ремонт, модернізацію та приєднання мереж. Збільшення можливостей балансування мережі було пріоритетом для країни до війни, оскільки передбачалося, що до 2025 року буде потрібно близько 2 ГВт додаткової потужності для покриття піків і 500 мегават (МВт). Утім, конференція з відновлення України оцінила, що протягом наступних 10 років для балансування будуть потрібні додаткові 3,5 ГВт потужностей гідроенергетики, 1,5–2 ГВт пікової потужності та 0,7–1 ГВт накопичувачів, щоб забезпечити цільове зростання відновлюваної генерації. Подальше підключення до європейської мережі та розширення потужностей України для експорту електроенергії мають стати пріоритетами у зусиллях з відновлення.

Зрозуміло, що війна посилила бюджетну та фінансову напругу як для уряду, так і для виробників відновлюваної енергії. Як зазначає К. Полякова, директорка Європейсько-Українського Енергетичного Агентства, 2022-й рік став роком боротьби за виживання для зеленої енергетики, так само як і для всієї країни. Проте, незважаючи на складний рік, енергетичний сектор продовжує просуватися вперед у впровадженні правової бази та інтеграційних норм, орієнтованих на курс Європейського Союзу. Головним проривом минулого року стала успішна синхронізація енергосистеми України з електромережею ENTSO-E в березні. Після чого настало отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС, що відкриває нові перспективи, встановлює стандарти регулювання енергетичного сектору та скорочує терміни їх впровадження [2].

Зрозуміло, що зважаючи на свою високу вартість, «зелена енергетика» може розглядатися переважно як додатковий важіль енергомодернізації сучасної

України, орієнтований здебільшого на перспективу її повоєнного розвитку. Збільшення рівня розгортання відновлюваної електроенергетики в Україні стане стратегічно важливим кроком у відбудові країни. Одним з варіантів є відкриття для України таких інструментів, як СЕР (Connecting Europe Facility), який покликаний сприяти зростанню, робочим місцям і конкурентоспроможності в енергетичному секторі через інфраструктурні проєкти. При цьому розширення відновлюваної та експортної потужності сприятиме економічній і безпековій інтеграції України з Європейським Союзом і обмежить здатність Росії використовувати енергію як зброю у війні. Відбудова під час та після конфлікту буде складною для України, міжнародних партнерів та приватних інвесторів. Створення міцної політичної основи для розгортання та інвестицій у відновлювану енергетику має стати ключовим напрямком реконструкції та енергетичного майбутнього України.

Джерела та література

1. Енергомодернізація – це трикутник : декарбонізація, енергоефективність та захист довкілля. Dixigroup. URL: <http://surl.li/fgssc> (дата звернення: 14.02.2023).
2. Полякова Катерина. Зелена енергетика : план дій на 2023 рік. Яких законодавчих змін потребує ринок зеленої енергетики для виживання та розвитку галузі під час війни? URL: <http://surl.li/fgsst> (дата звернення: 14.02.2023).
3. The World Bank : Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Estimated \$349 Billion. URL: <http://surl.li/evrnv> (дата звернення: 14.02.2023).

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ СТАНОВЛЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА : БЕЗПЕКОВИЙ АСПЕКТ

Тульчинська Світлана,
доктор економічних наук,
професор кафедри економіки і підприємництва
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна
tuha@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-1409-3848>

Солосіч Олександр,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Економіка
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна
aleksandr.solosich@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0057-463X>

Активні трансформаційні процеси розвитку сучасних прогресивних економічних систем відзначаються поступовим завершенням переходу до постіндустріальної моделі соціо-економічного розвитку, що характеризується превалюванням інтелектуальної компоненти як ключового ресурсного, процесного та продуктового драйверу інтенсивного зростання, формуючи собою стаціонарний базис становлення та стійкого функціонування інтелектуальної економіки. Згадані процеси постіндустріальної трансформації комплексно охоплюють увесь спектр економічних суб'єктів та відповідних їм форм діяльності, маючи на меті культивування системи у якій процеси генерації знань, розробки інноваційного технологічного або управлінського продукту, його впровадження та подальша дифузія формують цілісну систему із стійкими міжсуб'єктними зв'язками (представлені відносинами між споживачами, підприємницьким сектором, державою, інвесторами, громадськістю). Слід зауважити, що невід'ємною складовою інтелектуальної економіки та постіндустріальної моделі в цілому є першочергова роль інформації та

інформаційних технологій, які складають основу розвитку інформаційного суспільства як середовища функціонування інтелектуально-орієнтованих економічних систем. При цьому, інформація набуває ролі цінного ресурсу – наявність, швидкість обміну, доступність, актуальність та глибина аналітичної обробки якої визначає перспективність функціонування господарського утворення.

Саме інформаційні технології створюють технічну можливість формування глобального мультиконтекстуального інформаційного поля, у яке занурені базові складові соціальної системи [1, с. 101].

Принагідно зазначимо, що попри високу ефективність та загальний позитивний вплив інтелектуально-орієнтованих підходів розвитку, характерною рисою сучасних економічних систем є інтенсифікація кризових явищ на фоні наростання сформованих фундаментальних системних протиріч, що призводить до зростання невизначеності та обмеження можливостей реалізації господарського потенціалу економічних суб'єктів. Саме тому розгляд окресленої проблематики потребує врахування підходів теорії економічної безпеки з метою превенції та елімінації перспективних загроз та кризових процесів зовнішнього середовища.

Таким чином, пропонуємо систематизувати ключові каталізуючі напрямки процесів становлення інтелектуальної економіки в контексті розвитку інформаційного суспільства та необхідності підтримки сталого безпекового середовища:

1. Формування сприятливих умов до повноцінного функціонування інноваційного циклу, починаючи зі стадії розробки інновації, закінчуючи її імплементацією та дифузією, що передбачає створення належної інноваційної інфраструктури, зокрема організаційно-адміністративної підтримки, комунікаційних інструментів зв'язку інноваторів та потенційних інвесторів, фінансове забезпечення освітніх та наукових структур, створення системи економічних стимулів до генерації інновацій тощо.

2. Стимулювання процесів креативізації економічних систем, що передбачає культивування найбільш сприятливих умов до реалізації інтелектуального потенціалу особистості з метою досягнення оптимального рівня інтелектуальної та економічної віддачі людського капіталу.

3. Сприяння гуманізації та забезпеченню інклюзивності соціально-економічного простору як передумова становлення людиноцентричної моделі функціонування економічної системи, здатної до максимального залучення індивідуального потенціалу особистості незалежно від фізичних або ментальних особливостей останньої.

4. Побудова ефективної знаннєвої інфраструктури, що включає в себе забезпечення широкої доступності знань, підтримку належного фінансового, нормативного, матеріального та технічного забезпечення функціонування освітньо-наукових установ, налагодження системних зв'язків наукових установ з потенційними споживачами інноваційного продукту та профільними організаціями, міжнародними партнерами з погляду можливих перспектив до наукової кооперації.

5. Формування комплексної політики інформаційної безпеки, що охоплює питання захисту фізичної та віртуальної інформаційної інфраструктури підприємницьких структур, належне нормативне врегулювання правопорушень у кіберпросторі, моніторинг та превенція кіберзагроз з боку ворожих держав [2, с. 57].

6. Здійснення просвітницької діяльності у сфері забезпечення цифрової грамотності та інформаційної гігієни населення як один з ключових аспектів у запобіганні використанню людського фактору при вчиненні протиправних дій у кіберпросторі (промислове шпигунство, порушення конфіденційності тощо).

7. Створення дієвих механізмів забезпечення доступності залучення фінансових ресурсів до реалізації проєктів інноваційної спрямованості, розширення кола потенційних фінансових інструментів можливих до залучення у механізми проєктного фінансування інновацій.

8. Стимулювання всеохоплюючої адміністративної та господарської цифровізації, що дозволяє налагодити більш ефективні практики процесного контролю та аналітики у якості додаткового превентивного елементу безпеки.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що стимулювання трансформаційних процесів становлення інтелектуальної економіки в умовах розвитку інформаційного суспільства потребує детального врахування безпекових факторів реалізації відповідних заходів, і має бути засновано на побудові ефективної інноваційної інфраструктури, забезпеченні інформаційної безпеки відповідних процесів, формування державної інноваційної політики на засадах гуманізації, креативізації, інклюзії та цифровізації.

Джерела та література

1. Пальчинська М. Соціокультурні детермінанти інформаційного суспільства : соціально-філософський аспект. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2022. № 25. С. 98–104.
2. Тульчинська С. О., Солосіч О. С., Чорній В. В. Вплив діджиталізації управлінських процесів на систему забезпечення економічної безпеки підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 9. С. 54–58.

DIGITALIZATION AS A SOCIO-ECONOMIC ASPECT OF THE TRANSFORMATION OF THE INFORMATION SOCIETY: WAYS OF INTEGRATION OF SOCIAL NETWORKS IN THE SALES STRATEGY

Posternak Iryna,
Candidate of Technical Sciences,
the Associate Professor of Department of the Organization of Building,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture
Odessa, Ukraine
posternak.i@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5274-8892>

Posternak Serhii,
Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
the private company «Composite»
Odessa, Ukraine
icomos.rur@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0890-4963>

Posternak Oleksii,
student of higher education degree «Bachelor»
educational professional program «Construction and civil engineering»
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture
Odessa, Ukraine
posternak.o12345@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4568-9943>

In the last few years, the whole world will receive challenges: first, quarantine restrictions, and then, as a result of a full-scale invasion of Ukraine, a large number of people were forced to change their place of residence and work. Moreover, this leads to an increasingly active use of all kinds of social networks. In addition, everything that was initially considered as entertainment content or just communication today becomes your store or office, where you need to work. Here are eight ways to integrate social media into your sales strategy to drive revenue [1; 2].

1. Identify the most-used platforms for your ideal customer. A salesperson should have a well thought out ideal customer profile. This profile should spell out key information about who your buyer personas are. For B2B companies, this can include the size of the company that would benefit from your product, how much revenue, and their organizational structure. For companies that sell to consumers, your customer profile should include information such as how old your buyers are, what their interests are, and what problem they are turning to your product to solve. Once you have your ideal customer profile laid out, use this information to determine what social media platforms they are most likely to be active on. If you work for a B2C company and are targeting Generation X and Y consumers, you would be better served to focus your efforts on Facebook than Tik Tok. Conversely, if you sell B2B and are looking to gain direct access to seasoned professionals, LinkedIn may be a more productive platform to focus on than Pinterest.

2. Share customer stories with marketing. When it comes time to purchase a new product, buyers feel more confident in their decision knowing the product has a seal of approval from another buyer. In fact, 83% of buyers say word-of-mouth recommendations influence their buying decisions. The best way to incorporate the

word-of-mouth approach into your sales strategy? Make sure you are regularly sharing the stories of happy customers with your marketing team for amplification on your company's social media platforms to provide social proof that can help drive sales for your business.

3. Leverage social proof in your sales materials. In addition to sharing customer stories with marketing, don't forget to include social proof in your sales materials. If you receive a stellar online review or have a happy customer create an appreciative social media post praising your product, reference them in your sales pitches to build trust and credibility with potential customers.

4 Optimize your personal social media accounts. Your company's accounts aren't the only touchpoints your brand can have with a customer on social media – your personal accounts can serve as a personable extension of your company's brand. As a sales rep, you can optimize your own social media accounts to support your selling efforts. This way, buyers can quickly see you're a representative of your brand as soon as they see your profile. The two platforms that are best for this are Twitter (where consumers often go to communicate directly with brands and thought-leaders) and LinkedIn.

5. Use social media when prospecting. Social media can be a powerful tool for prospecting and connecting with new contacts, especially for those working in B2B sales. If your company sells to other businesses, LinkedIn should be a key tool in your prospecting process. LinkedIn allows you to find and build relationships with potential customers that are a perfect fit for your business. The free version of the tool has a search feature that allows you to filter users by keywords, industry, location, work history, and mutual connections. You can simply tailor your search to include the attributes of your ideal customer to find new contacts to reach out to. For reps ready to take their LinkedIn prospecting to the next level, LinkedIn Sales Navigator provides advanced search insights, provides valuable lead recommendations, and can even connect with your CRM, making it easy to stay in touch with new contacts.

6. Track relevant metrics. As a sales professional, you're no stranger to tracking metrics such as the average length of the sales cycle, pipeline velocity, and average

lead response time to understand how your business is performing. And if you aren't already, it is time to include social media metrics in your regular reporting. How many of your leads come in from social media? Of your social media leads, how many of them convert? What percentage of your total sales come from social media leads? This information is helpful to track to understand how to continue integrating social in your sales strategy. In addition to these quantitative figures, you may want to consider tracking some qualitative information. For example, if a specific social media post led to an influx of leads that ended up converting, note what type of post this was and seek to understand what made this content so successful. This can inform your strategy moving forward.

7. *Add social listening to your operating rhythm.* Here are a few ways you can incorporate social listening into your regular operating rhythm:

- Search for your company or product name on Twitter to see what users are saying even if they don't directly tag your company.

- Use a tool such as HubSpot Social Inbox to see all of your company's brand mentions across platforms in one place.

- Follow the LinkedIn updates of companies and individuals you are interested in working with.

- Scan the comments section of posts from your company, your competitors, and any influencer marketing posts promoting your or your competitor's products.

8. *Conduct competitive analysis.* Social media is a powerful tool for conducting competitive analysis. Not only can you see what content your competitors are sharing to engage with their audience, announce new product drops, and promote their current product line-up, but you can also access comments and reviews to see how their customers truly feel about their products. Whether their audience is living feedback for their product, reviewing this information on a regular basis can help you distinguish the differentiators of your company and offering in the words of customers looking for those attributes. Additionally, if you work in B2B sales, performing a competitive analysis of your ideal customer's competitors is also worthwhile. By knowing what your prospect is up against in their industry, you are better equipped to walk into a

sales conversation knowing exactly how your product can suit their needs and support the growth of their business.

To sum up, though the job of social media management often falls under the responsibility of marketing, social media platforms are incredibly valuable for sales professionals to use and understand as well.

Reference

1. Lindsey-Mullikin, J., & Borin, N. (2017). Why strategy is key for successful social media sales. *Business Horizons*. doi: 10.1016/j.bushor.2017.03.005
2. Soegoto, E. S., & Utomo, A. T. (2019). Marketing strategy through social media. *IOP Conference Series Materials Science and Engineering*, 662(3):032040. doi: 10.1088/1757-899X/662/3/032040

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ТА ЕКОНОМІЧНА ДОПОМОГА США ДЛЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ ТА СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

Вільховий Юрій,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії, релігієзнавства та методик їх викладання
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна
yuriy.vilhovoy@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2313-5197>

Романенко Владислав,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності Історія та археологія
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна
689722345pv@gmail.com

Реалії російсько-української війни, яка по факту розпочавшись у 2014 році перейшла у лютому 2022 року в активну фазу широкомасштабного вторгнення змусили дослідників і аналітиків по новому оцінити фактор військово-політичної та економічної допомоги США для нашої держави. Ця допомога наразі набула абсолютної стратегічної ваги. Сучасні ЗСУ та їхні успіхи на полі бою напряду залежать від політичної антиросійської активності США та обсягів їхньої військової та економічної допомоги.

Структура військових поставок Україні увесь час розширюється. Починаючи із малих партій, простих номенклатур вона увесь час ускладнюється. Така ж тенденція характерна і для політичної підтримки – від загальних декларацій, нейтральних обіцянок, до союзницької співпраці і, зрештою, до історичного візиту президента США Джо Байдена до Києва 20 лютого цього року. По суті це початок апогею у процесі військово-політичного співробітництва США та України.

Важливість України для США підтверджується ще й тим, що для нашої держави у травні 2022 року було відкрито програму лендлізу. Лендліз для України офіційно запрацював з 1 жовтня 2022 року. Діятиме він один американський фінансовий рік, який завершиться 30 вересня 2023 року. Проте дію лендлізу може бути продовжено. Що він дає? По-перше, збільшаться обсяги та вартість американської допомоги Україні для відбиття російської агресії. Саме на поставках зброї найбільше наголошують українські представники. Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук, зокрема, зазначив, що «...набув чинності закон США про лендліз для України. А значить – більше зброї різної та якісної. Україна неодмінно поверне собі всі свої території» [2].

Також, як ми зазначили, дія лендлізу може тривати довше – не один рік, а, наприклад, до повної перемоги України. Представляючи Акт про лендліз в Палаті представників США, її тодішня спікерка Ненсі Пелосі зазначила, що треба діяти швидко і наполегливо, бо «в кожній конкретній битві це може означати різницю між перемогою та поразкою» [4].

Прийняття програми лендлізу стало надійним гарантійним фактором, що дозволяє без побоювань розраховувати на системність і нарощування військових поставок. Справа в тому, що у разі вичерпання певних фондів, фінансових труднощів буде скрутно допомагати Україні зі сторони Заходу і, зокрема, США, то на авансцену вийде система лендлізу, коли допомога надається в борг. До цього часу за лендлізом поставки в Україну не надходили. Ці обставини зводять нанівець сподівання Росії на виснаження союзників і ослаблення військово-економічної допомоги Україні. Тобто лендліз наразі є для нас надійним страховим полісом [3].

У рамках лендлізу немає суворих обмежень – ту ж військову техніку можна брати як в оренду. Тобто, лендліз, за умов вчасного включення, є очікуваним замінником діючої системи «Рамштайн». Варто зазначити, що розмови про ініціативу із лендлізом почались перед широкомасштабним вторгненням у лютому. Це був, у певному сенсі, шлях стримування Росії. Проте після початку

вторгнення США ухвалили низку програм, які дозволяють постачати військову допомогу Україні у великих масштабах» [1].

Наприклад, лише упродовж останнього місяця США виділили Києву ще 12,3 мільярда доларів додаткової військової допомоги. Всього підтримка України вже перевищила 30 мільярдів доларів [7].

Виконавчий директор Ради зовнішньої політики «Українська призма», координатор української національної платформи громадянського суспільства, Форуму «Східного партнерства» Г. Максак зазначає, що «...відтак із введенням у дію Акту про лендліз буде висока ймовірність, що Київ офіційно буде покладатися переважно на допомогу грантами. Якщо ця підтримка зменшиться, тоді Київ переважно покладатиметься на лендліз» [1].

Слід знати, що лендліз важливий тим, що надаватиметься не лише зброя. У його рамках в Україну можуть надходити пальне, тепле взуття, одяг, ковдри – що важливо для біженців і внутрішньо переміщених осіб. Це споріднює нинішній лендліз для України із лендлізом часів Другої світової війни. Як відомо тоді Радянському Союзу та Британії США постачали не лише зброю, але й увесь необхідний асортимент – від одягу до ліків, від металу – до продуктів харчування. Звичайно, основні поставки у 1941–1945 роках стосувалися зброї [5].

Цікаво дізнатися, що СРСР отримав від США 14 тис. танків, 400 тис. автомобілів, 4200 бойових літаків різних видів, 15 мільйонів пар військового взуття. Це не рахуючи гармат різних типів, паливно-мастильних матеріалів, боєприпасів, медикаментів, продовольства, амуніції, стратегічної сировини тощо. Загальна допомога США Радянському Союзу в рамках лендлізу склала – за тодішнім курсом – 11 мільярдів доларів, що в сучасному вимірі складає понад 180 мільярдів доларів [6, с. 274].

СРСР, до речі, сплатив США десятку частину допомоги в рамках лендлізу. Ряд істориків (зокрема і російські) впевнені, що без програми лендлізу СРСР було б набагато-набагато важче перемогти нацистську Німеччину, війна була б значно довшою.

Великій Британії також надавалась допомога в рамках лендлізу. До речі, на відміну від СРСР і його спадкоємиці Росії, Великобританія повністю розрахувалася із США за допомогу. Щоправда це відбулося лише у 2006 році. Під час правління уряду Е. Блера було виплачено останній транш у розмірі майже 50 мільйонів фунтів. Тобто, для британського мінфіну Друга світова війна завершилася вже у цьому тисячолітті... [5].

У СРСР певне значення поставок визнавали, проте свідомо применшували. З 1947 року з подачі відомого економіста М. Вознесенського наголошували, що загальний розмір допомоги західних країн Радянському Союзу за лендлізом складав усього близько 4 % від засобів, витрачених країною на війну. А танки й авіацію постачали в основному застарілих моделей. В умовах протистояння СРСР і США, Варшавського договору і НАТО цей міф мав підкреслити виключний внесок Союзу в перемогу. При цьому особливу увагу зосереджували на применшенні ролі союзників. Нівелювання значення союзницької допомоги за лендлізом стало однією з головних складових цієї політики. Історики й економісти країн Північної Америки та Європи, навпаки, запевняли, що без лендлізу Радянський Союз навряд чи зупинив би німецьку агресію [4, с. 113].

Історичні паралелі досить гіркі і неприємні для українців. У роки Другої світової війни США лендлізом допомагали СРСР та Британії воювати проти нацистської Німеччини. Нинішній лендліз створює пряму історичну асоціацію війни проти А. Гітлера [4, с. 114].

Слід глибше замислитися над питанням з ким воює нинішня Україна? Конгресмен Ф. Гілл під час голосування в Палаті представників США зазначив: «Це справді історичний момент, що ми знову в Палаті представників підтримуємо лендліз, який озброював Британію, яку нацисти хотіли захопити блиц-крігом. Але сьогодні ми опинилися в дуже подібній ситуації, коли Путін систематично бомбардує і обстрілює мирні села та міста України». Багато аналітиків вважають невинуватим, що президент США Джо Байден підписав Акт про лендліз для України саме 9 травня (2022 року) – саме в радянський День

перемоги. Парадоксально, але російський диктатор В. Путін почав агресію проти України, стверджуючи, що воює з нацизмом і проводить «денацифікацію» [7].

Професор центру Дж. Маршала у США М. Родес вважає: «Символічно, що закон про лендліз, який змушує пригадувати стару програму лендлізу для Сполученого Королівства та Радянського Союзу в Другій світовій війні, ще більше заперечує сучасний фальшивий наратив російських лідерів щодо їхнього вторгнення і захисних дій проти нацизму» [7].

Таким чином, наша держава зараз, якщо їй допомагають лендлізом, фактично і воює проти фашизму, який багато українців зараз називають «рашизмом». Рашизм – це агресивна російська неоімперська ідеологія, яка спирається на жорстку силу, тоталітаризм, диктатуру, а також віру у винятковість і особливе призначення російської нації (якої, до речі, не існує, це вигадка й історичний міф).

Джерела та література

1. Global Security. URL: <http://surl.li/fjzrd> (дата звернення: 11.02.2023).
2. Ruslan Stefanchuk. URL: <http://surl.li/fgyzl> (дата звернення: 11.02.2023).
3. Американський ленд-ліз для України. Чому його досі немає? URL: <http://surl.li/fhcit> (дата звернення: 11.02.2023).
4. Війна і міф. Невідома Друга світова / за заг. ред. О. Зінченка, В. В'ятровича, М. Майорова. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 272 с.
5. Доброго вечора, ми з Америки: шість запитань про ленд-ліз у Другій світовій та в Україні. URL: <http://surl.li/fhkvs> (дата звернення: 11.02.2023).
6. Ржешевский О. А. Сталин и Черчилль. Встречи. Беседы. Дискуссии. Документы, комментарии. 1941–1945. Москва : Наука, 2004.
7. Чому лендліз для України має не лише військове, а й психологічне значення. URL: <http://surl.li/fhkvsz> (дата звернення: 11.02.2023).

ТЕРОРИЗМ ЯК ДОВГОСТРОКОВА ЗАГРОЗА МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

Волошина Яна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правознавства
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»
м. Полтава, Україна
y.leonidovna@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9340-2441>

Тероризм є багатостороннім явищем глобального характеру, яке може спричинити найбільш руйнівне і смертоносне – війну. До проблеми тероризму звертали свої наукові погляди чисельні науковці, що пояснюється реальною та серйозною загрозою національній і міжнародній безпеці. Міжнародний тероризм науковці називають нагальною проблемою життя сучасної Європи.

Сьогодні проблема захисту громадян від актів тероризму є актуальною для України, яка зазнає тяжких нищень, щоденних великих бойових і санітарних втрат. Масові вбивства, зруйнування населених пунктів вщент, застосування фосфорних та інших заборонених боєприпасів проти цивільних людей в Україні – «фірмовий почерк» російських загарбників. З першого дня вторгнення Росія порушує правила ведення війни та масово чинить воєнні злочини. За оцінками українських та міжнародних експертів, дії держави-окупанта підпадають під всі ознаки міжнародного тероризму та є геноцидом Українського народу.

Щодо поняття тероризму у науковій літературі висловлено багато думок і поглядів. Разом з тим, універсального підходу до чіткого визначення категорії «тероризм» у юридичній літературі немає. Проблематика тероризму та його різновидів привернула увагу багатьох учених, таких як Р. В. Антонюк, О. М. Бандурка, П. Д. Біленчук, Т. З. Гарасимів, З. В. Гбур, В. І. Гиря, І. М. Громівчук, К. В. Громовенко, В. Ф. Загурська-Антонюк, О. Л. Кобилянський, В. В. Кончаковська, А. В. Кофанов, В. В. Крижна, С. С. Кудінов, С. О. Кузніченко, В. А. Ліпкан, М. І. Мельник, С. М. Мохончук,

Л. І. Мошкова, М. В. Назаркін, Б. В. Романюк, В. В. Середа, І. Р. Серкевич та інші.

Так, В. В. Крижна зазначає, що тероризмом є протиправна діяльність, яка полягає у свідомому застосуванні насильства до невинних людей або погрози вчинення насильницьких дій з метою досягнення злочинних цілей. До характерних ознак тероризму відносять: публічність; демонстративність; насильство; привернення уваги; психологічний примус; наявність спеціальної мети переважно політичного характеру [5, с. 221].

Антонюк Р. В. визначає ключові риси тероризму, з яких вбачається, що під тероризмом доцільно розуміти метод збройної боротьби, продиктований політичними, ідеологічними і соціальними цілями, який реалізується у формі організованого насильства та інших соціально небезпечних дій, які спрямовані на умисне заподіяння фізичної та психологічної шкоди з метою примушування органів влади діяти або утриматися від певних дій в інтересах суб'єктів тероризму [1, с. 151].

Під тероризмом слід розуміти тактику ведення політичної боротьби, для якої характерне постійне застосування насильства, обумовленого політичною ідеологією, яке виражається у вбивствах, диверсіях, саботажі, викраденнях та інших діях, які становлять загрозу життю та безпеці людей [3]. Суть тероризму полягає у залякуванні населення країни шляхом здійснення жорстокого насильства, погроз його застосування задля досягнення політичних цілей [6, с. 79].

Сьогодні однією із найнебезпечніших загроз у безпековому середовищі виокремлюють міжнародний тероризм, який розширює свій вплив і територіальне розповсюдження, що зумовлено глобалізаційними процесами та політичним екстремізмом. Сучасні науковці вважають, що причинами міжнародного тероризму є політичні та економічні чинники.

У світовому просторі під тероризмом розуміється насильницький злочин міжнародного резонансу, спрямований на залякування людей чи завдання їм шкоди для досягнення намічених злочинних цілей [4, с. 7].

На національному рівні законодавець міжнародний тероризм визначає як суспільно небезпечні насильницькі діяння світового і регіонального масштабів, які проявляються у викраденні, захопленні та вбивстві цивільного населення, руйнуванні та знищенні об'єктів критичної інфраструктури, комунікацій, систем життєзабезпечення з метою досягнення певних цілей [7]. Стратегія забезпечення державної безпеки, затверджена Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022, визначає інтенсифікацію боротьби з тероризмом і розвиток міжнародного співробітництва у цьому напрямі пріоритетним завданням державної політики у сфері забезпечення національної безпеки [8].

У науковій літературі загрози у безпековому середовищі класифікують за різними критеріями, зокрема: за напрямками впливу (внутрішні та зовнішні); за ступенем небезпеки (особливо небезпечні, небезпечні); за можливістю дії (реальні, потенційні); за масштабами дії (національні, локальні, індивідуальні); за тривалістю дії (тимчасові, постійні); за характером впливу (прямі, безпосередні, опосередковані); за терміном дії (довгострокові, середньострокові, короткострокові, поточні) тощо [2, с. 122]. Міжнародний тероризм є довгостроковою загрозою, з якою світ бореться протягом багатьох років, про що свідчать факти вчинення терористичних актів, розпочинаючи з 1960-х років; наразі він не має географічних кордонів і часових меж.

Отже, тероризм є загрозою не тільки національній безпеці нашої держави, але і міжнародній безпеці, призводячи весь світ до тяжких політичних, економічних, соціальних, психологічних наслідків. Тероризм є проблемою міжнародного рівня, оскільки вже давно вийшов за межі внутрішньодержавного явища. Це небезпечне соціально-політичне явище становить довгострокову загрозу міжнародній безпеці, світовому правопорядку, міждержавним відносинам. Тому боротьба з тероризмом відображає загальну волю міжнародного співтовариства.

У міжнародному законодавстві визначення поняття «міжнародний тероризм» немає, але опосередковано ця дефініція закріплюється у національних і міжнародних нормативно-правових актах. Необхідно розуміти, що

міжнародний тероризм є проявом свідомих, винних і умисних дій, а не випадковістю чи збігом обставин, тому що ця злочинна діяльність передбачає планування, організацію, підготовку та реалізацію окремих терористичних актів, залучення фінансових ресурсів («спонсорування тероризму»).

Джерела та література

1. Антонюк Р. В. Проблема інтерпретації природи сучасного тероризму у науковій і правовій доктрині. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 10. С. 147–152. URL: <http://surl.li/fhckq> (дата звернення: 05.02.2023).
2. Білий Ю. М. Загрози фінансовій безпеці України: смисловий простір державно-управлінського змісту та класифікація. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 17. С. 120–123. URL: <http://surl.li/fhlxi> (дата звернення: 05.02.2023).
3. Гбур З. В. Теоретико-методологічні засади поняття «міжнародного тероризму». *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. URL: <http://surl.li/fhkwp> (дата звернення: 05.02.2023).
4. Громовенко К. В., Іванський А. Й. До проблеми розуміння міжнародного тероризму та його специфіки. *Право та державне управління*. 2021. № 3. С. 4–14. URL: <http://surl.li/fhkwy> (дата звернення: 05.02.2023).
5. Крижна В. В. Відмежування тероризму від терору, війни, агресії та геноциду у кримінальному законодавстві України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. № 2. С. 216–222. URL: <http://surl.li/fhkwy> (дата звернення: 05.02.2023).
6. Кудінов С. С. Державний тероризм – визначення та характеристика. *Інформація і право*. 2022. № 2(41). С. 78–84. URL: <http://surl.li/fhkxb> (дата звернення: 05.02.2023).
7. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. URL: <http://surl.li/fhkxg> (дата звернення: 05.02.2023).
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки» : Указ Президента

України від 16 лютого 2022 року № 56/2022. URL: <http://surl.li/fhkxs> (дата звернення: 05.02.2023).

УКРАЇНА І НАТО В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Грубінко Андрій,
доктор історичних наук,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Західноукраїнського національного університету
м. Тернопіль, Україна
andriy.history1983@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4856-5831>

Війна росії проти України остаточно зафіксувала глибоку кризу сучасної системи безпеки в Європі і світі, оголила проблему ефективності функціонування цілого ряду міжнародних організацій, серед яких провідні позиції посідає НАТО. З проголошенням незалежності Україна взяла курс на поглиблення відносин з Альянсом аж до постановки завдання набуття повноправного членства, що згідно із змінами до Конституції від лютого 2019 року визначено як стратегічна мета її зовнішньої політики. Непростий шлях розбудови відносин України з НАТО на сьогодні увінчався підписанням президентом Володимиром Зеленським 30 вересня офіційної заяви на вступ до цієї організації за пришвидшеною процедурою. Доволі несподіване, за певними оцінками навіть контраверсійне, та водночас давно очікуване формальне рішення влади України в умовах війни щодо прагнення якнайшвидше набутти членства в НАТО стало закликком до аналізу набутого досвіду, поточного стану і перспектив взаємин сторін, що сьогодні мають життєво важливе значення для них обох і міжнародної безпеки загалом.

В умовах біполярного протистояння періоду «холодної війни» з чітким розподілом світової політики за принципом «свій – чужий» атлантизм став основою зовнішньополітичних стратегій європейських держав, які визнали військово-політичне домінування США в союзі західних демократій проти комуністичної загрози. Після ліквідації свого головного первинного конкурента

СРСР та його сателіта Організації Варшавського Договору Альянс тривалий час перебував в процесі пошуку орієнтирів подальшої діяльності, що відбувалося в умовах наростання нових викликів міжнародній системі безпеки [2]. В експертних колах побутувала думка про кризу ідентичності чи покликання Альянсу. Однак розвиток конфліктів на Південному Сході Європи і просторах колишнього СРСР, поява нетрадиційних загроз безпеці, зародковий стан безпекових структур ЄС засвідчили актуальність збереження впливу НАТО в Європі. Прийнята нова Стратегічна концепція НАТО 2010 одним з головних завдань організації визначила попередження і врегулювання конфліктів.

Як видно з погляду сьогодення, визначальна проблема НАТО і Заходу загалом – втрата контролю над відродженням «загрози зі Сходу», тобто російського імперіалізму. Послаблення міжнародних позицій Сполучених Штатів і криза політичного розвитку НАТО затребували більшої згуртованості, посилення відповідальності держав ЄС за безпеку регіону і ближньої периферії. Натомість спостерігалось посилення відмінностей у позиціях європейців щодо актуальних проблем міжнародних відносин, насамперед відносин з Росією.

Доводиться констатувати, що західні союзники по НАТО знехтували важливими для континентальної геополітики просторами Східної Європи (державами колишнього СРСР). Колишні радянські республіки, насамперед держави між Росією і ЄС, отримали неофіційний статус буферних територій з перспективами демократичного розвитку. Західний світ дуже хотів повірити у те, що ослаблена Росія відмовилася від імперських устремлінь. Зосередження держав Західного світу на власних економічних проблемах, криза інституційно-політичного розвитку ЄС, застій в діяльності НАТО через невизначеність подальших стратегічних орієнтирів зумовили послаблення уваги і поблажливе ставлення демократичного світу до наростання авторитаризму й тотального наступу на демократичні цінності в путінській росії. Трагічним наслідком такої політики став явний програш стратегії щодо надання Україні і Грузії статусу кандидатів на вступ до Альянсу під час Бухарестського саміту НАТО у квітні

2008 року. Це ганебне вето відкрило шлях кремлівському агресору до війн проти Грузії та України.

Для НАТО початок російської війни означав офіційну появу нового стратегічного суперника і фактичне віднайдення сенсу функціонування в Європі XXI століття. Відбулася реорієнтація його військової потуги на виконання комплексних завдань оборони і підвищення готовності до стратегічного протистояння при збереженні новітніх функцій.

Політику НАТО щодо реагування на війну в Україні 2022 року можна поділити на два етапи: 1) пошук своєї ролі в загальній політиці Заходу і вироблення стратегії поведінки; 2) перехід до активної фази допомоги Україні.

Напад росії на Україну 24 лютого став якщо не несподіванкою, то точно доволі шокуючою подією для Західного світу. Європа і США виявились неготовими до конфлікту на Сході Європи. Попри дані американської і британської розвідок, більшість держав НАТО не поспішали з активними діями на допомогу Україні. Вражаючі успіхи ЗСУ, мобілізованість на успіх усього українського суспільства стали справжнім сюрпризом для благополучної європейської спільноти, яка встигла призабути трагізм війни. Наступним етапом рефлексії західних еліт стала позиція, яку добре втілили фрази «Росія не повинна програти» і «Зберегти обличчя росії і путіну». Як наслідок НАТО приблизно до літа фактично перебувала в тіні активної проукраїнської політики США, Великої Британії, Польщі, ряду інших держав-членів.

Формально-політичним імпульсом для активізації політики Альянсу стало прийняття у червні на Мадридському саміті довгоочікуваної нової Стратегічної концепції НАТО 2022 [1]. Незважаючи на те, що головним розчаруванням нової Стратегічної концепції НАТО стала відсутність чіткої перспективи членства для України, зміст документа засвідчив дуже сприятливий для нашої держави контекст еволюції діяльності організації, що на пряму втілюється в життя в умовах російсько-української війни. Зрештою, підтверджено вірність політиці «відкритих дверей» для вступу до Альянсу усіх демократичних країн.

Для подальшого розвитку НАТО та його відносин з Україною важливо визначити досягнуті ключові константи та змінні в позиції і діяльності Альянсу в контексті російсько-української війни і сучасної міжнародної політики.

1. Одним з геополітичних наслідків російсько-української війни стало повернення США як провідної сили в Європі і світі.

2. Завдяки російсько-українській війні НАТО перебуває на етапі системного стратегічно-функціонального оновлення та підйому.

3. Відбувається зміцнення позицій НАТО на глобальному рівні, зокрема в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, де проходить черговий етап взаємодія західних і східних геополітичних культур.

4. За іронією долі російська агресивна політика ще до початку війни де-факто спровокувала те, чого найбільше боялися в кремлі – розширення зони впливу НАТО на пострадянський простір.

5. НАТО остаточно відійшла від помилкової політики «закривати очі» на зростання російської експансії на міжнародній арені. Альянс та його держави-члени (разом з ЄС) були і залишаються єдиними дієвими міжнародними союзниками України у справі оборони від російської агресії.

6. Активізація підтримки НАТО України у війні наразі не передбачає зміни status quo у їх відносинах, формально-юридичний рівень яких, як не парадоксально, не змінюється уже з 1997 року, від підписання Хартії про особливе партнерство.

Гіпотетичне прийняття в НАТО України сьогодні означало б автоматичний вступ організації у війну з росією, що наразі навіть теоретично не розглядають в Альянсі. Готовність НАТО дати позитивну відповідь на заяву України про членство прямо пропорційно залежить від двох головних факторів – успіхів ЗСУ на фронтах і політичної готовності Заходу сприйняти післявоєнну росію в новому форматі, якого ще ніхто собі до кінця не уявляє. Тому членство України в НАТО як безальтернативному формату повоєнної системи безпеки в Європі у жодному разі вже не повинно стати розмінною монетою при визначенні параметрів завершення війни.

Джерела та література

1. Стратегічна концепція НАТО – 2022. Ухвалена главами держав і урядів на Мадридському саміті НАТО 29 червня 2022 року. URL: <http://surl.li/fhkxz> (дата звернення: 03.02.2023).
2. Тімоті Ендрюс Сейл. Міцний Альянс: історія НАТО й глобального післявоєнного порядку / пер. з англ. М. Хандога. Харків : Фабула, 2023. 368 с.

ГРОМАДЯНИ ЯК ОБ'ЄКТ ЗАХИСТУ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Демченко Володимир,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
d.vovchyk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1841-7798>

Дедюх Юлія,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності Публічне управління та адміністрування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
magistrdu.kntu@gmail.com

Упродовж ХХ століття під час великих (світових) воєн усе більшою ставала кількість людських жертв – понад 10 млн під час Першої світової війни, 50 млн – під час Другої, а також близько 60 млн – під час локальних збройних конфліктів після 1945 року. До цього слід додати ще й уникнення ядерної війни в 60-ті роки, результати якої були б набагато більші – можливо, й знищення всього світу. Проте набагато більш негативним є поступове збільшення відсотку цивільних громадян серед загиблих під час збройних конфліктів – відповідно 5%, 52% та 75%. Якщо до цього додати мільйони жертв злочинних режимів Гітлера, Сталіна, Мао Цзедуна, Пол Пота, то підлягає сумніву сам гуманістичний характер сучасної цивілізації.

Зрозуміло, що в такому разі з боку міжнародної спільноти має бути контроль за провадженням воєнних дій, конкретизований у міжнародному гуманітарному праві. Прогресивні держави світу активно виступають за затвердження й розвиток норм такого права, що спрямовані на обмеження сваволі агресорів і на заборону жорстоких засобів провадження воєнних дій. Україна як держава, що прагне бути серед таких прогресивних держав, також дотримується положень міжнародного гуманітарного права в умовах воєнного протистояння від 2014 року з Росією, яка історично є адептом загарбницької імперської політики. Ці аспекти потребують постійного розгляду.

Найбільшою та найменш захищеною групою осіб, які беруть участь у міжнародному збройному конфлікті (уже через свою присутність на території агресії) є цивільні особи. М. Гнатовський зазначає, що ці особи потребують обов'язкового захисту у двох ситуаціях: 1) «під час активної фази збройного конфлікту – від перетворення на об'єкт збройного нападу»; 2) «коли територія, на якій вони мешкають, стає окупованою» [1, с. 27]. Тобто вони вже залучені в конфлікт, але вже не як активні учасники, а як пасивні (спостерігачі), які можуть потрапити й потрапляють під воєнний (бомбовий, мінометний, ракетний тощо) удар – як свідомий, так і несвідомий. Ці обставини передбачено в Женевській конвенції про захист цивільного населення 1949 року, де говориться, що особи, які, наприклад, окуповані агресором, опиняються під владою цієї держави, громадянами якої вони не є [2]. Тому російська влада насамперед активізувала процес надання жителям Донбаського регіону та Херсонщини громадянства Росії.

З іншого боку, міжнародне гуманітарне право визначає для таких осіб умови евакуації, медичної та продуктової допомоги, гарантії гуманного поводження з боку окупантів, а також право на залишення захопленої супротивником території. Насправді окупанти виконували ці функції лише формально, в умовах міста підтримуючи лише невелику частину бажаючих громадян, а в сільській місцевості повністю тероризуючи населення.

У Гаазькій конвенції 1907 року зазначено і про відповідну воєнну адміністрацію на окупованій території, через що цю адміністрацію також слід зарахувати до кола учасників війни з поширенням на неї всіх правил захисту прав людини. Ця адміністрація виконує функції, визначені положеннями зазначеної конвенції – забезпечення громадського порядку й безпеки на окупованій території, примушування жителів до агентурної діяльності та присягання на вірність державі-окупанту (сюди можна віднести примушування віддавати дітей до школи), поважання місцевих релігійних вірувань і обрядів, гідності та приватної власності жителів, заборона мародерства, у разі стягування податків і мит використовувати кошти на управління окупованою територією, будь-які збори коштів відбуваються лише на підставі письмового наказу верховного головнокомандувача армії-окупанта із виданням розписки, реквізиція майна на потреби окупаційної армії, об'єкти управління окупаційної адміністрації (будівлі, ліси, сільськогосподарські угіддя), з правового боку, належать державі-супротивнику як приватна власність, а тому держава-окупант мусить зберігати їх у цілості [3].

Державні функції захисту громадян передбачають залучення всіх засобів, передбачених міжнародним законодавством. Це, зокрема, укладення угод (обов'язково базуються на нормах міжнародного права та мають за мету гуманізацію ведення воєнних дій і полегшення страждань жертв війни); дотримання принципів, що мають звичаєву природу (розрізнення цивільних осіб і комбатантів, цивільних і воєнних об'єктів); необхідності (уживання лише тих заходів, яких достатньо для досягнення воєнної переваги); сумірності (неперевищення шкоди, завданої цивільним особам і об'єктам); ратифікація й фіксація цих положень у внутрішніх законах України, при тому внутрішнє законодавство має співвідноситись із міжнародним); обмін досвідом між учасниками війни, політологами й журналістами в межах науково-практичних конференцій.

У разі залучення зазначених вище заходів у практику публічного управління в умовах війни можна запобігти ситуації колапсу в державі, що

потрапила під удар зовнішнього агресора, підтримати громадян і перемогти у воєнному протистоянні.

Джерела та література

1. Гнатовський М. М. Міжнародне гуманітарне право. *Довідник для журналістів*. Одеса : Фенікс, 2015. 92 с.
2. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. Женева, 12 серпня 1949 року. URL: <http://surl.li/bpkpd> (дата звернення: 30.01.2023).
3. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. Гаага, 18 жовтня 1907 року. *Верховна Рада України*. URL: <http://surl.li/qdix> (дата звернення: 30.01.2023).

ЗАСОБИ РЕАГУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ НА ВОЄННУ АГРЕСІЮ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Демченко Володимир,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
d.vovchuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1841-7798>

Марудов Ростислав,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності Публічне управління та адміністрування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
magistrdu.kntu@gmail.com

Публічне управління в Україні базується на історичних надбаннях народу, який за своєю сутністю був хліборобом, а тому не виявляв агресії до інших і не мав значного досвіду воєнних протистоянь. Тому, оскільки ніхто не може бути застрахований від загарбання своєї держави, від убивств і принижень від загарбників, будь-яка держава (зокрема українська) та її громадяни мають розуміти потребу свого захисту, що потребує відповідної підготовки й апарату

публічного управління, виділення значних фінансів для військового сектору економіки.

Держава мусить забезпечувати воєнний стан насамперед за допомогою норм адміністративного права та міжнародного гуманітарного законодавства. При цьому правозастосовна діяльність публічної адміністрації об'єктивно набуває більш владного характеру. Тобто весь державний механізм має працювати не лише на відбиття агресії російсько-терористичних військ, але й на підготовку життя після перемоги над ними. Отже, перед Українською державною постали нові проблеми, які потребують свого вирішення. Їх потрібно досліджувати відповідно до нових обставин війни.

Спостереження багатьох міжнародних місій, які досліджують воєнні події на території України від 2014 року, відзначають випадки злочинів російських агресорів – порушення міжнародного гуманітарного права. Це, зокрема, заборона окупантів відвідин таборів полонених, часті випадки загибелі цивільних осіб під час бойових дій, небезпека під час перетину лінії розмежування українськими громадянами на Донбасі, порушення та знищення цивільної інфраструктури, припинення водопостачання, подання електроенергії та газу [2]. На такі порушення центральна влада реагувала через утворення комісій та активізація Генеральної ж прокуратури щодо розслідування таких злочинів і передання такої інформації до Міжнародного кримінального суду.

Слід відзначити й інформаційно-наглядову діяльність громадських об'єднань України, які регулярно подають до Міжнародного кримінального суду інформацію про злочини з порушення прав людини. У таких поданнях фіксуються випадки насилля, що призвели до смерті й каліцтва військовополонених і цивільних осіб, зокрема катування й жорстокого поводження з такими особами, взяття як заручників, а також руйнування житла та господарчих об'єктів.

Що ж до реагування публічної влади України на злочини агресора та врахування цієї реакції в подальшому розвитку української державності, то слід зазначити такі аспекти: 1) дотримання міжнародного законодавства. Так,

С. Ситняківська розкриває значення міжнародних правових норм, які «регулюють застосування засобів і методів ведення збройної боротьби, забезпечують захист поранених, хворих, військовополонених і цивільного населення, встановлюють міжнародно-правову відповідальність держав та кримінальну відповідальність окремих осіб за їх порушення» [3]. Тобто агресор мусить дотримуватися міжнародних домовленостей, якими б фейковими обставинами агресії він не аргументував; 2) урахування діяльності міжнародних організацій, що мають певний вплив на запобігання порушенням прав людини в умовах війни; 3) ратифікація та імплементація у власне законодавство Україною міжнародних документів і якісне їх дотримання; 4) конференції з обміну досвідом між учасниками воєнних дій, політологами й журналістами (наприклад, спільна конференція Міжнародного Комітету Червоного Хреста і Збройних Сил України); 5) відповідальність учасників воєнних дій, що конкретизується в загрозі настання для них покарання за порушення норм міжнародного законодавства. Така відповідальність є колективною чи індивідуальною та зазначена в законодавстві кожної країни, що підписала певну Конвенцію. Країна мусить зафіксувати у своєму законодавстві норми, що забезпечують кримінальне переслідування осіб, які причетні до порушень, передбачених угодами. Так, у Кримінальному кодексі України цій сфері присвячено розділи «Злочин проти встановленого порядку несення військової служби» та «Злочин проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» [1].

Зазначені вище аспекти боротьби проти негуманного поведіння сторін у воєнному конфлікті потрібно доповнити і внутрішньодержавними заходами з боку публічної влади України. Серед них відзначимо такі: згуртування публічною адміністрацією українських громадян на відбиття російської агресії; публічне адміністрування кадрового забезпечення Збройних сил України та інших сил безпеки й оборони; публічне адміністрування забезпечення зброєю та майном Збройних сил України та інших сил безпеки й оборони; публічне адміністрування протидії пропаганді так званого руського миру; публічне адміністрування виявлення й фіксування злочинів російських військ і передання

інформації щодо колаборантів правоохоронним органам; публічне адміністрування вшанування подвигів військовослужбовців Збройних сил України та сил оборони; активізація наукових досліджень щодо забезпечення збройних сил України новою ефективною зброєю; утвердження провідного місця інституту волонтерства в системі публічному адміністрування; соціальний захист родин загиблих, інвалідів та учасників війни; забезпечення оптимального співвідношення адміністрування захисту воєнної і державно таємниці та проблеми свободи преси; публічне адміністрування мобілізації; реалізація публічного адміністрування за законодавством України на тимчасово окупованих територіях; забезпечення прав та інтересів тимчасово переміщених осіб; допомога правоохоронним органам у фіксуванні воєнних злочинів, злочинів проти Українського народу, які здійснюються російськими військами в Україні; публічне адміністрування добору кандидатів на публічні посади в умовах закритості публічної інформації та воєнного стану.

Ці заходи не лише допоможуть швидше перемогти віроломного ворога, але й сформуванню нову адміністративну силу, яка надалі зважатиме не на особисте збагачення, а на розвиток України та її громадян у напрямку європейських демократичних цінностей.

Джерела та література

1. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст.131. URL: <http://surl.li/fhkzn> (дата звернення: 28.01.2023).
2. Порухення прав людини та міжнародного гуманітарного права в контексті подій під Іловайськом в серпні 2014 року. *United Nations Human Rights. Office of the High Commissioner*. 31 с.
3. Ситняківська С. Права людини під час війни, збройного конфлікту. *Енциклопедія прав людини : соціально-педагогічний аспект* / кол. авт., за заг. ред. проф. Н. А. Сейко, 2014. URL: <http://surl.li/fhkzb> (дата звернення: 28.01.2023).

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ЩОДО УКРАЇНСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ПЕРІОДИЗАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Дурман Микола,
доктор наук з державного управління,
професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
mykola.durman@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3775-205X>

Грицак Любомир,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Публічне управління та адміністрування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
magistrdu.kntu@gmail.com

У дослідженні здійснено спробу визначити правовий статус тимчасово окупованих територій України на сьогоднішній день відповідно до норм міжнародного, українського та російського права. Для цього проаналізовано відмінності в правовому статусі територій Автономної Республіки Крим, Донецької, Луганської областей, Херсонської та Запорізької областей, що захоплені російськими військами.

Це слід проаналізувати як з моменту окупації АРК та ОРДЛО 2014 року, так і з моменту повномасштабної агресії Російської Федерації (РФ) щодо України 2022 року та захвату ОТХЗО і, навіть, в певні періоди, територій Харківської, Чернігівської та Київської областей, які на сьогоднішній день вже звільнено від російських військ.

Події 2014 року – окупація Криму та створення незаконних збройних формувань ДНР і ЛНР.

Якщо розглядати події, що відбулися в 2014 році на території окупованих територій Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, то тут ми бачимо два різних процеси. Так, Автономна Республіка Крим та м. Севастополь з точки зору нормативно-правової бази

Російської Федерації зразу ж увійшли до її складу на правах нових суб'єктів Російської Федерації – Республіки Крим та міста федерального значення Севастополя.

Республіка Крим як суб'єкт Російської Федерації була утворена 18 березня 2014 року, на підставі підписаного того ж дня договору про приєднання Криму до Росії, який оформив здійснене у лютому-березні 2014 року приєднання Криму до Російської Федерації в рамках законодавства РФ. Договором було передбачено перехідний період до 1 січня 2015 року, протягом якого потрібно було врегулювати питання інтеграції Криму в економічну, фінансову, кредитну та правову системи Російської Федерації, до системи органів державної влади Російської Федерації. Аналогічний документ було підписано і щодо створення нового суб'єкта РФ – міста федерального значення Севастополя.

Це приєднання, тобто включення Криму до складу Російської Федерації, відбулося з порушенням законодавства самої РФ, у тому числі й з порушенням процедури перевірки Договору про приєднання Конституційним судом РФ [2]. Проте в з точки зору пересічного громадянина РФ, та й представників більшості органів публічної влади – все це відбувалося в межах законодавчих і процесуальних норм. Було створено Кримський федеральний округ у складі Російської Федерації, який існував у 2014–2016 роках. Мешканцям Криму почали видавати паспорти громадян РФ, а на його території запроваджувалися її закони та починали діяти територіальні підрозділи відповідних органів виконавчої та судової влади РФ, а в Державну Думу РФ обиралися депутати від цієї території.

При цьому такий правовий статус АРК в міжнародній спільноті не був визнаний, а приєднання Криму до Російської Федерації не набуло міжнародного визнання. У документах ООН та законодавстві України заявлена РФ територія республіки розглядається як тимчасово окупована російськими збройними силами Автономна Республіка Крим та місто Севастополь (27 березня 2014 року була прийнята резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 68/262 «Територіальна цілісність України», в якій, зокрема, підкреслюється, що референдум у Криму і

Севастополі не має законної сили, остання резолюція ООН – щодо розгляду дотримання прав людини в Криму датується 2022 роком [11], 20 березня 2014 року Верховна Рада України прийняла Декларація «Про боротьбу за звільнення України» [1], а 2015 року – відповідний Закон України [3] щодо визнання цих територій тимчасово окупованими).

Таким чином, хоча з точки зору міжнародного права ці території продовжують залишатися окупованими Російською Федерацією, ми бачимо тут ознаки формальної анексії території незалежної держави України та приєднання цієї частини до загальної території іншої держави з інтеграцією в правовий, економічний, безпековий та інші простори,

В той же час, правовий режим тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей перший раз було зроблено в 2014 році (так звані «Мінські домовленості», «Мінськ-1»). Угода про тимчасове перемир'я у війні на сході України, досягнута на переговорах у Мінську 05.09.2014 року. В розробці та підписанні мирної угоди брали участь представник ОБСЄ Посол Гайді Тальявіні, другий Президент України Леонід Кучма, посол Росії в Україні Михайло Зурабов, Олександр Захарченко та Ігор Плотницький. Підписи Захарченка та Плотницького під протоколом стоять як автографи приватних осіб. Текст угоди не передбачає будь-якого визнання Донецької і Луганської «народних республік», а лише закріплює за підконтрольними проросійським бойовикам територіями двох областей «особливий статус» у складі України [4].

В Законі України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» [5] визначено, що тимчасово окупованими територіями у Донецькій та Луганській областях на день його ухвалення визнаються частини території України, в межах яких збройні формування Російської Федерації та окупаційна адміністрація Російської Федерації встановили та здійснюють загальний контроль. Межі таких територій було визначено Указом Президента України № 32/2019 [6].

Таким чином, щодо статусу цих територій у 2014–2021 роках можна сказати, що з точки зору міжнародного права, ці території є окупованими. Так, сама Україна розглядає ДНР та ЛНР як терористичні та сепаратистські організації, організовані та озброєні Росією, представники яких за її підтримки незаконно захопили та утримують українську територію, а території, контрольовані ДНР та ЛНР, відповідно до українського законодавства, вважаються «тимчасово окупованими» Росією і такими, що контролюються терористичними організаціями.

Проте, перед початком повномасштабного вторгнення військ РФ на територію України 24 лютого 2022 року, а саме 21 лютого 2022 року Президент РФ В. Путін підписав Указ про визнання Російською Федерацією правосуб'єктності Луганської Народної Республіки і Донецької Народної Республіки, причому в адміністративних кордонах Луганської і Донецької областей, якими вони були в Україні. 22 лютого 2022 року це рішення було підтверджено рішеннями Державної Думи РФ про ратифікацію відповідних договорів [9].

Більшість країн світу засудили це рішення, проте вже наступного дня РФ увела свої війська на територію цих утворень, а 24 лютого 2022 року розпочала свою відкриту агресію проти України.

Ці утворення було визнано 2022 року незалежними та правосуб'єктними республіками тільки з боку Російської Федерації, Сирії та КНДР. Решта держав-членів ООН продовжує визнавати контрольовану ДНР і ЛНР територію частиною України.

Події 2022 року – окупація частини Херсонської та Запорізької областей.

Після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України військові дії та тимчасова окупація російськими військами території України відбувалися на окремих територіях Київської, Чернігівської, Харківської, Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської, Миколаївської і Одеської областей (острів Зміїний). До 11 листопада залишалися захопленими частини

Донецької та Луганської, Запорізької та Миколаївської областей, а також майже вся Херсонська область (за виключенням декількох населених пунктів північного заходу області) і окремі населені пункти Харківської області. Фактично, відбулася окупація цих територій (в термінах українського законодавства, про які ми згадували раніше, – тимчасова окупація).

27 вересня 2022 року на цих тимчасово окупованих територіях було проведено незаконні псевдореферендуми під контролем російських військових (що є забороненим з точки зору міжнародного права) [8]. І вже 29 вересня 2022 року було підписано Укази Президента РФ В. Путіна про визнання державного суверенітету та незалежності Запорізької і Херсонської областей [7].

Такі незаконні псевдореферендуми вже проводилися 2014 році в Криму. Він проходив з порушеннями Конституції України, норм міжнародного права і принципів демократії та під тиском зброї в руках окупантів. Окуповані окремі території Донецької та Луганської областей також були свідками спотвореної демократії. 11 травня 2014 року там провели два так звані «голосування», організовані проросійськими силами, про «самовизначення» регіону.

30 вересня 2022 року Президент РФ В. Путін підписав укази про «приєднання» до Російської Федерації частково окуповані Запорізьку, Херсонську, Донецьку та Луганську області України [10]. Підписання за участі очільників підконтрольних Москві окупаційних адміністрацій відбулося в Кремлі. Під час виступу Путін заявив, що підписує укази про прийняття «до складу Росії» незаконних збройних угруповань «ДНР», «ЛНР», Запорізької та Херсонської областей – тобто, фактично підтвердив протиправну анексію цих українських територій. Для доведення свого права на ці дії він повторив свої звичні тези про дискримінацію російської мови в Україні та нібито «волевиявлення» жителів окупованих територій.

Проте, світова спільнота не визнає ні результатів псевдореферендумів, ні визнання незалежності, ні включення до складу РФ цих тимчасово окупованих територій.

11 листопада 2022 року російські війська вийшли з територій Херсонської та Миколаївської областей, що знаходяться на правому березі річки Дніпро (включно з обласним центром м. Херсоном). На сьогодні під окупацією залишаються окремі частини Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей, а також декілька населених пунктів Харківської області.

Таким чином, формальне включення протиправно окупованих територій до складу Російської Федерації не втримало деякі з них під дією російських окупаційних військ. При цьому з 30 вересня на території цих «новостворених суб'єктів РФ», що залишилися під тимчасовою окупацією, почали створюватися органи окупаційної влади Російської Федерації (військово-цивільні адміністрації, прокуратура, суди тощо). В школах почали викладати за російськими програмами, замінювали підручники, знищували українські книжки в бібліотеках тощо. Таким чином, ми можемо казати про те, що є ознаки формальної анексії цих територій, проте, з точки зору міжнародного права, вони продовжують залишатися також протиправно окупованими територіями.

Отже, за результатами дослідження можна, на нашу думку, зробити такі висновки:

1. Частини територій Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, Донецької, Луганської областей, Запорізької та Херсонської областей, на яких перебувають російські війська, є окупованими територіями (в термінології українського законодавства – тимчасово окупованими територіями).

2. Автономна Республіка Крим і м. Севастополь з 2014 року і до сьогодні, а інші згадані області – з 30 вересня 2022 року і до сьогодні – мають певні ознаки анексованих, оскільки на них були створені або створюються органи окупаційної влади та вони протиправно включаються до структури державного управління Російської Федерації.

3. 2014 року відбулася спершу збройна агресія РФ; потім почалася окупація Криму та ОРДЛО, яка відбувалася у кілька етапів і триває досі. У лютому 2022 року відбулося повномасштабне вторгнення російських військ на територію України, потім Росія у порушення міжнародного права здійснила

окупацію територій Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей, з вересня 2022 – фактично протиправно їх анексувала, а відтоді безуспішно намагається легітимізувати цю анексію.

4. Для розслідування та судового переслідування злочину агресії, вчиненого політичним і військовим керівництвом Російської Федерації проти України та її громадян вже декілька європейських та міжнародних інституцій закликали створити спеціальний трибунал – це повинно продемонструвати боротьбу з безкарністю за воєнні злочини та злочини проти людяності в найближчий час, а також сприяти встановленню миру у всьому світі в довгостроковій перспективі.

5. Крім того, деякі держави та недержавні інституції почали розробляти механізми та інструменти, за допомогою яких можна буде змусити Росію як державу-агресора компенсувати втрати України, завдані військовими Російської Федерації, через вбивство мирних жителів, тортури та знущання, руйнування економічної та господарської інфраструктури тощо.

Джерела та література

1. Декларація «Про боротьбу за звільнення України» : Декларація Верховної Ради України від 20.03.2014 № 1139-VII. URL: <http://surl.li/fhkzr> (дата звернення: 25.01.2023).
2. Лукьянова Е. К вопросу о верховенстве права в контексте российской внешней политики, или Почему, согласно закону Российской Федерации, Крым все-таки не совсем наш. *Новая газета*. 2015. 19 березня. URL: <http://surl.li/fhkzt> (дата звернення: 25.01.2023).
3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. URL: <http://surl.li/fhkzv> (дата звернення: 25.01.2023).
4. Протокол о результатах консультаций Трехсторонней контактной группы, Минск, 5 сентября 2014 г. *Organization for Security and Co-operation in Europe*. Дата 5 сентября 2014. URL: <http://surl.li/fhkzz> (дата звернення: 25.01.2023).

5. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18.01.2018 № 2268-VIII. URL: <http://surl.li/ffbbn> (дата звернення: 25.01.2023).
6. Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях : Указ Президент України від 07.02.2019 № 32/2019. URL: <http://surl.li/ffbbo> (дата звернення: 25.01.2023).
7. Президент росії володимир путін підписав укази про визнання Херсонської та Запорізької областей «незалежними територіями» після проведення там псевдореферендумів. URL: <http://surl.li/fhlaj> (дата звернення: 25.01.2023).
8. Псевдореферендум РФ як спосіб виправдати воєнні злочини та війну. *Українська правда*. URL: <http://surl.li/fhlan> (дата звернення: 25.01.2023).
9. Путін: Росія визнала «ДНР» та «ЛНР» у кордонах цілих областей. URL: <http://surl.li/fhlar> (дата звернення: 25.01.2023).
10. Шевцова А. Путин подписал договоры о присоединении новых регионов к России. «Ведомости». 2022. 30 сентября. URL: <http://surl.li/fhlat> (дата звернення: 25.01.2023).
11. UN General Assembly votes for resolution on human rights in Crimea. URL: <http://surl.li/fhlaz> (дата звернення: 25.01.2023).

ВПЛИВ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

Зав'ялов Андрій,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності Міжнародні економічні відносини
Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Науковий керівник – Клименко Віта,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки
та міжнародних економічних відносин
Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Транснаціональні корпорації (ТНК) – це підприємства, які здійснюють діяльність у двох і більше країнах. Орієнтуючись на світовий ринок споживачів, корпорації прагнуть посилити свій вплив, проникаючи у дедалі нові країни. ТНК можуть робити значний внесок у розвиток як усієї світової економіки, так і економік окремих країн.

У ХХІ столітті ТНК є ключовими рушіями розвитку країн. Ефект присутності ТНК у країнах оцінюється дослідниками неоднозначно. Проблема полягає в тому, що, в першу чергу, для країн, які розвиваються, присутність ТНК на їх території веде як до позитивних, так і до негативних наслідків. Одночасно з цим розвинені країни (де зазвичай базуються найбільші ТНК) отримують набагато більшу вигоду з мінімальною шкодою, на відміну від країн що розвиваються. Корпорації отримують користь від економії на заробітних платах, наданні різних пільг та зменшенні податків. У країнах, що розвиваються, з'являються робочі місця, а інвестиції ТНК частково можуть залишатися всередині держави. Сумарно корпорації надають більше позитивного впливу: створення нових робочих місць, економічне зростання, скорочення бідності, передача технологій, покращення умов праці, підвищення рівня життя тощо.

На сьогоднішній день світова економіка є складною структурою взаємодії всіх можливих учасників, які мають власні цілі. Безсумнівно, ТНК надають відчутний вплив на розвиток розвинених країн. Так, виділимо основні позитивні характеристики, що впливають їх розвиток:

1. Створення конкурентного середовища. У розвинених країнах постійно йде конкуренція між компаніями, відбуваються постійні перегони технологій, що змушує ТНК постійно покращувати свої продукти для утримання клієнтів. Ефективна конкуренція дозволяє захоплювати суміжні ринки, що збільшує як прибуток компанії, так і економіку держави базування ТНК.

2. Створення нових робочих місць. ТНК є найбільшим фундатором нових

робочих місць для населення, що, безперечно, є найважливішим фактором, що сприяє розвитку економіки країни.

3. Оподаткування. Розташування головного офісу ТНК визначає, податковим резидентом якої держави є корпорація і тому податки, які сплачуються в бюджет, багато в чому визначають економічний розвиток держави.

4. ТНК сприяють якісному зростанню промисловості. Сучасні корпорації часто пов'язують свою діяльність з технологіями, застосування яких дозволяє збільшити продуктивність праці. Усі технології ТНК розробляють у країні, залишаючи їх у внутрішньому ринку для широкого використання.

5. Зниження економічної залежності з інших країн. Безперечно, наявність великої кількості ТНК дозволяє країні захистити свою економіку від зарубіжної диктатури. Це пов'язано з тим, що незважаючи на великі інвестиційні потоки, які залучають ТНК, компанії знаходяться на території розвиненої держави та підпорядковуються її юрисдикції.

6. Розширення міжнародного співробітництва. Міжнародні зв'язки ТНК дозволяють вийти на ринки інших країн, що збільшує дохід та виручку компанії.

Одночасно з цим ТНК на розвиток економіки країн надають і негативний вплив:

1. Експлуатація природних ресурсів. Діяльність деяких ТНК пов'язана з експлуатацією природних ресурсів. Навіть незважаючи на високі екологічні стандарти, мають місце екологічні аварії та випадки зміни клімату, що негативно впливає на економіку, оскільки турбота про природу в сучасному світі дуже важлива і вимагає великої кількості інвестицій.

2. Нав'язування економічних пріоритетів. ТНК, маючи колосальні активи, що іноді перевершують річні ВВП окремих держав, базуючись у розвинених країнах, здатні змінювати пріоритети економічного розвитку цілої країни.

3. Відтік капіталу. ТНК проводять експансію в інші країни для розширення діяльності компанії на світовій арені, що призводить до необхідності інвестицій у дочірні компанії, а отже, і в економіку інших держав. Частина коштів витікає із країни базування, що негативно впливає економічне зростання.

Таким чином, ТНК відіграють одну з ключових ролей у розвитку економіки розвинутих країн, але існує не лише корисний ефект на політику та економіку держави базування, а й негативний вплив. Тому, для того щоб країна була захищена від негативного тиску іноземних ТНК, необхідно, щоб держава сприяла створенню конкурентних переваг провідних галузей національної економіки на зовнішніх та внутрішніх ринках шляхом створення вітчизняних ТНК.

Джерела та література

1. Пораденко О. С. Особливості взаємодії держави і транснаціональних компаній. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2020. № 22. С. 56–63.
2. Хоменко І. Б. Вплив транснаціональних корпорацій на конкурентне середовище національної економіки : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.02. Київ : КНТУ, 2020. 21 с.
3. World Investment Report 2022: International tax reforms and sustainable investment. URL: <http://surl.li/fhlbl> (дата звернення: 14.02.2023).

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА»

Калініченко Олександр,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна
oleksandr.kalinichenko@pdaa.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-2688-859X>

На сьогодні із розвитком глобалізаційних процесів та російської військової агресії відбувається збільшення загроз економічній безпеці України. Тому, забезпечення економічної безпеки в нинішніх складних геополітичних умовах є одним із пріоритетних напрямків у системі національної безпеки України.

Економічну безпеку як доктрину застосував Ф. Д. Рузвельт у період

Великої депресії в США (1930-х рр.), маючи на меті вивести державу з глибокої кризи шляхом нормалізації та стабілізації розбалансованих процесів розвитку держави. Економічна безпека розглядалась як «сукупність умов, що надійно забезпечують суверенітет, захист стратегічних інтересів і повноцінний розвиток суспільства, життя та здоров'я усіх його громадян» [4].

Офіційно термін «економічна безпека» був визнаний 1985 р., коли на 40-й сесії Генеральної асамблеї ООН було прийнято резолюцію про міжнародну економічну безпеку, де визначено, що економічна безпека – такий стан, за якого нація може суверенно, без втручання і тиску ззовні, визначати шляхи й форми свого економічного розвитку [2; 7, с. 7].

Тривалий період поняття «економічна безпека» було предметом вивчення переважно західними вченими, яке вони розглядали як зміцнення конкурентоспроможності національного виробництва, дотримання торговельних переваг, забезпечення переваг національної економіки на світових ринках, а також захист інтересів держави у технологічних сферах [6, с. 12].

Економічна безпека – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [3].

Економічна безпека – це, насамперед:

– спроможність національної економіки забезпечити свій вільний і незалежний розвиток, стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал держави за всіляких несприятливих умов і непередбачуваних варіантів розвитку подій;

– здатність держави до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз [5, с. 35].

Основними складовими економічної безпеки є:

– економічна незалежність, що означає насамперед можливість здійснення державного контролю над національними ресурсами, спроможність використовувати національні конкурентні переваги для забезпечення

рівноправної участі в міжнародній торгівлі;

– стійкість і стабільність національної економіки, що передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування факторів дестабілізації;

– здатність до саморозвитку і прогресу, тобто спроможність самостійно реалізовувати й захищати національні економічні інтереси, здійснювати постійну модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал держави [1, с. 9].

Об'єктами економічної безпеки є: держава, окремі територіальні формування, громадяни, підприємства, організації, установи, підприємці, а також основні елементи економічної безпеки.

Суб'єктами економічної безпеки є центральні та місцеві органи виконавчої влади, а також державної форми власності підприємства.

Держава є не тільки об'єктом, а й основним суб'єктом економічної безпеки. Складовими економічної безпеки є:

– внутрішня економічна безпека (демографічна безпека; продовольча безпека; сировинно-ресурсна безпека; інноваційно-технологічна безпека; фінансова безпека; інвестиційна безпека; енергетична безпека; екологічна безпека; інформаційна безпека; військова безпека);

– зовнішньоекономічна безпека (експортна безпека; імпортна безпека; безпека у сфері міжнародного руху капіталу; безпека у процесі міжнародної трудової міграції) [1, с. 155–209; 2; 8, с. 4].

У системі показників оцінки економічної безпеки виділяють: обсяг ВВП; витрати на оборону (в розрахунку на одиницю ВВП); обсяг промислового виробництва; рівень зносу основного капіталу; рівень безробіття; рівень і якість життя; частка тіньової економіки; обсяг і рівень обслуговування внутрішнього боргу; дефіцит бюджету (в % до ВВП); доларова грошова маса у національному обігу (в % до ВВП); відношення основного та обігового капіталу в реальному секторі; середньорічний обсяг банківських кредитів реальному сектору

економіки (у % до ВВП); частка неплатоспроможних підприємств; курс національної валюти; масштаби виведення капіталу з національної економіки; рівень інфляції; стан золотовалютних резервів; обсяг інвестицій; структура інвестицій; рівень інвестицій до ВВП; видатки на НДДКР; видатки на НДДКР до ВВП; технічний рівень виробленої продукції; частка новітньої науково-технічної продукції; кількість працівників, зайнятих в НДДКР; норма нагромадження; рівень забезпеченості продовольством; частка імпорту у внутрішньому споживанні; частка зовнішнього боргу до рівня його обслуговування.

Отже, економічна безпека визначається як стан та розвиток національної економіки, який забезпечує незалежність, стабільність, захищеність в умовах впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, що забезпечується ефективністю використання економічного потенціалу держави.

Джерела та література

1. Економічна безпека держави: навч.-метод. посіб. / Живко З. Б., Черевко О. В., Копитко М. І., Зачосова Н. В., Живко М. О., Серeda В. В., Занора В. О., Бієвець А. В. ; за ред. Живко З. Б. Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2019. 240 с.
2. Економічна безпека. *Енциклопедія сучасної України*. URL: <http://surl.li/fhlbp> (дата звернення: 20.01.2023).
3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Затверджено Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <http://surl.li/itcj> (дата звернення: 20.01.2023).
4. Нижник В. М. Економічна дипломатія та економічна безпека України. Хмельницький : ХНУ, 2007. 299 с. URL: <http://surl.li/fhlbz> (дата звернення: 20.01.2023).
5. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію (основи державної політики) національно безпеки України». *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 10. С. 35–49.
6. Тимошенко О. В. Економічна безпека у системі науки про економіку : основні наукові школи. *Економічний простір*. 2015. № 104. С. 5–19.

7. Третяк В. В. Економічна безпека: сутність та умови формування. *Економіка і держава*. 2010. № 1. С. 6–8.

8. Kalinichenko O. V., Lesyuk V. S. Assessment of the Financial Security Level of Ukraine. *Science and Innovation*. 2021. Vol. 17, № 6. P. 3–12.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄС

Кібальник Алла,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності Міжнародні економічні відносини
Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Науковий керівник – Клименко Віта,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки
та міжнародних економічних відносин
Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
м. Полтава, Україна
me@puet.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-1837-6500>

Рішення про надання Україні статусу кандидата Європейського Союзу є вирішальною подією для нашої країни та свідченням того, що зміни почалися на глобальному рівні [3]. Війна російської федерації проти України постала перед Європейським Союзом черговим викликом у питаннях економічної стабільності, безпеки та європейської демократії, а також позиції ЄС як суб'єкта на міжнародній арені. Криза 2008 р., вихід окремих держав-членів та подальша пандемія COVID-19 вже були досить значними викликами для ЄС. Наразі Європейський Союз стикається з глобальною проблемою, яка сильно впливає та підриває як внутрішньополітичні, так і соціальні процеси в його країнах-членах, а також створює так званий асиметричний вплив на держави, що в свою чергу значно впливає на відносини всередині об'єднання.

Досягнення європейських стандартів та інтеграція української митної

системи в європейський митний простір має особливе значення, оскільки Європейський Союз першочергово створювався саме як митний союз. Тож Україна, попри всі труднощі війни, у 2022 році не лише продовжила цей процес, а й прискорила та активізувала його.

Ключовими напрямками інтеграції України до Європейського Союзу є:

1. Продовження реалізації заходів зі створення Поглибленої і всеохопної зони вільної торгівлі та подальшої лібералізації торгівлі між Україною і ЄС [3].

2. Продовжувати дотримуватись вимог Угоди про асоціацію та Світової організації торгівлі у використанні заходів захисту торгівлі.

3. Забезпечити посилення співробітництва між Україною та ЄС щодо регулювання питань торгівлі деревиною для запобігання надмірної шкоди навколишньому середовищу та клімату від незаконних рубок;

4. Продовження діалогу щодо кліматичних питань, щоб повністю відповідати вимогам Угоди про асоціацію в рамках законодавства, яке планується прийняти в рамках ініціативи «Fit for 55».

5. Підписання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (АСАА) у трьох пріоритетних секторах: низьковольтне електричне обладнання, електромагнітна сумісність обладнання, машини. Розглянути можливість щодо розширення Угоди АСАА на сфери медичного обладнання, фармацевтичної продукції, обладнання для морського транспорту та в інших секторах [1].

6. Забезпечити співпрацю для визнання еквівалентності санітарних та фітосанітарних заходів для продуктів і процесів, а також ліцензій на експорт продуктів тваринного походження, що походять з України.

7. Продовжити роботу щодо застосування альтернативних правил Регіональної конвенції про пан-Євро-середземноморські преференційні правила походження.

8. Продовжити співпрацю щодо реалізації оновленої Дорожньої карти інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС.

9. Підписання та забезпечення виконання Угоди між Україною, ЄС і його

державами-членами про Спільний авіаційний простір.

10. Продовжити реалізацію спільного робочого плану щодо взаємного визнання електронних довірчих послуг, забезпечити створення передумов для укладення угоди між Україною та ЄС про взаємне визнання електронних довірчих послуг.

11. Продовжувати діалог щодо запобігання викривленням правил надання державної допомоги, які негативно впливають на торгівлю між Україною та ЄС.

12. Прискорити інтеграцію України в енергетичний ринок ЄС. Забезпечити повне застосування норм і правил Європейського Союзу з метою недопущення зловживання з боку постачальників із третіх держав, у тому числі під час будівництва, сертифікації та експлуатації нафто- та газопроводів.

Незважаючи на те, що перелік конкретних заходів певною мірою відображає заміну ринкових механізмів державного регулювання та впроваджується з об'єктивною необхідністю забезпечення макроекономічної стабільності в Україні – порушення цього заходу матиме негативні наслідки для масштабів діяльності світової економіки. Для усунення існуючої загрози макроекономічної нестабільності необхідно посилити національне регулювання не лише в Україні, а й в ЄС та інших країнах. Спільні зусилля урядів щодо подолання цих викликів сприятимуть не тільки перемозі України, а й підтвердять неминучість глобалізованого шляху прогресу та розвитку людства, логіка якого зрештою надасть ще одну можливість для подальшої лібералізації.

Отже, сьогодні в Україні співпраця з Європейським Союзом вимагає вирішення таких питань: підвищення макроекономічної стабільності та покращення регуляторного середовища; удосконалення політики залучення інвестицій; впровадження якісного та ефективного законодавства. Для реалізації цих заходів необхідно: розробити плани дій для забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в рамках заявлених пріоритетів соціально-економічного розвитку; розширити впровадження загальнодержавних навчальних програм серед підприємців щодо розробки інвестиційних бізнес-планів; реалізувати механізм надання національних послуг з підготовки та сертифікації спеціалістів

у сфері міжнародної діяльності; впровадити заходи, спрямовані на посилення відповідальності органів виконавчої влади та представників органів місцевого самоврядування перед інвесторами за корупційні та інші дискримінаційні дії. Але головним і першочерговим завданням України для створення привабливого інвестиційного клімату є перемога в російсько-українській війні.

Джерела та література

1. Доступ українських товарів до ринку ЄС. Угода АСАА. URL: <http://surl.li/fhlce> (дата звернення: 01.02.2023).
2. Єврокомісія рекомендувала надати Україні статус кандидата на вступ до ЄС. URL: <http://surl.li/fhlch> (дата звернення: 01.02.2023).
3. Оцінка досягнення цілей угоди про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <http://surl.li/fhlcm> (дата звернення: 01.02.2023).
4. Що дає Україні статус кандидата у члени Європейського Союзу. URL: <http://surl.li/fhlcq> (дата звернення: 01.02.2023).

МІЖНАРОДНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ВІДНОСИНИ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Кочубей Лариса,
доктор політичних наук,
професор кафедри зв'язків з громадськістю і журналістики
Київського національного університету культури і мистецтв
м. Київ, Україна
larisa1kochubey@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-8113-9068>

Глобальним полем протистояння став інформаційний простір. Українське суспільство значною мірою має справу з викликами саме інформаційного походження. Російсько-українська війна зруйнувала ілюзорне переконання західного світу про неможливість нової великої війни після завершення Другої світової війни.

Тому, на окрему увагу заслуговує необхідність дослідження міжнародних інформаційні відносини у контексті російсько-української війни у зв'язку із веденням довготривалої інформаційної експансії, а наразі і реальної війни.

У арсеналі протистояння росії проти України інформаційна складова частина завжди була в пріоритеті. Російська агресія, яка розпочалася в лютому 2014 р., а з повномасштабною російсько-українською війною, з 24 лютого 2022 р. спостерігається різке зростання кількості спеціальних інформаційних спецоперацій РФ проти України. У зв'язку з цим актуалізуються питання про необхідність аналізу комунікаційної складової частини російсько-української гібридної війни. Нинішня російсько-українська війна названа гібридною, підтвердження чого – те, що протистояння російській агресії й впливу в різних сферах відбувається не лише на лінії фронту, а й на всій території України. Елементами гібридної війни давно є пропаганда, в основу якої покладено відкриту брехню, маніпуляції та підміну понять, заперечення самого факту війни та участі РФ у ній; звинувачення України у власних злочинах, викривлення фактів української історії; торговельно-економічний тиск та енергетична блокада; терор і залякування громадян України; кібератаки й спроби дестабілізувати критичну інфраструктуру. Російська пропаганда активно використовує соцмережі та інтернет задля просування своїх ідей, однак у світі на сьогодні переважно реалістично оцінюють загарбницькі наміри росії.

Об'єктивні дані свідчать, що перший раунд інформаційного протистояння протягом п'ятдесяти днів війни Україна виграла як всередині країни, так і в очах міжнародного співтовариства. Російсько-українська війна стала останньою спробою відродити радянський союз.

Відкритість, високий професійний рівень організації інформаційної кампанії Офісом президента, Міноборони, МЗС та українськими журналістами, готовність і вміння відстоювати нашу позицію у світових ЗМІ, активно працювати в соціальних мережах – усе це виявилось ефективним засобом впливати на міжнародні рішення, у тому числі інформаційні.

Починаючи з перших днів березня 2022 р. український президент чи не щодня спілкується за допомогою відеозв'язку зі знаковими іноземними аудиторіями, – виступає перед національними парламентами, на майданчиках у форматах зустрічей НАТО чи країн ЄС, а також масштабних культурних і

громадських заходах з конкретними меседжами та закликами до всього світу з метою зупинити російський тероризм. Також надаються відомості стосовно перебігу подій в Україні, це все відбувається в рамках міжнародних інформаційних відносин.

Крім того, є в арсеналі інформаційної боротьби українського президента спічі, націлені на вітчизняну аудиторію. У підсумку, загальна кількість подібних інформаційних виступів-звернень В. Зеленського на сьогоднішній день вимірюється вже сотнями. Експерти зазначають, що офіційний Київ зробив виступ глави держави одним з ефективних інструментів дипломатичного впливу на рішення колективного Заходу та на кардинальну зміну ставлення до росіян.

Зеленський своїми промовами зумів скоригувати в позитивний для України бік суспільні та політичні настрої в деяких із тих країн, які спочатку прохолодно ставилися до теми війни або нейтрально. Війна продемонструвала: хто є наш друг, а хто – ні.

За тривалий період ядерна зброя стала інструментом політичного тиску і шантажу, також світовій спільноті почали погрожувати штучною масштабною техногенною катастрофою на атомних електростанціях.

Більше року війни зумовив відчуття в українців власної сили, національної ідентичності та суб'єктності.

Міждержавні комунікації необхідно аналізувати як системну сукупність компонентів, інформаційних мереж та служб, які мають матеріально-технічні ресурси та професійні кадри. Міждержавні комунікації проявляються як шлях впливу на поведінку соціуму протягом певного періоду, з використанням певного набору комунікаційних заходів та масиву медіа-повідомлень по багатьох каналах для створення необхідних умов для людини і суспільства [1].

Дослідження у Центрально-Східній Європі, показують, що країни, які найбільш успішно борються з дезінформацією, часто інвестують саме в освіту своїх громадян. І саме це має бути основою будь-якої програми протидії дезінформації, разом із регулюванням того, як працюють соціальні мережі та яку рекламу можна купувати під час політичних перегонів [2].

Українці зруйнували міф про непереможну російську армію і змусили російську владу говорити про можливі сценарії розпаду росії, «проти якої постав весь світ».

Можна констатувати що рф впливає на міжнародні інформаційні відносини, використовуючи пропаганду для своєї вигоди. Інформаційний фронт та результативні інформаційні відносини за сучасних умов є одним із вирішальних факторів переможного варіанту для України.

Війна викрила російську пропаганду та змінила сприйняття України у світі. На сьогодні світовому співтовариству варто замислитися над рядом питань, зокрема, чому російська інформаційна війна програє українським нарративам, як соцмережі адаптуються до інформаційних викликів війни, які інструменти запобігання та протидії російській пропаганді на сьогодні можуть бути найбільш дієвими тощо.

Джерела та література

1. Дудченко В. В., Пасечник О. В. Теоретичні засади міжнародно-правових механізмів комунікації сучасних держав. *Держава і право*. 2023. Вип. 92. С.16. URL: <http://surl.li/ejwaj> (дата звернення: 05.01.2023).
2. Ульяновська М. Російська інформаційна війна в Україні провалюється – Ніна Янковіч. Інтерв'ю. 2023. 13 лютого. URL: <http://surl.li/fhlct> (дата звернення: 05.01.2023).

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО СПІВТОВАРИСТВА

Ніколаєва Майя,
кандидат політичних наук,
професор кафедри політології,
перший проректор
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
nikolaeva.mayya@onu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-0056-0553>

Кадук Наталя,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
kaduk.nata@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8502-0040>

Сучасний світ характеризується появою нових викликів міжнародній та європейській безпеці (пандемія COVID-19, російська агресія проти України тощо), а також загальним загостренням геополітичного суперництва в умовах формування багатопольного світу. Ці обставини викликають до життя активний пошук нових форматів співробітництва, механізмів узгодження інтересів та координації дій на міжнародній арені, вчасних та ефективних, іноді нестандартних, політичних рішень тощо.

В контексті цього, помітною подією в політичному житті Європи 2022 року стало створення *Європейського політичного співтовариства* (European Political Community, ЄПС), перше засідання якого відбулося 6 жовтня 2022 р. у Празі (Чехія), за присутності 44 глав держав та урядів країн Європи, а також очільників ЄС [1]. І хоча деякі експерти зазначають, що цей проект є побічним ефектом європейської політики і обумовлений неефективною співпрацею у франко-німецькому тандемі [3], ЄПС, на нашу думку, має істотний потенціал для розвитку у майбутньому.

Ідея створення ЄПС належить президенту Франції Е. Макрону, який озвучив її 9 травня 2022 р. на Конференції про майбутнє Європи у Страсбурзі. Він вважає, що «ця нова європейська організація дозволить демократичним європейським націям, які підтримують спільні основні цінності, знайти новий простір для політичної співпраці та співпраці в галузі безпеки, енергетичному секторі, транспорті, інвестиціях, інфраструктурі, вільному пересуванні людей і, зокрема, молоді» [5]. Згодом, ця концепція була офіційно схвалена 27 лідерами ЄС на Європейській раді 23–24 червня 2022 р., у висновках якої ЄПС представлено як «платформу для політичної координації» [5].

Розглядаючи сутність запропонованого проекту, слід звернути увагу на позицію Високого представника ЄС із закордонних справ та політики безпеки Жозепа Борреля, який зазначив, що «Європейське політичне співтовариство є кроком до переосмислення та реформування ширшого європейського порядку, поза межами роботи ЄС і НАТО і має доповнювати існуючі інституції, такі як Рада Європи та Організація з безпеки та співробітництва в Європі» [5].

Країнами-засновниками ЄПС стали 44 держави: 27 членів ЄС, 6 країн Західних Балкан (Албанія, Північна Македонія, Косово, Сербія, Боснія і Герцеговина та Чорногорія), країни асоційованого тріо (Грузія, Молдова та Україна), Вірменія та Азербайджан, 4 країни Європейської асоціації вільної торгівлі (Норвегія, Швейцарія, Ісландія та Ліхтенштейн), Велика Британія та Туреччина [2]. Тобто, крім країн-членів ЄС, тут присутні країни-кандидати, колишні члени та країни-партнери ЄС в Європі.

Таким чином, ЄПС є місцем, де інституції та члени ЄС можуть обговорювати питання безпеки та економіки з європейськими сусідами, включаючи великі військові держави, такі як Об'єднане Королівство та Туреччина, і великими постачальниками енергії, зокрема, Норвегією та Азербайджаном. Участь у ЄПС Об'єданого Королівства свідчить про потепління у відносинах між Великою Британією та ЄС після непростого процесу Брекзиту взагалі та у британсько-французьких двосторонніх відносинах зокрема. Незалучення до цього проекту інших партнерів, зокрема США, підкреслює зусилля європейців взяти на себе більшу відповідальність за управління своїми справами. Відсутність у цьому списку Росії та Білорусі демонструє їхню ізоляцію та єдність Європи проти вторгнення Росії в Україну, що дуже важливо для нашої держави.

Разом з тим, слід відзначити, що ЄПС вписується в контекст глобальної стратегічної конкуренції та серйозних викликів ліберальному світовому порядку, керованим багатосторонніми інституціями західного походження. Наприклад, Росія та Китай просувають свої авторитарні моделі правління та не

демонструють прихильність до основних свобод і прав людини та верховенства права (зокрема, міжнародного).

В контексті цього, якщо ЄПС запропонує європейські альтернативи для енергетичного та економічного зв'язку, на противагу китайському формату 16+1 у Східній Європі, то у перспективі воно сприятиме згуртуванню трансатлантичних партнерів, які поділяють європейські цінності, та зменшенню схильності його членів до авторитаризму.

Крім того, ЄПС можна розглядати в майбутньому як місце для вирішення проблем європейської безпеки. На підтвердження цієї тези свідчить той факт, що після першого його засідання Вірменія та Азербайджан, між якими останнім часом спостерігалось відновлення військового конфлікту, погодилися на миротворчу місію ЄС та деескалацію напруженості з метою «побудувати довіру» та «сприяти роботі прикордонних комісій» [2].

Слід звернути увагу на те, що в основу ЄПС закладено достатньо амбітний формат частих зустрічей на найвищому рівні (2 рази на рік). Наступна зустріч має відбутися в Молдові в I половині 2023 р., у II половині 2023 р. – в Іспанії, оскільки вона в цей час головуватиме в Раді ЄС, а потім – у Сполученому Королівстві, навесні 2024 р. Таким чином, в перспективі прослідковується ротація між 27 членами ЄС і 17 країнами, що не входять до ЄС, а також географічний баланс щодо того, де відбуватимуться зустрічі [1].

Разом з тим, для того, щоб 44 лідери були достатньо залучені на постійній основі до цього проекту, необхідно запропонувати чітко визначені спільні цілі, які б об'єднали різноманітні за своїми інтересами країни Європи, та зосередитися на забезпеченні конкретних результатів такого співробітництва. Незважаючи на поспішність та імпровізованість організаційного процесу установчої зустрічі у Празі, важливою характеристикою цього проекту є рівноправність учасників, а також можливість всіх долучитися до вироблення майбутнього формату функціонування ЄПС. Таким чином, мета, порядок денний, правила та процедури ще мають бути визначені та обговорені до наступного саміту ЄПС.

В контексті аналізу значення ЄПС для України, заслуговує на увагу думка Р. Петрова, про те, що ЄПС містить кілька важливих переваг для нашої держави, які необхідно враховувати на тлі процесу її вступу до ЄС. Зокрема: 1) Платформа ЄПС охоплює майже всі країни європейського континенту з різною політикою та геополітичними уподобаннями, і, отже, може дати реальний шанс розробити справді «загальноєвропейське» рішення для глобальних криз, таких як війна в Україні та енергетична безпека на європейському континенті. 2) ЄПС може служити перехідною платформою для агентів змін із вигнаних європейських держав (Росія та Білорусь), щоб забезпечити їхнє поступове повернення до спільноти європейських націй. Наприклад, представники російської та білоруської міжнародно визнаної опозиції можуть бути запрошені на засідання ЄПС для обговорення можливих форматів співпраці ЄС з післявоєнною Росією та Білоруссю. 3) Зустрічі та заяви ЄПС можуть запропонувати прагматичні альтернативи витонченим і прогнозованим рецептам зовнішньої політики ЄС і, як наслідок, перевірити неортодоксальні рішення подолання європейських криз [4].

Визначаючи пріоритети в межах ЄПС, лідери країн Європи визначити 6 основних напрямків співпраці, які вимагають спільних європейських підходів: робота із захисту критичної інфраструктури; боротьба з кібератаками; регіональна співпраця та безпека в Чорному, Балтійському та Північному морях; розробка «інтегрованої енергетичної стратегії»; інтегроване бачення молоді в континентальному масштабі [1]. Таким чином, слід відзначити, що ключовою функцією ЄПС є створення інклюзивного форуму для діалогу між європейськими країнами.

Джерела та література

1. Підсумки засідань Європейської політичної спільноти та Європейської ради в Празі, 6–7 жовтня 2022 р. URL: <http://surl.li/fhlde> (дата звернення: 30.01.2023).
2. Martinez Sissy, Droin Mathieu. The European Political Community: A Successful Test? URL: <http://surl.li/fhlde> (дата звернення: 30.01.2023).

3. Parkes Roderick, Nic Milan. Analysis of the European Political Community Misses the Point. URL: <http://surl.li/fhldi> (дата звернення: 30.01.2023).
4. Petrov, Roman. How the European Political Community Could Support the Accession of Ukraine to the EU, VerfBlog, 22.12.2022. URL: <http://surl.li/fhldm> (дата звернення: 30.01.2023).
5. What is the European Political Community? URL: <http://surl.li/fhlds> (дата звернення: 30.01.2023).

ЦИВІЛІЗАЦІЙНЕ ПОРУБІЖЖЯ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИКЛИК

Ніколаєва Тетяна,
кандидат історичних наук,
професор кафедри політичних технологій
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна
n_t_m@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-6772-5928>

Міжнародні відносини засвідчують про надзвичайно важливу роль геополітичного фактору у формуванні як внутрішньої, так і зовнішньої політики держави. Вивчення геополітичних особливостей України дає змогу визначити, що це має як багато переваг, так і багато викликів, перебуваючи на цивілізаційному перетині. Насамперед, це пов'язано з її надзвичайно вигідним географічним розташуванням, оскільки в ракурсі геополітики вона займає на Євразійському континенті винятково важливе та унікальне місце [3].

З історії цивілізації, що виникла на території сучасної України, бачимо: що з'явилась вона між європейською (античною) та азійською (кочівники), ввібравши їх соціокультурні надбання, та примноживши на свій лад. Неабиякий вплив мали владні традиції Візантії, які закріпилися православним світосприйняттям Київської Русі, а згодом римським католицизмом – у Речі Посполитій, та певним компромісом – уніацтвом. Цей симбіоз, чи взаємопереплетення культур, традицій, звичаїв, правових норм...стане на весь цивілізаційний шлях особливою ознакою тутешнього суспільства. Культурно-

соціальна ідентичність якого розвивалась в процесі зіткнень і конфліктів, перебуваючи в ролі міжцивілізаційного порубіжжя.

Це геополітичне розташування між різними цивілізаційними утвореннями впливало на формування і відмінних від сусідів політико-правових, соціально-економічних, культурно-етнічних, релігійних особливостей, а в чомусь і схожих. Територія у центрі Європи, через яку ще з Середньовіччя проходили найважливіші торговельні шляхи з Півночі на Південь, з Заходу на Схід. Впливи Заходу і Сходу, поділи суспільства між імперіями, ускладнювали процес суспільної консолідації, особливо етнічну та культурну складову. Що було досить вигідно впливовим сусідам: формування політичної нації гальмувалось, а тому і шлях до створення власної держави подовжувався. А землі ставали об'єктами експансії сусідніх імперій: Габсбургської, Османської та Російської – «бермудського трикутника». Політика імперій була спрямована на стирання етнонаціонального – українського. Хіба за винятком кількох моментів, коли соціокультурні поділи, в першу чергу польсько-українські, слугували можливістю імперіям за рахунок одного етносу, давати змогу отримати ковток повітря іншому, використовуючи принцип «поділяй і володарюй». Щоб розправитись з польським супротивом у I пол. XIX ст. російському самодержавству, та не дати змоги полякам (Габсбурги) почувати себе володарями в Галичині (нім. Galizien) посприявши українцям у створенні «Руської ради» у Львові (1848 р.). В першому випадку спрацьовує «освідчений абсолютизм» в особі російського царизму і українцям дають дозвіл на наукові дослідження етногенезу, історії, на створення на етнічній території навчальних закладів, але утискають на правобережних землях польське. В іншому випадку Габсбурська монархія, коли повставала польська шляхта, під впливом «весни народів», провадили політику підтримки українського населення, яке виступає проти польської шляхти [2].

Україна справді, за версією Сергія Плохія, є східною брамою Європи, а можливо і стіною, що рятує її від кочових нападників у Середньовіччя, давала змогу розвиватись європейській цивілізації. Це були постійні зіткнення та

різноманітні конфлікти, а згодом, плодючі українські землі стали причиною двох світових воєн ХХ ст., коли їх горнило прокотилось по українських землях: у першій – військові дії пройшлись по західних землях, та змусивши, за відсутності державності, захищати інтереси імперій Австро-Угорської та Російської, воюючи один проти одного; у другій – каток військових дій пройшовся двічі, з окупацією, депортацією, боротьбою «визволителів» з підпільним національним рухом...

Втративши паритет у світовій гегемонії, Радянська імперія розпадається, а українство поступово оговтується, відроджуючи державність проголошену ще у 1918 році: відновленням державних інституцій, становленням ринкової економіки, налагодженням дипломатичних відносин, відмовою від ядерного статусу... Шлях помилок та здобутків, конфлікту еліт та суспільства. Міжнародні відносини за президентства Кучми – уникнення різкого хитання від одного стратегічного напрямку до іншого лягти в основу стратегії України в тогочасне геополітичне середовищі, не зовсім відповідали національним інтересам України. З приходом до влади проукраїнського президента В. Ющенка, відчуваючи постійний шантаж з боку Росії, міжнародна стратегія була спрямована на зближення з Північноатлантичним альянсом. Та національні інтереси РФ така зовнішньополітична орієнтація «споконвічно» імперських земель, мало влаштовувала. Адже незалежність, яку Росія вимушена була надати колишнім республікам, була явищем тимчасовим. Більшість з них вдалось «повернути» чи в СНД, чи в Митний союз. Лише країни Балтії зуміли вступити до НАТО. Україна ж, як через внутрішні чинники, спровоковані Росією, так і зовнішній вплив РФ на основних європейських політичних гравців, не зуміла отримати статус ПДЧ в НАТО. Знову спрацювало: цивілізаційне порубіжжя мало стати сферою впливу, а згодом і залежною територією, з приходом до влади Януковича, сусідньої імперії з тоталітарним управлінням.

Та українське суспільство за період відновлення державності, пройшовши нелегкий шлях революцій (помаранчева, гідності), зуміло перетворитись у політичну націю, що не зрозуміли, або не хотіли розуміти радники Путіна, тому

і вирішили проти волі українців захопити їх територію, прагнучи втілити в життя твердження німецького публіциста П. Рорбаха, «той, хто має ключі від Києва, контролює Росію». Ідеологія «русского мира» обґрунтовує вбивство мільйонів людей заради «історичної необхідності» збереження російської імперії у черговій спробі воєнної колонізації українських земель. Путін сприймає «антиросійськість» за головний маркер справжнього європейського характеру України. Українська незалежність є свободою від Росії і радянського минулого [1, с. 120].

Відповідаючи на запитання про те, як вплинула війна проти України на розвиток її демократії, Фукуяма сказав, що українцям війна допомогла усвідомити себе українцями і підтримати свою державу [4]. Супротив української армії та сил самооборони другій армії світу вже рік, і тому за оцінками українських та міжнародних експертів, Росія в жодній війні ще не зазнавала таких втрат з часу II світової війни. Міжнародна військова підтримка «Рамштайн»-формату у співпраці з США та НАТО, надають вагому допомогу Збройним Силам України, а також гуманітарну допомогу мільйонам біженців. Адже ворог не лише планує захопити територію України, мотивуючи метою захисту від НАТО, а використати її як плацдарм для того, щоб тримати в покорі всю Європу, тому українці сьогодні захищають не лише свою країну, а й країни ЄС, прагнучи до перемоги, відбудови та побудови на цивілізаційному європейському порубіжжі welfare state, при членстві в ЄС та НАТО. Російська агресія перетворила Україну на лінію розмежування між глобальною демократією та авторитарно-тоталітарними режимами, та на форпостом євроатлантичної системи безпеки [1, с. 121].

Джерела та література

1. Віднянський С. В., Лисенко О. Є., Мартинов А. Ю. Український проєкт. *Цивілізаційні фронтири та соціокультурні екстремі ХХ – початку ХХІ століть. Аналітична доповідь*. Київ : Інститут історії України НАН України, 2022. 128 с.
2. «Золотий вік» чи «тюрма народів»: яким для Західної України був австро-

угорський період? URL: <http://surl.li/fhmcr> (дата звернення: 09.02.2023).

3. Міхель Д. О. Основні аспекти геополітичного положення України та її зовнішньополітичний вимір. URL: <http://surl.li/fhlea> (дата звернення: 09.02.2023).

4. Френсіс Фукуяма про українську демократію і помилкові очікування. URL: <http://surl.li/bdklz> (дата звернення: 09.02.2023).

СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНА – ВЕЛИКА БРИТАНІЯ

Пашенко Дар'я,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності Політологія
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник – Зайцева Зінаїда,
доктор історичних наук,
професор кафедри політичних технологій
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна
zzi07@kneu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-5687-5653>

В діапазоні різних типів міждержавного співробітництва (двосторонні відносини, партнерство, особливе партнерство, союзництво) окреме місце займає стратегічне партнерство. Політика стратегічного партнерства стала розроблятися у Європі з середини ХХ ст. Власне концепт стратегічного партнерства в міждержавних відносинах залишається, як на рівні політикуму, так і на рівні експертного середовища, дискусійним. Різні аспекти теоретичного, політичного, економічного й правового наповнення змісту стратегічного партнерства досліджували В. Манжола, В. Герасимчук, І. Жовква, З. Зайцева, Г. Перепелиця, І. Лоссовський, В. Остап'як, Н. Ржевська, Б. Парахонський, Г. Яворська, останнім часом – А. Гандзюра, Ю. Седляр, Г. Шелестта ін.

Огляд публікацій з теми становлення і розвитку українсько-британських відносин за тридцять років української незалежності здійснили А. Грубінко і

Н. Буглай, які відзначили, що відповідна література представлена різними за стилістикою і глибиною розгляду проблеми працями здебільшого українських фахівців. Тривалий час вона мала інформативно-публіцистичний характер і лише на початку 2000-х рр. з'явилися перші класичні наукові публікації [1, с. 208].

Проблема стратегічного партнерства займає гідне місце у «Стратегії зовнішньополітичної діяльності України», уведеній в дію указом Президента 26 серпня 2021р. Документ чітко визначив курс на європейську і євроатлантичну інтеграцію. До виокремлених п'яти країн, відносини з якими визначені як такі що мають *пріоритетний стратегічний характер*, належить Велика Британія. Ця констатація підтверджує кореляцію стратегічного партнерства України з курсом на модернізацію і західну цивілізацію.

Не вдаючись до висвітлення відомих історичних обставин, зазначимо що з середини 1990-х років позиції України у зовнішній політиці Британії значно зміцніли. Британія виступила послідовним прихильником надання ПДЧ Україні. Підтримуючи її інтеграцію в структури Альянсу, тодішній прем'єр-міністр Т. Блер назвав Україну «пріоритетним партнером Великої Британії в Європі» (2008 р.).

Від початку російської агресії проти України з лютого 2014 р. Британія активно підтримувала нашу державу, запровадила низку санкцій та обмежувальних заходів в односторонньому та багатосторонньому форматах, сприяла Україні на майданчиках міжнародних організацій, таких як ООН (насамперед, в Раді Безпеки ООН), ОБСЄ, НАТО, РЄ, ЄС, ЮНЕСКО). Після російської анексії Криму в 2014 році оборонні відносини Великої Британії з Україною різко зросли, включаючи поставку британського військового обладнання та організацію навчання наших військових. Активність українсько-британського політичного діалогу мала безпрецедентно високий рівень за весь період двосторонніх відносин.

Для розуміння активізації надання військової допомоги Україні зазначимо, що Велика Британія є країною з глобальним підходом до зовнішньої політики.

2021 р. вона вийшла з ЄС й вже у березні було оприлюднено низку урядових документів, серед яких увагу привертають: «Глобальна Британія в епоху змагання: всеохоплюючий огляд політики безпеки, оборони, розвитку і зовнішньої політики» (16 березня) та «Оборона в епоху змагання» (22 березня). Ці документи разом із презентацією штабом оборони Великої Британії «Всеохоплюючої операційної концепції» (30 вересня 2020 р.) дозволяють зрозуміти контури воєнної політики Великої Британії до 2030 р. [2, с. 79–107]. Вони свідчать, що Велика Британія націлена на сприяння розвитку потенціалу сектору безпеки і оборони України разом з паралельним посиленням своєї присутності в акваторії Чорного моря.

На принципово новий рівень українсько-британське співробітництво виводить «Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії» від 8 жовтня 2020 р. (набрала чинності 31.12.2020) [5]. Цей об'ємний документ містить 418 статей, які охоплюють практично всі сфери й аспекти співпраці на двосторонній основі. Одним з основних політичних пріоритетів стратегічних відносин сторін заявлено вирішення проблеми військового конфлікту з Росією, захист суверенітету й територіальної цілісності України. У якості інституції для втілення політики партнерства визначено постійно діючий «Діалог стратегічного партнерства в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес».

З обидвох сторін здійснено оперативну імплементацію рамкової Угоди, найперше щодо реалізації проектів морського партнерства між консорціумом промисловості Сполученого Королівства та ВМС України. Узгоджено про надання Україні кредиту у сумі £1,7 терміном на десять років. Передбачено будівництво восьми ракетних катерів для України, корпуси перших двох мають будуватися в Британії, решта – в Україні, створення в нашій країні двох військово-морських баз – в Очакові та Бердянську.

Напередодні повномасштабної російської агресії створено міжнародний Фонд «Партнерство за сильну Україну» (розроблено чотири проекти вартістю

£35) за участю Великої Британії, Канади, Швеції, Швейцарії та США [3]. Однак проекти було призупинено, або переформатовано відповідно до потреб України в умовах повномасштабної російської агресії.

З останніх передвоєнних ініціатив на увагу заслуговує ідея міністра іноземних справ України Д. Кулеби про співпрацю у форматі Україна–Велика Британія–Польща. Польські і британські колеги українського міністра відразу підтримали створення нового тристороннього військово-політичного союзу, проте ідея поки що залишається на рівні дипломатичних погоджень. Цілком зрозуміло, що такий мегарегіональний союз зможе реалізувати Балто-Чорноморське співробітництво під британським прикриттям, реалізувати міжнародну стратегію деокупації Криму.

Сфера військової кооперації стала пріоритетним напрямом українсько-британських відносин ще до початку повномасштабної російської агресії. Британський уряд вже тоді надавав нашій країні допомогу в організації навчання військових, зокрема в підготовці інструкторів за високим кваліфікаційним стандартом, зокрема інструкторів за модулем «Бій в місті» [4, с. 137]. Було прийнято кілька військово-транспортних літаків ВПС Великобританії з 2 тис. одиниць протитанкових систем та іншою зброєю, покликаною істотно посилити спроможності української армії.

Властивий українсько-британським відносинам рівень контактів на вищому рівні, взаєморозуміння сторін, інтенсивна взаємодія у політичній і військовій сферах особливо проявилися з початком повномасштабної російської інвазії в Україну. Розширилося надання військово-технічної, організаційної та гуманітарної допомоги Україні. Морально-політичне значення мали візити в Україну прем'єр-міністра Бориса Джонсона та інших посадовців. Серед партнерів України Британія займає найбільш стійку позицію, не балансує між Росією та Україною, а послідовно і всіма засобами виступає за українські інтереси і перемогу українців.

Джерела та література

1. Грубінко А., Буглай Н. Історичний шлях українсько-британських відносин (до 30-річчя стратегічного партнерства). *Український історичний журнал*. 2022. Число 1. С. 206–219.
2. Зайцева З. І. Стратегічне партнерство у системі міжнародних відносин. *Міжнародна політологія* : навч. посіб. / Бульбенюк С. С., Гапоненко В. А., Довганик Н. М. та інші. Київ : КНЕУ, 2022. С. 79–107.
3. Розпочав свою роботу Фонд «Партнерство за сильну Україну» URL: <http://surl.li/elnjf> (дата звернення: 10.02.2023).
4. Стужук Ю. П. Стан відносин між Україною та Великою Британією : аналітична довідка. *Зб. наук. праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2020. № 3(75). С. 135–140. URL: <http://surl.li/fhlfb> (дата звернення: 10.02.2023).
5. Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії. URL: <http://surl.li/fhlem> (дата звернення: 10.02.2023).

НОВИЙ СВІТОВИЙ ПОРЯДОК У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Погорєлова Інна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна
ipogorelova@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-6560-242X>

Поняття новий світовий порядок використовується у контексті геополітики, міжнародних відносин, воно було популяризовано світовими лідерами після Першої світової війни та Другої світової війни для опису систем колективного управління таких як Ліга Націй, ООН, які були створені щоб

уникнути війн у майбутньому. Як зазначив американський дослідник Річард Хаас «міжнародний порядок є комплексом зусиль держав, спрямованих на те, щоб не допустити використання військової сили задля досягнення зовнішньополітичних цілей» [3]. Це поняття знову почало використовуватися для опису невизначеності світоустрою, спричиненого повномасштабним вторгненням РФ в Україну у лютому 2022 р.

Необхідно зазначити, що здебільшого новий світовий порядок формується по закінченню війн (наприклад, 1648 р. – Вестфальська міжнародна система, після 30 річної війни в Європі; 1815 р. Віденський міжнародний порядок, після закінчення Наполеонівських війн; 1918 р. – Версальський світовий порядок; 1945 р. – Ялтинсько-Потсдамський після закінчення Першої і Другої світових війн відповідно. У кінці ХХ ст. відбулися радикальні геополітичні зміни у світі, пов'язані з розпадом СРСР, як наслідок міжнародні відносини перестали залежати від взаємин Москви і Вашингтону. Дослідники зазначали, що розпочався Брюсельсько-Вашингтонський світопорядок. Перемога США у холодній війні перетворила їх на світового лідера, який очолив процес трансформації світового порядку та формування нового, для якого було характерним, зокрема, поширення демократичних цінностей.

У ХХІ ст. зростає та зростає роль інших міжнародних акторів, які домагалися перегляду світоустрою, що склався після розпаду СРСР. Український науковець С. Толстов називає світову фінансову кризу 2008 р. початком етапу завершення одноосібного лідерства США та переходом до формування багатополюсного світу [2]. Позицію другого центру за своїм потенціалом утримує Китай, який активно нарощує військову та економічну силу. У 2017 р. Китай визначив три етапи свого розвитку: до 2010 р. – акумуляція потенціалу; до 2021 р. – технологічний прорив; до 2049 р. – лідерство у світі. У стратегічних документах США вказується, що Китай є конкурентом, який здатний організувати серйозний виклик міжнародній системі. Індія як і Китай пропонують свої погляди щодо управління міжнародною системою. РФ неодноразово демонструвала і демонструє бажання до встановлення

регіональної гегемонії. Росія використовувала і використовує гібридні війни й військову агресію та не приховує прагнення щодо домінування на пострадянському просторі. Отже, у XXI ст. формувалися складні моделі міжнародної взаємодії, зростала конкуренція між світовими центрами впливу (США – Китай; США, ЄС – РФ). Багато дослідників зазначають, що нова холодна війна була започаткована промовою президента РФ В. Путіна на Мюнхенському безпековому форумі 10 лютого 2007 р. в якій він назвав розпад СРСР найбільшою геополітичною катастрофою. Вже у 2008 р. Росія зробила все для заблокування Планів дій щодо членства в НАТО для України і Грузії на Бухарестському саміті та здійснила у серпні того ж року блискавичну війну проти Грузії. Тоді світ не відреагував на пряму загрозу світопорядку. Є інша думка, що російська окупація Криму стала початком другої холодної війни – нового протистояння між РФ і Західними країнами.

24.02.2022 року був нанесений руйнівний удар по світовому порядку. Адже РФ, відмовилась діяти згідно з міжнародним правом і здійснює переділ державних кордонів; намагається знищити окрему країну, націю... Ф. Фукуяма називав вторгнення РФ в Україну критичним поворотом у світовій історії. Зруйновані засади порядку, сформовані після Другої світової війни, що закріплені у Статуті ООН, Гельсінкському Акті, інших документах, де принципами визнано непорушність кордонів, невтручання у внутрішні справи інших держав, заборона застосування збройних сил при вирішенні конфліктів, політичне врегулювання міждержавних конфліктів у форматі міжнародних організацій – РБ ООН, ОБСЄ ін. Інститути багатостороннього співробітництва, міжнародне право, несилкові засоби регулювання міжнародних відносин втратили ефективність. Міжнародні організації та інституції не змогли забезпечити безпеку і мир.

Російсько-українська війна не є локальною подією, вона має регіональний і глобальний вимір, негативно впливає на європейську та глобальну безпеку. Після закінчення війни буде ще одна спроба сформуванню новий світовий порядок, з метою недопущення війн у майбутньому. Як зміниться світопорядок?

Як міжнародна спільнота буде вирішувати актуальні проблеми сучасності, пов'язані із політико-безпековою сферою: збереження миру, недопущення нових конфліктів і війн, нерозповсюдження ядерної зброї, боротьбою з міжнародним тероризмом, роззброєнням. Президент США Д. Байден заявив, що настав час, коли все змінюється... Буде новий світовий порядок і ми повинні його очолити. Який формат цього світового порядку? Це нова біполярність, багатополарність чи незупинний хаос? Спектр можливих подій варіюється від холодної війни за участю США, КНР, РФ і до постпутінського врегулювання, в якому РФ стане частиною архітектури безпеки. Продовжується дискусія між ідеалістами і реалістами про майбутню систему міжнародних відносин. Серйозним залишається питання, що буде першим показником у ієрархії нового порядку? Військова сила, що є придатною для встановлення контролю над поведінкою інших держав або все таки перемаже інша послідовність. І нарешті, військова могутність втратить переваги на міжнародній арені, а головними стануть демократія, вільне й відкрите суспільство, що забезпечує сприятливе середовище для співробітництва між державами. Тоді фундаментом стануть ненасильницькі засоби здійснення влади, вплив за допомогою привабливості моделі розвитку, економічної, політичної, культурної переваги. Варіацій багато. Водночас, можна констатувати, що наразі західний світ складає важливий іспит щодо подальшої долі демократичних цінностей. Це протистояння між демократією і авторитаризмом. Як зазначає професор Т. Снайдер: «Якби Україна не чинила опір – це була б темна весна для демократів усього світу. Якщо Україна не перемаже, то настане десятиліття пільми» [1]. Новий світовий порядок не має будуватися виключно навколо військової міці, де сила є домінуючим фактором, є вищою за верховенство закону та демократичних цінностей. Новий світовий порядок необхідний задля забезпечення безпеки держав політичними засобами та відмови від застосування сили. Важливим завданням є і залишається об'єднання зусиль учасників міжнародної системи з метою формування та забезпечення функціонування стабільного міжнародного порядку.

Джерела та література

1. П'ять ознак того, що Росія – фашистська держава. Думка Тімоті Снайдера для The New York Times. URL: <http://surl.li/fhlfj> (дата звернення: 12.02.2023).
2. Толстов С. Фактор США в сучасній системі міжнародних відносин. США і світ XXI століття : монографія / Пахомов Ю. М., Коваль І. М., Шергін С. О. та ін. Київ : Центр вільної преси, 2013. С. 164–182.
3. Хаас Р. Розхитаний світ. Зовнішня політика Америки і криза старого ладу. Київ : Основи, 2019. 376 с.

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА КІБЕРБЕЗПЕКИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Подрез-Ряполова Ірина,
кандидат юридичних наук,
в.о. завідувача наукового відділу правового забезпечення
галузевого інноваційного розвитку
Науково-дослідного інституту правового забезпечення
інноваційного розвитку Національної академії правових наук України
м. Харків, Україна
learnwisdom40@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8802-1441>

Законодавчо регламентовано, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інші її напрями [1].

Згідно з основними напрямками зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки, що визначені відповідними положеннями Стратегії національної безпеки України, яка затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020: «Основне завдання розвитку системи кібербезпеки – гарантування кіберстійкості та кібербезпеки національної інформаційної інфраструктури, зокрема в умовах цифрової трансформації» [3].

Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 р. № 2163-VIII (в редакції від 17.08.2022 р.) [2] визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки та визначає поняття «кібербезпека» як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі.

Стратегія кібербезпеки України, яка затверджена Указом Президента України від 26 серпня 2021 р. № 447/2021 [4] регламентує, що для досягнення стратегічної цілі «Формування нової моделі відносин у сфері кібербезпеки» Україна забезпечить ефективну протидію розвідувально-підривній діяльності у кіберпросторі та кібертероризму, зокрема, шляхом удосконалення аналітичного і криміналістичного забезпечення контррозвідувального захисту кібербезпеки держави за рахунок впровадження інноваційних методик обробки та оцінки цифрових даних, формування електронних доказів. Для досягнення цілі «Професійне вдосконалення, кіберобізнане суспільство та науково-технічне забезпечення кібербезпеки» в Україні буде проведено наукові дослідження у сфері кібербезпеки, реформовано систему підготовки та підвищення кваліфікації кадрів, а також розгорнуто навчальні програми, курси, тренінги з кібернавчання для всіх верств населення шляхом утворення центрів, що будуть здійснювати узагальнення та обмін досвідом у сфері кібербезпеки, підтримку інновацій та вітчизняних розробок у цій сфері.

Крім того, у розділі 9. «Виміри успіху (метрики)» Стратегії кібербезпеки України зазначається, що за результатами реалізації Стратегії Україна у співпраці з приватним сектором та із залученням міжнародних партнерів забезпечить в тому числі розвиток кадрового потенціалу та інноваційного ринку кібербезпеки, що сприятиме створенню національних розробок на рівні кращих світових практик для забезпечення можливості протидіяти майбутнім кіберзагрозам.

Таким чином, розглянуті положення нової Стратегії кібербезпеки України, яка визначає пріоритети національних інтересів у сфері кібербезпеки, регламентують важливі інноваційні аспекти забезпечення кібербезпеки, в тому числі згадується інноваційний ринок кібербезпеки, визначення структури та сутності якого потребують подальших комплексних досліджень.

Слід зауважити, що для покращення стану кібербезпеки важливе значення має запровадження відповідних міжнародних стандартів, імплементація досвіду та кращих практик країн ЄС. Тому доцільно згадати нещодавно прийняту нову директиву ЄС щодо забезпечення високого рівня кібербезпеки. Так, Директива (ЄС) 2022/2555 Європейського парламенту та Ради від 14 грудня 2022 року про заходи для високого загального рівня кібербезпеки в Союзі, внесення змін до Регламенту (ЄС) № 910/2014 і Директиви (ЄС) 2018/1972, а також скасування Директиви (ЄС) 2016/1148 (Директива NIS 2) [5] встановлює зобов'язання, які вимагають від держав-членів прийняття національних стратегій кібербезпеки та призначення або створення компетентних органів, органів управління кіберкризами, єдиних контактних осіб з питань кібербезпеки та груп реагування на інциденти комп'ютерної безпеки. Також встановлюються заходи щодо управління ризиками кібербезпеки та зобов'язання щодо звітності для низки організацій, правила та зобов'язання щодо обміну інформацією про кібербезпеку, наглядові та правозастосовні зобов'язання в державах-членах. Держави-члени повинні заохочувати використання будь-яких інноваційних технологій, у тому числі штучного інтелекту, використання яких могло б покращити виявлення та

попередження кібератак. Водночас, держави-члени повинні заохочувати у своїй національній стратегії кібербезпеки діяльність у сфері досліджень і розробок, щоб сприяти використанню таких технологій. При цьому, відповідні інструменти та програми кібербезпеки можуть сприяти підвищенню відкритості та позитивно впливати на ефективність промислових інновацій.

Отже, сучасні умови воєнного стану вимагають удосконалення механізмів правового забезпечення кібербезпеки та всіх її складових, в тому числі інноваційної із врахуванням європейського досвіду посилення спроможностей у сфері розвитку системи кібербезпеки.

Джерела та література

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <http://surl.li/bqxpqg> (дата звернення: 11.02.2023).
2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII. URL: <http://surl.li/ajfjh> (дата звернення: 11.02.2023).
3. Стратегія національної безпеки України: затв. Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. URL: <http://surl.li/adtrt> (дата звернення: 11.02.2023).
4. Стратегія кібербезпеки України: затв. Указом Президента України від 26 серпня 2021 р. № 447/2021. URL: <http://surl.li/aqgxi> (дата звернення: 11.02.2023).
5. Directive (EU) 2022/2555 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on measures for a high common level of cybersecurity across the Union, amending Regulation (EU) № 910/2014 and Directive (EU) 2018/1972, and repealing Directive (EU) 2016/1148 (NIS 2 Directive). URL: <http://surl.li/fhlga> (дата звернення: 11.02.2023).

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ПІДТРИМЦІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ

Проніна Оксана,
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
gydkz@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-4894-1825>

Беган Микита,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Публічне управління та адміністрування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
nikkitosbehappy@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2471-9100>

Європейський Союз – це родина демократичних європейських країн котрі зобов’язалися одна перед іншою працювати заради миру і процвітання. ЄС – не держава, створена для того, щоб замінити собою існуючі держави; так само це не якась організація міжнародного співробітництва. ЄС – справді унікальне утворення, адже його держави-члени заснували спільні інституції та делегували їм певну частку свого суверенітету з тим, аби можна було демократично, на загальноєвропейському рівні ухвалювати рішення з конкретних питань які становлять загальний інтерес [1, с. 22].

Військова агресія Росії, яка була розпочата 24 лютого 2022 року стала продовженням конфлікту, що був розпочатий ще в 2014 році. У грудні 1991 року Україна разом із Росією та Білоруссю була однією з трьох республік, які закріпили розпад СРСР. Росія завжди намагалась залишити за собою вплив за допомогою Співдружності незалежних держав (СНД) та постачання дешевого газу, але вийшло інакше. Росія та Білорусь залишились союзниками, а Україна дедалі частіше дивилася на Захід, прагнула йти до європейських стандартів та способу життя. Україна передала Росії свою ядерну зброю замість своєї

подальшої безпеки та гарантії безпеки (Будапештський меморандум) [2] і недоторканності кордонів, економічну допомогу. Загальна вартість переданого Росії плутонію і високозбагаченого урану складала приблизно 100 млрд. доларів США. Це занадто велика сума для українського бюджету, яка була завеликою як тоді, коли це сталося, так і зараз.

Головна відмінність між Україною і Росією після розпаду Радянського Союзу була особливо визначена, тому що вона була політичною. На відміну від Росії, Україна вирішила йти своїм шляхом європейського способу життя, їх принципів та свобод. І сьогоднішній військовий конфлікт – це результат політики двох країн останні 30 років. Поки Європейський Союз не відповідав Україні взаємністю і не збирався інтегрувати її до своєї структури, реакція Москви виглядала стриманою.

На сьогоднішній день міжнародна безпека розглядається як багатоаспектне і складне за своїм змістом явище, що включає джерела небезпеки воєнного і невоєнного характеру. Одним із аспектів небезпеки для України стала наявність у Верховній раді народних депутатів, які саботували та вчиняли перепони у прийнятті рішень щодо руху України в ЄС. Депутати, які цілком проявили себе на початку військового вторгнення Росії у лютому 2022 року: більшість з них втекли з України за кордон або в Росію, деякі вже давно мають громадянство Росії та незадекларовану нерухомість в країні-агресорі. Верховна Рада почала позбавляти таких депутатів мандатів та громадянства України, але ще нікого не притягнули до кримінальної відповідальності. Це говорить про те, що вибори до Верховної Ради, як головного органу законодавчої влади повинен бути більш ретельний, а це означає, що виборче законодавство повинно бути переглянуто після закінчення військових дій.

Визначною подією щодо подальшого вбудовування України в систему колективної безпеки, як основи національної та міжнародної безпеки, стало внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) № 2680-VIII від 7 лютого

2019 р.) [3]. Як результат, до Конституції України внесені зміни щодо «...підтвердження європейської ідентичності Українського народу і незворотності... євроатлантичного курсу України та реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ... Організації Північноатлантичного договору».

На початку військових дій у 2022 році Європейський Союз продемонстрував свої слабкі сторони та вразливість. Це визначалось в нерішучості надання військової допомоги Україні, було таке враження, що Захід намагався зрозуміти, чи готова Україна протистояти другій армії світу чи ні. Але Україна не тільки встояла, але і показала всьому світу свою силу, бажання жити у вільній незалежній державі, підтримувати міжнародні стандарти та безпеку. Нинішня система міжнародної безпеки вже не працює. Зараз Україна стоїть на межі створення нової системи міжнародної безпеки у світі.

Воєнний конфлікт, який розпочала Росія з Україною, серед усіх типів міжнародних конфліктів найнебезпечніший, оскільки він характеризується жорсткістю та безкомпромісністю позицій їх учасників. На цей час військова агресія призвела до величезних людських втрат, руйнувань, матеріальних збитків. Майже знищені із обличчя землі цілі міста, такі як Маріуполь, Волноваха, Селідово, Бахмут та велика кількість маленьких населених пунктів. У всіх цих містах мешкала велика кількість людей, була налагоджена інфраструктура, виробництво, тощо. Росія не ставить своєю задачею відновлювати ці міста, стоїть питання просто знищення України, як держави, яка стала відома на весь світ.

Обидві країни та і весь світ розуміє, що цей конфлікт важко зупинити. Характер воєнних конфліктів і можливості їх мирного розв'язання прямо пов'язані зі специфікою міжнародної системи, в якій вони відбуваються. Збройні конфлікти, тобто війни, є цілеспрямовано організованими зіткненнями збройних сил конфліктуючих сторін з метою нанесення максимально можливої шкоди противнику, аж до знищення його військового й господарського потенціалу. Крім того, цей конфлікт носить характер гібридної війни, які поєднують

традиційні (зброю) і нетрадиційний (інформаційний вплив) методи ведення війни.

Інформаційний вплив, його ще називають інформаційна війна впливає на свідомість та поведінку людей за допомогою пропаганди та маніпуляції. Останнім часом Росія впливала на своє населення за допомогою політичної пропаганди та дезінформації, використання компроматів, інформаційного бруду, неправдивої інформації. І як результат, за інформацією тих же інформаційних джерел майже 70–75 відсотків населення підтримує війну, фактично змінена система цінностей та інтересів громадян держави. Пропаганда, яка тече з екранів телевізорів, не має лінії фронту, ніяких юридичних і моральних норм та правил, ведеться без офіційного оголошення так, що країна, яка зазнала такого нападу, не відразу про це дізнається.

Отже, весь світ повинен розуміти, що тільки єдність всіх країн світу та підтримка – фінансова, військова, санкційна, зможе надати змогу Україні подолати нахабне військове вторгнення Росії. Україна не має вибору, вона буде захищати свою цілісність, своє прагнення до європейських цінностей, можливість мати право вибору на подальше життя. І в цьому головна ціль Європейського Союзу, незважаючи на те, що початково створений переважно для економічного розвитку та благополуччя народів держав-членів, відігравати важливу роль в підтримці миру та міжнародної безпеки. Тому в сучасних умовах державна політика щодо забезпечення національної безпеки має бути спрямована на вступ України до НАТО та передбачати відповідну зміну не тільки політичних, економічних, соціальних, а й безпекових аспектів розвитку нашої держави. Зазначений вектор розвитку нашої країни потребує відповідних реформ щодо удосконалення існуючих механізмів забезпечення необхідного рівня національної безпеки України.

Джерела та література

1. Європейський щоденник. Київ : ТОВ «FGL Energy», 2009. 99 с.

2. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї : Міжнародний документ від 05.12.1994 №998_158. URL: <http://surl.li/fhlgf> (дата звернення: 12.02.2023).
3. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 07.02.2019 р. № 2680-VIII. URL: <http://surl.li/fhlgh> (дата звернення: 12.02.2023).

МІЖНАРОДНІ ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Чубур Наталія,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри політичних технологій
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна
chbnv@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-0735-7307>

На сучасному етапі більшість дослідників виділяють саме глобалізацію серед провідних тенденцій світового розвитку. Вона стала одним із найбільш обговорюваних і найменш вивчених об'єктів багатьох наукових дисциплін. У сфері міжнародних відносин дослідженню проблем глобалізації приділяється найбільше уваги. Особливо важливим стає політичний підхід у дослідженнях феномену глобалізації. Останній спрямований на вивчення глобальних міжнародних політичних процесів і проблем, що пов'язані із встановленням нового світового порядку. За цим підходом глобалізація має безпосередній вплив на формування нової системи міжнародних політичних відносин, на зміну складу її суб'єктів і появою на міжнародній арені нових «наднаціональних» політичних акторів. Глобалізація абсолютно змінила основи політичного життя – відповідні трансформації відбулися і у розумінні сутності міжнародних політичних відносин.

У 70-х рр. ХХ ст. вчені політологи побачили загрозу щодо міжнародної системи, яка виникла внаслідок звужування сфери державного суверенітету. Загроза характеризується чотирма провідними тенденціями, а саме: об'єднання держав на регіональній основі (як приклад ЄС); дезінтеграція держав за національною ознакою; поширення міжнародного тероризму; глобальна технологічна уніфікація. Найбільш чітко ці тенденції були проаналізовані англійським політологом Х. Буллом. Однак він заявив, що не бачить доказів формування всесвітнього суспільства, що зможе замінити існуючу систему міжнародних відносин [2, с. 115].

Американський дослідник Дж. Розенау у 1980 р. зазначав важливість національної держави як головного актора міжнародної політики, однак не виключав можливості «трансформації і краху системи держав-націй у тому вигляді, в якому вона існувала протягом останніх чотирьох століть». Політолог виділяв п'ять основних причин ерозії старої світової системи, а саме: поява нових технологій постіндустріальної ери, перш за все мікроелектронних; виникнення глобальних проблем, вирішення яких силами однієї держави неможливо; ослаблення здібності держав вирішувати свої внутрішні проблеми; формування нових, більш міцних «субспільнот» всередині національних суспільств; зростання знань, кваліфікації і ментальної самостійності громадян, які роблять їх менш залежними від державної влади [2, с. 164].

Наслідком дій цих факторів стала біфуркація глобальних макроструктур на «державно-центричний світ» (відносини між США, Росією, ЄС, Японією Третім світом тощо і поліцентричний світ (відносини між субгрупами, міжнародними організаціями, державними бюрократами, ТНК і т. д.).

Глобалізація – це і активізація зусиль держав зі створення системи глобального управління (global governance). ОЕСР, СОТ, МВФ, Всесвітній банк вже зараз займаються питаннями, які раніше були виключно справою національних держав. Однак всі ці організації є класичними зразками моноорієнтованих структур, що явно недостатньо враховують комплексні наслідки своїх дій. В цій сфері виділяють чотири основні концепції.

Перша – це концепція світового уряду, що являє собою по суті збільшену модель національної держави. Світовий уряд у глобальному масштабі займається тим самим, чим уряди всередині окремих країн. Ця концепція на сучасному етапі є маргінальною. Жодний світовий уряд не може мати достатньої політичної легітимації. До того ж світ потребує політики забезпечення цілісного порядку, а не здійснення владних повноважень.

Друга – це концепція реформування ООН, коли її Рада Безпеки перетворюється у квазіуряд, а Генеральна Асамблея – у квазіпарламент. У такого підходу немало прихильників, однак він також піддається критиці як суцього етатистський. ООН розглядається як організація із занадто центристськими цілями, керування якої здійснюється вузьким колом обраних держав. Якщо віддати ООН центральну роль у глобальному управлінні, викличе побоювання недооцінки у подібних випадках значення приватних гравців – бізнесу та неурядових організацій.

Третя – це концепція політичного управління глобальним розвитком з боку або однієї держави-гегемона (США), або групи найбільших держав, об'єднаних у НАТО, ОЕСР чи «велику сімку». Подібна концепція вже активно реалізується на практиці, але неминуче буде зустрічати протидію у тих держав, що не належать до клубу великих держав;

Концепція корпоративного глобального управління, що користується найбільшою популярністю у багатьох теоретиків глобалізації. Остання передбачає колективний процес пошуку і реалізації рішень. Керівник Інституту розвитку та світу Дуйбургського університету Д. Месснер вважає, що національна держава як і раніше знаходиться у центрі світових зв'язків. Вона є осередком, до якого сходяться відносини всіх суб'єктів світової політики – ООН і її спеціалізованих організацій, регіональних союзів, субнаціональних (локальних) органів, неурядових організацій, ЗМІ, багатонаціональних концернів, різних груп інтересів, наукових центрів. Національна держава, на думку німецького дослідника, сприяє координації зусиль усіх акторів міжнародного життя з метою вирішення чотирьох головних задач, які виникли у

процесі глобалізації сучасного світу: визначення меж такого світового порядку, в якому бізнес не зможе «приватизувати» політику; забезпечення більш ефективного реагування на «виклики історії» у вигляді різноманітних глобальних проблем; формування правового глобального поля на базі західних традицій; використання загальних принципів управління при вирішенні національними державами регіональних і локальних проблем [1, с. 224].

Актуальним стає питання про посилення таких організацій як Європейський Союз, ООН, СОТ які будуть вимушені змінити свої функції у зв'язку із необхідністю захисту прав людини, економічної справедливості, зростанням антиглобальних рухів, міжнародного тероризму, екологічних проблем і таке інше. Все це свідчить про те, що існує значний розрив між ідеологією та добрими намірами провідних акторів глобалізації щодо сприяння поширенню заснованої на правах людини ліберальної демократії та реальними методами здійснення цих намірів.

Глобалізація призводить до значних змін у політичній сфері та стала поштовхом до прояву нових тенденцій у міжнародному політичному процесі. Перша з них – це прагнення до політичного домінування країн Заходу, що дозволяє стверджувати про асиметричність характеру політичної глобалізації. Одній невеликій групі країн належить більша частина всесвітнього економічного багатства, а інша, більша група держав, є предметом економічної експлуатації та політичного підкорення. На основі цього закладаються передумови довготривалих конфліктів, у тому числі військових, між країнами, що належать до протилежних угруповань. Друга тенденція полягає в тому, що поряд із посиленням процесу політичної глобалізації, активно відбуваються процеси регіоналізації, локалізації та фрагментації політичного життя. З посиленням глобальної взаємозалежності відбувається девальвація як економічного, так і політичного суверенітету, що є третьою тенденцією у сучасних політичних процесах.

Таким чином, глобальні політичні процеси надають все більш зростаючий вплив на внутрішньополітичні трансформації. Останні, в свою чергу, набувають

міжнародного характеру. Слід зазначити, що динаміка сучасного міжнародного процесу у напрямку глобалізації передбачає виявлення основних полюсів політичної сили, їх еволюції в політичному просторі та часі, виявлення основних суб'єктів глобальних політичних відносин, встановлення їх ролі і функцій у міжнародному політичному процесі.

Джерела та література

1. Глобалізація та політика національної безпеки : підручник / під ред. Петра Юхименка. Київ : Центр навчальної літератури, 2021. 408 с.
2. Кормич Л. І., Польовий М. А. Світовий політичний процес: глобальний та національний вимір : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., що навчаються за спец. «Політологія», «Міжнародне право», «Міжнародні відносини», «Соціологія». Одеса : Фенікс, 2017. 240 с.

МАЙБУТНІСТЬ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СВІТУ ТА УКРАЇНА

Шевчук Яна,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри політичних наук і права

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,

м. Одеса, Україна

politlaw@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0003-3165-152X>

Сучасний світ стоїть на порозі нового періоду історичного поступу. Він характеризується зростанням ролі політики у житті. Багато подій мають глобальний характер – інформатизація не знає перешкод, соціально-політична ситуація нестабільна, позначається на стані всього світу. До того ж, російська агресія посилила єдність більшості країн світу в необхідності дотримуватися чітких норм міжнародного права та умов колективної безпеки.

У той же час у розвитку різних країн відбуваються гострі політичні протиріччя та кризи. Це породжує нестабільність усієї світової політичної системи. Характерним прикладом цього можуть бути періодичні загострення протиріч між палестинцями та ізраїльтянами на Близькому Сході, криза

демократії в США, викликана останніми виборами американського президента, і як наслідок – криза демократії в ЄС. Все це свідчить про те, що напруженість між країнами «Північ» та «Південь», «Заходу» та «Сходу» продовжує зростати. Не можна виключити можливості світових глобальних конфліктів. Особливо після відкритої агресії РФ щодо нашої країни з 2014 року та повномасштабного її вторгнення 24 лютого 2022 року.

Світ перестав бути «зрозумілим» та «очевидним». Багато суспільств поєднали у собі традиціоналізм та науково-технічну революцію, глобалізм і сепаратизм, просвітництво та релігійний фанатизм, наддержавність і відсталість, активізацію політичної участі одних соціальних груп та повну байдужість інших, «розвиненість» однієї частини суспільства та «нерозвиненість» іншої. Різні країни світу сьогодні демонструють складність та суперечливість політичних процесів. Протягом багатьох років політичні системи поєднували та продовжують поєднувати риси як демократичних, так і авторитарних режимів, прагнення модернізації та збереження традиційних порядків одночасно.

Всі ці суперечливі явища характеризують настання нової доби – формування нового біполярного світ, незважаючи на завірення Ф. Фукуями про «кінець історії», тобто існування у подальшому тільки монополярного світу. Щоправда, пізніше він додав корективи до свого ж ствердження.

Такі зміни призведуть до формування нової, іншої світової політичної системи, нового світопорядку.

Нові явища, які відбуваються у світовій цивілізації, підпорядковуються загальній закономірності – світ продовжує еволюціонувати і розвиватися.

Якщо раніше політичні системи мали явно традиційний характер, як правило, із самовладдям одного верховного правителя, низькою соціальною мобільністю, практичною відсутністю політичної участі громадян у рішеннях державного значення, то вже наприкінці XIX століття ситуація стала якісно змінюватися. Зміни, які відбулися в колишніх країнах пострадянського простору (напевно, крім Росії та Білорусі, як показує сучасна політична ситуація), символізували зародження нових політичних систем сучасного типу. Їхньому

становленню передували процеси політичної модернізації, які передбачали реалізацію ідеї розподілу влади, політичного плюралізму, інституту виборів.

Зміна соціально-політичних парадигм цивілізаційного розвитку по-новому ставить питання ролі політики у житті суспільства. Найгостріше розуміється її призначення – виражати на державному рівні інтереси його громадян. Керувати постсучасним суспільством означає не лише виконувати певне стратегічне завдання, а й реалізовувати найвище призначення політики – відповідати критеріям соціальної справедливості, свободи, рівності.

Поточні політичні процеси означають становлення нового виду політичної системи та спроби прогнозувати ймовірний розвиток майбутнього.

Політичні системи вже найближчим часом будуть змушені пристосовувати свої інститути та структури соціально-політичної сфери суспільства до викликів часу.

Стан сучасного світового політичного процесу, неоднозначність політичних реформ у суспільстві, більш того, неясність соціально-політичної стратегії розвитку української держави у найближчому майбутньому є актуальною темою для сучасної політичної науки.

Сучасна політична система світових країн – найскладніший комплекс елементів, структур, норм, традицій, образів національно-історичної, соціально-психологічної природи. У широкому значенні – це цілий світ, що має свою життєву організацію, джерела, архетипи та майбутнє. Система, що склалася, є одночасно і химерне змішання протилежних ідей, епох, тенденцій, різночасних і різнохарактерних реформ і змін, що суперечливо сусідять один з одним в одних і тих же актах та інститутах і сукупний ефект яких багато в чому надає їй своєрідний колорит і в той же час позбавляє її логічної пов'язаності та культурної концептуальності.

Сучасна політична думка дійшла до усвідомлення того, що демократія має різноманітні форми та образи. У багатьох державах ідея демократії прийняла яскраво виражені національні особливості, де в сприйнятті зовнішні форми демократії вкладаються свої уявлення, що історично склалися, про взаємини між

народом і владою, принципи справедливості, розуміння добра і зла, як у внутрішньому, так і зовнішньому вимірах [1].

Джерела та література

1. Пехник А. В., Краснопольська Т. М. Проблеми у сфері зовнішньої політики: сучасні проєкції. *Політикус*. 2022. № 4. С. 7–12.

ІСТОРІЯ СУЧАСНОГО СВІТУ

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ О. ДОВЖЕНКА НА ІНТЕРПРЕТАЦІЮ У КІНЕМАТОГРАФІЇ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

Матвієнко Леся,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін
Полтавського державного аграрного університету,
м. Полтава, Україна

lesia.matviienko@pdaa.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-1211-3056>

Дзюба Наталія,

завідувач Ярецьківським народним краєзнавчим музеєм
с. Ярецьки, Миргородський район, Полтавська область, Україна

Всій кінематографічній творчості Олександра Довженка були притаманні висока ідейна вимогливість, дух новаторства та широкого мистецького пошуку. Просте українське село Ярецьки зацікавило його своєю національною колоритністю та своєрідністю. Суспільна значимість мистецтва, його народність та дієвість були для Олександра Довженка сталими орієнтирами, в яких він виражав проблеми тогочасного суспільства та політики. Довженко постійно шукав шляхи зближення кіномистецтва з фольклором, національними традиціями та надбаннями українського народу.

Твори О. Довженка в різні часи викликали дискусії та обговорення. Кінематографіст захоплює сучасників своєю активною соціальною позицією, що знайшла відображення у неповторних образах самобутніх фільмів [4]. Синтез романтичної піднесеності, експресіонізму та реалізму дав дієвий результат та дозволив на високому рівні представити українську культуру у світовій кіносфері. Фільми Олександра Довженка побудовані на побуті типового українського села того часу, унікальному феномені, що синтезує в своєму змісті зображення традиції національного фольклору, експресіонізм та символізм, легенди стародавніх слов'ян.

Довженко завжди відчував та глибоко усвідомлював запити епохи, розкривав у своїх фільмах вплив політичних настроїв на життя простих українців [1].

У фільмах, знятих в селі Яреськи, чітко виділяються риси наступності, які пов'язують твори О. Довженка з фольклором, літературно-мистецькою спадщиною минулого України. Наслідування українських національних традицій для кінематографіста було пов'язане з мистецтвом та його інтерпретацію в кінематографічних творах. О. Довженко завжди висвітлював красу української природи, українського одягу, предметів побуту, душі українського народу та прагнув втілювати її у своїй творчості. На таке захоплення українським селом та людьми, що в ньому проживали значною мірою вплинули націонал-демократичні політичні погляди митця.

У своїх фільмах він зображав значення творчої взаємодії різних культур у розвитку багатонаціональної міжкультурної взаємодії. О. Довженко завжди збагачував свої твори автентичним ідейно-філософським та націоналістичним змістом. Він глибоко усвідомлював своє завдання у сфері культури та мистецтва: «Я митець. Я хочу прославити свою Батьківщину і свій народ у мистецтві. Цій справі я прагну віддати всі свої творчі сили і свій час» [2].

Фільми Олександра Довженка є неоціненною спадщиною українського кінематографа. В них розкривається все різнобарв'я українських традицій та тогочасного політичного устрою, що безсумнівно вплинули на особисті політичні погляди кінематографіста. Специфіка його політичних переконань та настроїв всебічно відображалася в мистецькому руслі, що зробили значний внесок у формування в подальшому демократичної та незалежної держави України.

Джерела та література

1. Власенко С. Геній українського кіно. До 120-ї річниці від дня народження Олександра Довженка. *Голос України*. 2014. 10 верес. (№ 172). С. 10.

2. Клімчук А. Олександр Довженко. Видатний український кінорежисер і письменник. *Українська мова і література в школах України*. 2016. № 10. С. 35–38.
3. Кожуховська А. І. Проблема формування національної свідомості в педагогічних поглядах Олександра Довженка. *Освіта і управління*. 2006. Т. 9, № 3–4. С. 193–197.
4. Олександр Довженко: «Я – України син. України...» / ред.-упоряд. П. К. Параскевич ; упоряд. бібліографії Р. І. Харчевнікова ; бібліогр. ред. О. О. Козлова. Херсон : [ХДУ], 2017.

СТАВЛЕННЯ ЧАРЛЬЗА ТЕЙЗА РАССЕЛА ДО ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА УЧАСТІ В ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ

Орловський Роман,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Релігієзнавство
Національного університету «Острозька академія»

Науковий керівник – Филипчук Світлана,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри філософії та культурного менеджменту
Національного університету «Острозька академія»
м. Острог, Україна
svitlana.fylypchuk@oa.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-5345-328X>

Чарльз Тейз Рассел (1852–1916) – видатний релігійний лідер, засновник Товариства Вартової Башти та руху Міжнародних Дослідників Біблії. Вплив його діяльності та вчення відчувається і дотепер. Основи його доктринальної системи сьогодні сповідають мільйони послідовників релігійної організації Свідків Єгови, та представники нечисленних спільнот Дослідників Біблії, які присутні зокрема і в Україні.

Він впродовж свого життя був редактором періодичного видання «Вартова Башта», автором багатьох статей та значної кількості книг. Головною темою його

вчення було розкриття Божого плану, який принесе благословення всьому людству, зі значним акцентом на очікування Тисячолітнього царства.

Журнал «Вартова Башта» окрім статей духовно-морального змісту, також містив матеріали, в яких висвітлювались події політико-соціального характеру. Наприклад, постійна рубрика «Погляд з Башти» була присвячена актуальним політичним, економічним та соціальним проблемам. Також у своїх працях Рассел торкається аналізу певних політичних ідеологій, таких як: комунізм, соціалізм, націоналізм та анархізм. Варто зазначити, що ці теми розглядалися через призму інтерпретації есхатологічного очікування Міленіуму.

Розглянемо ставлення Рассела до державної влади, політики, та участі його однодумців у політичних процесах.

Чарльз Рассел наголошував, що слідування християнським принципам та виконання релігійних обов'язків повинні бути для Дослідників Біблії першочерговим пріоритетом. Водночас, земні перспективи теперішнього життя мають підпорядковуватися вищій духовній меті. При цьому вони покликані цілковито поважати і визнавати владний авторитет політичних керівників та державних посадовців, та слухняні їхнім постановам і законам. Відмовою у виконанні цих наказів можуть бути випадки, ці постанови вступають у протиріччя з Божественними вимогами. Рассел підкреслює, що християни покликані бути одними з «самих законослухняних» членів суспільства та не бути серед агітаторів, які провокують невдоволення народних мас. При цьому Дослідники Біблії усвідомлюють, що не варто очікувати бездоганного правління від жодного земного уряду. Причиною цього є вроджений егоїзм та моральна і фізична людської природи. Однак вони усвідомлюють, що революції та інші насильницькі способи зміни існуючої влади не можуть принести позитивних змін. Послідовники Рассела переконані, що необхідні реформи можуть відбутися тільки під правлінням месіанського Тисячолітнього царства [1, с. 590–591].

Щодо ставлення до участі Дослідників Біблії у політичних процесах Рассел наголошує: «Безпечний план – не брати участі у політиці». Він ґрунтує свій погляд на словах Христа: «Моє Царство не від світу цього» (Івана 18:36). Тому

Рассел переконує, що одним з головних обов'язків християнина є «уникати зв'язку зі світськими системами» [2, с. 222]. Тому він вважає, що послідовники Ісуса Христа не повинні займати будь які державні посади та приймати участь у політиці. Ті християни, які займаються політикою та усім що з нею пов'язано, згодом усвідомлять, що на це витрачається не тільки значна кількість часу, а також енергія та засоби, які краще було би спрямувати на служіння Господу, проповіді Євангелії та здійснення добрих справ. Також у такому випадку розум буде заповнений політичними інтересами до такого рівня, що це може негативно вплинути на духовне зростання, та роздумати над духовними речами та молитві [1, с. 593].

Це правило також стосується питання прийняття участі у голосуванні на виборах до органів державної влади різних рівнів. Рассел наводить наступні причини не брати участі в голосуванні:

- не можна бути впевненим, що переліку кандидатів, будуть особи, які повністю компетентні займати вибрані посади, згідно християнських принципів.

- не можна бути певним що наші голоси справлять хоч який небудь помітний вплив на результати виборів.

- той хто голосує за кандидата чи за партію, більшою чи меншою мірою зобов'язані підтримувати результати виборів, навіть якщо необхідно – зброєю. Також кожен громадянин, який бере участь у виборах, голосуванні бере на себе, зокрема моральне зобов'язання, відповідальність за результати виборів та загальний курс обраних органів влади [1, с. 593].

При умові, якщо буде прийнятий закон, який зобов'яже усіх громадян приймати участь у голосуванні, Дослідники Біблії повинні йому покійно підкоритися. В такому разі вони зобов'язані керуватися здоровим глуздом, щоб голосувати за тих, кого вважають найбільш достойними кандидатами. Однак поки таких вимоги не висунуто, Рассел радить зберігати «суворий нейтралітет стосовно політики» і взагалі уникати участі у голосуванні на виборах.

Погляд, що християни мають об'єднатися, щоб проголосувати на виборах до органів влади за побожних кандидатів з метою створення уряду, який буде

керуватися християнськими принципами та видавати праведні закони, Рассел вважає утопічним. Він стверджує, що такий уряд не може бути встановлений навіть благочестивими, однак недосконалими людьми. Тому єдина надія християнина є на прихід Божого Царства з його досконалим правлінням [3, с. 849–850]. Також Рассел підкреслює, що настанню цього Царства на землі буде передувати час великих політичних та економічних та соціальних потрясінь. Це не відбудеться завдяки «не безкровній революції у виборчих скриньках», що також для Рассела є підставою даремності участі в голосуванні [4, с. 235].

Звернення до квакерів. Рассел зауважує, що ще за давніх часів уряд США звільнив певні релігійні групи від виконання військової повинності, зокрема квакерів (або Друзів). Представники цієї протестантської спільноти відомі своєю історичною пацифістською позицією. Однак Рассел наполягає, що квакери у своїх вчинках непослідовні, оскільки вони беруть участь у голосуванні на політичних виборах. Відтак квакери беруть відповідальність за обраний уряд і мають підтримувати його своїми словами та вчинками [1, с. 593; 2, с. 222].

Отже, Чарльз Рассел вважає, що його однодумцям потрібно підкорятися державній владі за умови, що її постанови не суперечать Божественним нормам. Він не вважає можливим, щоб Дослідники Біблії брали участь у будь-яких політичних процесах, зокрема у голосуванні на виборах. Участь у голосуванні Рассел допускає при умові, що воно стане обов'язковим. Засновник руху Міжнародних Дослідників Біблії наголошує на есхатологічній надії приходу Тисячолітнього царства Ісуса Христа з його досконалим урядом і законами.

Джерела та література

1. Russell C. T. *The New Creation*. Brooklyn : International Bible Students Association, 1923. 729 p.
2. *Questions of General Interest*. *Zion's Watch Tower and Herald of Christ's Presence*. 1896. Vol. 17, no. 18. P. 21–23.
3. *What Pastor Russell Said: Charles Russell Answers Hundreds of Questions Regarding His Faith* / ed. by L. Jones. Chicago, 1917. 854 p.

4. Questions about Politics, Voting, etc. *Zion's Watch Tower and Herald of Christ's Presence*. 1893. Vol. 14, no. 15. P. 235–236.

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО КУРСУ РАДЯНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ЩОДО РПЦ У СЕРЕДИНІ 1940-х – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1950-х РР.

Помаз Юлія,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна
julija_pomaz@pdaa.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-2821-2916>

У довоєнні роки релігійне життя в СРСР тривало у вельми складних умовах. Понад 65 % церков на території Української РСР ще до Другої світової війни було ліквідовано, або трансформовано для інших цілей [1, с. 1]. Відносно індиферентне ставлення гітлерівської адміністрації до церкви в роки окупації України сприяло поживленню релігійного життя. Своєрідною відповіддю радянської влади на масове відкриття церков у роки німецької окупації стала демонстрація зміни державної політики у сфері релігії.

Наприкінці 1943 р. розпочався різкий поворот у сталінській церковній політиці, що означився покращенням умов діяльності релігійних організацій порівняно з попередніми роками. Значно більшу свободу діяльності порівняно з довоєнним часом отримала РПЦ. Відновлювався інститут патріаршества, вражаючими стали темпи відкриття храмів. Рада Народних Комісарів (РНК) СРСР 25 листопада 1943 р. ухвалила постанову за № 1325 «Про порядок реєстрації церков», відповідно до якої громадам віруючих дозволялося відкривати храми і одночасно органам державної влади заборонялось закривати ті церкви, які відновили свою діяльність під час окупації [2, арк. 1]. Постановою РНК СРСР від 1 лютого 1944 р. «Про православні церкви та молитовні будинки» офіційно дозволялося будувати нові церкви [3, арк. 13]. Швидкими темпами зростала монастирська мережа. Зокрема, станом на 1 серпня 1944 р. в УРСР налічувалося 25 монастирів, на 1 листопада – 39 [4, арк. 90].

Відбувалося формування нових правових засад взаємовідносин церкви і держави. Постанова РНК СРСР від 2 липня 1945 р. надавала релігійним громадам обмежене право юридичної особи, дозволяючи купувати будівлі для релігійних потреб [5, арк. 5]. Постановою союзного уряду від 22 серпня 1945 р. «З питань щодо православної церкви і монастирів» було прийнято доповнення до Закону 1929 р. про церковні організації, яким надавалися права юридичної особи в питаннях оренди, будівництва й купівлі для церковних потреб знарядь праці, будинків, транспорту. Радянське керівництво санкціонувало поступове відродження парафіяльного життя, організацію богословських шкіл середнього і вищого типу, видання «Журналу Московської Патріархії». У 1945 р. ЦК КП(б)У дозволив Львівській єпархії видавати журнал-щомісячник на українській мові тиражем 5 тис. примірників [6, арк. 105]. Із середини 1944 р. поновлюється система богословської освіти. Відповідно до запланованого відкриття 9 семінарій і 3 академій, в 1945 р. було відкрито семінарію в Одесі, в 1947 р. – у Києві [7, с. 34].

Упровадження нової моделі державно-церковних відносин для радянської партійно-державної номенклатури було вимушеною поступкою. Причинами релігійного відродження стало усвідомлення Й. Сталіним релігійного піднесення в країні під час війни, побоювання німецької окупаційної політики на загарбаних територіях, яка викликала певні симпатії місцевого населення, прагнення керівництва СРСР отримати схвальну репутацію у союзників, намагання використати церкву в пропагандистсько-політичних цілях, забезпечити за допомогою останньої реалізацію геополітичних планів СРСР в країнах Східної і Центральної Європи [8, с. 463].

Проте, деякі зміни, спрямовані на нормалізацію державно-церковних відносин не означали відступу атеїстичного режиму від усталених ідеологічних засад у ставленні до релігії. Для зв'язку уряду з керівництвом РПЦ 14 вересня 1943 р. постановою РНК СРСР був створений спеціальний державний орган – Рада в справах РПЦ (РС РПЦ) при РНК СРСР із апаратом уповноважених при раднаркомах республік та обл(край)виконкомах. На чолі новоствореного апарату

був поставлений полковник держбезпеки Г. Карпов. В реаліях, створення РС РПЦ сприяло повному підпорядкуванню державою церковного життя. Впровадження у кожній області посади уповноваженого Ради давала можливість тримати діяльність церкви під цілковитим контролем.

Лібералізація релігійної політики держави щодо РПЦ мала показовий характер, оскільки принципи державно-церковних взаємин залишилися незмінними. Будь-які прояви церковного життя підпадали під пильний нагляд партійно-державних функціонерів. 5 лютого 1944 р. вийшла «Інструкція Ради у справах Російської православної церкви при РНК СРСР», відповідно до якої уповноважені Ради мали регулювати процес обліку та реєстрації релігійних громад, відкриття нових приходів. Остаточне вирішення питання про відкриття, будівництво або закриття храмів було віднесене до юрисдикції РС РПЦ. Це створювало чимало перешкод для кількісного зростання релігійних громад. Підставами відхилення клопотань віруючих про відкриття церков могли бути: відсутність приміщень для богослужінь, використання церковної будівлі для культурних, господарських або військових цілей, технічна непридатність сакральної споруди, відсутність необхідної за законом кількості віруючих, фальсифікація збору підписів та спровоковані заяви. Загалом, із 1 січня 1944 р. по 1 квітня 1945 р. в УРСР було вилучено 677 громадських споруд, зайнятих під молитовні будинки в роки війни й ліквідовано у зв'язку з цим 97 релігійних громад. Замість відібраних віруючим надали у користування 232 будівлі, на умовах оренди – 348. За цей час від віруючих надійшло 1120 скарг, із яких були задоволені 232 [9, арк. 24].

Радянське керівництво, переконавшись у вкрай обмеженій корисності РПЦ на зовнішньополітичній арені, наприкінці 1940-х рр. повертається до наступальної внутрішньої політики у ставленні до Церкви [10, с. 313]. Все частіше партійні функціонери критикували релігійну лінію уряду щодо церкви, активніше обговорювали необхідність рішучої антирелігійної боротьби, дедалі рідше приймали позитивні рішення на користь віруючих. Починаючи з другої половини 1948 р. РС РПЦ при РМ СРСР реалізовувала жорсткіші заходи щодо

обмеження діяльності церков і духовенства. Вимога здійснення непримиренної боротьби з проявами буржуазної ідеології, до яких віднесли і релігію, була поставлена на XVI з'їзді Компартії України (січень 1949 р.).

На початку 1950-х рр. продовжувала дедалі зменшуватись кількість православних церков і молитовень. В УРСР упродовж 1949–1956 рр. у релігійних громадах було вилучено 747 церков (11, арк. 1). Неухильно зменшувалась і чисельність служителів культу. Станом на 1 квітня 1952 р. в УРСР перебувало на обліку 8765 діючих церков і молитовень, які обслуговували 5857 священників. Отже, в 2908 церквах (33 % від діючих) були відсутні священники [12, арк. 124].

Остаточне встановлення жорсткої лінії в державно-церковних відносинах розпочинається з 1954 р. Політична відлига другої половини 1950-х рр. й пов'язаний з нею процес лібералізації радянського суспільства, всупереч сподіванням віруючих, не сприяли активізації релігійного життя в УРСР.

Джерела та література

1. Макарович М. Традиції руйнування. *Дзеркало тижня*. 2002. 25–31 травня (№ 19). С. 1, 16.
2. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 1.
3. Там само. Оп. 1. Спр. 30.
4. Там само. Спр. 1.
5. Там само. Спр. 30.
6. Там само. Оп. 3. Спр. 9.
7. Вишиванюк О. Особливості етноконфесійної політики в Україні у перші повоєнні роки (1944–1953 рр.). *Історичний журнал*. 2005. № 3. С. 34–40.
8. Академічне релігієзнавство. Підручник для вузів / за наук. ред. проф. А. М. Колодного. Київ : Світ знань, 2000. 862 с.
9. ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 9.
10. Поспеловский Д. В. Православная церковь в истории Руси, России и СССР: учеб. пособие. Москва : Библийско-Богословский ин-т св. апостола Андрея, 1996. 408 с.

11. ЦДАВО України. Ф. 4648. Оп. 1. Спр. 150.

12. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 1.
Оп. 24. Спр. 1572.

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ НАСЕЛЕННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Стоєва Тетяна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності Право
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник – Добробог Людмила,
доктор юридичних наук,
професор кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна
tanyastoevaaaaa@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9108-3416>

На сучасному етапі державотворення, функціонування та розвиток правової системи та засад демократії істотного значення становить проблема правового виховання населення, оскільки в більшості громадян рівень правосвідомості та правової культури має бути значно вищим та більш якісним. Показником становлення демократичної правової держави виступає стан правової культури населення, яка визначається рівнем його правосвідомості, розвитком правових інститутів, здатних забезпечити правову свідомість та активність громадян. Саме тому політика держави повинна бути спрямована на створення різноманітності форм правового навчання й освіти, на задоволення потреб населення у правовому аспекті. Досвід формування й розвитку правової системи та регулювання чинного законодавства в Україні засвідчив нагальну потребу підвищення рівня правової культури і правосвідомості населення. Актуальність теми обумовлена змінами, що відбуваються під час реформування у сфері судочинства, правоохоронних органів, державної влади тощо, проблема правового виховання населення набувають загального характеру і вимагають

прийняття рішучих заходів. Метою даної роботи є вивчення феномену правової культури та основних проблем формування культури і виховання українського суспільства як визначального чинника становлення правової держави в Україні.

Досліджуючи дану проблематику, актуальним є вивчення теоретичного аспекту юридичної наукової думки про поняття феномену правового виховання. За результатами міждисциплінарного дослідження правове виховання визначається як здійснювана на основі норм і принципів права за допомогою спеціальних форм і методів послідовна, систематична та цілеспрямована діяльність суб'єктів права, що має на меті підвищення рівня правової свідомості та правової культури окремих індивідів, соціальних груп та суспільства в цілому і зорієнтована на їхню соціально активну правомірну поведінку [5, с. 400]. Розширене визначення правового виховання надає Ю. Калиновський. На його думку, правове виховання – це цілеспрямована діяльність держави, громадських організацій, окремих громадян щодо передавання юридичного досвіду, систематичний вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних позитивних уявлень, поглядів, ціннісних орієнтацій, настанов, що забезпечують додержання, виконання та використання юридичних норм. Правове виховання – це обопільна діяльність як державних органів, так і громадських організацій, що здійснюють просвітницьку, представницьку, організуючу та інші функції у суспільстві [1, с. 135]. Отже, відсутність єдиного тлумачення й розуміння правового виховання в юридичній науці робить це питання з однієї сторони актуальним, а з іншої доволі складним для дослідження, що пояснюється його особливими властивостями трактування. Визначення поняття правового виховання дає змогу розкрити особливості впливу на суб'єктів досліджуваного явища, визначити основні цілі правового виховання, реалізація яких є гарантією формування обізнаного в праві населення держави. Тож правове виховання є складним процесом, провідними елементами якого є правова культура й правосвідомість, які посідають особливе місце у системі виховання населення. Таким чином, правове виховання передбачає належний рівень правових знань громадян, вміння використовувати їх в усіх сферах

життєдіяльності суспільства.

Слід зазначити, що за роки незалежності та розвитку законодавства України було прийнято значну кількість законів та інших нормативно-правових актів, покликаних вирішувати завдання, пов'язані з правовим вихованням населення. Основним правовим підґрунтям реалізації політик правового населення в Україні є Конституція України. Так, відповідно до статті 57 Конституції України: «Кожному гарантується право знати свої права і обов'язки. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом» [2]. Тож Конституція України проголошує пріоритетність правових основ суспільства, що визначені в її нормах і становить основу правового виховання населення в державі. Побудова демократичної правової держави, проголошеної Конституцією України, зумовлює підвищення правосвідомості громадян, їх правової культури, що ґрунтується на знанні та повазі до права і закону, та відповідно, на реалізації основних прав та законних інтересів людини і громадянина.

Без високого рівня правосвідомості населення України реалізація норм, проголошених Конституцією України, є неможливою. Підвищення рівня правової культури суспільства, в свою чергу, вимагає підвищення рівня та якості організації правового виховання, яке здійснюється шляхом навчання, пропаганди, агітації та самовиховання. Водночас найбільш ефективною і результативною формою правового виховання є правова освіта, тобто цілеспрямована, систематична діяльність навчально-виховних і культурно-освітніх закладів, спрямована на засвоєння необхідного рівня знань про державу і право, формування та підвищення рівня правосвідомості та правової культури, виховання учасників правовиховного процесу в дусі поваги до закону та прав людини [4, с. 13]. Ще одним із важливих чинників формування правової культури громадян є правова культура правлячої еліти. Зазначимо, що в демократичній, правовій державі дуже важливо, щоб усі громадяни і особливо правляча верхівка мали високий рівень правової культури. Адже на прикладі тієї самої еліти і формується певною мірою правова культура та правосвідомість

громадян [3, с. 131].

Засновуючись на всьому вищевикладеному, можна зробити висновок, що на сучасному етапі державотворення України, як демократичної, соціальної, правової держави ключовими цілями є правове виховання населення, що представляє державу на всіх рівнях розвитку. Становлення України як демократичної правової держави неможливо без підвищення рівня правосвідомості громадян, що ґрунтується на знанні та повазі до права і закону, на ефективному регулюванні механізму захисту прав та законних інтересів. Показником становлення правової державності виступає стан правової культури українського суспільства, яка, в свою чергу, визначається рівнем його правосвідомості, розвитком демократичних інститутів, здатних забезпечити соціально-правову активність громадян. Саме тому надзвичайно актуальним є створення ефективної системи формування правосвідомості населення для подальшого функціонування правової системи дотримання чинного законодавства та забезпечення правопорядку в державі.

Джерела та література

1. Калиновський Ю. Ю. Правове виховання як механізм розвитку правового суспільства в Україні. *Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. Харків : Право, 2012. С. 134–139.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/gdyl> (дата звернення: 08.02.2023).
3. Макарова О. В. Правовий нігілізм і революція: проблема взаємозв'язку. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія: Економіка і право* : зб. наук. праць. 2015. Вип. 28. С. 129–136.
4. Макарова О. В. Правовий нігілізм : теоретико-правовий аспект : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ, 2010. 186 с.
5. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / А. П. Гетьман та ін. ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2013. 440 с.

ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ УНІВЕРСИТЕТУ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Верба Сніжана,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Право
Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник – Грубінко Андрій,
доктор історичних наук,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Західноукраїнського національного університету
м. Тернопіль, Україна
andriy.history1983@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4856-5831>

Університет як освітня інституція з далеких часів свого заснування формувався в двоєдиному вимірі – як навчальний та водночас науковий центр. Відповідно подвійне завдання університету зумовлює специфіку діяльності та покликання його центральної ланки – науково-педагогічного працівника або ж викладача.

Інтеграція науки і вищої освіти сприяє підвищенню результативності та ефективності досліджень, якості освіти та підготовки, наукових кадрів, ефективності використання бюджетних коштів, залучення талановитої молоді до наукової діяльності, активізації процесів комерціалізації прикладних наукових досліджень [4, с. 29]. Усі ці та інші завдання сучасної «вищої школи», які як нагальні для виконання стоять як перед системою вищої освіти України, так і перед кожним навчальним закладом, свідчать про непростий, суперечливий і далекий від завершення процес її реформування.

У Законі України «Про освіту» визначена необхідність створення у закладах освіти системи забезпечення якості (внутрішньої системи забезпечення якості освіти), що може включати критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти [1]. Передбачене

право викладача на професійний розвиток та підвищення кваліфікації та його обов'язок постійно підвищувати свій професійний і загальнокультурний рівні. У «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» передбачене зобов'язати викладача самостійно підтримувати свої знання та навички в актуальному стані, покращити управління закладу вищої освіти через запровадження контрактів із ректорами, що містять цільові показники діяльності ЗВО (хоча ця норма вже є у Законі «Про вищу освіту»); розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя [2].

Окреслимо детальніше головні проблеми розвитку системи адміністрування діяльності університету в Україні на сучасному етапі його розвитку:

1. Традиційна проблема необхідності збільшення фінансування науки і грантової допомоги. Відсутність адекватної системи відзначення кращих та заохочення молодих працівників

2. Надмірна формалізація науково-дослідної роботи викладача в університеті, яка підпорядкована насамперед ритму погоні за отриманням наукових ступенів і присвоєння вчених звань.

3. Науково-дослідницька робота в українських університетах зводиться до написання текстів дисертацій, статей чи монографій, зазвичай «щоб виконати план», не звертаючи уваги на глибинний зміст цих праць, актуальність.

4. Фактична відсутність постдокторські програми, тобто програми, які розраховані на тих, хто щойно захистив свою дисертацію та має потребу і бажання продовжити дослідження своєї теми, спираючись на ті результати, які були захищені в дисертації. Фактично в наших університетах не передбачено інституційної підтримки продовження досліджень кандидатської дисертації. Продовження дослідження над темою кандидатської дисертації йде в розрив з практикою реалізації академічної кар'єри в університеті, що пов'язано неодмінно з захистом докторської дисертації, яка буде мати нову тему [1, с. 32].

5. Низький рівень культури академічної доброчесності (нерозвиненість сучасної культури наукової діяльності в академічному та вузівському

середовищах) [3, с. 131].

6. Загалом досі «реформаторські кроки» майже всіх керівників МОН в незалежній Україні були спрямовані не на зміну умов розвитку науки у вітчизняних університетах, а на зміну форм та способів контролю за університетами та науково-педагогічними працівниками. «Притчею во язицех» залишається гонитва за показниками до річного наукового звіту чи новела останніх кількох років – формування щорічного індивідуального рейтингу «показників активності» викладача і таблиці якісних показників, потрібної не для самого працівника чи університету, а для потреб чергової акредитації.

7. Наявне питання адекватного розуміння значення та ролі наукометричних баз та питання індексування результатів наукової роботи. Звісно, відповідні інструменти можуть бути ефективними при оцінці результатів наукової діяльності дослідників. Однак нерозважливе їх використання може навіть нашкодити справі. Так, сьогодні при вступі до докторантури часто вимагають від потенційного докторанта доказу того, що він має публікації як у вітчизняних фахових виданнях, так і закордонних реферованих журналах, якщо і ті, і інші індексуються в одних і тих же наукометричних базах. Такий поділ є дещо умовним в сучасному інформаційному світі, тим більше в умовах якісно нового етапу європейської та євроатлантичної інтеграції України.

8. Надмірне покладання на наукометричні бази часто означає фактичну відмову самих університетів від реальної оцінки стану розробки теми (проблеми) у конкретному дослідженні, що може пропонуватися університету (факультету, кафедрі) для розгляду. Наукометрична база є лише певним інструментом оцінки, вона не знімає відповідальності з самих університетів та їх підрозділів при оцінці відповідного наукового дослідження. Жодні наукометричні бази не допоможуть псевдонауковим спільнотам виправдати їх неспроможність оцінити хід проведення та результати конкретного наукового дослідження.

З метою вдосконалення системи управління та здійснення наукової роботи університеті сформулюємо ряд загальних рекомендацій:

1. Від пошуку нових форм контролю за науковою діяльністю в університетах потрібно переходити до пошуку нових форм інституційної організації науково-дослідницької роботи в університетах. Потрібно відійти від надмірної формалізації процесу та гонитви за результатом, який часто є неадекватним реаліям роботи колективу.

2. Відмова від дворівневої системи вчених звань та теперішньої докторантури має відбуватися паралельно процесу розбудови феномену постдокторських програм, що не будуть пов'язані з ритуальними діями, на кшталт захисту ще однієї дисертації.

3. Доцільно відійти від штучного протиставлення вітчизняних та закордонних індексованих фахових видань.

4. Важливо сприяти проведенню в університетах науково-дослідницької роботи, яка не обов'язково має бути пов'язана з викладанням. Важливо запровадити в структурі університету систему науково-дослідних лабораторій, фінансування яких повинне відбуватися переважно за рахунок грантів.

5. Необхідно зобов'язати адміністрації університетів сформувати фонд фінансової підтримки для оплати відряджень на конференції та інші наукові форуми, роботу в бібліотеках та архівах, проходження науково-педагогічного стажування викладачів. Цей фонд повинен формуватися не лише за рахунок бюджетних коштів, але й надходжень від тієї позабюджетної ж наукової діяльності (виконання госпрозрахункових договорів, надання університетом аналітично-консультативних, експертних та інших послуг тощо).

6. Реформувати наукову сферу варто відповідно до пріоритетних цілей і напрямів Європейського дослідницького простору для досліджень та інновацій, Європейського простору вищої освіти.

Джерела та література

1. Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 «Про освіту». URL: <http://surl.li/fgoft> (дата звернення: 14.02.2023).

2. Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 23 лютого 2022 р. № 286-р. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL: <http://surl.li/dtmdf> (дата звернення: 12.02.2023).
3. Неколяк Р. В. Державне регулювання наукової і науково-технічної діяльності : організаційно-правовий аспект : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 – Право). Київ, 2018. 237 с.
4. Теоретичні основи розвитку науково-педагогічного потенціалу університетів України у контексті розширення інституційної автономії : препринт (аналітичні матеріали) (I частина) / за ред. Ю. Скиби. Київ : ІВО НАПН України, 2020. 113 с.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ НОРМАТИВНИХ І АКСІОЛОГІЧНИХ ЯВИЩ ПРАВА

Гесць Ірина,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри політології, права та філософії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
м. Ніжин, Україна
hiv80@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-1893-3373>

Важливість аксіологічного вивчення норми права визначається потребами розвитку юридичної науки загалом, а також необхідністю розробки методологічних підходів до ціннісного розуміння права як феномену духовного світу людини; створення нових методик та програм правового виховання; актуалізацією формування цілісного юридичного світогляду, що базується на аксіологічних уявленнях про свободу, рівність, справедливість. Виникає нагальне питання використання аксіологічної концепції у правознавстві загалом і в теорії права зокрема.

Проблемами методології правознавства у різних її аспектах займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, М. Козюбра, В. Костицький, П. Рабінович, Ю. Тодика, Ю. Шемшученко, В. Погорілко, В. Шаповал, М. Кельман та ін.

Метою даної роботи є дослідження методологічних підходів, придатних, з одного боку, для дослідження норм права з позицій ціннісної теорії, з іншого – до розгляду цінностей з погляду нормативної теорії у юриспруденції.

Будь-який методологічний підхід, зумовлений специфікою наукового напрямку (школи), здійснюється на кількох рівнях методологічного знання. Перший рівень – філософсько-світоглядний, на ньому встановлюються основні напрямки і загальні принципи пізнання в цілому (вищий рівень). Слід зазначити, що існують пояснення характеру взаємодії цінностей з нормами. Перше говорить про втілення ідеалів і цінностей у них (Платон, Г. В. Ф. Гегель, І. Кант). Друге, навпаки, стверджує обумовленість ідей та цінностей існуючими та діючими нормами (Г. Кельзен). Третє не говорить про обумовленість одне іншим, а наполягає на функціональній взаємоприспосованості елементів живому соціокультурному цілому, причому ідеї та цінності беруть участь у соціальних процесах разом із нормативними регулятивами (М. Вебер, Т. Парсонс).

Другий рівень розглядається як загальнонауковий (міждисциплінарний). Тут використовуються загальні методи, які можуть бути застосовані не тільки при формуванні правових вчень, теорій, концепцій, а й у процесі пізнання інших явищ, причому які виступають об'єктом пізнавальної діяльності не обов'язково лише юридичної науки. Це, наприклад, метод системного аналізу, структурно-функціональний метод, моделювання, загальні логічні прийоми, наприклад, сходження від абстрактного до конкретного і т. д.

Одну з перших ефективних спроб дослідити суспільство як систему (та її окремі сфери, зокрема правову) зробив Т. Парсонс, який запропонував всеохоплюючу схему чотирьох рівнів соціальної структури [2, с. 182]. Звичним став розгляд права як складної системи. Передбачається розглядати систему не тільки як сукупність норм, а й цінностей, а також репрезентувати той та інший конгломерат як елементи права в цілому. Системоутворюючою, а отже визначальною, при характеристиці аксіологічного підходу є філософська категорія «цінності». Як зазначає Сердюк І. А., у науковій літературі відзначається факт відсутності єдності вчених із приводу її визначення [3, с. 53].

Метод сходження від абстрактного до конкретного, найточніше був викладений Г. Гегелем. О. І. Ющик зазначає, що цей метод відбиває як онтологічний, так і гносеологічний аспекти в їх єдності. Порядок розгортання категорій за цим методом є водночас і послідовністю розвитку самої речі; тобто тут збіжні гносеологія і онтологія, процес пізнання речі відображає процес розвитку самої речі. А оскільки критерієм істини пізнання є практика, то такий збіг саме й свідчить про те, що метод сходження від абстрактного до конкретного дає нам істинне пізнання. І проблема полягає лиш у тому, як трактувати і як застосовувати даний метод [4, с. 101]. На нашу думку, саме цей метод дозволяє створити струнку концепцію розуміння правових норм як цінностей, де гранично абстрактними поняттями виступають цінності, проходячи шлях втілення, розвитку, трансформації спочатку у своїй аксіологічній сутності, а потім сходження до конкретних норм.

І, нарешті, на приватно-науковому і спеціальному рівнях вивчається специфіка окремого об'єкта, предмета дослідження (нижчий рівень). Сукупність таких методів дозволить дослідити правові цінності як відображення цінності норм різних соціальних груп та окремих осіб.

Аналіз методології дослідження норм права наводить нас на важливий висновок: розгляд норм права та цінностей права у їхньому взаємозв'язку і взаємодії. У свою чергу висловлене говорить про необхідність застосування історико-генетичного підходу, який передбачає, крім усього іншого, вивчення походження ціннісного відношення в ході реального процесу розвитку права взагалі та формування галузей, норм, інститутів зокрема [1, с. 40].

Саме аксіологія розглядає у загальному плані механізм правового регулювання як втілення та реалізацію правових цінностей. Зазначимо, що важливу роль у цьому зв'язку набуває аксіологічний підхід до аналізу правових норм.

Аксіологічне вивчення права має важливе наукове та практичне значення. Воно дозволяє встановити не тільки економічну та соціальну обумовленість права, його властивості та зв'язки, але і його духовні основи, його ідеали. Без

ціннісного підходу не можна виявити роль права в культурному та суспільному розвитку, зрозуміти прояви наступності у праві, зв'язок між правом та мораллю. Без нього неможливе осмислення поведінки людини у праві та механізмів правового регулювання.

Особливості вивчення норм та цінностей диктують необхідність, не обмежуючись узагальненнями існуючого правового матеріалу на догматичному рівні, «вириватися» науковою думкою вперед, насамперед у розумінні цінності та призначення права, його місії у долі суспільства, людини. Крім того, найскладніша і найважча справа – філософське осмислення цінності правознавства – догми права, її філософське піднесення.

Аксіологічна методологія може дати можливість для визначення цінності колізійних норм права, як таких, що мають максимально виражену зовнішню цінність для системи права, покликаних вирішувати питання протиріч норм права. Колізійна норма визначає відповідні конкретному випадку правові цінності, що містяться в нормах права. За допомогою цього видається можливим визначити вищу за ціннісним рангом норму, тим самим вирішуючи колізію.

Такий підхід до теоретичної правової проблематики, співвідношення норм і цінностей покликаний подолати багатовіковий розрив між споконвічними юридичними знаннями та філософією права.

Джерела та література

1. Кельман М. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку. *Психологія і суспільство*. 2015. № 4. С. 33–46.
2. Рожанська Н. В. Загальна соціологічна теорія : навч. посіб. / за наук. ред. І. А. Мейжис, В. Л. Гавелі. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 336 с.
3. Сердюк І. А. Цінність правових актів в аспекті утвердження і забезпечення прав людини. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: науковий журнал*. 2018. Спец. вип. № 3(94) «Права людини: методологічний, гносеологічний та онтологічний аспекти». С. 52–59.
4. Ющик О. І. Діалектика в методології пізнання права. *Правова держава*. 2017. Вип. 28. С. 97–105.

ЮВЕНАЛЬНИЙ СУД ЯК ВИМОГА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Гладуш Віктор,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування
ПВНЗ «Європейський Університет»

Науковий керівник – Засанський Володимир,
доктор економічних наук,
завідувач відділу аспірантури та докторантури
ПВНЗ «Європейський Університет»
м. Київ, Україна
volodymyr.zasanskyi@e-u.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-0845-1992>

Для всього світу ювенальна юстиція та окремий ювенальний суд є справою риторичного запитання. На поточний момент в Україні відсутня якась зрозуміла чи чітка модель роботи з дітьми чи підлітками, які перебувають у конфлікті з законом. Виключно одна Глава 38 Кримінально Процесуального Кодексу України виділена під провадження щодо неповнолітніх. Але є ряд нормативних положень міжнародно-правових актів ратифікованих та прийнятих в Україні вже. Закон України «Про охорону дитинства», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про попередження насильства в сім'ї» [1; 2].

Діти чи підлітки стають малолітніми злочинцями через великий ряд причин, але звісно найбільший фактор це батьки та соціум. У час, коли держава Україна перебуває у військовому стані, або в після військовій Україні більшість факторів стають ще більш депресивно вираженими, тобто батьки перебувають у стресі, родини розколоті, можливо втрата когось з близьких та взагалі більш агресивний соціум, який дуже ядро впливає на молоде покоління залишене саме на себе.

Якщо вже дитина чи підліток перетнули межу закону, то, на мій погляд, з ними повинні працювати, а тим більше судити виключно люди, які отримали навички та кваліфікацію на роботи з такими специфічними молодими

злочинцями і наша мета не перетворити їх у майбутньому, після їх перенавчання або покарання у деструктивну частину нашої спільноти.

Україна повинна прямо зараз зрозуміти важливість ювенальної юстиції для себе, для того щоб захистити молоде покоління. Ми повинні створити окремі ювенальні суди, які зможуть виносити врівноважені та справедливі судові рішення по неповнолітнім, професійні заклади перевиховання, які так само зможуть перевіряти ювенальні пристави, чи по окремо закріпленими за ними підлітками, спеціалізовано виділені пенітенціарні заклади перебування неповнолітніх злочинців. Головна мета не зробити з цих дітей.

Зі світового досвіду наша судова система повинна взяти три головних поняття щодо ювенальної системи.

По-перше, вона повинна бути охоронною, тобто забезпечити неповнолітнім повний захист їх прав, як підсудним, свідкам чи постраждалим.

По-друге, ювенальна системи зобов'язана бути роз'яснювальною, наші ювенальні суди повинні не просто покарати неповнолітнього злочинця, а і зробити так, щоб він усвідомив своє правопорушення та необхідність нести покарання та неминучу відповідальність за свої вчинки у майбутньому.

По-третє, відновлювальною, напевно найголовніша їх функція пропрацювати з неповнолітніми так, щоб рецидивів порушення закону більше не було у їхньому житті.

Джерела та література

1. Про застосування судами законодавства про відповідність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://surl.li/fgolu> (дата звернення: 10.02.2023).
2. Про практику застосування судами законодавства у справах про злочини неповнолітніх : постанова Пленуму Верховного Суду України від 16.04.2004 р. № 5. URL: <http://surl.li/fgonb> (дата звернення: 08.02.2023).

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ ЗАКОННОСТІ ТА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОПИТУ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА ІНІЦІАТОРОМ ЕКСПЕРТИЗИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Дивнич Анатолій,
старший судовий експерт відділу економічних досліджень
Полтавського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України
м. Полтава, Україна
anatolii.dyvnych@st.pdaa.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-2247-9131>

Принципи верховенства права (ст. 8 Конституції України) [1; 2] та законності (ст. 7 Кримінального процесуального кодексу України) [2] належать до загальних засад кримінального провадження. Незважаючи на те, що наразі ряд новел до Кодексу [2], спрямованих на гармонізацію українського процесуального законодавства з позитивними європейськими надбаннями у правовій сфері, скасовано, у вітчизняній правозастосовній практиці зустрічаються випадки використання норм і правил дотримання доказів, не передбачених законом.

До таких випадків слід віднести намагання провести допит судового експерта працівниками органів досудового розслідування. Так, згідно з п. 2 ст. 12 Закону [4], на вимогу ініціатора експертизи судовий експерт зобов'язаний «дати роз'яснення щодо даного ним висновку». Загалом, взаємодія між слідчим та експертом може мати як процесуальну, так і непроцесуальну форми [3, с. 265]. Водночас, згідно з ч. 2 ст. 19 Конституції [1], будь-які слідчі дії мають проводитися «лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». Проведення ж зазначеного «роз'яснення» висновку експерта може відбуватися тільки в суді у порядку, передбаченому ст. 356 Кодексу [2]. Допит експерта слідчим, прокурором, детективом та ін. на стадії досудового розслідування наразі не має законодавчо встановленого способу, тобто, процесуально не визначений. У процесі доказування може виникати необхідність у деталізації термінології, що застосовувалася при проведенні експертизи, уточнення певних даних, отриманих в результаті

дослідження тощо. При цьому підстави для проведення додаткової чи повторної експертизи, чи визнання виконаного висновку експерта неправомірним, відсутні. Оскільки Кодексом [2] на стадії досудового розслідування в кримінальному провадженні передбачено проведення допиту свідка, на практиці виникають ідеї здійснити допит експерта у статусі свідка. Вказане не тільки прямо заборонено (п. 11 ч. 2 ст. 65 Кодексу [2]), а й унеможливорює використання виконаного цим експертом висновку як доказу. До того ж, отриманий таким способом протокол допиту «свідка» також не відповідає критеріям, вказаним у ч. 3 ст. 62 та ст. 86 Кодексу [2], і, в контексті положень доктрини «плодів отруйного дерева», не може використовуватися як доказ.

Отже, дотримання принципів законності та верховенства права при проведенні процесуальних дій у кримінальному провадженні є необхідною умовою судово-експертної діяльності як для унеможливлення порушень, так і для забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Джерела та література

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <http://surl.li/lwrs> (дата звернення: 08.02.2023).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення 05.02.2023. URL: <http://surl.li/navm> (дата звернення: 14.02.2023).
3. Максимів Л. В. Окремі аспекти взаємодії слідчого з експертом та спеціалістом у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. № 3(99). С. 262–271. URL: <http://surl.li/fgopy> (дата звернення: 08.02.2023).
4. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <http://surl.li/awfxt> (дата звернення: 08.02.2023).

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКОВИХ ВІДНОСИН З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Зіньова Ольга,
старший викладач кафедри права
Київського кооперативного інституту бізнесу і права
м. Київ, Україна
lubchenko2391@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-0749-6032>

Спадкування – це процес переходу прав та обов’язків від померлої особи до її нащадків. У житті трапляються випадки, коли спадкування відбувається з певними нюансами, що пов’язані з наявністю іноземного елемента.

Відповідно до п. 2 ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право» (надалі – Закон) іноземний елемент – ознака, яка характеризує приватноправові відносини та виявляється в одній або кількох з таких форм: 1) хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою; 2) об’єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави; 3) юридичний факт, який створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави [1, ст. 1].

Через наявність розбіжностей у матеріальному праві різних країн для врегулювання спадкових відносин використовують колізійні прив’язки такі як особистий закон спадкодавця, закон місця знаходження майна та закон місця складання заповіту.

Як показує практика, при спадкуванні з іноземним елементом важливе значення має встановлення місця відкриття спадщини. Відповідно до норм Цивільного кодексу України місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна – місцезнаходження основної частини рухомого майна [2, ст. 1221]. У зв’язку з цим виникає чимало проблем щодо правильного встановлення останнього місця проживання спадкодавця та

компетентного органу, який буде займатися питанням оформлення спадкових відносин. Для врегулювання таких колізій Закон встановлює, що спадкові відносини регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо спадкодавцем не обрано в заповіті право держави, громадянином якої він був. Вибір права спадкодавцем буде недійсним, якщо після складання заповіту його громадянство змінилося, тобто у даному випадку враховується привязка щодо особистого закону спадкодавця, якщо не було ним іншої обумовленості [1, ст. 70]. Крім того, особлива увага приділяється спадкуванню нерухомого майна. Законом передбачається, що при вирішенні даного питання використовується право держави місцезнаходження такого нерухомого майна, а майно, що підлягає державній реєстрації на підставі нормативно-правових актів України, – правом України [1, ст. 72] .

З місцем проживання спадкодавця законодавець пов'язує і правове регулювання складання заповіту. Правові моменти щодо складання заповіту, його скасування та форми заповіту пов'язуються з постійним місцем проживання спадкодавця. Законодавчо визначається, що у цьому випадку застосовується право держави, де спадкодавець постійно проживав на момент складання заповіту або на момент смерті. Законодавець також обумовлює, що заповіт або акт його скасування не можуть бути визнані недійсними внаслідок недодержання форми, якщо остання відповідає вимогам права місця складання заповіту або права громадянства, або права звичайного місця перебування спадкодавця у момент складання акта чи в момент смерті, а також права держави, у якій знаходиться нерухоме майно [1, с. 72].

Таким чином, наявність нормативно-правового регулювання спадкових відносин з іноземним елементом дозволяють здійснити спадкоємцям оформлення спадкових прав на рухоме та нерухоме майно.

Джерела та література

1. Про міжнародне приватне право від 23.06.2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

ПРАВО ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТИТУТ СУЧАСНОГО ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Іщенко Вікторія,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності Політологія
Полтавського державного аграрного університету

Науковий керівник – Приходько Сергій,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна
serhii.prykhodko@pdaa.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-9755-5368>

Кожне цивілізоване суспільство, яке в певній мірі залежить від етапу його розвитку та рівня організації, вимагає правового регулювання. Для забезпечення гармонійного співіснування людей в соціумі та запобігання певних негативних наслідків державні органи контролюють це через правові інститути та нормативні акти.

Також правова система суспільства включає в себе сукупність правових норм, які діють на рівні певного суспільства та контролюються державою. Не існує цивілізованого суспільства без нормативного порядку, який забезпечується силою влади. Це означає, що немає демократичного суспільства без права.

Держава як суб'єкт взаємодії з демократичним суспільством повинна мати ряд важливих властивостей. Зокрема, забезпечувати ефективний управлінський механізм, здатний гарантувати верховенство закону, боротьбу з корупцією та недопущення конфліктів. Управлінський апарат повинен мати ефективні інструменти для вироблення життєздатної політики, спрямованої на загальне благо суспільства. Крім того, саме держава повинна створити правові умови для розвитку громадянського суспільства.

У правовому суспільстві людина, її життя та свободи, честь, гідність є вищою соціальною та політичною цінністю. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Юридичними засобами забезпечується максимальна реалізація, охорона і захист основних прав людини, дотримання справедливого правопорядку та принципу законності. Саме таке суспільство вважається демократичним [2, с. 3].

Більшість сучасних дослідників вважають громадянське суспільство необхідною умовою, показником та запорукою демократії. Хоча, існує думка, що саме суспільство стає громадянським лише на певній стадії демократичного розвитку – демократія є його передумовою і гарантією [1, с. 74–75].

Слід відзначити, що врегулювання суспільних відносин нормами права – суть правового регулювання, тому серед основних форм регулювання сучасного суспільства можна виокремити нормативне та індивідуальне. Останнє – це упорядкування поведінки людей за допомогою разових, персональних регулюючих акцій, що відносяться тільки до даного конкретного випадку. Нормативне, в свою чергу – це упорядкування поведінки людей за допомогою загальних правил котрим повинні підпорядковуватися всі особи, що потрапили у нормативну регламентовану ситуацію.

Індивідуальне – це найпростіше соціальне регулювання, що дозволяє вирішити загальні життєві проблеми, враховуючи особливості конкретної ситуації. Це не економічне, не завжди чітко організоване, не завжди однакове і систематичне регулювання.

Також можна виділити такі особливості індивідуально-правового регулювання як: засіб втілення в життя нормативного регулювання за допомогою його конкретизації до певних життєвих обставин; одноразовий, суб'єктивний характер; спрямованість на вирішення конкретної ситуації, яка стосується відповідного суб'єкта; використання його механізму, що утворює систему індивідуальних засобів регулятивного впливу.

Виникнення нормативного регулювання – перший і найбільш суттєвий пункт у становленні соціального регулювання. Воно дозволяє запровадити єдиний, безперервно діючий і разом з тим економічний порядок у суспільних відносинах, підпорядкувати поведінку людей загальним і однаковим умовам, що диктуються вимогами економіки, влади, ідеології, усього соціального життя.

Загальною ознакою як для нормативного, так і для індивідуального правового регулювання є те, що їх межі окреслені позитивним правом [3, с. 195].

Можна зробити висновок, що право вважається найбільш ефективним регулятором суспільних демократичних відносин, що, в свою чергу, свідчить про важливість удосконалення юридичних засобів регулювання суспільних відносин задля забезпечення захисту свобод, інтересів та потреб кожної людини.

Джерела та література

1. Грудцина Л. Ю. Держава та громадянське суспільство : монографія. Москва, 2010. 464 с.
2. Конституція України : офіційний текст. Київ : КМ, 2015. 3 ст.
3. Марчук В. М., Ніколаєва Л. В. Загальна теорія права. Актуальні проблеми : навч. посіб. Київ : Істина, 2003. 304 с.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ АДВОКАТА

Кальян Олександр,
кандидат юридичних наук,
професор кафедри підприємництва і права
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна
oleksandr.kalian@pdaa.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-2345-3929>

Дубович Олеся,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри підприємництва і права
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна
olesia.dubovych@pdaa.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-3390-1393>

Згідно з положеннями Конституції України, а саме зі ст. 131-2 саме адвокат здійснює представництво інтересів іншої особи в суді [2]. Це обґрунтовує його провідну роль як основного суб'єкта, уповноваженого на здійснення функції представництва інтересів клієнтів в системі договірної представництва у цивільному та господарському судочинстві.

Основним завданням адвокатури при цьому залишається надання на професійному рівні нею правничої допомоги.

Правовий статус адвоката як представника у процесі тісно пов'язаний із нормативними положеннями законодавчо обґрунтованого спеціального процесуального статусу, яким також визначено, що, незважаючи на те, що він не є учасником справи, але відповідно до нормативних приписів ст. 60 ЦПК України [7] та ст. 58 ГПК України [1], уповноважений на здійснення комплексу процесуальних дій, пов'язаних із реалізацією прав та обов'язків особи, яку він представляє, оскільки він діє від її імені та в межах отриманого від неї доручення.

Сформульовані у ЦПК України та ГПК України завдання судочинства [7, ст. 2; 1, ст. 2] виступають основоположним соціально-правовим орієнтиром не тільки для суду, який розглядає відповідну справу, а і безпосередньо для адвоката як представника, що уповноважується на участь у відповідному судовому процесі.

При визначенні пріоритетності інтересів клієнта адвокат повинен також враховувати, що окрім існуючого зобов'язання щодо здійснення представництва інтересів особи в суді, у нього також є обов'язок щодо належного здійснення професійної діяльності з урахуванням вимог необхідності забезпечення здійснення справедливого та об'єктивного судового розгляду [6; 5].

У сучасній правовій державі авторитет професії адвоката тісно пов'язаний із дотриманням етичних стандартів адвокатської діяльності у цілому та з довірою суспільства до професійних представників зокрема [4]. Це положення також кореспондується із вимогами міжнародних стандартів здійснення адвокатської

діяльності, якими визначено, що адвокати зобов'язані постійно дбати про честь і гідність власної професії та сприяти процесу здійснення правосуддя.

Особливості нормативно визначеного сучасного правового статусу адвоката у цивільному та господарському процесах України доводять наявність позитивної тенденції до належного врегулювання процедури реалізації процесуальних повноважень адвоката як представника.

Також слід відзначити, що визначений Господарсько-процесуальним та Цивільним процесуальним кодексом України процесуально-правовий статус адвоката у відповідних процесах повинен бути належним чином адаптований до суспільно-правових змін та вимог організації сучасної практики здійснення адвокатської діяльності з урахуванням особливостей визначеної адвокатом в конкретній справі тактики та стратегії [1; 7].

Обґрунтованість такої адаптації також зумовлюється змінами у правовому регулюванні відповідних суспільних відносин: вдосконаленням процедури доказування у судових процесах, запровадженням інституту врегулювання спору за участю судді тощо.

Крім того, слід відзначити, що адвокатура, як сучасний правовий інститут, постійно знаходиться у процесі реформування, який не завжди є відображенням процесу вдосконалення процесуального статусу адвоката, а в багатьох випадках пов'язаним із реагуванням органів державної влади, заснованим на політичній волі, що беззаперечно не враховує місію адвоката в демократичній, правовій та соціально-орієнтованій державі.

Джерела та література

1. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 р. № 1798 XII. URL: <http://surl.li/fgnqn> (дата звернення: 14.02.2023).
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96ВР. URL: <http://surl.li/fgnrj> (дата звернення: 14.02.2023).
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <http://surl.li/fgnsc> (дата звернення: 12.10.2021).

4. Про відновлення довіри до судової влади в Україні : Закон України від 08.04.2014 р. № 1188-VII. URL: <http://surl.li/fgnsv> (дата звернення: 14.02.2023).
5. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII. URL: <http://surl.li/fgntj> (дата звернення: 14.02.2023).
6. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <http://surl.li/fgnue> (дата звернення: 14.02.2023).
7. Цивільний процесуальний кодекс України : від 18.03.2004 № 1618–IV. URL: <http://surl.li/fgnvt> (дата звернення: 14.02.2023).

ПРАВОВИЙ ФЕНОМЕН МЕДІАЦІЇ

Ковальська Наталя,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
kovalsknm@ukr.net
[https:// orcid.org/0000-0002-5758-8373](https://orcid.org/0000-0002-5758-8373)

Богадєорова Лариса,
кандидат географічних наук,
доцент кафедри науки про Землю та хімії
Херсонського державного аграрно-економічного університету
м. Херсон, Україна
Lbohadorova09@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9072-3434>

В Україні активно запозичується досвід світового державотворення, зокрема у сфері права, де було звернуто увагу й на медіацію як альтернативну форму судочинства. За словами Н. Мазаракі, у «неефективності державної влади, значному рівні корупції, незабезпеченні доступності правосуддя, неупередженого та справедливого суду», і це призводить до порушень основних прав людини, а ті, своєю чергою – до звернень постраждалих до міжнародних судових інстанцій, у результаті чого страждає авторитет як української судової влади зокрема, так і державної влади загалом, оскільки Європа уважно стежить за цим, вирішуючи, чи варто приймати Україну до ЄС. Тому медіація як

соціальна інституція і в Україні з 2003 року поступово привертає увагу як учених-правників, так і всього суспільства [3, с. 11].

Підготовка до ухвалення Закону України «Про медіацію» відбувалася впродовж майже 10 років і визначає сутність цієї процедури, права та обов'язки медіатора, зміст угоди за результатами медіації (яка не має містити положень, що порушують інтереси інших осіб, держави або суспільства) та інші особливості медіації [2]. Відповідно до положень Закону (стаття 1), медіація – це «позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура», під час якої сторони за допомогою медіатора мають змогу врегулювати правову суперечку за допомогою перемовин [2]. Також медіація сприяє ухваленню правильних рішень щодо порушників, умовно засуджених [4, с. 13], які отримують можливість змінити своє життя в позитивний бік. При цьому учасники медіації – фізичні чи юридичні особи, що звернулися до медіатора для врегулювання правової суперечки, – самі за угодою визначають правила проведення цієї процедури (частина перша статті 1 Закону 1875-IX). Таким чином, головною метою цієї процедури є вирішення правової суперечки.

Поряд з термінами «суперечка» та «спір», функціонує також відповідник «конфлікт». Наприклад, на думку Н. Мазаракі, «спір» означає формальне виявлення конфлікту, коли «сторони висувають взаємні претензії, або одна сторона заявляє про своє право і висуває певну вимогу, а інша заперечує в першій наявності такого права і відмовляє в задоволенні цієї вимоги»; «конфлікт» же має суто філософську чи психологічну сутність, означаючи будь-які суперечності між людьми [1, с. 59]. Тобто конфлікт наявний у будь-якій життєвій ситуації, а спір – лише у правовій.

Зазначимо, що всі різновиди медіації передбачають активну роль медіатора з різним ступенем його впливу на вирішення правової суперечки. При цьому сторони можуть як погодитися з його рішенням, так і не прийняти його, що виявляє добровільний характер медіації. Отже, для того щоб вирішити певну правову (економічну, трудову, сімейну тощо) суперечку, потрібно досягти взаєморозуміння сторін і таким чином припинити її (і загалом конфлікт).

До цього часу про медіацію говорилося в таких державних документах, як нові редакції Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодекс адміністративного судочинства України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII, Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 р. № 2404-VI, укази Президента України «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» (від 10.05.2006 р. № 361/2006), «Про концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» (від 24.05.2011 р. № 597/2011) та «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки» (від 20.05.2015 р. № 276/2015), Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації), затверджений Наказом Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 р. № 892 (із змінами від 2017 р.), закони України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. № 2671-VIII та «Про концесію» від 03.10.2019 р. № 155-IX, ратифіковано Конвенцію ООН про транскордонні угоди, досягнуті внаслідок медіації (за Наказом Міністерства юстиції України від 27.06.2019 р. № 2487/07) тощо. Зокрема, до Кримінального кодексу України було включено статтю 46 «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим», у якій декларовано шляхи вирішення навіть кримінальної справи – примирення, усунення заподіяної шкоди та відшкодування завданих збитків [1, с. 4–5].

Отже, відчуваючи правові переваги медіації, а також орієнтуючись на європейську інтеграцію, українські державники продовжують запроваджувати цей процес в Україні. Зокрема було утворено Асоціацію груп медіації та Український центр порозуміння, а потім створено Національну асоціацію медіаторів України. Крім того, міжнародні наукові групи, проводячи дослідження та аналізуючи уже набуту практику упровадження медіації в Україні, надають пропозиції для більш ефективного впровадження вже застосовуваних у світі технологій.

Джерела та література

1. Бородін Є. Є. Медіація як основа громадянського діалогу : неоінституціональний аспект. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2016. Вип. 2 (16). С. 1–13.
2. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021, № 1875-IX. *Верховна Рада України*. URL: <http://surl.li/diiid> (дата звернення: 03.02.2023).
3. Мазаракі Н. А. Медіація в Україні: теорія та практика : монографія. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2018. 276 с. URL: <http://surl.li/fgosw> (дата звернення: 06.02.2023).
4. Гар-Аналіз впровадження інституту медіації в Україні / Берт Маан, Ремко ван Рі, Аліна Сергєєва та ін. Київ, 2020. 71 с.

МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Кузьмін Андрій,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Право
Національного авіаційного університету

Науковий керівник – Устинова Ірина,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного і адміністративного права
Національного авіаційного університету
м. Київ, Україна
iryna.ustynova@npp.nau.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-1112-807X>

Джерела фінансового права – це зовнішні конкретні форми його вираження, тобто загальнообов’язкові розпорядження представницьких та виконавчих органів державної влади, що містять норми фінансового права. У світовій юриспруденції термін «джерело права» застосовується у значенні зовнішньої форми об’єктивізації, вираження права чи нормативної державної волі.

Сьогодні до джерел фінансового права належать офіційні документи, що містять інформацію про права, обов’язки або відповідальність фізичних чи

юридичних осіб у сфері фінансово-правової діяльності. Всі джерела фінансового права утворюють між собою ієрархічно замкнуту систему, спрямовану на комплексне регулювання публічних фінансових відносин.

Міжнародні договори є одними з найважливіших джерел як міжнародного права, так і національного права країн, якими той чи інший договір був ратифікований. Міжнародні договори укладаються на паритетних засадах, після цього слідує добровільна процедура їх ратифікації. При дослідженні міжнародних договорів та загально визнаних принципів та норм міжнародного права найбільш повно проявляється аспект закріплення в них основ фінансового права.

Так, згідно зі ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [2].

Більшість міжнародно-правових джерел фінансового права становлять двосторонні та багатосторонні міжнародні договори та угоди, пов'язані з питаннями оподаткування. При цьому регулювання міжнародно-фінансових відносин здійснюється у таких основних формах: по-перше, це міжнародно-правове регулювання фінансових відносин, які обслуговують зобов'язання, що впливають із зовнішньоекономічних та інших міждержавних зв'язків; по-друге, це самостійне регулювання фінансових відносин у рамках міжнародних угод, спеціально присвячених даним питанням [1, с. 19].

Якщо розглядати класифікацію міжнародних фінансових договорів, то на науковому рівні розрізняють такі види:

1. Залежно від правосуб'єктності учасників правовідносин:

- міждержавні (наприклад статuti міжнародних фінансових організацій);
- міжурядові (договори про надання кредитів, про уникнення подвійного оподаткування тощо);
- міжвідомчі (про економічне співробітництво між міністерствами фінансів країн, про співробітництво між центральними банками країн і т. ін.).

2. Залежно від функціональних особливостей міжнародних договори з валютних питань Л. Волова виділяє:

– договори, що закріплюють основи та загальні принципи валютних відносин (загально нормативні договори);

– договори, що містять індивідуально визначені валютні норми, які розраховані на їх безпосереднє застосування на практиці [3].

3. Також вчені виділяють окрему класифікацію, яка стосується належності міжнародних договорів до фінансової сфери:

– міжнародні договори, зміст норм яких напряму стосується фінансових питань (наприклад, ті ж самі статuti міжнародних фінансових організацій);

– міжнародні договори, норми яких частково або опосередковано регулюють міжнародні фінансові відносини (наприклад, договори про співробітництво та взаємну допомогу між державами з питань економічного співробітництва).

Враховуючи вищесказане, можна дійти висновку, що міжнародний договір у фінансовому праві, безперечно, є тим засобом, який дозволяє узгодити волю учасників міжнародних фінансово-правових відносин. Міжнародний договір є комплексним джерелом права, який включає у себе як буквальний зміст того чи іншого договору, так і загально визнані принципи і норми міжнародного права. В Україні міжнародний договір є джерелом фінансового права, якщо цей договір ратифікований у встановленому законодавчому порядку.

Джерела та література:

1. Волова Л. І. Розвиток міжнародного фінансового права в умовах інтеграції держав : навч. посіб. Юрлітінформ, 2014. 184 с.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <http://surl.li/lwrs> (дата звернення: 13.02.2023).
3. Міжнародні договори як джерело міжнародного фінансового права. *Правова держава*. URL: <http://surl.li/fgpdh> (дата звернення: 13.02.2023).

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗАРОДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Лісний Іван,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності Право, старший викладач кафедри правознавства та фінансів, Полтавського інституту економіки і права ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» м. Полтава, Україна
lis0612.z@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3157-6323>

Науковий керівник – Короєд Сергій,
доктор юридичних наук, професор кафедри правознавства та фінансів Полтавського інституту економіки і права ЗВО «Відкритий Міжнародний університет розвитку людини «Україна» м. Полтава, Україна
koroed_sergey@ukr.net

Виникнення цінних паперів і здійснення різноманітних фінансових операцій з ними має багатовікову історію. Деякі стародавні народи знали символіку без назв, але їхні права визначалися лише фактом володіння. Хоча ці знаки не мали гарантій в сучасному розумінні, між ними існує певний історичний зв'язок і є підстави вважати їх архетипами останніх.

У Римі існували так звані *Congiaria* і *Muscilia*, що використовувалися при імператорах. *Congiaria* означає подарунки, які дають пролетаріату на великих святах. Зазвичай на останніх вручалася спеціальна дерев'яна або свинцева печатка, за якою вони могли отримати зазначений приз. *Muscilia* – це не що інше, як замовлення на доставку грошей, їжі тощо. На вигляд вона була як маленька табличка, яку римський імператор кидав у натопти в громадських місцях, театрах і цирках.

У той же час, згідно із законами стародавніх квіритов, зобов'язання вважалося глибоко особистим, не залишаючи сумніву в тому, що особистості змінюються. З огляду на подібну безумовну індивідуальність зобов'язальних відносин не могло бути й мови про які-небудь зміни в особистостях первинних

співучасників зобов'язання. Але з плином часу незручності такого положення мали зумовити пошук інших засобів. Таким засобом став мандат. Безсумнівно, таке нововведення є величезним кроком вперед у порівнянні з беззастережною заборонаю на зміну роботи [1, с. 119].

Такі речі, як сучасні цінні папери, були відомі індусам задовго до того, як туди прийшов Олександр Македонський. Цей папір написаний на санскриті і називається *Ondegui*, що перекладається як «папір, призначений для обігу».

Історично першою формою забезпечення фінансового обігу можна вважати вексель. Наприкінці XVIII ст. походження векселів пов'язували з євреями, яких неодноразово виганяли з Франції, або з гвельфами, які покинули в кінці XIII століття Флоренцію після того, як їх партія зазнала поразки. У Новий час, згідно з Монтеस्क'є і Вольтером, ідея походження векселя отримала особливу довіру серед євреїв. Але наприкінці XVIII ст. були знайдені підтверджені докази: векселі можна вважати породженням Середньовіччя, Італію – його батьківщиною (про що красномовно свідчать майже всі вексельні умови), а творцями векселів – середньовічних італійських купців і міняйл.

Першим періодом в історії векселя можна назвати Італію. Тому наступну епоху в розвитку грошових переказів слід пов'язувати з італійським періодом, а саме з епохою ярмарків Шампані (XIII століття) і особливо в Бургундії (Ліон) і Безансоні (XIV–XVI століття). Векселі почали виконувати інші функції, а також були засобом переказу грошей. Це могло бути у формі кредиту або способу отримання дебіторської заборгованості (зі знижкою) шляхом переуступки її комусь іншому. Та чи інша функція може бути здійснена лише за посередництва банкірів. Канонічні закони визнавали право тільки на відшкодування праці і витрат і засуджує векселі для посередництва грошових грошових позик під відсотки [2, с. 213].

До кінця італійського періоду (кінець XVI – початок XVII ст.) векселі майже повністю сформувалися. У тривалому історичному процесі сформувався звичай векселів і навіть з'явився вексель міста Болонья (1569 р.). Вексель складається у формі листа, а потім складається у формі факсу. Курси валют

відомі, і між різними торговими центрами встановлюються звичайні курси. Існують також різні гарантії щодо обґрунтованості та своєчасності платежів. Вимога про повернення у формі переказного векселя з усіма особливостями виконавчого процесу в акцепті, арбітражі, якщо необхідно, оцінці, опротестуванні та петиції майна та особи. До кінця італійського періоду, при всьому своєму розвитку, вексям бракувало однієї якості: мобільності, переказності. Це ще не був цінний папір, який можна передати від однієї людини до іншої і змінити кредиторів.

На міжнародній арені на початок ХХ ст. характеризується пошуком шляхів уніфікації законів про векселі. Процес узгодження національних векселів розпочався з Міжнародної конференції з гармонізації законів про векселі, що проходила в Гаазі в 1910 і 1912 роках. За результатами цієї роботи 29 країн підписали договори, що містять положення про прості векселі та переказні векселі [3, с. 88].

Отже, детально зупинившись на історії виникнення і становлення векселя, бачимо, що саме він як історично перша форма цінних паперів дав поштовх для появи інших видів досліджуваного феномену.

Джерела та література

1. Бриндак Д. Класифікація боргових цінних паперів. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 12. С. 117–120.
2. Демківський А. В. Вексельний обіг в Україні : навч. посіб. Київ : ВІРА–Р, 2013. 505 с.
3. Ринок цінних паперів: особливості та фінансове забезпечення його функціонування : монографія / Н. Л. Гавкалова, О. Ю. Шутєєва. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 184 с.

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ СВОБОДИ СОВІСТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Лопушинський Іван,
доктор наук з державного управління,
завідувач кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна
doctordumetaua@meta.ua
<https://orcid.org/0000-0002-7460-7476>

Відповідно до Закону України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII «Про національну безпеку України» національна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [5]. Серед національних інтересів України відзначаємо й питання забезпечення безпеки у сфері свободи совісті та діяльності релігійних організацій.

Надання 6 січня 2019 року Православній Церкві України (далі – ПЦУ) Томосу про автокефалію створило основу для об'єднання українських православних церков у єдиній Помісній Православній Церкві. Цьому мали сприяти й закони, ухвалені упродовж 2018-2019 років для спрощення переходу церковних громад і відкриття правдивої назви Російської Православної Церкви в Україні (РПвУ), що досі функціонує в нашій державі під назвою Українська Православна Церква (УПЦ). Водночас, з другої половини 2019 року ці процеси було загальмовано з різного роду політичних міркувань.

Після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року на суверенну територію України військ держави-агресора Російської Федерації (РФ) факти колаборації представників РПЦвУ стали чисельними та очевидними. Це визначило невідкладну потребу рішучих дій для захисту національної безпеки України.

З цією метою до Верховної Ради України народними депутатами України ІХ скликання Княжицьким М. Л., Павленком Р. М., Білозір Л. М. та ін. 23 листопада 2022 року за № 8221 було внесено проєкт Закону «Про забезпечення зміцнення національної безпеки у сфері свободи совісті та діяльності релігійних організацій» [4] – про заборону в Україні РПЦвУ (мається на увазі УПЦ – І.Л.) і підлеглих їй структур, а також щодо назви православних церков з урахуванням Томосу Вселенського Патріарха Варфоломія II.

1 грудня 2022 року Рада національної безпеки і оборони України ухвалила рішення, уведене в дію Указом Президента України від 01 грудня 2022 року № 820/2022 «Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» [6].

Цим Указом [6] Президент України доручив:

1. Кабінетові Міністрів України:

– внести у двомісячний строк на розгляд Верховної Ради України законопроект щодо унеможливлення діяльності в Україні афілійованих із центрами впливу в РФ релігійних організацій відповідно до норм міжнародного права у сфері свободи совісті та зобов'язань України у зв'язку зі вступом до Ради Європи;

– вирішити невідкладно питання віднесення Державної служби України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС) до центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується безпосередньо Кабінетом Міністрів України (*розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 року № 1138-р Головою ДЕСС було призначено відомого релігієзнавця В. С. Єланського; постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2022 року № 1419 ДЕСС було підпорядковано безпосередньо Уряду – І. Л.*);

– вирішити питання функціонального підпорядкування ДЕСС структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, до повноважень яких належать питання реалізації права на свободу совісті і віросповідання, діяльності релігійних організацій;

– забезпечити у двомісячний строк перевірку наявності правових підстав та дотримання умов користування релігійними організаціями майном, яке перебуває на території Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника (з 05 січня 2023 року Міністерство культури України не продовжило дію угоди про оренду УПЦ Успенського собору та Трапезної церкви в Києво-Печерській лаврі – І. Л.).

2. ДЕСС забезпечити у двомісячний строк відповідно до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» проведення релігієзнавчої експертизи Статуту про управління УПЦ на наявність церковно-канонічного зв'язку з Московським патріархатом, у разі потреби вжити передбачених законом заходів (31 січня 2023 року ДЕСС поінформувала, що відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 1 грудня 2022 року було проведено релігієзнавчу експертизу статуту про управління Української Православної Церкви (УПЦ). Установлено, що УПЦ є структурним підрозділом Російської православної церкви (РПЦ), що має окремі права самостійного утворення без власної канонічної суб'єктності. Комісія дійшла висновку, що ухвалення нової редакції статуту про управління УПЦ та постанови Собору УПЦ у травні 2022 року, тобто після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, не призвело до розриву церковно-канонічного зв'язку УПЦ із РПЦ. Релігієзнавці встановили, що «статус УПЦ як структурного підрозділу РПЦ, що користується певними правами самостійності, але не утворює автокефальну церкву, залишається незмінним. Нинішня діяльність чи бездіяльність найвищих органів церковної влади та управління УПЦ свідчить про те, що УПЦ продовжує перебувати відносно РПЦ у відносинах підпорядкування. Вона не діє як самостійна (автокефальна) церква і не проголошує власної самостійності (автокефалії)» – зазначили експерти. – І. Л.).

3. Службі безпеки України (СБУ) разом з Національною поліцією України та іншими державними органами, до компетенції яких належать питання у сфері забезпечення національної безпеки, активізувати заходи з виявлення та протидії

підривній діяльності російських спеціальних служб у релігійному середовищі України.

4. Підтримати внесені СБУ пропозиції щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій).

5. Застосувати персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) до визначеного РНБО кола фізичних осіб.

6. *Кабінету Міністрів України разом з СБУ та Національним банком України* забезпечити реалізацію і моніторинг ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), передбачених пунктом 5 цього рішення [6].

Після цього Президентом України було видано ще кілька Указів, якими до окремих релігійних діячів УПЦ (РПЦвУ) також було застосовано персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) [7; 8; 9].

Отже, законодавство Української держави та її реальні кроки щодо реалізації механізмів убезпечення у сфері свободи совісті та діяльності релігійних організацій, особливо в умовах повномасштабної агресії Російської Федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, має бути скероване в річище забезпечення національної безпеки, насамперед з урахуванням потреби захисту свободи совісті й діяльності релігійних організацій та захисту українських православних від впливу РПЦ, що втратила характер релігійної організації, ставши частиною державної структури країни-агресора. Крім того, з урахуванням потреби захисту національних інтересів України в умовах агресії з боку РФ та потреби розвитку української нації, нашої історичної ідентичності та національних традицій слід забезпечити повноцінний розвиток ПЦУ, закріпити належний їй статус та передати відповідне майно. Попри те, що означене вже раніше було зафіксовано в законах та інших нормативно-правових актах України, після 24 лютого 2022 року настав час з новою силою продовжити цю роботу, насамперед заборонити діяльність т. зв. УПЦ (по факту – РПЦвУ).

Джерела та література

1. Лопушинський І. П. Державно-церковні відносини в Україні як механізм забезпечення національної безпеки в контексті євроінтеграції. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління»*. Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2019. Вип. 1(10). С. 154–163. URL: <http://surl.li/fgpsr> (дата звернення: 30.01.2023).
2. Лопушинський І. П. Механізми убезпечення у сфері свободи совісті та діяльності релігійних організацій в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2022. № 4(35). URL: <http://surl.li/fgptj> (дата звернення: 30.01.2023).
3. Лопушинський І. П. Томос про автокефалію Православної Церкви України: новий етап розвитку державно-церковних відносин. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 2 (21). С. 77–85. URL: <http://surl.li/fgptt> (дата звернення: 30.01.2023).
4. Про забезпечення зміцнення національної безпеки у сфері свободи совісті та діяльності релігійних організацій : проєкт Закону України від 23 листопада 2022 року № 8221, внесений народними депутатами України Княжицьким М. Л., Павленком Р. М., Білозір Л. М. та ін. URL: <http://surl.li/fgpue> (дата звернення: 30.01.2023).
5. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <http://surl.li/tcsi> (дата звернення: 30.01.2023).
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 1 грудня 2022 року «Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» : Указ Президента України від 01 грудня 2022 року № 820/2022. URL: <http://surl.li/dxggl> (дата звернення: 30.01.2023).
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 грудня 2022 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» : Указ Президента України від

11 грудня 2022 року № 863/2022. URL: <http://surl.li/fgpwq> (дата звернення: 30.01.2023).

8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січня 2023 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» : Указ Президента України від 23 січня 2023 року № 26/2023. URL: <http://surl.li/fgpxe> (дата звернення: 30.01.2023).

9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 січня 2023 року «Про внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» : Указ Президента України від 24 січня 2023 року № 43/2023. URL: <http://surl.li/fgpxs> (дата звернення: 30.01.2023).

ЗМІНИ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ ЯК НЕОБХІДНІ УМОВИ ПОДАЛЬШОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Наумкіна Світлана,
доктор політичних наук,
завідувач кафедри політичних наук і права
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна
svetlana.naumkina@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-1125-647X>

Трансформації у правовій сфері буди необхідною умовою вступу України до Європейського Союзу в якості повноправного члена ще з початку ХХІ століття. Тому зміни до правової системи України відбуваються саме в контексті вимог до вступу в ЄС, особливо у теперішній час – відкритої агресії і повномасштабного вторгнення РФ в нашу країну. Варто зазначити, що будь-які трансформації в законодавстві знаходять як підтримку, так і опозицію в осередках науковців, практиків, суспільства тощо.

Як відомо, ще на початку 2020 року питання щодо реформування судової системи стало одним з найважливіших вимог соціально-політичних змін в

Україні, що викликало широкий резонанс в українському суспільстві. У лютому 2020 році Центр політико-правових реформ об'єднується з громадськими товариствами та звертається до президента з проханням внести до парламенту законопроект, який забезпечує прозорий конкурс до Вищої кваліфікаційної комісії суддів та розблоковує формування Комісії з питань доброчесності та етики, що дозволить очистити Вищу раду правосуддя від недоброчесних співробітників [4]. Однак, цей заклик можна вважати як абстрактне поняття. Процедура прийняття законів доволі складна та довготривала, до того ж подання законопроекту ще не гарантує його підтримку.

Судова реформа розпочала нову стадію після набуття чинності в листопаді 2019 році Закону № 193-IX [2]. За цим Законом, отримання посади у Вищій кваліфікаційній комісії повинно проводитися через конкурс, який зіставляє Вища рада правосуддя, що призначає та звільняє з посад співробітників у Вищій кваліфікаційній комісії.

Вища рада правосуддя прийняла положення про проходження конкурсу для дозволу займати службове місце у Вищій кваліфікаційній комісії суддів України 10 грудня 2019 року, яке визначає порядок проходження конкурсу та його умови. Однак це положення, що ввела Вища рада правосуддя, спровокувало критику громадських товариств з посиланням на те, що деякі норми положення спрямовані на вирівнювання ролі міжнародних експертів у складі конкурсної комісії та істотно суперечать Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [1].

Тобто Вища Рада Правосуддя блокує втілення ключових позицій реформи, а саме зародження Вищої кваліфікаційної комісії суддів за новими принципами та утворення Комісії з питань доброчесності та етики, через це реформа вважається не розпочатою.

Таким чином, реформування тієї чи іншої галузі призводять до змін у соціально-політичному житті держави, однак вони ведуть, як завжди, як до позитивних, так і до негативних наслідків. І дуже варто визначитися з

результатом впровадження без глибоких, об'єктивних моніторингів та практичної діяльності.

Проведення всіх етапів судової реформи та реальне втілення зазначених законів в практичну діяльність безпосередньо пов'язано з конституційними нормами визначення та забезпечення основних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, а також заходів їх захисту. Це є одним із головних показників демократичної правової держави. Однак, незважаючи на те, що з часу прийняття Конституції України пройшло майже чверть століття, реальне забезпечення прав і свобод в країні ще далеко від конституційних гасел, і де-юре не завжди є де-факто.

Зазначений аспект привертає увагу відомих вітчизняних правознавців, таких як М. М. Антонович, О. Г. Кушніренко, О. В. Петришин, Ю. М. Тодика, В. М. Шаповал та інших. Так, Ю. М. Тодика вважає, що гарантії прав і свобод людини і громадянина взаємопов'язані й взаємозумовлені, утворюють в цілому загальну систему та у своїй сукупності забезпечують їх надійну реалізацію, всебічну охорону і захист [3]. Це аксіоматичне твердження Ю. М. Тодики було висловлено ще на початок ХХ ст., але, на жаль, воно до теперішнього часу є більш бажаним, ніж реальним і потребує доповнення «повинні забезпечувати» та мати певні гарантії як загальні, так і міжнародно-правові. Останні поділяються, як відомо, на універсальні та регіональні. Крім того, на кшталт цього є міжнародні документи, які закріплюють стандарти галузі прав людини, створення інституційних механізмів щодо захисту прав людини, один з найбільш дієвих – це Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ).

Отже, основною і кінцевою гарантією в реалізації прав і свобод є безперешкодне звернення до суду з метою відновлення справедливості та порушеного права. Але це можливо тільки при умовах незалежної гілки судової влади, верховенстві права та діючих механізмів забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Відтак, проведення судової реформи є ваговим підґрунтям для забезпечення конституційних прав не тільки де-юре, але

й де-факто як негайна потреба часу та умова подальшої оптимізації соціально-політичного розвитку країни як у мирний, так і військовий час.

Джерела та література

1. Закон України Про судоустрій і статус суддів 1402-VIII. URL: <http://surl.li/byxw> (дата звернення: 12.02.2023).
2. Закон України. 193-IX. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування. URL: <http://surl.li/fgqag> (дата звернення: 12.02.2023).
3. Тодика Ю. Н., Тодика О. Ю. Конституционно-правовой статус человека и гражданина в Украине. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004.
4. Щотижневий політичний аналіз. URL: <http://surl.li/fgqbx> (дата звернення: 10.02.2023).

NFT ЯК ФОРМА ВИРАЖЕННЯ ТВОРУ ЦИФРОВОГО МИСТЕЦТВА

Розгон Ольга,
кандидат юридичних наук,
провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України
м. Харків, Україна
rozghon.o@ndipzir.org.ua
<https://orcid.org/0000-0001-6739-3927>

Для цифрових художників з'явився потенційно прибутковий ринок, відомий як незамінні токени (NFT – non-fungible tokens). NFT – це вид криптографічних токенів, кожен екземпляр яких унікальний. Це незмінні цифрові активи, що можуть бути у формі творів мистецтва, музичних композицій, відео тощо, які знаходяться в блокчейні.

NFT означає незамінний токен. Зазвичай він створюється з використанням того самого типу програмування, що й криптовалюта, як от біткойн або ефіріум, але на цьому подібність закінчується. Фізичні гроші та криптовалюти є «взаємозамінними», тобто ними можна торгувати або обмінювати їх одна на

одну. Вони також однакові за вартістю – один долар завжди коштує іншого долара; один біткойн завжди дорівнює іншому біткойну. Взаємозамінність Crypto робить його надійним засобом проведення транзакцій у *блокчейні*.

NFT – це *цифровий актив* (зображення, музика, відео, віртуальні твори), *право власності на які записано в смарт-контрактах* на блокчейні [5]. Тобто певне цифрове представлення активів, а також можуть представляти предмети, наприклад, мистецтва.

Оскільки «володіння» має зовсім інше значення у віртуальному світі, ніж у реальному, те, що ви володієте або може володіти в метавсесвіті. Вирішення проблеми захисту їх прав є поширення на віртуальні об'єкти правового режиму власності. «Власність» у метавсесвіті – це надання послуги (автентифікація твору мистецтва) або надання ліцензії (обмежений дозвіл на використання та насолоду цифровим мистецтвом), але дуже рідко зустрічаються випадки, коли справжнє право власності передається набувачу [6].

Це не суперечить *українській концепції права власності*, якою визнається можливість існування права власності на безтілесне майно, яким, по суті, є віртуальні об'єкти. Право віртуальної власності варто відрізнити від права інтелектуальної власності та можна визначити як специфічний вид права власності, об'єктом якого є віртуальне майно. Крім специфіки об'єкта такого права (яким завжди будуть безтілесні речі, тобто віртуальне майно), це право буде характеризуватися специфікою підстав виникнення, змісту, захисту тощо.

Усі права власності на активи, як цифрові, так і фізичні, можуть бути перенесені на NFT на блокчейнах [1]. *Блокчейн сам по собі* забезпечує технічний захист *об'єкта авторського права*, який токенизовано автором (іншим суб'єктом авторського права). Однак блокчейн не перевіряє справжність робіт і не верифікує автора на вході [2].

NFT сприяє *трансформації форми вираження творів мистецтва у не цифрову форму*, а у форму, яка є водночас і способом фіксації об'єкта, і доказом засвідчення прав на нього. Але тут виникають питання невизначеності *щодо законних прав, які надають NFT в цифровому світі за допомогою блокчейну*.

Щодо національного правового регулювання, то в Законі України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 № 2074-IX (який ще не набрав чинності) *віртуальний актив – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав.*

Закон України «Про віртуальні активи» набере чинності після прийняття змін до Податкового кодексу України, що стосуватимуться оподаткування операцій з віртуальними активами.

Тобто, віртуальний актив юридично став майном, тому протиправні дії щодо нього можуть бути предметом захисту в кримінальному судочинстві (наприклад, акаунт може стати об'єктом крадіжки).

З розвитком блокчейну та віртуального світу віртуальна IP є правом нематеріальної власності через інтелектуальні алгоритми, зберігання даних та креативний дизайн, яке задовольняє виробничі та життєві потреби людей у віртуальній реальності, тому можна дослідити масштаби включення таких віртуальних властивостей в об'єкти [1].

NFT – не є об'єктом авторського права, а є об'єктивною цифровою формою вираження твору. NFT-твір, тобто твір, який *токенізовано автором* (іншим володільцем майнових авторських прав), може охоронятися як новітній *об'єкт авторського права*, що існує у специфічній цифровій формі [2].

Підсумовуючи, відмічаємо, що *NFT є не лише формою вираження твору цифрового мистецтва*, а й цифровим документом (доказом) створення та існування певного об'єкта, зокрема, й об'єкта авторського права. NFT певною мірою замінює Свідоцтво про реєстрацію авторського права, чи договір про набуття виключних прав на твір. Токени зберігаються у відкритому блокчейні, тому інформація про об'єкт, історія його операцій буде доступна та достовірна завжди, а відтак NFT являє собою право володіти оригінальною версією певного

об'єкта, NFT дає змогу зафіксувати авторські права, що підтверджуються в блокчейні [4].

Правове регулювання NFT залежить від того, на території якої країни проживає покупець NFT. NFT є зареєстрованим у блокчейні *цифровим сертифікатом* (де є інформація про об'єкт), а також унікальним цифровим активом, який представляє *право власності* на об'єкти реального світу, такі як твори мистецтва. А коли суб'єкт правовідносин володіє NFT, то він не володіє авторськими правами на NFT-твір (токенізований твір) *цифрового мистецтва*, якого він стосується. Як і на фізичний твір мистецтва (наприклад, картину), тому що авторські права залишаються за художником за загальним правилом.

Джерела та література

1. Булеца С. Б. Віртуальне майно у метавсесвіті як об'єкт цивільних прав. *Збірник «Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2022. Т. 1, № 72. С. 126–133. URL: <http://surl.li/fgqfc> (дата звернення: 10.02.2023).
2. Сімпсон О. Е. Цифрове мистецтво, блокчейнізація та NFT : юридичний розбір. Блог. 2022. URL: <http://surl.li/fgqgf> (дата звернення: 08.02.2023).
3. Тарасенко Л. Л. NFT – новітній цифровий об'єкт авторського права чи форма вираження твору. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. № 2. С. 90–97. URL: <http://surl.li/fgqhb> (дата звернення: 08.02.2023).
4. Цьвок Д. Що таке NFT і як продати цифрове мистецтво за мільйони. Блог. 2021. URL: <http://surl.li/fgqhu> (дата звернення: 08.02.2023).
5. Dowling M. M. Is non-fungible token pricing driven by cryptocurrencies? *SSRN: Electronic Journal*. 2021. URL: <http://surl.li/fgqit> (дата звернення: 10.02.2023).
6. Goossens S., Breen N. Ownership in the metaverse – the great illusion of non-fungible tokens (NFTs). *Reed Smith Guide to the Metaverse*. 19.05.2021. URL: <http://surl.li/fgqjh> (дата звернення: 10.02.2023).

РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ «КРИПТОПРАВО» В У МОВАХ СУЧАСНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Ушинкіна Олександра,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Право
Національного авіаційного університету

Науковий керівник – Устинова Ірина,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного і адміністративного права
Національного авіаційного університету
м. Київ, Україна
iryna.ustynova@npp.nau.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-1112-807X>

Сучасний технологічний прогрес, який охоплює майже всі сфери життєдіяльності суспільства, здатний змінити безліч традиційних структур, включаючи правову систему. Спроби багатьох країн перевести систему реєстрації нерухомого майна у блокчейн, наміри урядів видавати державні документи на основі технології розподіленого реєстру, а також зацікавленість у використанні систем блокчейну для регулювання діяльності фінансових установ свідчить про те, що такі правові трансформації вже відбуваються.

У літературі існують різні погляди на можливість поєднання права та технологій, оскільки технологія може як допомогти регуляторам ефективніше пристосувати законодавство до галузей, що швидко змінюються, так і призвести до нових труднощів [3, с. 6]. Більшість існуючої літератури зосереджено на тому, як врегулювати технологію розподіленого реєстру, натомість питання про те, чи змінить блокчейн та якій мірі традиційне уявлення про сутність самого права майже не піднімається.

Використання урядами держав технологій розподіленого реєстру та можливостей застосування смарт-контрактів призведе до появи криптоправа, під яким у сучасній теорії права розуміють новий правовий дискурс, який здатний передбачити проблеми, що виникають під час імплементації, виконання та

ухвалення закону за допомогою напівавтономного криптографічного комп'ютерного коду смарт-контрактів [4, с. 400]. Криптоправо пропонує світу нові механізми законотворчості, у яких право спочатку створюється через законодавчі акти чи нормативні акти, написані словами, а потім впроваджується за допомогою криптографічного комп'ютерного коду смарт-контракту, що укладає розумні контракти. Створення та впровадження будь-якого окремого елемента крипто-юридичної структури може відбуватися різними шляхами, кожен з яких відрізняється способом свого походження, юрисдикційним застосуванням і ступенем поєднання технологій блокчейну та існуючого законодавства. Здатність швидко пристосувати метод і місце створення крипто-правових структур до потреб юридичної чи політичної проблеми є одним із її основних корисно-руйнівних елементів.

Враховуючи природу технології розподіленого реєстру і смарт-контрактів, поява крипто-правових структур введе нових регуляторних суб'єктів у юридичну сферу, а саме розробників, які перетворюють закон у код. Адміністративне право визначає порядок взаємодії між керованими та регулюючими органами. У цьому контексті процес регулювання формується постійно мінливими комбінаціями адміністративного права, адміністративної поведінки, нагляду з боку інших гілок влади та організаційної структури та культури кожного органу. Запровадження крипто-правових структур порушить ці елементи регулятивної системи, оскільки функції смарт-контрактування, які зроблять можливими багато крипто-юридичних структур, виконуються самі, ці функції, можливо, стануть новими регуляторними агентами. У контексті криптоправа це може мати форму криптоюридичної структури, що складається зі смарт-контрактів із вбудованими елементами технології прогнозування та алгоритмів машинного навчання.

Незважаючи на усталені погляди, потенційно технологія блокчейн може бути адаптована для здійснення будь-яких операцій, так чи інакше пов'язаних з реєстрацією, обліком або переданням різних активів (фінансових, матеріальних і нематеріальних), що змінить процес державного управління [1]. Запровадження

технологій розподіленого реєстру в систему державного регулювання призведе до значного зниження рівня бюрократії у державі. Так, наприклад, для отримання певних довідок з державних реєстрів, достатньо буде зробити лише витяг з бази, яка створена на основі блокчейну і дана довідка буде відповідати всім нормам, оскільки вона зроблена з бази, котра є «істиною» [2, с. 34].

Необхідність впровадження нових інформаційних технологій у сферу права, політики та державного управління безпосередньо пов'язана з переходом сучасного суспільства у фазу динамічного розвитку інформаційних комунікації. Сьогодні для сфери права, політики та державного управління доволі актуальним є впровадження технології блокчейн, сам механізм якої якнайкраще підходить для сфери децентралізованого регулювання. Дуже перспективним є використання цієї технології у галузі публічного права і тих політичних процесів, які припускають безпосередню участь суспільства.

Джерела та література

1. Блокчейн: юрист із машини. *«Юрист&Закон»*. 2017. № 21. URL: <http://surl.li/fgqve> (дата звернення: 12.02.2023).
2. Ховпун О. Блокчейн у праві. *«ІНТЕРНЕТ-ОСВІТА-НАУКА-2018»*, *Одинадцята міжнар. наук.-практ. конф. ІОН-2018*, 22–25 травня, 2018 : зб. праць. Вінниця : ВНТУ, 2018. 343 с.
3. Kaal, Wulf A. and Vermeulen, Erik P.M., How to Regulate Disruptive Innovation – From Facts to Data (July 11, 2016). *Jurimetrics*, Vol. 57, Issue No. 2. 2017. Forthcoming, U of St. Thomas (Minnesota) Legal Studies Research Paper No. 16–13. URL: <http://surl.li/fgqwe> (дата звернення: 12.02.2023).
4. Carla L. Reyes, *Conceptualizing Cryptolaw*, 96 *Neb. L. Rev.* 384 (2017).

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ТА ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Шерстюк Світлана,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,
трудового та аграрного права
Державного біотехнологічного університету,
м. Харків, Україна
sherstiuks@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-3969-3361>

Життя інколи надає нам такі уроки, що нам доводиться відстоювати свої права. Саме таким важким, болісним і зтяжним «уроком» стала для нас військова агресія російської федерації. З початком війни було порушено безліч норм права, які містяться не лише в нормативно-правових актах України, а й міжнародних, таких як: Будапештський меморандум [3], Загальна декларація прав людини [2], Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (скорочено – Європейська Конвенція з прав людини) [2] тощо.

Саме Будапештський меморандум довгий час в Україні вважали одним з інструментів гарантій безпеки, який надали нам найсильніші держави світу (США, росія та Великобританія), тобто, тим нормативно-правовим документом, що забезпечував незалежність, суверенітет та кордони України, гарантував утримання від загрози силою або її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності України з боку інших держав, утримання від економічного тиску, який міг би порушити суверенітет України і, як наслідок, цей документ забезпечував основоположні права громадян України.

Експеримент закордонних справ Володимир Огризко ще після анексії Криму заявляв, що справа не лише в Україні: ідеться про те, що невиконання Будапештського меморандуму підриває засади загальної європейської безпеки, а також головний принцип міжнародного права – угоди мають виконуватися [6].

Як угоди повинні виконуватись, так і основоположні права людини і громадянина повинні дотримуватись, забезпечуючи нормальні умови розвитку та існування людини зокрема і суспільства в цілому.

Правова культура – це позитивна якість розвитку правового життя суспільства й особистості. Правова культура суспільства – це позитивна якість розвитку правового життя суспільства, що забезпечує його стабільність, подальший прогрес [5, с. 267]. Проте в умовах війни багато людей лишаяються свого житла й майна, залишаються безробітними, без засобів до існування, що в значній мірі штовхає їх до правового нігілізму і правопорушень.

Антиподом правової культури є правовий нігілізм суспільства й особистості.

Правовий нігілізм – стан правової свідомості людини та політико-правової культури суспільства, за наявності якого заперечується абсолютна цінність держави, державної організації та правової системи, здійснюються всупереч природі сучасного суспільства вольові спроби їх подолання заради досягнення корпоративно-ідеологічних цілей [5, с. 268].

Вважається, що правовий нігілізм завжди пов'язаний з негативним ставленням до права, юридичних професій, передбачає існування в державі вольових адміністративних (позаправових) методів управління. Однак, на сьогодні ми можемо бачити, що війна «допомагає» зростанню кількості осіб, які все більше схиляються в своїй поведінці до правового нігілізму. Через майже рік військових дій в Україні у багатьох українців все частіше виникає зневіра в реальну дію Закону, у верховенство права, в обов'язковість виконання всіх домовленостей... Ми розуміємо, що для цього є цілком об'єктивні підстави та передумови через величезні людські та матеріальні втрати України у цій війні... Але, на нашу думку, саме тим Україна і відрізняється від країни-агресорки, що ми все ж таки правова держава! Так, не ідеальна, але все ж таки правова і демократична. Саме тому важлива постійна робота, в тому числі й інформаційна, щодо роз'яснення основоположних прав громадян, дотримання міжнародних нормативно-правових актів,

ратифікованих Верховною Радою України. Оскільки правовий нігілізм – це пряма протилежність правовій культурі, коли більшість людей не знає або не розуміє закону, негативно ставиться до законодавства і необхідності дотримуватися його, не визнає суспільної цінності права, він є несумісний з правовою демократичною державою, викликає численні порушення правового порядку, зростання злочинності. А отже, негативно впливає на й так дуже важкі, болісні суспільні відносини, що мають місце в Україні в умовах дії воєнного стану. Багатьом українцям, особливо тим, хто втратив рідних і близьких у цій війні, дуже важко залишатися неупередженими і дотримуватися норм права, моралі, людяності по відношенню до окупантів.

Певний рівень правової культури досягається за допомогою об'єктивних і суб'єктивних факторів. Серед об'єктивних визначають умови розвитку суспільства, а суб'єктивних – правове виховання [4, с. 163]. Звичайно, ми розуміємо, що правова культура з'являється не із документів або нормативних приписів – її там бути не може; правова культура з'являється із життя, із виховання і спілкування в родині. Процес її становлення й розвитку характеризується формуванням певних культурно-правових цінностей, сформованих певною національною часово-просторовою дійсністю. Тому, дуже важливо саме в умовах воєнного стану зробити все, щоб більшість населення не втратили віру у державу, законність і право, перейшовши тонку межу від правової свідомості та культури до правового нігілізму.

Джерела та література

1. Загальна декларація прав людини. URL: <http://surl.li/umvi> (дата звернення: 06.02.2023).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: <http://surl.li/huud> (дата звернення: 06.02.2023).
3. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. URL: <http://surl.li/bkter> (дата звернення: 07.02.2023).

4. Мирошниченко О. Правова культура в сучасній Україні. *Матеріали круглого столу «Правові виклики сучасності»* (20 грудня 2022 р.). Харків : Державний біотехнологічний університет, 2022. С. 162–165.
5. Шерстюк С. В. Правовий нігілізм як антипод правової культури. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Харків : НУ «НЮА», 2013. № 17(3). С. 267–270.
6. Що таке Будапештський меморандум, який так і не дав Україні гарантій безпеки. URL: <http://surl.li/fgref> (дата звернення: 07.02.2023).

Наукове видання

ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
IV ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

(Полтава, 22 лютого 2023 р.)

Авторська редакція.
Комп'ютерна верстка – Макарець С. В.

Умовн. друк. аркушів – 13,0. Гарнітура Times New Roman Cyr.